

Rex Philippus superior fuit non sine magna contrariæ factionis indignatione: quæ in parte magnam vim habuerunt sollicitationes, & promissa ministrorum Hispanicorum: Henrico vero plurimum molestiæ deinde exhibuit obstinatio tertii ordinis, qui in omnibus rebus ipsi contradicebat. Erat communis opinio Phœbum Monizium, procuratorem Lisybonensem, Regi astipulari, & ea de causa Regem operam dedisse, vt eligeretur. Verum statim in prima consultatione procuratorum, quæ instituta fuit 13. die Ianuarii, manifesto animum suum detexit. Cum enim omnes conuenissent, ipse, tamquam consilii illius princeps, oratione instituta Lusitani, inquit, magis factis delectantur, quam verbis, itaque vt potè Lusitanus (etsi vulgo pro tali non habeor) pauca in medium allaturus sum. Sane credo nos omnes in Missa Spiritus Sancti, quæ iam celebrata fuit, Deum orasse, vt omnes nostras actiones ad sui nominis gloriam dirigat. Hic enim seopus omnibus nobis debet esse propositus. Nos habemus Regem Sanctissimum, & ideo credibile est, eum non conuocasse nos in hunc locum, nisi vt in existimatione nostra conseruanda, & Reipubl. vtilitate promouenda, nos iuuet. Hoc regnum elegit nos procuratores: & omnium oculi in nos conuersi sunt, vt perspiciant, vtrum dignos tanto honore elegerint. Demus itaque operam, vt intelligant se spe sua non frustratos, & quantâ maxima fieri potest cum industria, & circumspectione in ea incûbamus, quæ ad salutem & vtilitatem omnium pertinere videbuntur. Non displicet mihi, quod ex nonnullis audiui, nimirum hoc negotium successio-
 10 nis Deum sibi in cœlo diiudicandum reseruasse: vt amur hoc consilio, imploremus omnes
 20 misericordiam diuini numinis, præparemus nos non secus, ac si finis vitæ nobis immineret, obliuiscamur omnium rerum terrenarum: quod si faciamus, ego vobis nomine ipsius polliceor, fore, vt non minus hic, quam in ciuitate cœlesti, nos tamquam dilectos foueat, atque complectatur. Ego vobis multum tribuo: vosque rogo, vt, si propter peccata mea, meritubare, & ne veri Lusitani nomen amittam, periculum esse videritis, me sustentetis, ac fulciatis, ne hanc tantam iacturam faciam. Semper enim paratissimus ero sequi ea, quæ à vobis statuta fuerint. Hæc verba, quæ dicta fuere maiori cum feruore, quam eloquentia, exhilararunt complures ex oratoribus qui metuebant, ne Phœb. contrariæ factioni studeret. Itaque, distributis officiis, proposuerunt, quandoquidem vrbs Lisybona, cum
 30 ex Doctoribus quibusdam quæ suisset, num sibi soli, tamquam primariæ Regni totius ciuitati, ius eligendi Regem competeret, responsum accepisset, negotium hoc ad vniuersum
 Regnum spectare: recte ordines facturos, si priusquam à Rege vllum mandatum acciperent, ab eo licentiam peterent ius eligendi Regis sibi vindicandi. Quod cum ab omnibus approbaretur, miserunt duos procuratores, qui Regi petitionem ordinum indicarent. Cæterum illi ridenti vultu, & verbis ambiguis excepti, nihil aliud renuntiarunt, quam postero die Regem ordinibus responsum daturum. Interim autem dum hi duo in consilium reuersi referunt, quid effecissent, paulo post iussu Regis illos subsecutus est Episcopus Antonius Pignerus, & nomine Regis indicauit, conuentus ordinum tanto cum incommodo institui: & res, de quibus in illis agendum esset, tam momentosas esse, vt æquum esset celerissime iugulum causæ peti, multis rebus leuioribus omissis. Regem Hispaniæ statim ini-
 40 tio Regni Henrici petiisse, vt regni successor declararetur, propterea quod, exquisita multorum Iurisconsultorum tum Hispanorum tum exterorum sententia, certo statueret sibi hereditatem illius deberi: Regem vero semper respondisse, causam diligentius cognoscendam, & reliquorum etiam competitorum rationes audiendas esse: ipsumque hoc modo Philippum detinuisse, donec & ipse disceret, quisnam iure ad successionem vocaretur. Cumque hoc iam Regi compertum, & controuersiam inter regem Castellæ, & Ducissam Braganciæ verti notum esset, illum intelligere, si hæc declaratio, ordine iudiciali obseruato, per sententiam fieret, facile inde aliquid incommodi & damni Regno multis iam periculis exposito, creari posse. Regem itaque non videre, quomodo rectius subditorum tranquillitati consuli possit, quam si hæc controuersia finiatur, interposita transactione, eum in
 50 casum, si Rex ante Philippum moriatur. Hoc enim modo optime saluti Regni prospici, & competitori, qui optimam omnium causam foueret, satisfieri posse. Et licet adhuc res dubia esset, tamen hanc viam Regi tutissimam videri: id quod omnes illos etiam intellecturos speraret, qui rem diligenter expenderent. Cumque hoc negotium tanti esset momenti, Regem voluisse illud cum omnibus communicare, vt de ipsorum sententia statuere posset, quid hac in parte, & gloriæ Dei, & saluti Regni maxime conueniret. Regem ipsis diligenter commendare negotium, & velle, vt, postquam animo sedato, & oculis tantum ad gloriam Dei, & vtilitatem Regni directis, illud tractassent, & expendissent, statim sententiam suam ipsi exponerent. Hæc oratio totum confessum perturbauit. Expectabant enim responsum à Rege, vtrum illis regis electionem permitteret, nec ne. Cum itaq;

animaduèrterent, tractari de negotio pene confecto, constituerunt missis illis, quæ Episcopus dixerat, denuo per internuntios responsum, ad suâ petitionem à Rege flagitare: quod quamuis fecissent, tamen non plus, quam antea, obtinuerunt: imo Phœbo Monizio (qui inter ceteros ad Regem missus fuerat) fortasse liberius, quam pat erat, loquente, Rex, non sine insignis patientiæ exemplo, dixit, sibi videri Phœbum venisse ira inflammatum. Subiecit Phœbus, se merito irasci, propterea quod Regia Serenitas Regnum ad Castellanos transferre conaretur, quod si ad aliquem Lusitanum quicumque is tandem esset, perueniret, omnes acquiescere velle. Postero die rediit Episcopus in consilium, &, nulla data ad procuratorum petitionem responsione, indicauit ad Regem delatum esse, nonnullos ex illo confesso perperam intellexisse id, quod de transactione Regia Serenitas dixisset, perinde ac si transactio inter Regem Castellæ, & Ducissam Braganciæ instituenda esset. Cumque res longe aliter se haberet, visum esse Regi necessarium, perspicue ordinibus ostēdi, transactionem, quam cuperet promouere, tantum respicere Regem Castellæ, & hoc Regnum: & dicere ius esse dubium, tantum dem esse, ac si diceretur, sententiam pro Rege Philippo iam iam esse pronuntiandam. Hortari itaque Regem eos, vt considerent, quanto satius sit finire litem transactione, quam per sententiam: monere, vt diligenter cogitēt de his, quæ 10
ipsis indicari curasset; æquum esse, cum res tam ardua sit, & de qua salus Regni dependeat, eam ab omnibus probe intelligi. Cum discessisset Episcopus, complures ex procuratoribus ira accensi, cœperunt criminari Episcopum, quasi Philippi partibus studens, iniussu Regis orationem superiorem ad eos habuisset. Neque enim esse credibile, Regem ipsi talia mandata dedisse. Multi in conuitia proruperunt, & multi, antequam Episcopus finem dicendi fecisset, cum interpellare tentarunt, quod suspicarentur Regem parui pendere Consilium, quod ne quidem responso dignaretur: imo non dubitarunt adfirmare, cum non posse esse iustum iudicem in illa causa, propterea quod iam animum suum satis declarasset. Verum cum cogitassent sibi parendum, si confiterentur Regem pronuntiasse vt Regem, & iudicem simul; mutata sententia, dixerunt eum nondum quidquam declarasse, propterea quod rem adhuc pro dubia haberet. Miserunt ad Consilium Ecclesiasticorum & nobilium, qui indicarent, quid ipsis euenisset, & simul de hac re apud illos conquererentur: institerunt tertio apud Regem pro responso: Rex se mox ipsis satisfacturum respondit, simulque postulauit, vt ne grauarentur paucis ex ordine suo delectis rei decernendæ facultatem committere. Recusarunt hoc procuratores, veriti ne à competitoribus adeo potentibus arbitri vel vi oppugnantur, vel aliqua alia ratione corrumperentur: & tandem se nec pacisci, nec transigere villo modo cum Castellanis velle aperte professi sunt. Cum autem Rex Henricus videret procuratorum in flagitando responso pertinaciam, neque eos vel ad transigendum, vel ad negotium paucis committendum adduci posse, veritus ne, si sententiam pronuntiaret, calumniis illa obnoxia esset, constituit, vt breuitati consuleretur, omnibus quæ ante dicta fuerant, in pauca coniectis, desiderio ipsorum satisfacere. Tertio itaque misit ad Consilium Episcopum, qui cum meliori, quam ante, auditorum gratia, dixit, quandoquidem non probaretur ipsis transactio, quam nomine Regis ipsis propulsisset, Regem nullam amplius eius mentionem facturum, sed facere illi copiam allegandi rationes, propter quas ius eligendi Regis sibi competere existimarent, hac tamen lege, vt intra 40
bidui spatium argumenta sua proponerent. Procuratores hoc responso exhilarati, miserunt qui Regi omnium nomine gratias agerent, simulque peterent ab eo licentiam monumenta quædam antiqua ex Archiuo depromendi, vna cum termini prorogatione. Temporis prorogationem Rex denegauit: monumentorum depromendorum a bitrium magistratui superiori permisit. Conceperunt ex hac concessione Lusitani spem magnam, Regem suo arbitrato eligendi: & nonnulli iusto festinantiores professi sunt se cuius potius, quam Castellanis, imperium delaturos: idque non tantum plebei, sed etiam complures ex nobilitate: quorum nonnulli, quod nimis euidenter animos suos ad seditionem procliuës declarassent, ex Consilio exclusi fuerunt: cum interim illi, qui ad Regis Henrici voluntatem se accommodabant, præter promissa ministrorum Hispanicorum, etiam ab ipso Henrico muneribus & beneficiis adficerentur. Competitores Regni ægre ferebant, Henricum in partem Castellanorum propendere: quidam ex iis conquerebantur, reliqui dissimulabant, Dux Brabantia valde iuri coniugis suæ confidebat. Episcopus Parmensis in Consilium ingressus vehementer de Rege publice conquestus est: cui Emanuel Sosa sapienter respondit, non esse, quod moueret, quia Rex nihil nisi iustitiæ, & æquitati consentaneum statuturus esset. Rebus ita stantibus, vites Regis adeo fractæ erant, vt electo surgere non posset, & certissima mortis imminētis documenta daret. Nihilominus tamen vsque ad extremum spiritum nunquam destitit incumbere in ea, quæ necessaria esse videbantur.

videbantur. Hoc tempore visum fuit Duci Bragancie vocare Catharinam uxorem suam Almerinum, ut regem inuideret, suisque persuasionibus apud eum efficeret, ut heres regni declararetur. Non nimium autem placuit hoc consilium Henrico, cum quo locuta est Ducissa liberrime: Cuius aduentu, & propterea quod iisdem diebus Archiepiscopus Eboranus, patruus ducis, canonicatum illius Ecclesie, ob redituum magnitudinem fructuosissimum, Paulo Alfonso concesserat, illi qui Regi Catholico addicti erant, nec mores huius doctoris, nec quam religiose iussa regum exequenda sint, norant, criminati sunt eum quasi non egisset cum Ducissa ita ut in mandatis ab Henrico acceperat. Henricus cum attigisset vltimum diem Ianuarii, circa noctem intempestam expirauit: & fuit res admiratione digna, illum cepisse animam agere sub ipsum principium Eclipsos Lunæ, exacte in illud tempus incidentis: & eadem, finiente Eclipsi, exhalasse: perinde ac si illud signum cœleste in illius corpore tanquam viribus fracto, hoc subito efficeret quod in robustioribus aut omnino non potest, aut saltem non nisi progressu temporis, ut Astrologi volunt. Et sane hora illa obseruata dignissima fuit, quia eadem Henricus ante 78. annos in lucem editus fuerat. Monachi qui morienti adfuerunt, commemorant illum nunquam loqui desisse: rogasse circa decimam, quora hora esset: cumque illi responsum fuisset, dixisse se velle parumper quiescere, sed tamen iussisse se ante vndecimam excitari: dehinc in alterum latus inclinatam, aliquandiu ita iacuisse, donec a monachis vocatus, iterum quaesiuisset de hora: & cum vndecimam auditam esse intellexisset: ibi illum dixisse, porrigite mihi istam candelam, hora mea venit: & ita candelam manu apprehensa, paulo post expirasse, cum menses septendecim imperasset. Hic fuit vltimus regum Lusitaniae, quorum linea masculina vna cum eo extincta est. Et ut primo Lusitaniae domino (quantumuis Comiti tantum) nomen fuerat Henrico: ita etiam postremus fato quodam idem nomen sortitus fuisse videtur. Fuit corpore gracili breui statura, & facie minuta: ingenio erat mediocri & beneficio linguæ latinæ ad aliquam eruditionem peruenerat. Semper habitus fuit castus: nec vlla alia re hanc angelicam virtutem maculauit, quam uxorem ducendi desiderio, quo sub vltimos vitæ annos affici ceperat. Inuenit nomen tenacis dando potius quam negando. Negabat enim raro, sed dabat parcissime: cupidus imperii tum Ecclesiastici, tum politici: amantissimus religionis, & fidei: veruntamen asperitate in moribus monachorum & vestalium censendis modum excedebat. Fuit Episcopus, Cardinalis, Gubernator regni, Pæses Inquisitionis, Legatus Apostolicus & Rex: sed quo altius ascenderet, eo magis iudicii inopiam detegebat, propterea quod in superiorum officiorum administratione omnia à ministris suo arbitratu geri passus erat, & grauissime de successione controuersie finem imponere nesciuerat. Opiniones semel conceptas tenacissime animo imprimerebat: conseruabat perpetuo iniuriarum memoriam: vnde fiebat, ut interdum in iudicando & exequendo affectibus indulgeret. Qua de causa monachus quidam, cui onus vitam austeriorem amplectendi imponebat, dixit, se ei obtemperaturum, quandoquidem sibi contra tale mandatum nullum auxilium humanum superesset. Henricum enim habere voluntatem hominis, auctoritatem Pape, & executionem Regis. Ad summam fuerunt in eo multæ, & magnæ virtutes: pauciora & minora vitia: sed tamen virtutes, & vitia reddebantur quodammodo paria hac ratione, quod virtutes erant clerici, vitia principis. In tota vita illum multi metuerunt, amarunt pauci. Itaque nemo inuentus est, qui mortem ipsius desereret: quæ acerba fuit tantum iis, qui boni publici amantes voluissent hinc successione ante mortem illius finiri. Hæc acciderunt Almerini, vbi statim conuenerunt supra nominati quinque gubernatores, ut quæ e re esse viderentur, statuerent. Vtebantur autem titulo gubernatorum, & defensorum regnorum Lusitaniae. Verum initio post mortem Regis tam Almerini quam Lisybonæ expectabatur populi seditio, & ipsi gubernatores, ac ministri Hispanici metuebant. Oderant conuentum procuratorum regni, qui durabat adhuc Sanctarenæ, tum quod illi consilio, tanquam superiori, se obnoxios esse agere ferrent, tum quod ex illo facile tumultus alicuius occasio nasci posse videretur. Itaque acceperunt procuratoribus verba dare, cum ipsi fortasse longe aliud animo agerent. Quam ob causam miserunt ad eos Martinum Gonzaleziū de Camera, sacerdotem nobilem, qui tempore Sebastiani in regni administratione tenuerat primum locum, quem tamen sibi conseruare nesciuerat. Etsi enim non erat diuitiarum auidus, & summæ integritatis, tamen erat tam asper & difficilis, ut vulgo pro inexorabili haberetur. Miserunt hunc, ut potest hominem popularem, & Regi Philippo parum amicum: cuius verba plus fidei, quam reliquorum, habitura esse arbitrabantur. Martinus enumeratis sigillatim mortis regis circumstantiis, dixit gubernatores superioribus Comitibus electos initium facere administrationis, & operam dare iis, quæ e re regni esse putarent. Quamuis autem incomparabilem

iacturam propter Regis Henrici mortem fecissent tamen in caelo, vbi esset, cum pro subditis suis intercedere; nec dubitare eos debere, quin gubernatores eo, quo par erat, cum feruore, & patriæ amore diligentiam adhibitori essent, vt tum Regno in electione Regis, tum vnicuique competitorum ius suum tribueretur. Præterea omnia instrumenta, & monumenta, quæ peterent ex Archiuo, ipsis concessum iri: gubernatores eos hortari, vt sedate, & vnanimi consensu negotium tractarent, nec vel minimum motum in cuiusquam priuati gratiam fieri sinerent: gratum denique gubernatoribus fore, si, vt omnia eo rectius administrare possent, ab ipsis monerentur de iis, quæ quam maxime ad salutem regni conducere iudicarent.

Cum finē dicendi Martinus fecisset, & ceteri tacerent. Phœbus Monizius respondit, illos non fugere, ex quinque gubernatoribus tres esse suspectos, propterea quod, cum Rex ordines, vt in transactionem cum Philippo consentirent, tentaret, ipsi non tantum Henrico ad stipulati essent, verū etiam vt hoc consilium ordines sequerentur, institissent, summeque illud commendassent, nihil aliud spectantes, quam vt & morem gererent Regi, & priuata commoda auergerent. Quod cum ita se haberet, æquum non esse, vt Gubernatores ad eo suspecti reciperentur: imo nullo modo illis obediendum, sed alios in eorum locum substituendos. Et hanc esse vnanimam omnium sententiam. Subiecit Martinus sibi non videri consultum, vt quidquam mutarent, nam si hoc facerent, fore, vt non tantum præsentem rerum statum non emendarent, verum etiam pericula periculis, & incommoda incommodis cumularent. Præstare itaque moram aliquam interponere, & si deinceps gubernatores officium non facere animaduertent, tum illos commodissime vti posse eodem hoc remedio, quod semper in promptu essent habituri. Quantumuis autem Phœbus regeretur, remedium non semper fore ad manum, quod Comitata diutius durare non possent propter sumptuum magnitudinem; tamen rationes Martini Gonzalesii tantum ponderis habuerunt, vt consentientibus suffragiis decerneretur deliberationem de mutandis gubernatoribus, tanquam rem mali exempli & non expertem periculi omittendam esse. Veruntamen procuratores vti voluerunt ea quam gubernatores concesserant, potestate, de rebus ad remp. spectantibus illos admonendi: & statim conscripserunt nonnulla capita, quæ ab illis obseruari volebant: nimirum, vt relicto Almerino, se conferrent Sanctarenam tanquam locum viciniorem, quietiorem, & tutiorem: vt dimitterent milites, quot aiebant vt sumptus non necessarii euitarentur: vt mitterent legatos, qui Regi Philippo indicarent illos, tanquam gubernatores regni, iustitiam sincere administraturos, omnibus de successione controuertentibus, rogare, vt rex sibi hoc persuadeat, nec permittat, vt in Hispania quidquam noui contra Lusitanos tentetur, vt quamprimum arcibus, & propugnaculis regni tam maritimis quam mediterraneis, de præfectis spectata fidei, milite, comœtu, ceterisque rebus necessariis prospicerent: vt in singulas prouincias mitterent virū aliquem auctoritate præstantem, qui subditos ad arma, si vsus veniret, capienda, & ad loca periculis exposita defendenda, compelleret: vt mitterent duos legatos ad Papam, qui eum docerent de morte Regis & de electione gubernatorum regni, qui illud cōtra omnes, vim iniustam parantes, & sententiam de successione paulo post ferendam violantes, propugnaturi essent: Papam item rogarent, hortaretur per literas Regem Philippum, vt ab armis abstinens se sententiæ pariturum esse promitteret. Instabant, vt curarent inquiri, tam in eos, qui in hoc successione negotio pollicitationibus pecuniæ, & dignitatum animos hominum sibi adiungerent, quam in eos, qui se corrumpi paterentur, quorum magnum numerum esse intelligerent. Ad hæc responderunt gubernatores, se breui Almerino discessuros, sed non expedire indicari, quo cogitarent: veruntamen se hac in re voluntati Lisybonensium satisfacturos, Negarunt se dimissuros militem prætorianum, quia conscriptus fuisset à rege Henrico ad aulae, & competitorum defensionem. Cum nonnulli detrectassent legationem Castellanam: tandem tamen electum fuisse Casparem Casalium, Episcopum Coimbriensem, & Emanuelem Melum, qui iam ad iter se accingerent. Edixisse se vt Capitanei in sua quisque arce habitent: & arcibus tam ad flumen, quam in locis mediterraneis sitis, quæ nullum habebant, de præfecto, & de armis prospici. Non videri sibi necesse esse legationem ad Papam mitti: Sin vero Rex Philipus arma capiat, tum se à Pontifice petituros, vt pro more partes suas interponat: deniq; feuerissime se animaduersuros in eos, quos corruptioni vel operam dedisse, vel locum reliquisse deprehenderent. Interea ministri Hispanici, qui regem Philippum de Henrici morte certicem fecerant, Almerini nō sine tumultus alicuius metu vivebant. Sed populi illi seruituti duræ assueti, & libertatis omnino expertes, nihil noui tentarunt. Dux Bragancia significauit gubernatoribus se paratum esse obedire, & petere, vt sententia in successione negotio quamprimum pronuntia-

retur:

retur. Misit ad Ducem Ossunensem, & reliquos ministros Philippi, qui indicarent, non esse, quod quidquam metuerent: nihil subesse periculi, & Ducem Bragancie illos in eadem, in quibus diuersabatur, ædes recipere paratum. Idem fecerunt gubernatores.

Dum hæc sunt Almerini, Antonius Prior Cratensis, qui moriente Rege, nõ procul inde aberat, equis celeribus Lisybonam contendit, & in horto quodam, muris ciuitatis vicino, subsistens, Magistratui Camerali, multisque aliis hominibus primariis scripsit, se adesse, & petere, vt ad se exspatiari non grauarentur. Magistratus, re cognita, ægre hoc tulit. Priorique iniunxit, vt discederet. Sed ille parui hoc faciens, nihilominus complures ex suis in urbem, & vicina oppida dimisit, qui regem mortuum esse, & Priorem illos in vicinia expectare dicabant. Sperabat nimirum Prior populum ipsius amore impulsum, magno consensu eum regem esse proclamaturum: & huius urbis, tanquam præcipuæ, exemplum subinde reliquas passim imitaturas, à quibus se amari non ignorabat. Veruntamen mox intellexit, spem suam vanam esse, id quod cautiore reddere debet eos, qui in aura populati multum fiducia collocant. neque enim vel vnus inuentus fuit, qui ad ipsum accedere auderet, nisi furtim. Nam ex nobilibus nemo erat in vrbe, partim propter pestem, partim etiam, quia de industria aberant: Christianis nouis (quorum maximus est numerus) animus deerat, & quia sunt opulenti, nolebant se vllius criminis alligare, propter quod postea bonis exui possent: plebi vero per se meticolosæ deerat auctor, & Dux: ita vt Prior, postquam varios, populi animos pelliciendi modos tentasset, & nihil sibi succedere videret, diebus aliquot ibidem consumptis, in monasterium Belemense se receperit: vnde scripsit ad consilium ordinum, verbis, tempori potius accommodatis, quam animi sui sensa exprimentibus. Dicebat se, cum de morte regis, Domini sui certior fieret, simul etiam intellexisse corpus ipsius Belemum deportari: Se itaque eundem in locum profectum, corpus, postquam ad illud comitandum nimis sero venisset, ibi expectare, debitumque & vltimum patrui, vt par erat, honorem & officium præstare constituisse.

Ceterum, cum deinde intellexisset consilium mutatum fuisse, se tamen, quod poterat, fecisse, ac monachos illius monasterii in exequiis, & Missis celebrandis, & precibus pro rege defuncto concipiendis adiuisse. Addebat se, tanquam verum Lusitanum, & non ignarum, quantopere sibi, talis aui & patris nepoti ac filio, tranquillitas & salus regni curæ esse deberet, voluisse illis significare, se paratissimum esse, non tantum in futurum pro patria vitam exponere, & legibus, quæ ab illis sancirentur, obedire, verum etiam in omnibus rebus præsentibus mandatis ipsorum debita cum submissione per omnia obtemperare. Quin etiam paratum se esse ostendere innocentiam suam, & quam remotus esset ab illis criminibus, quæ in sententia à patrui prolata sibi imputarentur: simulque demonstrare ius suum, quod sibi in coronam competere ab aliis intelligeret. Dicebat se prope diem manibus, & protectioni ipsorum se ipsum commissurum, ea cum fiducia, quam in vris, singulari Dei prouidentia, turbulentissimo illo tempore ad regni curam, & conseruationem electis, sibi merito collocare posse videretur. Reliqua se Ludoico Brito committere. Ad has literas (quas procuratores acceperunt, dissuadentibus quibusdam) adiunxit Britus (qui illas reddiderat) Priorem breui ad futurum: petere, vt se certiores facerent, quo in loco illum potissimum diuersari vellent. Responderunt procuratores licere ipsi venire, quandoque vellent: quantum ad hospitium, se nihil illi præscribere, sed rem totam ipsius arbitrio permittere. Veruntamen, fere omnibus in vniuersum ipsius aduentus non erat ingratus. Venit autem paulo post, & statim bulla, qua Papa sententiam differri iusserat, exhibita, instaurauit actionem de legitimitate sua, qua non definita, de successione negotio nihil certi statui posse dicebatur. Fouebat interim optimam spem obtinendi à consilio id, quod prius se à populo Lisybonensi impetraturum esse putauerat. Conueniebant procuratores Sanctaræ singulis diebus, sed ita, vt nihil pene, quod alicuius momenti esset, decernerent: consumpsit aliquot dies, tum in mittendis nonnullis, qui ipsorum nomine competitors salutarerent, & de administratione iustitiæ bene sperare iubere: tum in excipiendis, audiendisque illis, qui competitorum nomine ipsis pro tam beneuolo animo gratias agerent. Et hæc in re omnes quidem in vniuersum magnum libertatis patriæ amorem in speciem præ se ferebant, in primis vero ii, qui minime omnium illam amabant. Quia vero iri Almerinum & rediri non poterat, sine magno incommodo, quod flumen, ponte non constratum, nauibus transeundum esset, vnde fiebat, vt, & ea quæ occurrebant, cum Ecclesiastico, & nobilium ordine communicando, & cum gubernatoribus tractando multum temporis insumeretur, in consilio propositum fuit e re esse, vt vniuersi in vnum locum coirent. Sed hoc obtineri non potuit, siue quod multis procuratorum pe-

cunia in sumptus quotidianos deficere inciperet, siue quod potius diuisionem, quam vniuersum expeterent. Dicebant se abituros, quia à ciuitatibus sumptus necessarii ipsis non subministrarentur. Verum nec licentia discedendi ipsis data est, nec pecunia suggesta. Baldasar quidem Feria, procurator Barcellensis, Prior Ecclesiæ Sancti Stephani, & Episcopus Parmensis, quisque pro se pecuniam obtulerunt iis, qui ea egerent, ne conuentus difflueret. Sed tamen procuratores, à nummis minus instructi eam accipere recusarunt, quod nolent se priuatim obstringere pro eo, quod ciuitates publice subministrare tenebantur. Præterea in hoc conuentu erant factiones varix, & pauci Regi Hispaniæ fauebant: multi nesciebant, quid sibi vellent: magna pars addicta erat Priori: sed omnes in vniuersum metuebant gubernatores, neque eorum actionibus fidebant. Itaque vltra admonitiones, quas singulis diebus ipsis inculcabant, vrgebant executionem, addebant prioribus petitionibus nouas, & ante omnia instabant, vt milites dimitterentur. Petebant ab iis exemplum auctoritatis, siue commissionis, quã ab Henrico acceperant, & illa verba testamenti Henrici, quæ ad negotium successionis spectabant: quæ omnia ipsis concessa fuerunt. Confectum fuerat testamentum octo mensibus ante, & inter cetera continebat hæc verba. Quandoquidem hoc tempore, quo testamentum condo, nullos habeo liberos qui directo mihi possint succedere: propterea nepotes meos citavi, qui aliquid iuris in coronam habent, & operam dedi, vt causa in iudicio legitime cognoscatur. Non nomino autem iam mihi successorẽ sed succedet mihi ille, ad quem iure hereditas pertinet: Et hunc constituo heredem & 20
 successorem, nisi ante mortem meam declarauero, quisnam sit, cui hoc ius competit. Itaque mando omnibus regnorum meorum subditis cuiuscunque conditionis sint, vt talem successorem à me, vel à iudicibus ad hoc electis nominatum statim pro hærede, & legitimo successore agnoscant, & vt tali obediant. Postea sequebantur multa alia verba, quibus iustitiam & religionem commendabat, quæ ad propositum non pertinent. Quanquam autem hæc esset testamenti sententia, tamen rumor fuit regem morti vicinum, voluisse illud mutare, & Regem Hispaniæ successorem declarare, sed gubernatores ad regni clauum aliquandiu sedendi cupiditate ardentibus illum impediuisse: quod diceret, siue declararet siue non declararet Philippum successorem: tamen neminem alium, præter illum, regni sceptrum consequi posse, siue quis ius siue vires eius spectaret. Verum tamen non esse è re, illum successorem declarari, vt Lusitani eo melioribus conditionibus cum eo pacisci possent. Quin etiam 30
 multi credunt, illos Regi declarationem dissuasisse, non tam propter superiores rationes, quam quod metuerent, ne quid populus aduersus eos tentaret, quod verisimile erat fore, vt declaratio de ipsorum consilio facta fuisse crederetur. Exprimebatur in eodem testamento, quibus limitibus gubernatorum potestas esset circumscripta, nimirum eos non posse creare Duces, Marchiones, Comites, Barones, Episcopos, Archiepiscopos, neque concedere vllam Commendam, quam vocant, neque redditum, qui summam centum viginti quinque aureorum excederet: verum tamen tempore belli illos liberam habere potestatem faciendi, & dandi: verum tamen cum consensu consilii & non aliter. Cum Procuratoribus harum rerum communicatione satisfactum, & ipsi rationibus pro iure electionis allegandis intenti essent, die quodam orationem habuit Stephanus Lopezius Doctor, & procurator Portalegrensis, qui cum in initio monuisset, non posse Deo Opt. Max. satis magnas gratias agi pro pace, & tranquillitate, qua eos frui sineret, subiicit, non esse 40
 necesse, tot procuratores tam diu in vno eodemque loco hæzere, cum tantis incommodis & sumptibus: seligendos esse potius ex omnium numero paucos, ceteros domum dimittendos: & quoniam intelligebatur regem Hispaniæ arma sumere, cognitionem litis de successione suspendendam, donec rex desisteret ab armorum, & belli apparatu. Alioqui enim metu armorum impendente, futurum, vt libere nec iudices cognoscere & pronuntiare, nec competitores ius suum allegare possint. Dilata autem causæ cognitione, paulo post fore, vt liqueat, velitne Rex Philippus deponere arma, nec ne: Si arma suspendat, hoc commodi ad Lusitanos inde rediturum esse, vt interea spatium habeant prospiciendi sibi de rebus necessariis, & percipiendi redditus annuos: competitores etiam reliquos quieturos, nec quicquam moturos esse. Sin vero minus (id quod de Principetam pio tamen non sit facile expectandum) tum Lusitanos certum aliquid habituros, & competitores, ac ordines regni, iunctis viribus eo melius hostis vim repulsuros. Semoto autem hoste, & motibus sedatis, tum posse commode decidi litem, Rege Hispaniæ tamen prius declarato incapace, vtpote qui, cum iudicio agere ipsi liceret, vi horum regnorum imperium occupare tentauerit, idque legibus, & iure ita suadente. Interea è re esse, vt competitores iubeantur viuere in diuersis locis, vnus Eluis, alter Begiæ quæ loca sunt prope limites regni exacto ab ipsis iuramento fore, vt alter contra alterum nihil machinetur. Con- 50
 filio

filio huius Doctoris tanquam hominis exigua auctoritate præditi, non fuit datus locus: imo cum hoc consilium, & reliqui duo ordines communi consensu sex procuratores Almerinum, qui cum gubernatoribus de rebus grauioribus tractarent, mittendos censuissent: data ipsis fuerunt mandata à superiori admonitione plane diuersa, nimirum, vt gubernatores, trajecto flumine Sanctarenæ uiuerent, vt instituta lustratione inquireretur, satifne armis, & comætu instructa esset, & quot homines ad defensionem idoneos vrbs Lisybona haberet: & si minus ab his rebus parata esset, vt de illis quamprimum ei prospiceretur: vt declararentur nomina præfectorum, quorum curæ propugnacula ad Tagum sita commissa erant: & si de fide, & virtute illorum dubitaretur, vt alii in eorum locum substituèrentur, & præsidio, ac aliis rebus necessariis aeres instruerentur: vt per totum regnum arma distribuerentur, & subditis tractandis se exercere iuberentur: vt peterent per literas à Papa, vt per nuntios suos omnes competitores, adhortarètur, vt iure agerent, & ab armis abstinerent sub pœna excidendi omni iure, & actione sua. Præterea Emanueli Portugallo, inspectori arcium regni volebant restitui officium, à quo per regem remotus fuerat, item Iacobo Salemæ, & Aluaro Moratio, quibus cum essent Camerales Lisybonenses, dignitas adempta fuerat. Et quia videbant se à multis rebus imparatos, volebant in omnibus portibus detineri naues omnis generis, vt per eas res ad bellum necessariæ importari, & transportari possent. Verum ad has postulationes, vt & ad omnes fere reliquas respondebant gubernatores frigide, dicentes, quoniam essent res arduæ, se de iis deliberaturos, & postea illis significaturos, quid consilii captum esset, & quid ageretur. Viuente adhuc Henrico Xariffus Hametus rogatu Regis Philippi liberum dimiserat Ducem Barcellensem, qui Lusitaniam versus tendens, trajecto freto appulerat Gibel terram, vbi, vt & in oppido Sancti. Lucaris Dux Medinæ Sidoniæ (ad quem illa loca pertinent.) eum honorificentissime exceptum ibidem ludis, & iocis aliquandiu detinuit: cumq; interea nuntius de morte Regis Henrici allatus esset, existimauit Dux Medinæ, interesse regis Philippi, habere in potestate Ducem Barcellensem (tanquam primogenitum Ducis Bragancix, & Catharinæ, quæ ad regni successionem aspirabat) donec lis decideretur. Itaque ludos & spectacula, quæ hactenus liberalitate, & magnificentia quadam ductus iuueni exhibuerat, ob hanc alteram causam duplicauit, de industria ipsum detinens, donec responsum à rege accepisset: ita vt iuuenis, dum modo ad hunc, modo ad illum locum contemplandum circumducitur, se quodammodo captiuum esse non animaduertet. Verum cum Dux Medinæ aliquot illius caros, vna cum aurigis, sub prætextu ludos, & spectacula ipsi monstrandi, sisti curasset, paulatim Barcellensis, in custodia se detineri, animaduertit: & ad patrem in Lusitaniam scripsit, non esse, quod se breui expectaret: nolle se detentionem suam, vel tantillum præiudicare iuribus regni: & se iustitiam longè vitæ suæ antepone.

Has litteras cum pater in Lusitania accepisset, misit illas ad consilium Procuratorum, & dolorem quidem magnum se ex filii captiuitate percipere significauit. Verum tamen non minori voluptati sibi esse, quod ille in ætate adeo tenera patriæ tam amans esset, seque, si opus sit, paratum esse illum pro salute regni tanquam victimam quandam sacrificare. Verum intra paucos dies Dux fuit hoc metu liberatus. Cum enim scripisset filio, vt seruo, aut discedendi licentiam à Duce Medinæ peteret, aut vt aperte declararet, num eum in custodia detinere constituisset, necne: statim libere dimissus fuit: idque Regis Philippi mandatu.

Fama erat Philippum hac de re cogitasse multo ante, & non tantum in Africa, verum etiam in Hispania Barcellensem sistere potuisse: Verum ne Lusitanos offenderet, vel potius vt Ducis animum sibi conciliaret, primum libertatem illi in Africa obtinuisse, deinde ex Andaluza sine vlllo impedimento in Lusitaniam redeundi copiam fecisse. Ceterum, siue ipse Barcellensis, siue pater (ex cuius præscripto iter ita instituisse existimatur) in notam ingratitude incurrere visus est. Nam cum Philippus eum rogasset, vt in patriam reuertens in aulam suam diuertet, propterea quod eius videndi desiderio teneretur: tamen (tantum possunt in animis principum controuersia de regnis) præterea hac Philippi beneuolentia recta Villauizosam contendit, veritus forte, ne denuo detineretur. Hæc gerebantur in Lusitania. In Hispania interim cum Rex Philippus de morte Regis Henrici certior factus esset, & ex ministris suis intellexisset, animum Lusitanorum à se alienum esse, & Antonium, reliquosque competitores nihil sibi ad summam diligentiam reliquum facere: doluit res esse in eum, in quo erant, locum deductas.

Videbat enim sibi imponi necessitatem armis ius suum persequendi. Cum autem etiam in modo agendi conscientia suæ rationem habere vellet, iam ante exquisitè

rat hac de re sententiam fratris Iacobi Chiauesii confessoris sui, ordinis prædicatorum, & nonnullorum aliorum ex præcipuis eiusdem ordinis. Verum cum nondum horum iudicia ipsi satisfacerent, nec in sola Dominicanorum opinione acquiescendum esse putaret, rem cum aliorum ordinum monachis etiam communicaturus, misit vnum ex ordine minorum, qui de toto negotio omnes paulo celebriores totius Hispaniæ Theologos confuleret. Quod cum ille diligenter fecisset, & quæstionem hanc non tantum præsulibus, & publicis ac ordinariis Theologiæ Professoribus, verum etiam Iesuitis, & Franciscanis examinandam proposuisset, magno consensu omnes pronuntiarunt, cum ius regis adeo esset manifestum, & liquidum, illi nihil aliud agendum restare, quam vt illud regi Henrico (vt & fecerat) extra iudicium exponeret, deque eodem consilium regis edoceret, ceterosq; 10 regni incolas, qui sincero animo veritati aures accommodarent: Vtque tum his, tum aliis, quibus posset, modis amice peteret ac instaret, vt à rege Henrico successor declararetur. Sin vero hæc omnia debitum pondus apud regem, & subditos non haberent, Philippum satis suo officio fecisse: & armis possessionem occupare posse sine euidenti iure suo excidendi periculo propterea quod, vt dictum est, rex absolutus, & nullius iurisdictioni obnoxius esset, nec vlli, nisi soli Deo, causam suam probare. Regi vero, & Regno ius suum tantum indicare teneretur. Et hoc caput dicebant postea omni dubitatione carere cœpisse propter mortem Henrici, interim secutam. Et hanc ob causam neminem iam esse in vniuerso terrarum orbe, qui sibi ius in hac lite sententiam ferendi arrogare posset. Nam nec ad Papam hoc spectare, propterea quod esset quæstio de re mere temporali, neque, vllæ circumstantiæ hic concurrerent, quæ interdum in temporalibus iurisdictionem Papæ tribuunt: nec ad Imperatorem, quem nec Castellæ, nec Lusitanæ regna recognoscerent: multo vero minus ad quosdam iudices ab Henrico datos. Nam non tantum Henricum non potuisse iudices eligere, qui post mortem ipsius iudicarent, verum etiam eosdem iudices esse subiectum litis, vtpote de quibus esset controuersia. Præterea regem seipsum inhabilem reddidisse, cum se partem constitueret, & simul successoris nominandi ius sibi assereret: denique, his omnibus cessantibus, tamen neminem esse Lusitanorum, quin in hoc negotio, propter publicum in Hispanos odium, iure optimo recusari posset. Censebant etiam eum non posse cogi in arbitrum compromittere. Præterquam enim quod vix ac ne vix quidem tales homines inueniri possent, quibus res tam momentosa, tam periculosa, tot suspicionibus obnoxia tuto committeretur: arbitrium etiam non habere locum nisi in causis dubiis: dubias autem causas esse, cum aduocati aut doctores titubant, nec diserte pro alterutra parte pronuntiant, propterea quod etiam pro parte contraria rationes æque validæ militant. Verum cum in hac quæstione ad vnum omnes consentirent, illam nec dubium, nec arbitrium recipere. Rex itaque cum constituisset, si sponte sua Lusitani illum non admitterent, vi possessionem apprehendere, se ad bellum parabat. Scripsit ad gubernatores, ad tres ordines & ad quinque primarias regni ciuitates, in eandem fere sententiã, sed verbis non nihil diuersis. Flagitabat ab omnibus (post doloris ex morte Henrici percepti significationem) vt se admitterent ad regnum, & iuramentum sibi præstarent, vtpote quem verum heredem esse Henricus rex agnouisset, & declarasset. Ordini nobilium, & 40 præfulẽm gratias agebat, quod se tam promptos præbuisset, cum Rex Henricus iudicasset successionem ad ipsum pertinere. Deferebat suam beneuolentiam omnibus, & simul subobscurè minitabatur. Gubernatoribus misit catalogum illarum rerum, quas tanquam ad libertatem & vtilitatem regni magnopere facientes, Rex Henricus ab ipso petierat, addens, se multo plus concedere paratum esse, quam ille postulasset: & innuens, nisi morigeros se præstarent, fore vt vi ad officium faciendum adigerentur. Verum superiora omnia aut accepta, aut repudiata fuerunt, prout plus, minusue Philippo æqui erant. Gubernatores vero responderunt, se nihil certi ante legatorum in Hispaniam missorum reditum statuere posse. Interim in locis maritimis conuenerant triremes partim Hispanicæ, partim Italicæ ad sexaginta: quibus imperabat Aluarus Bassanus Marchio S. Cru- 50 cis, in Lusitaniam, simulac per tempus anni liceret, cursum directurus. Nondum fuerat nominatus Imperator totius exercitus, & omnes magno cum desiderio illius electionem expectabant. Pauci erant, qui tanto oneri sustinendo pares esse iudicarentur. Dux Albanus communi hominum iudicio omnium aptissimus videbatur. Sed nemo erat, qui crederet Regem illum facile è custodia dimissurum.

Aspirabat ad illud munus Marchio Mondegariarius, qui nuper Prorex Neapolitanus fuerat: & non deerant, qui existimarent eum voti compotem fore; & regem hoc modo animum illius, quem euocatione ex Italia non nihil offenderat; placaturum.

Multi etiam in hanc cogitationem descenderunt ut putarent regem ipsum expeditioni interfuturum, tum quod illum tanto rerum Lusitanicarum desiderio flagrare cernerent: tum propter indicia nonnulla quæ hoc suadere videbantur. Nam Rex non tantum iussit arma sua, & tentoria expediri, verum etiam iniunxerat Ferdinando Syluio, Comiti Sifontino, magno Castellæ signifero, ut paratus esset vna cum vexillo regio, quod non solet in illis regnis, nisi soli turmæ, cui rex ipse interest, præferri. Sed verisimilius est, Regem nihil certi hac de re statuisse, sed iudicasse consilia necessitati, & occasionibus, progressu temporis sese offerentibus, accommodanda. Rebus omnibus ita pendentibus; Rex per quendam Secretarium consilii bellici scripsit ad Ducem Albanum, & ex eo quæsiuit, vtrum ipsi per valetudinem & vires expeditioni Lusitanicæ interesse liceret? Qui cum respondisset, se in negotiis ad regis maiestatis commodum spectantibus nunquam de valetudine sua sollicitum fuisse, iniunctum ipsi fuit, ut intra triduum se pararet, & ad exercitum proficisceretur. Albanus regis mandato obtemperaturus se contulit Baraias pagum decem miliaribus Madrîdo distantem, neque vllam in aulam veniendi licentiam obtinere potuit. Quinimo (quod admiratione dignum est) cum Rex iis diebus filio Iacobo, principi Hispaniarum, iuramentum ab omnibus regni ordinibus, (adhibitis quidem solennitatibus solitis in sacello quodam, sed minori cum splendore, & pompa quam pro more) præstandum curaret, non admisit ad iuramentum Ducem Albanum, quantumuis in vicina, & homo tantæ auctoritatis esset, neque cum illo quidquam de bello, nisi multo post, cum communicauit. Albanus itaq; ad exercitum proficiscens, quod sibi forte nondum satis ex captiuitate liberatus videretur, dicebat se cathenis, & compedibus vinctum à rege ad adquirenda regna mitti: Tanta erat Philippi seueritas: tanta ministri primarii obedientia. Placuit hæc electio Albani toti Hispaniæ. Nam præterquam quod Dux hoc pacto ex carcere liberabatur, militum Hispanorum virtus inutilis futura videbatur, si Duce, talibus militibus digno, destitueretur: Albano vero duce, etiam quemcunque exercitum sufficere putabant. Creato Imperatore Albano, Rex quantum poterat, in negotiis expediendis properabat, ut eo citius iter Lusitanicum ingredi posset. Curauit priuatim baptizari filiam, quæ tum temporis ipsi nata fuerat: & post præstitum, ut dixi, filio ab ordinibus Hispaniæ iuramentum, (non vocato, nec interueniente Ferdinando Syluio, legato Portugallico, idque non sine magna ipsius indignatione) Rex, inchoata iam quadragesima, Guadalupum profectus est, sub specie exequias regi Henrico in illo monasterio celebrandi, & inde ad fines Lusitanicæ progrediendi, ut sua præsentia negotium vrgeret: quemadmodum scripsit ad omnes primarias Hispaniæ ciuitates. Discessit Madrîdo carpento insidens, & paucis comitatus, nullo mandato dato vel reginæ, vel aulicis, ut subsequerentur. Tandem tamen reginam (quod & valde illam diligeret, & quod rationi consentaneum, & signum humanitatis & mansuetudinis fore videretur, si vxorem vna secum in Lusitaniam introduceret) post bidui iter confectum ad se euocauit. Interim Albanus Glierenam, vbi erat pars copiarum, peruenerat, multoque minorem numerum militum, quam initio fuerat conscriptus, inuenerat. Nam & incômoda, ac morbi multos absumperat: & astutia centurionum in causa erat, cur multa loca vacarēt. Non erant in vniuersum, nisi 4500. Itali 3500. Germani, 3000. Hispani, qui ex Italia venerant, & 7000. tyrones eiusdem nationis: ad hos accedebant 1500. equites; & sane cum tanto tempore ante conscribi milites cœpissent, & de re tota tam mature cogitatum fuisset, videbatur isti exercitus satis exiguus. Verum cum Albanus virtuti militum potius, quam numero fideret, maluisset habere pauciores, eosque exercitados. Hi autem omnes ipsi inexperti videbantur. Ideoque Rex, ipsius rogatu, mandata dederat ministris Italicis, ut in Hispaniam mitterent milites, qui ex Belgico reuerterant, quorum opera Albanus ibidem antea vsus fuerat. Veruntamen hi cum nimis sero venissent, postea, vnde venerant, redierunt. Dicebat Albanus, dummodo equitatum hostem superaret, se duodecim millibus militum exercitatorum hoc bellum confecturum: neque immensa Lusitanorum multitudo, quam quidam concursuram dicebant, multum ipsum mouebat. Sperabat enim se arte illos fatigaturum, & non tentata prælii fortuna superaturum. Guadalupum, vbi erat Rex; paulo post venerunt Episcopus Coimbrîensis, & Emanuel Melius, legati gubernatorum Lusitanicæ: qui quo modo excipiendi, & quo honore adficiendi essent, Rex & Consilarii aliquandiu incerti hæsitauerunt. Quidam enim dicebant illos tractandos, ut subditos, nec adficiendos eo honore, qui legatis deferri solet: alii contra, nihil in more, hætenus obseruato, esse mutandum. Ne itaq; illi contristarentur, decretum fuit esse audiendos, ut legatos (quos excipiens Rex, caput ipse aperire, & mandata exposituros capita tegere iubere solet) quantumuis Philippus iam ante Gubernatoribus scripsisset, se illorum Commissarios tanquã subditos tractaturum:

Hi multis verbis Regi persuadere conabantur, vt arma deponeret. Dicebant legati Regem Henricum maximo flagrasse desiderio litem de successione natam, legitima cognitione adhibita, decidendi: sed hoc consilium fuisse interruptum illius morte: quam tamen vt præueniret, illum in Conuentu Ordinum regni anno 1597. Lisybonæ habito, non tantum gubernatores & defensores Regni elegisse: sed & ex 24. iudicibus quos ordines nominauerant, vndecim delegisse, qui sententiam diffinitiuam in causa successione ferrent, si forte ipse lite adhuc pendente, moreretur, vt & postea euenit. Rebus itaque in hoc statu constitutis, Regnum esse pacatum, & promptum ad obedientiam præstandam ei, tanquam suo Regi, & domino suo; pro quo sententia pronuntiaretur, iuxta iuramentum, quod omnes ordines regni in eodem conuentu præstiterant, quodq; postea ab ipsis gubernatoribus in summo templo Lisybonæ (post apertam, qua catalogus gubernatorum continebatur, cistam) exactum fuerat. Itaque eos esse paratos iustitiam administrare, & in regni possessionem mittere eum, ad quem illud iure spectare iudices pronuntiaissent. Cum igitur hæc esset mens gubernatorum, rogare illos subnixè Regiam Maiestatem, vt daret in mandatis suis legatis, vt processui iudiciali vsque ad sententiam adessent. Verum Rex, qui certus esset de iure suo, qui exercitum paratum haberet, & qui conscientia suæ vim nullam illaturus sibi videretur, respondit se illis multum debere ob eum, quem præ se ferrent, amorem in Remp. neq; dubitare, quin ea quæ proposuissent, ex bono animo proficiscerentur. Rem gratam illos sibi facturos fuisse, si quid petiissent, in quo gratificari ipsis posset, quod quidem libentissime facturus esset in omnibus rebus iustis, & ad publica & priuata illius regni commoda spectantibus. Ceterum, quoniam toti mundo de ipsius iure constaret, nec vllus legitimus, & competens illius causæ iudex superesset, illos non posse nec debere stare iuramento, quod se præstitisse adfirmarent, quia & cum manifesta ipsius iniuria, & cū regni detrimento coniunctum esset. Rogare itaque, vt se quamprimum pro rege, & domino reciperent, & iuramento confirmarent, cum & manifesto hæc esset Dei Opt. Max. voluntas, & ipsi non ignorarent, quid hac de re sensisset, disposuisset, & statuisset Rex Henricus, & quam arcte ad voluntatem illius sequendam obstricti essent. Quod si facerent, non tantum concessurum beneficia, & priuilegia, quæ ipse scripsisset, se & quæ Dux Ossunensis suo nomine oblaturus deinceps esset: sed etiam alia plura, dummodo nihil à iustitia, & ratione alienum peterent: & quia persuasum haberet illos hac in re secuturos illud consilium, quod ab hominibus adeo pietatis studiosis, & tantà prudentia præditis expectaretur, se in itinere instituto progredi cōstituisse. Nō satisfecit oratoribus hæc responsio; & petito rem cum gubernatoribus communicandi spatio, ibidem substituerunt, donec Rex Meridam proficisceretur. In Lusitania interim Gubernatores regni, quos satietas ceperat tam variarum postulationum, quæ à consilio ordinum fiebant, cupiebant conuentum dissoluere: Cumque ab ordinibus amplificationem potestatis ab Henrico sibi concessæ (quanquam frustra) petiissent, curarunt illis indicari, se declarasse conuentum esse finitum, & ideo procuratoribus licere domum redire, remanentibus solis decem, qui vna secum de rebus cotidie occurrentibus statuerent. Tam paucos enim vbiuis commode viuere posse: necessario discedendum iam esse Almerino, & eundem in paruum aliquod oppidulum vicinum vrbi Lisybonæ, cuius ciues hoc magnopere rogassent. Ceterum, procuratores, qui iam ante Coimbriam, & Ioannem Nogheram ad illius vniuersitatis I. C. tos de iure electionis (quod sibi vindicabant) consulendos miserant, ab illo literas acceperant, in quibus dicebat se intellexisse ius electionis ad regni ordines spectare, nullo modo in conuentus dissolutionem consentire voluerunt, instigantibus illos Episcopo Parmensi, Priore, & Cameralibus Sanctarenæ, multisque aliis priuatis, qui omnes pecuniam, si quis ea indigeret, offerebant. Sed frustra sunt relictati. Etsi enim miserunt aliquos ad gubernatores, qui rationibus ex iure petitis probarent Comitum non esse finita, mandata singulorum esse adhuc valida, nihilominus tamen gubernatores denuo pronuntiarunt, conuentum finitum, & mandata extincta esse vnde consilio dissoluto, nō pauci procuratorum domum redire cœperunt. Porro Gubernatores & ipsi ad defensionem se parabant. Etsi enim maior ipsorum pars non haberet animum Philippo resistendi: tamen, vt populo, & reliquis gubernatoribus, & nobilibus, populi partes sequentibus, satisfaceret, saltem in speciem apparatus aliquem instituere cogebantur. Instruebant itaque classem, curabant magnam armorum vim è regionibus exteris importari: conscribebant militem, mittebant in præcipuas Regni prouincias homines è primaria nobilitate, & mittebant de industria eos, qui, quia à rege Philippo alieni erant, præsentibus ipsorum consilia impediabant. Hi vero promptissimo animo munera suscipiebant, quod sibi præ aliis fidem haberi existimarent. Itaque Iacobus Menesius missus fuit in prouinciã trans

trans Tagum sitam: Iohannes Vasconcellius in Peiram: Emanuel Portugallus ad ostium Tagi: & alii in alias Regni prouincias: Georgio Menesio classis cura commissa est: & hoc modo huc illuc dispersi hi fuerunt, vt gubernatores soli arbitratu suo regnarent. Mansit tamen in aula Martinus Gonzalesius de Camera, homo non minus popularis, quam omnes superiores, & quem metuebant gubernatores, quippe qui internuntii loco inter ipsos, & ordines Regni adhibitus, paulo post auctoritate & gratia omnes superare cœpisset. Veruntamē ille adparatus, quem diximus, (licet à quibusdam sincero animo fortasse hac in re laboraretur) dicis potius causa, ac perfunctorie, quam serio fieri videbatur. Interim de ratione expeditionis commode instituendæ tractabatur in Hispania: cumq; Albanus existimaret nō posse inueniri tot plaustra, quot ad commeatus, & reliqua, exercitui necessaria, subuehenda requirerentur, de omnibus copiis in naues imponendis cogitabat. Constituerat parua manu tumultum excitare in Extrematura ad vires hostium in illum locum auocandas: & deinde sub prætextu iter exercitus promouendi, & vrgendi, proficisci in Andaluziam, ac, in portu S. Mariæ milite quam celerrime nauibus imposito, recta ad oppugnationem ostii portus Lisybonensis contendere: ne quidquam hoc prohibentibus propugnaculis in eodem loco sitis: & se hoc in conflictu non nisi paucarū nauium, quibus forte hoc eueniret, iacturam facere posse existimabat. Verum cum ex iis, quos in Lusitaniam exploratum miserat, de toto rerum statu certi aliquid cognouisset, vidissetque breui ultra sex carrorum millia in vnum locum coacta, priori consilio (non tam propter vim hostium, quam propter mare, periculoso) repudiato, constituit Setubalam versus exercitum ducere, quod sibi portum, ad classem Hispanicam recipiendam accommodatissimum, omnino in potestate habendum esse existimaret. Cum enim nauibus imposita esset maxima pars commeatus, & ipse non plus, quam quod in mensem sufficeret, frumenti, & commeatus, terrestri itinere subuehendum curare posset, vires, ac commeatus maritimos cum terrestribus copiis coniungendos esse, & in hoc cardine victoriam verti iudicabat.

Capto hoc consilio, profectus est Meridam, quo etiam peruenerat Rex, à quo cum humanissime exceptus fuisset, cœptum est deliberari, quam in partem potissimum exercitum ducere expediret. Ibi nata est controuersia inter Albanum, & nonnullos alios, qui, quorundam Lusitanorum, hominum stulte confidentium, persuasionibus fascinati, contendebant eūdem esse Almerinum, & ibidem Tagum vado, aut prope Sanctarenam ponte transeundum: expugnandum esse locum illum, vtpote parum munitum: inde tuto exercitum progressurum ad muros Lisybonæ, quæ prius, quam tormentis mœnia diuerberarentur, imo fortasse prius, quam copiæ in conspectum vrbs venirent, deditioem, ipsorum quidem iudicio, factura esset. Si enim vrbs commeatu, qui ex agro Sanctarenæ circumuicino subuehi solet, intercluderetur, nō tantum eam fame laboraturam: verum etiam exercitum hoc pacto frumenti copia abundaturum, nec opus habiturum commeatu classis, quæ in portum Lisybonensem longe melius, quam in Setubalensem recipi posset: præterquam quod hac ratione etiam euitaretur periculum, quod metuendum erat, si copiæ expositæ fuissent Setubali prope arces ad ostium Tagi sitas, in quarum expugnatione fortasse etiam non parum temporis consumendum fuisset. Videbatur hæc opinio tam solidis fundamentis superstructa esse, vt ad eam reiiciendam omnino opus esset ea arte, & auctoritate, qua Albanus pollebat. Et quia ille non tantum futurus erat Dux exercitus, sed etiam (si quid secus euenisset) omnis suæ existimationis iacturam facturum esse videbatur, Rex sibi illius sententiam merito ad probandam esse iudicauit. Circumdederat Philippus vniuersam fere Lusitaniam copiis suis; quanquam verum est, eas nō totas ex milite stipendia merente, sed etiam ex promiscua plebe, & turba collectitia conflatas fuisse. Iniunxerat enim omnibus proceribus, quorum ditiones Lusitanix limites attingunt, vt, quantum maximum possent, subditorum ad arma ferenda idoneorum numerum paratum haberent: veruntamen, vt interim suo nomine omnia oppida, & incolas Lusitanix, qui imperium suum non detrectarent, humaniter in fidem, & clientelam reciperent. Itaque in finibus Galitix hoc curabat Petrus de Castro, Comes Lemosius, & Gaspar Fonseca Comes Moncerēsis. In limitibus prouinciæ Ultramōtanæ, Ioānes Pimētellus, Comes Benauētanus, & Iacobus de Toledo Comes Albanus. In extrematura, Bertramus de Cueva, Dux Albuquerqueus: & Ferdinādus Henricus Marchio Villenouē. Versus Verā, Ioannes Paccus Marchio de Seralbo: & in regno Algarbii Franciscus Suniga, Dux Befariēsis, & Alfonso Gusmānus, Dux Medinæ Sidoniæ. In exercitu, vbi tā maritimarū quam terrestriū copiarū Imperator erat Albanus, cetera munera ita erāt distributa. Itali parebant tribus legionum ductoribus; Prospero Colūnæ, Vincētio Caraffæ, & Carolo Spinello, qui rursus subditi erāt

Petro Mediceo, fratri Francisci, Magni ducis Hetruriæ, cuius iussu Petrum comitabatũ Ludouicus de Ouara, qui paulo post in Consiliariorum bellicorum numerum à rege Philippo cooptatus fuit. Sancius Auila erat præfectus castrorum. Equitatu nemo præpositus fuit. nam cum alarum ductores essent homines è primaria nobilitate, non poterant commode subitici imperio vnus ex numero æqualium. Itaque ad illud munus requirebatur homo talis, qui nec Albano parere recusaret, & reliquos ductores dignitatẽ supergredetur. Veruntamen, necessitate postea flagitante, imperio equitum præfecit Albanus filium Ferdinandum de Toletõ. Hieronymus Comes Lodronius præerat Germanis, Francisco Alauæ tormentorum maiorum cura commissã erat, quo munere sæpe ille iam ante erat defunctus. Etsi autẽ apparatus belli talis esset, tamẽ rex per ministros gubernatorib. denun- 10 tiabat, se extra culpam fore, si propter denegatam sibi regni successionem occasione belli damnũ Lusitani paterentur: & in Lusitania quoque de variis ineundæ transactionis modis agebatur. Rex etiam qui minari, quam vim re ipsa intentare, & regnum clementia acquirere, quam seueritate malebat, multa beneficia & priuilegia Lusitanis offerebat, si tranquillam regni possessionem sibi concederent, & gubernatores, quorum maxima, vt dixi pars ad regni habenas Philippo tradendas propendebat, cũ ministris Hispanicis iam communicauerant, & transegerant de iis capitib. quæ à Philippo regno concedi postulabant. quæ omnia Dux Ossunensis publicauit, sua manu subsignauit, & regem illa, si pro domino cum agnoscerent, concessurum esse sponndit. Erant autem hæc capita. Vt Rex præstet solenne iuramentum, de conseruandis omnibus consuetudinibus, priuilegiis, & 20 libertatibus, huic regno à prioribus regib. concessis. Vt comitia ad res Lusitaniæ spectantia, in ipsa Lusitania celebrentur, & ne in vllõ alio conuentu quidquã proponi possit, quod regnum Lusitaniæ tangat. Vt Vicereges, vel alii qui sub quocunq; titulo regni gubernationi præficiendi erunt, sint Lusitani, & idem intelligatur de Visitatore, aut præside iudiciorum: ita tamen, vt ad auctoritatem regni augendam, & in honorem Lusitaniæ possit Rex, & ipsius successores regno præficere aliquem ex sanguine Regio, vt pote filium, patruum, vel auunculum, fratrem, consobrinum, vel nepotem. Præterea vt omnia muna maiora & minora tam ad iudicia, quam ad patrimonium Coronæ pertinentia Lusitanis, & non exteris committantur. Vt omnia officia, quæ apud reges superiores in vsu fuerunt, tum in aula, tum in reliquis regni partibus, conferantur indigenis, qui admini- 30 strabunt eadem officia, cum Rex, vel eius successores in hoc regnum venerint. Vt idem intelligatur de omnibus aliis muneribus magnis & paruis cuiuscunq; generis, tam maritimis quam terrestribus, quæ vel iam in vsu sunt, vel posthac introducentur: & vt milites præsidarii, quibus custodia arcium committenda est, sint Lusitani. Ad hæc vt commercia, quæ cum Indis & Æthiopib. & aliis nationib. siue detectis, siue in posterum detegendis huic regno intercedunt, nunquam ab ipso auellantur, neque quidquam ex consuetudine hæctenus in ea re obseruata mutetur: & vt ministri, qui his negotiationibus præerunt sint Lusitani, & nauibus Lusitanicis vtantur. Vt auro & argento, quod cudetur in hoc regno, & regionibus ab illo dependentibus, & omni illi, quod importatum ex ditionibus illi subiectis fuerit, insignia, & arma Lusitaniæ, nullis aliis admittis imprimantur. Vt om- 40 nes Prælaturæ, Abbatia, beneficia, & pensiones conferantur Lusitanis: vt idem iuris sit de officio Inquisitoris maioris, de Commendis, de officiis ordinum equitum auratorum de Prioratu Gratenfi, denique de omnibus rebus Ecclesiasticis æque ac de secularibus. Ne Rex permittat exigi tertias ex bonis Ecclesiasticis neque subsidia, neque Cruciatas, neq; ad vllam harum rerum obtinendam bullas à Papa impetrari. Vt nemini concedatur ciuitas, oppidum, pagus, iurisdicctio, vel vllum ius regale, nisi sit Lusitanus. Ne bona vacantia retineat Rex aut successores vel pro se vel pro suis, sed illa concedat propinquis defuncti. aut aliis bene meritis, dummodo sint Lusitani: quanquam ab his reb. non debeant excludi Hispani, aut alii exteri, qui iam viuunt in Lusitania, & regibus prioribus aliquando inseruierunt. ne quid in Ordinibus equitum auratorum immutetur. Vt nobilibus 12. an- 50 num ætatis attingentibus soluantur stipendia. Vt Rex, & successores singulis annis conducant operam ducentorum Lusitanorum, quibus soluatur stipendium, quod vulgo Moradia appellatur: & vt ex his illi, qui non nati fuerint ex familia nobili, in classibus regis militent. Ne, cum Rex & successores venerint in hoc regnum, domos quaslibet diuersorii loco occupent more Castellano, sed hac in re consuetudinẽ Lusitaniæ obseruent. Præterea vt Rex, vbicunq; sit, semper secum habeat aliquẽ Ecclesiasticum supremũ præfectum ærarii, Cancellarium magnum, & duos Consiliarios Palatii, qui omnes simul vocabuntur Consilium Lusitanicum; quibus etiã semper præsto erunt duo scribæ ærarii, & duo scribæ Cameræ, si forte ipsorum opera vtendum esset, omniaque scribentur lingua Portugallica & omnes

& omnes erunt Portugalli. Vt cum Rex, vel successores venerint in Lusitaniã, vtantur eodem consilio, iisdemq; officialibus, qui cum aliis intererunt deliberationib. de regni gubernatione instituendis, vt officia Prætorum, & similia officia iudicum, etiam inferiora, conferantur absente Rege, eò modo, quò iam conferuntur: & vt idẽ intelligatur de Prouisorib. præfectis rationum, & aliis similibus qui circa ærarii administrationẽ versantur. Vt omnes lites & facti species in iudicium deductæ (quicunq; casus sit, vel quæcunq; summa fuerit) definitiue decendantur, & executioni mandentur eo, quo iam fit, modo. Vt rex, & successores sacelli regii Cantores more priorum regum alant, qui Lisybonæ commorentur in hũc finem, vt sacra celebrari possint cum ritu, & cantu consueto: nisi forte Rex, aut eo absente
¹⁰ Vicerex, aut gubernatores in alio regni loco viuãt, sibiq; sacelli Cantores etiam adesse velint. Vt Rex admittat Lusitanos ad officia aulae, & interioris Palatii more Burgũdico instituta, nullo habito discrimine inter ipsos, & Castellanos, vel alterius nationis subditos suos. Vt Regina ad ministeria sua adhibeat nobiles Lusitaniæ tam viros, quam fœminas, & has quidem humaniter complectatur, beneficiis ornent, & nuptiã vel in Castella vel in Lusitania elocet. Vt ad vtilitatem subditorum, & totius regni, & ad augenda commercia, & familiaritatem cum Castellanis, Rex tollat vectigalia ab vtraq; parte, vt mercès libere transportentur, sicut fiebat ante, quam eiusmodi portoria instituerentur. Vt iubeat Rex quam humanissime cum illis agi, qui frumentum ex Castella inuehunt, ad huius regni sustentationem. Vt subministret Rex trecenta millia ducatorum in res subsequẽtes: 120. millia in redemptionem captiuorum, arbitrato magistratus domus misericordiæ Lisybonæ: quorum dimidium infumetur in redemptionem nobilium pauperum: reliquum dimidium in redemptionem hominũ omnis ordinis Lusitanorũ 150. millia ad positus, hoc est, mutuationes sine fœnore instituendas, in locis inopia laborantibus idq; arbitrato Cameralium Lisybonensium: & 30. millia reliqua in curam & remedia morborum, qui iam grassantur, arbitrio Archiepiscopi, & Cameralium Lisybonensiu impendẽda. Vt de instruendis classib. Indicis, aliisque ad defensionem regni pertinentibus, de exterminandis piratis, qui limites Africanos infestare solent, Rex in hoc regno certi aliquid cõstituat, prout rationi consentaneũ visum fuerit, etiam si fortassis ex reliquis regnis, & ex proprio ipsius ærario aliquid subsidii huc conferendum sit. Superiora omnia rex concedebat, & vt responderet amori Lusitanorum erga reges suos, dicebat se nihil magis optare quam vt in Lusitania semper aulam suam habere posset: Sed administrationem ceterorum regnorum, à Deo sibi commissorum, huic suo voto obstare; nihilominus tamen se operam daturum, vt quam sæpissime, & diutissime quoad eius fieri poterit, sit in Lusitania: Et si nihil aliud interueniat, se illis suo loco filium relicturum, vt dum inter Lusitanos educatur, illos cognoscere, magni æstimare, & non minus (quam ipse) amare assuescat. Publicatus fuit catalogus horum capitum in omnibus primariis regni ciuitatibus à ministris Hispanicis: qui dicebãt, si Lusitani plura peterent, Regem omnia concessurum, quod non dubitarent, quia Lusitani vt pote Christiani nihil vel à pietate vel æquitate alienum essent postulaturi: inuentes fortasse se tacite exsiperent ea, quæ ad Inquisitionem & iusticiæ administrationem pertinerent.

Liber Quintus.

ARGVMENTVM.

In hoc libro continentur munitiones ad Caput siccum instituta: perturbatio rerum Regni, & Gubernatorum: responsum Regis Catholici datum legatis Lusitaniæ: diligentia Philippi in consulenda Vniuersitate Alcalanã super expeditione sua in Lusitaniã: sententiã contrariã, vtrum rex ipse exercitui suo interesse deberet, necne: occupatio Eluarum, & Oliuenciã: Creatio Regis Antonii: fugã Gubernatorum: legatio Ducis Bragançia ad Regem Philippum, & proluxa eiusdem responsio: occupatio Villanosa: ingressus exercitus in Portugaliã: & Stremi deditio.

NON acceperunt in vniuersum Lusitani conditiones à Rege Philippo oblatas. Etsi enim tres ex gubernatoribus vna cum ordine nobilium, & Ecclesiasticorum tacite illas approbarent: tamẽ tertius ordo, nempe ciuitatum regni, eas repudiabat; dicebatq; eas esse catalogum fraudum, & signum exiguarum virium Philippi; & eos, qui conditiones illas conscripissent, maiorem priuatã, quàm publicẽ vtilitatis rationem

habuisse: denique lite[m] per sententiam decidendam esse contēdebant. Gubernatores ergo in rebus omnibus ad defensionem parandis perseverabant. Miserunt clam in Galliam Franciscum Barretum, qui Regem Christianissimum, de bonitate causæ suæ edoceret, simulque de iniuria, quam Rex Hispaniæ ipsis inferret, dum regnum vi occupare conaretur: & à Rege subsidium sex millium peditum peteret: ac deinde Romam profectus, oraret Papam, ut ille Regem ad arma deponenda, & ius suum in legitimo iudicio persequendum cohortaretur. Ablegarunt in Germaniam Eliseum Portugallum, qui Imperatori, ceterisque principibus exponeret rationes, quæ Lusitanos ad libertatem, & ius suum contra Hispanos defendendum commouerent. Et sane in ipsis tantum poterat desiderium Regem suo arbitratu eligendi, ut non tantum sibi principum Christianorum auxilia ad iugum Philippi repellendum imploranda iudicarent, sed etiam (id quod incredibile videtur) viuentē adhuc Rege Henrico illi nobiles, qui in Africa captiui detinebatur, commeatu & equitatu se inuari à Xarisso peterent, quantumuis non esset verisimile fore, ut ipsis hac in re gratificarentur. nam ut nihil dicam de religionis diuersitate, nulla etiam amicitia iura, nulla rationes politicae hoc suadebant. Etsi enim non admodum gratum Xarisso erat, Philippi potentiam huius regni accessione augeri: tamen non erat probabile ipsum, tanquam hominem sagacem, & iudicio præditum, vel inimicitias cum vicino tam potente temere suscepturum, vel multum fiducia collocaturum in Lusitanis, quorum vires erant prostratae, & qui ab ipso adfecti fuerant magna clade, eaque tam recenti, ut manus sanguine eorum adhuc tinctas habere videretur. Apparatus armorum, & munitiones locorum, propter pecuniarum penuriam, & crebras ministrorum dissensiones, lente admodum progrediebantur: & Ludouicus Cæsar, summus prouisor, Hispaniæ Regi addictus, non admodum rem urgebat, immo, de industria varias excusationes excogitans, diem de die ducebat. Itaque tantum ad ostium Tagi propugnacula aliquo modo munita, & in locis ad exponendum militem aptis valla extructa: præfidiariorum numerus auctus: & prope urbem Lisybonam diuersa loca, tormentis ad portus defensionem disponendis, præparata fuerunt: præterea etiam naues bellicæ rebus necessariis instruebantur. Verum Emanuel Portugallus, siue quod non satisfacerent ipsi horum locorum munitiones: siue quod euperet ostendere, quantum alius ingenio antecelleret, constituit contra omnium in arte hac versatorum sententiam propugnaculum in medio fluminis, quod ea parte latissimum est, ostio extruere, ut hac ratione nates in illud ingredienti, tormentorum maiorum ictibus essent obnoxia. Videbatur autem Emanueli ipsa loci natura hoc ipsius consilium adiuuare, quia prope ostium in medio flumine sese exerit collis, ex arena congestus, planus, & paululum extra aquam prominens, vulgo caput siccum. Hic collis, siue insula alueum fluuii in duas partes diuidit: quarum vna, quæ est inter sinistram ripam, & insulam, propter alueum non satis profundum, non potest navigari, nisi durante refluxu maris, idque cum nauigiis minoribus: rursus altera pars, quæ est inter insulam, & dextram ripam & ipsa à scopulo quodam, vulgo dicto Caccioppo in duo brachia diuiditur: quorum, quod est inter scopulum, & dextram ripam, defenditur ab arce Sancti Iuliani: illud vero, quod est inter scopulum, & insulam, quod nomen cursum Alcasouæ, non defenditur ab vlllo propugnaculo. Et quia huc tormenta arcis Sancti Iuliani pertingere non poterat, iudicabat Emanuel propugnaculum huic alueo defendendo in insula extruendum. Etsi autem fossis magno cum labore actis, humus solida, & fundamentis superstruendis apta non inueniretur, tamen Emanuel à proposito desistere noluit: cumque situs ædificia lapidea non ferret, extruxit propugnaculum ligneum, & intus humo congesta repletum: illudque deinde tormentis, aliisque rebus necessariis instruxit. Aqua autem dulcis difficulter poterat in eo conseruari, quod dolia æstu solis, & vehementissima propter arenam radorum reuerberatione exsiccata, rimas, quantumuis velis tecta agebant, ita ut omnis aqua efflueret. Hoc tempore gubernatores adhibuerunt remedium memorabile, quo populum ad regni defensionem eo vehementius inflamarent. nam (quod forte nouum, & exemplo periculosum erat) vsi sunt opera monachorum, ad scopum sibi propositum assequendum. & iniunxerunt Prioribus omnium monasteriorum, darēt operam, ut monachi tam pro concione, quam in audienda peccatorum confessione populum ad defensionem incitarent, non secus ac Cruciatæ contra infideles publice in suggestis proclamari solent: & (ut Lusitani sunt ambitiosi & cupidi gloriæ) stimulare eos proposita spe honorum, quibus adficiendi essent, qui reliquis ad arma patriæ defendendæ ergo capienda promptiores fuissent. Atque ita fiebat ut huiusmodi conciones monachorum, qui tantum pietatis, ac modestiæ studium præ se ferunt, in orationes militares, & classica conuerterentur: quæ res multis bonis, & cordatis viris summo opere displicuit, & totum regnum magno incommodo adfecit. Præterquam enim quod nefas erat opera ministro-

rum Euangelii ad res profanas, vti etiam miserę plebi tanta ferocia, & belli amor instillatus fuit, vt postea temere, & sine omni consilio arma capere non dubitaret. Nocuit etiam hæc res magnopere monasteriis. Cum enim per se periculosum sit animos monachorum nimis excitare, hi qui mortuo rege Henrico, aliquanto plus libertatis nacti erant, acceptam noua hac publice declamandi licentia, dum reliquos animabant, ipsi spiritus militares sibi sumebant. Itaque his vocationis suæ limites transgredientibus paulatim totus ordo Ecclesiasticus in abusum & confusionem maximam incurrit, vt deinceps ostendemus. Quoniam autem & pecunia ad sumptus belli necessaria deerat 100000. ducatorum multo sumpta fuerunt à mercatoribus qui si repugnarent vi cogebantur. Hæc Lisibonæ maiori cum feruore gerebantur, quam vsquam alibi in Lusitania. Interim Gubernatores inter se non satis consentientes, incerti hærebant, & indies maiorem suæ auctoritatis iacturam faciebant. Prior enim in proposito causæ legitimatatis persequendæ perseuerabat, & regni successionem maiori indies cum animi obstinatione adfectans illis qui ipsi aduersabantur, minabatur. Magistratus incipiebat amittere omnem auctoritatem, & vnusquisque ea, quæ libebat, & facere & dicere audebat, ita vt facile regnum sine rege esse adparet, idque postea euidentissime demonstrarunt duę res, quæ eo tempore acciderunt. Prior hæc est. Cum Monachi ordinis S. Hieronymi, qui incolunt monasterium virginis Belemix auidi essent recuperandæ libertatis quam illis ademerat Rex Henricus, qui Papa consentiente, & pro sua auctoritate, regulis illius ordinis non obstantibus illis imposuerat necessitatem officiales superiores eligendi arbitrati ipsius, id est vnum ex 4 aut 5. monachis, quos ad singula officia ipse nominasset vniuersi ad Emanuelem de Eborā, prouincialis munere tum fungentem accesserunt, eumque tanquam non satis legitime electum munere suo se abdicare iusserunt. Velle enim se alium legibus ordinis conuenienter electum, in eius locum substituere. Prouincialis, cui iniquissima talis petitio videretur multas rationes adduxit, cūr non posset illis satisfacere. Cumque diu vtrinque verbis concertatum fuisset, tandem Monachi prouincialem verberibus non nihil multatum & captum in cellam quandam incluserunt. Cognati prouincialis re cognita, adierunt Alexandrum Formentum, Nūncium Pontificis in Lusitania, qui cum vtriusque partis rationes audiuisset, iussi. (quantumuis monachi eum iudicem competentem esse negarent) prouincialem in custodia liberatum, pristino loco, & officio restitui, simulque nonnullos ex Monachis de seditione suspectos, vt coram se comparerent, citauit. Sententia hac per notarium Apostolicum monachis declarata, noluerunt parere. Cum itaque cognati prouincialis captiui auxilium magistratus implorassent, gubernatores miserunt in monasterium iudices criminales Lisibonenses, vna cum tribus vexillis peditum vt sententiam vi executioni mandarent. Hi cum Belemum peruenissent, monachi clausa porta monasterii templum apertum relinquentes (in quo tamen ipso clatrorum ligneorum, maius sacellum, & sepulchra regum abeuntium, ianua clausa erat) in choro letaniam canere cœperunt. Iudices, & eorum apparitores, postquam diu ostium monasterii pulsassent, nemine aperiente, ingressi in templum, clatros ligneos confregerunt. Atque ita lictores in xystum monasterii penetrantes, monachis cum magno dignitatis sacerdotalis dedecore manus iniecerunt. Quanquam autem seniores cruces suas præferrent, bullas ostentarent, excommunicationem minitarentur: tamen omnia ista parum ponderis habuerunt. nam prouincialem liberare, & in pristinum locum restituere coacti fuere: protestati tamen sunt, vim sibi illatam, & se de hac iniuria apud Pontificem conquesturos. Alterum, quod notatu dignum accidisse supra dicebamus, habet. Cum Ferdinandus Pina, Doctor, & ciuis, esset Syndicus Cameræ (qui est summus gradus illius magistratus) electus in locum Iacobi Salemæ, per regem Henricum ab officio remoti, ipso meridie in foro Antonius Soarezus illi in capite graue infligit vulnus, ex quo paullo post mortuus est. Et hoc facinus iussu Prioris fuit designatum. Cum enim Pina tempore muneris sui non tantum minus honorifice de Priore, & ipsius actione loquutus esset, sed etiam ministros, & totum consilium Cameræ in partes regis Philippipertrahere studiuisset: Antonius hoc pacto eum voluit vlcisci: & sicarius, qui melius sentire, quam fugere nouerat, accepto à licitoribus vulnere, in templum quoddam extra urbem situm se coniecit: ibique iussu magistratus captus: & elapsis aliquot diebus primum laqueo strangulatus; & deinde in quatuor frustra dissectus fuit: idque non sine maxima difficultate, & metu, ne plebs vi eum è manibus carnificis extorqueret. Quia enim gubernatorum auctoritas in dies decrescerat, iudices parui fiebant, & quia notum erat Soarezium, impulsu Prioris homicidium hoc commisisse, plebs ad eum liberandum erat satis propensa. Monachi etiam, causantes eum comprehensum in templo, & propterea licitorum iudicio obnoxium non esse, cucurrerunt ad locum supplicii, homicidæ, si possent;

subsidio venturi: & nisi Damianus Aguiarius, homo seuerus, & animo præfenti (cui peculiaris huius executionis cura commissa fuerat) operam dedisset, vt executio quam celerime expediretur, tantus erat populi clamantis, & monachorum cruces, & excommunicationes suas adhibentium concursus, vt verisimile sit, reum facile euasurum fuisse. Hæ turbæ magnopere displicuerunt hominibus religionis, & quietis amantibus: qui quanuis reprehenderent monachos, propterea quod prouinciali munere suo vsque ad statum tempus tranquille defungi non permisissent: tamen maiorem culpæ partem imputabant gubernatoribus, qui tali tempore publice tanta seueritate vsi essent aduersus monachos & inprimis contra monasterium situm in ripa Tagi: dicebantque si non aliud, hoc saltem illos debuisse ab isto consilio dehortari, quod in portu essent tot naues Anglorum & Gal-
 19
 lorum: quibus, vt pote hæresi infectis, iucundissimum spectaculum fuisset, videre monachos à lictoribus captiuos duci. Mors Pinæ Antonio apud homines opinionem imprudentiæ, & crudelitatis conciliauit. Præterquã enim quod non erat hominis magnanimi exemplum tam enormis vindictæ in senem togatum, inermem, & mediæ conditionis, statuere: non poterat etiam fieri, quin, si Soarezius non aufugisset, Antonius vel incurreret in notam ingratitude, (nisi eum liberaret) vel ministris iustitiæ vim inferre cogeretur. Sicut autem mos est principum odisse eos, quorum opera ad scelus aliquod abusi sunt, ideo, quod his viuentibus, viuunt etiam vna facinorum, ipsorum iussu designatorum, memoria: ita Prior quoque à Soarezio post commissum homicidium abhorreere cœpit, nec de ipso liberando sollicitus fuit, quantumuis hæc res eum in magnum contemptum apud
 20
 populum adduceret. Erat Prior tum temporis Almerini, occupatus in persequenda legitimitatis lite, & apud iudices sententiæ pronuntiationem vrgebat. Excusabant se iudices, & dicebant sibi per leges regni in causæ cognitione progredi non licere, nisi Prior per 25. miliarium interuallum ab aula discessisset. Quod si faceret, se paratos esse in lite examinanda progredi. Verum quia Dux Braganciz, & reliquorum Principum legati adhuc in aula hærebant, nec ipse sibi discedendum esse iudicauit: atque ita causæ cognitio fuit suspensa. Interea Emanuel Portugallus, qui erat Belemi, magna cum arrogantia proposuit, è re esse, vt Ioannes Teglius, vnus ex gubernatoribus, & adfinitate, ac voluntatis in excludendo rege Philippo similitudine ipsi coniunctus, accepto à reliquis gubernatoribus mandato Belemum proficisceretur, vt præfens eo rectius de rebus statueret, quandoquidem Almerino non omnia, satis commode curari posse videbantur. Reliqui ergo
 30
 gubernatores partim quod Teglium abesse facile paterentur, partim quod in iis, quæ ad defensionem spectabant, contradicere non audebant, cum mandato instructum Belemum dimiserunt. Quo in loco cum ille deliberasset cum Emanuele, videretque parce admodum, & difficulter pecuniam à mercatoribus, à quibus mutuo sumebatur, subministrari, vt quam maximam argenti copiam corraderet, capto de pretiosissimis, & carissimis, regum Lusitaniz rebus vendendis consilio, illas ad se adferri iussit deque earum pretio cum mercatoribus agere instituit. Interea temporis Dux Ossunensis redierat in Hispaniam relicto in Lusitania cum reliquis legatis togatis Christophoro Moro. qui cum intellexissent agi de venditione lapidum pretiosorum, Morus nomine Regis
 40
 Philippi gubernatores monuit, ne eos venderent, vt pote qui ad regem dominum suum pertinerent: & protestatus est tam contra eos, quam contra emptores, fore, vt pretium suo sumptu refundere cogerentur: atque ita nemo inuentus est, qui ad emptionem vellet accedere. Meridæ interim (vbi erat Philippus: qui multis cum verbis & solennibus contestationibus à gubernatoribus regni possessionem postulauerat) Episcopus Coimbricensis: & Emanuel Melius denuo ea proposuerant regi, quæ iam ante Guadalupi ab ipsis
 50
 proposita fuerant, dixeruntque se paratos esse rem arbitrorum iudicio committere, conquerentes interim de breuitate temporis, quod ipsis ad deliberandum concessum fuisset. Verum Philippus cui stare sententia, & qui rescuisset Lusitanos aliorum principum auxilium implorasse, eodem, quo antea, modo illis respondit. Multi aut iudicabant, fuisse
 60
 imprudentiæ, conditiones huiusmodi regi Philippo per legatos proponere. Neque enim videbatur rationi satis consentaneum, petere à rege, vt se iudicibus nominatis subiiceret, cum tamen nec ipse Rex Henricus (qui meliori iure sibi facultatem in illa lite pronuntiandi arrogare poterat) vnquam à Philippo petiisset, vt se iudicem agnosceret nec propter regem Henricum recusatum Philippo, tanquam contumaci, in processu successionis vlla controuersia mota fuisset. Venit paulo post Badagiozium Philippus ad diem Maii vigesimum vbi cum denuo Oratores Lusitani ipsi persuadere conarentur, vt antequam bellum moueret, Lusitanis comitia indicendi spatium concederet, non fuerant amplius auditi: imo Rex constituit responsum mittere ipsis gubernatoribus, & nomine
 70
 consilii

consilii sui in vniuerso Regno illud publicare quod & fecit. Sententia autem hæc erat. Ex-
 perientiam docuisse per duo exempla præteritorum Comitiorum, Lisybonæ, & Alme-
 rini habitorum, in illis nihil tractari, quod ad manifestissimam R. M. causæ bonitatem, &
 ius tuendum spectaret, imo omnes in vtroque conuentu operam dedisse, vt R. M. impe-
 dirent, excogitando dilationes, & tricas, quas ad actionem R. M. inutilem reddendam
 accommodatas esse existimassent: ita vt facile adpareret, expectare noua comitia reuera ni-
 hil aliud esse, quam ter ad eundem lapidem offendere. Nihil esse causæ, cur dictarent
 R. M. terminum nimis breuem ipsis præstituræ, si computatio fieret à die redditarum li-
 terarum, (nempe 13. Martii) quibus pererat R. M. vt sibi iuramentum fidelitatis præstarent,
 10 & falli illos, si existimarent R. M. non vindicasse sibi possessionem regni, nisi ab eo tem-
 pore, quo illud petiit. Vindicasse enim sibi ab eodem illo momento quo Henricus expi-
 rasset. Imo R. M. de industria tacuisse per mensem, & medium, ne illis præriperet occa-
 sionem vocandi R. M. ad successionem diuinitus illi collatam, & illam hoc pacto demen-
 rendi, & vt haberent spatium cogitandi, quidnam hac in parte officio suo conueniret, &
 operam dandi, vt reliqui competitores de R. Maiest. iure edocti à proposito desisterent,
 nec publicam pacem turbarent, sed potius pro ipsis & toto regno intercederent: & hanc
 esse viam quam R. M. ipsis monstrasset. Excusationem, quam adducerent, quo mi-
 nus R. M. reciperent, duplicem sensum habere. Dum enim dicerent se hoc facere non
 posse, nisi in publico ord. num regni conuentu statutum fuisset, alterutrum horum illos
 20 innuere, vel se non posse iure facere, vel non posse, quia non auderent. Priori casu illos hal-
 lucinari, ideo quod nulli vnquam regi, in regnum suum ingressuro, opus fuisset ordinum
 conuentu (etiamsi non succederet patri suo, sed tantum cognato) vt etiam illo non fuisset
 opus Regi Henrico cum nepoti suo succederet. Posteriori casu, (nimirum se non posse
 quia non audeant) excusationem aliquid ponderis habere: veruntamen non obstare vel
 ius vel conscientiam R. M. quo minus bonorum suorum possessionem apprehendat, præ-
 fertim cum periculum sit in mora. Hunc ipsorum errorem probabile esse, inde nasci, quod
 existiment se nihil aliud præstare posse in gratiam R. Maiest. quam vt illi regnum inter-
 ueniente conuentione & transactione, tradant, parum interim memores R. M. non ex
 ipsorum, sed ex Dei O. M. manu, & iure suo regnum accipere. Itaq; has voces pacta, trans-
 30 actiones, conuentiones, non nisi per abusum ab illis vsurpari: & ad propositum non per-
 tinere. Siue enim hic respiciatur ad conseruationem legum & priuilegiorum, nihil loci
 relinqui transactionibus, sed dici debere obligationes, quibus R. M. tanquam iustus Lu-
 sitaniæ Rex obstringitur: siue ista ad ea, quæ de nouo concedenda sunt, referantur, mul-
 to minus hoc nomen mereri, sed potius appellari debere liberalitatem, munificentiam,
 & gratiam meram, ad quam R. M. præstandam partim amore erga Lusitanos ducta solen-
 niter, & quam fieri poterit firmissime se obstringere parata sit. Itaque comitiorum vsum
 aliquem esse potuisse, si Regni Ordines sibi in priuilegiis, & immunitatibus conceden-
 dis non satisfieri queri possent, aut si ius haberent alium regem suo arbitratu eligendi. Ver-
 rum cum potestas ipsorum non vltèrius se extendat, quam vt supplices à Regia Maiesta-
 40 te priuilegia augeri petant, comitia ad Regiæ Maiestatis in regnum suum introitum plane
 non pertinere.

Hæc omnia autem ab illis nullum alium ob finem adduci, nisi vt rem ad viuum re-
 fecent, cum tamen Regia Maiestas, nec priuilegia, & commoda (quæ ipsius nomine Lu-
 sitanis oblata sunt) concedere, nec cautionem talem, qualem ipsi postulauerint, præstare
 recuset, nec denique nimis anxie labore de modo, phrasibus, & vocabulis, quibus Lu-
 sitanis hac in re vti visum fuerit, etiamsi in effectu idem, quod pacta, & transactiones
 significant.

Vt incommoda, quæ pro se allegant gubernatores, & momento, & ratione destitu-
 antur: ita ea, quæ Regiæ Maiestati metuenda sunt, tam prope imminere, & veluti præ fo-
 50 ribus, esse, vt nullam omnino res moram patiatur; quantumuis Regia Maiestas, alio-
 quin ipsorum precibus locum relinquere parata esset, sicut reuera in omnibus, quoad pos-
 set, rebus ipsis gratificari cuperet. Argumento esse, quod exercitus, qui iam prope ad fi-
 nes Lusitaniæ progressus sit, non possit retrocedere, neque otiosus ibidem hære. Nam
 com meatum omnem illius ditionis consumptum, & segetes, quibus Regia Maiest. par-
 cere cuperet, magno detrimento adfectum iri; præterquam quod etiam iniquissimum
 esset tam diu exercitum alere cum incommodo, ac damno subditorum obedientium, quos
 quamprimum hoc onere subleuari, ratio & æquitas ipsa flagitaret. Regia Maiestas qui-
 dem sibi pati persuaderi maiorem partem eorum, qui exercitus progressum differri pe-
 tunt, bono & sincero animo hoc facere. Veruntamen ipsos negare non posse, quin multi

alii hoc flagitent, & cupiant in eum finem, vt Regiæ Maiestati interim (vt sunt humana) im-
 pedimentum aliquod obiiciatur, & vt præterlabatur tempus, quo triremes Regiæ Ma-
 iestati ad rem in Lusitaniz ora gerendam vsui esse possint. Neq; enim illos fugere, quam
 cito tempus illud prætereat, quo nauibus actuariis in illo mari locus est. Regiam Maiesta-
 tem, postquam Madrido excessit, quantam maximam potuit, dilationem & moram adhi-
 buisse: & (vt ipsi vidissent) in itinere tres menses consumpsisse: idque in hunc finem, vt ipsis
 spatium inter se agendi, transigendi, componendi non deesset. Verum etiam si Regia Ma-
 iestas per totum annum expectasset, tamen sole meridiano clarius esse, negotium ne vno
 quidem passu vltius progressurum fuisse, propterea quod inanibus replicationibus con-
 sumpsissent tot dies, quibus conuentum indicere, & etiam obliuioni tradere potuissent: 10
 cumque ipsi promississent, se ordines regni intra breue tempus conuocatu-
 ros, non igno-
 rare Regiam Maiestatem, etiam si mensis Iunius inchoatus esset, tamen nondum vel præ-
 fules regni, vel proceres, vel procuratores ciuitatum comparuisse: & in multis locis ne qui-
 dem certos procuratores nominatos: imo electionem variis artibus, & corruptionib. dif-
 ferri. Hinc satis liquere ex Conuentu potius confusionem, quam fructum aliquem ex-
 pectandum esse. Etiam si autem publice constet quam parum de vtilitate Comitiorum spe-
 sit, tamen nolle Regiam Maiestatem, vt sibi persuadeant, R. M. antequam in Lusitaniam
 ingrediatur, Comitiam impedituram: veruntamen ingressam, statim esse facturam ea, quæ
 ad cultum Deo debitam, & ad suam, ac publicam Regni vtilitatem maxime pertinere iu-
 dicauerit, siue id fieri possit per indictionem Comitiorum, siue alio modo: qua tamen in 20
 parte Regia Maiestas semper viam, Regni incolis commodissimam fecutura sit. R. M. et-
 iam si ad multa conuiceat, non posse tamen postulatis ipsorum acquiescere, cum videat
 subditos Coronæ Lusitaniz, Reg. M. studiosos, opprimi sub prætextu iniustæ rebellionis,
 quam tamen ipsi defensionem vocent: & illos solos, qui Reg. M. partibus fauent, & verita-
 tem, ac ius R. M. agnoscunt, insectationibus, & iniuriis esse obnoxios: contra foueri, & pro-
 tegi factiosos, & manifestos perturbatores pacis, vtilitatis, & quietis publicæ. Vt nihil dissi-
 muletur, Reg. M. ipsis significare, æquum fuisse, vt facta ipsorum dictis responderent. Nam
 quia hoc non fit, non posse illos postea Reg. M. accusare, quasi astute agat. Vt vero sciant,
 quam R. M. suspectæ sint ipsorum dilationes, R. M. illis indicare, se nuper ex diuersis locis
 ab hominibus fide dignis certiore factam, Lusitanos, interim dum apud R. M. mollissi- 30
 mis verbis instant, vt expectet, & exercitum detineat, summo cum ardore ab aliis regibus
 auxilium flagitare, & secretas machinationes instituere in perniciem Romanæ Ecclesiæ, &
 pacis orbis Christiani: quanquam R. M. non desperet Deum O. M. ipsorum conatus impe-
 diturum. R. M. quidem, Deo iuuante, breui in Lusitaniam manu armata ingressuram: sed ta-
 men non esse, quod sibi propterea persuadeant Reg. M. constituisse Lusitanos bello perfe-
 qui, imo R. M. potius, quoad eius fieri poterit, operam daturam, ne cuiquam vis fiat, nisi e-
 is, qui pertinaciter R. M. debitam sibi regni possessionem capebanti, obistere conati fue-
 rint. Confidere autem R. M. fore, vt nullum sibi impedimentum obiiciant. sed potius vt, si
 quæ supersunt, obstacula sponte remoueant: vt R. M. ipsorum opera in expeditione hac æ- 40
 state contra infideles suscipienda vti possit. Gubernatores cum grauem & prudentem hanc
 responsionem, regisq; firmum propositum viderent, ex quo manifesto apparebat. Lusita-
 nos in visceribus regni, & circumcirca in finibus bellum habituros: cumque vulgo, quod om-
 nem rei fero & male gestæ, & tam exiguorum ad defensionem adparatum culpam
 ipsis imputabat, se exosos esse intelligerent, incerti erant, quidnam potissimum consilii
 caperent. Cupiebant discedere Almerino, propterea quod pestis, quæ grassari cœperat,
 & æstus, qui in loco illo arenoso intensissimus est, hoc suaderet. Et quia audiebant Anto-
 nium in suum commodum contra ipsos plebem iastigare, cogitabant de adeundo loco a-
 liquo munito, vbi & à populi tumultu, & à bellicis incursionibus tuti essent. Almerinum
 enim à muris nudum est. Videbatur ipsis Setubalum, quo conuentum indixerant (quan-
 quam exiguam spem haberent de successu) commoditate cetera loca superare, vtpote 50
 quod & muris cinctum, & portus maris esset. Itaque eo se recipere constituerunt. Habe-
 bant in animo, ad minimum tres ex ipsis, porrigere manum regi Philippo ad regni pos-
 sessionem capiendam vel inuitis illis, qui ad defensionem se parabant: quam ad rem ipsis
 aptissimus ille locus videbatur, vtpote in quem recipi posset classis Philippi, ita vt nulli
 vsui essent munitiones ab Emanuele Portugallo ad ostium Tagi institutæ. Verum non
 inueniebant modum hæc consilia ad effectum perducendi. Procuratores enim qui
 ex superiori conuentu remanserant, dicebant, subsistendum esse Sanctarenæ, & ipsi,
 ne suspicionem iam de se conceptam auerent, abire non audebant. Accedebat quod ve-
 rebantur, si relicto ibi Priore vna cum istis procuratoribus sub ipsum belli à rege Philippo
 mouendi

motuendi initium discederent, ne illi se absentibus sub vmbra defensionis tyrannidem aliquam inueherent. Cum itaque tam dubii, & incerti essent, nec malis occurrentibus remedium adhibere nossent, plus nocuerunt Regi Philippo, dum ipsi fauent, quam aperte aduersando nocere potuissent. Rex. n. sperans fore, vt isti regnum sibi in manus traderent, aliquanto lentius cum exercitu ad Lusitaniae fines progressus erat. Euenit, vt Io. Gondalezus de Camera, Comes Caglietanus, peste moreretur. Et hac occasione gubernatores Almerino profecti sunt Setubalum, cum Duce Braganciae, cum ministris Hispanicis & aliis, qui Philippi partes sequebantur, & delectis ducibus ad portas oppidi excubias disposuerunt. Rex Hispaniae, omnibus copiis prope Badagoizium in vnum locum coactis, & accedens pro de classe iamiam ex portu S. Mariae solutura nuntio, antequam in Lusitaniam ingrederetur, non contentus tot, vt supra dictum est, Theologorum iudicio, & sententia, quam summa cum diligentia exquisiuerat, voluit denuo in vniuersitate Alcalana (vbi facultas Theologica maxime floret) quaestionem de exercitu in Lusitaniam ducendo, deque postulationibus Oratorum Lusitaniae, examinandam proponere. Congregatis itaque omnibus Theologiae Doctoribus, (erant autem plures quam triginta) precibus ad Deum fufis, sacrisque factis, de quaestione proposita (quam singuli priuatim diligentissime excusserant) tribus sessionibus disputarunt. Quamuis enim illa non esset adeo difficilis, & intricata: erat tamen maximi momenti, & inusitata. Descenderunt autem magno consensu in eandem sententiam cum illis, quos Rex prius consuluerat, (quorum tamen argumenta & rationes non viderant) & decretum, in formam authenticam redactum, ad regem miserunt. Fuerunt ipsis proposita tria capita. Primum vtrum Rex, qui certus sit ad se, tanquam ad legitimum haeredem successionem regni Lusitaniae deuolutam esse, mortuo rege Henrico, in foro conscientiae teneatur se subiicere vllis iudicibus, aut arbitris, qui regnum illi adiudicent, eumque in possessionem mittant? Secundum, cum Lusitani ipsum pro rege suo agnoscere, & recipere recusent, nisi vna cum ceteris competitoribus sententiam expectet: vtrum iure possit possessionem regni apprehendere propria auctoritate, & armis adhibitis contra eos, qui oblectaturi essent, praesupposito hoc, quod de iure suo non dubitet, nec vllum conscientiae scrupulum experiatur? Tertium, cum dicant gubernatores regni Lusitaniae se, & omnes regni incolas iurasse neminem se pro rege, nisi eum, qui per sententiam successor legitime declaratus fuerit, agnuituros, seque Regiam Maiestatem alia conditione recipere non posse, praesertim cum competitoribus conquerantur, seque sententiae parere paratos esse profiteantur; Regiam Maiestatem cupere edoceri, an gubernatores, & subditi sub iuramenti praetextu, iuste se excusare possint, quo minus Reg. Maiestatem ad regni possessionem admittant. Ad primum responderunt, Regem in foro conscientiae non teneri se subiicere vllis iudicibus aut arbitris, cum auctoritate propria sibi haec regna adiudicare, & possessionem eorum apprehendere possit. Nominatim autem a potestate iudicandi in hac causa excludebant principes & reliquos, qui sibi ius in ea pronuntiandi arrogare posse videbantur. Et primum debita honoris praefatione, & veluti deprecatione ad Papam, & sedem Apostolicam praemissa, negabant Papam esse iudicem competentem, propter ea quod hic ageretur de re mere temporali, nec vlla sese offerret earum circumstantiarum, quae Pontifici potestatem indirectam in causis temporalibus, respectum aliquem spiritualem habentibus, tribuere solerent, Imperatoris iurisdictioni regem obnoxium esse negabant; ideo quod reges Hispaniae supremam potestatem habent, nec vlla in re Imperatorem recognoscunt: multo vero minus illum alterius alicuius regis iudicio stare cogi; dicebant. Reipub. & regno Lusitaniae itidem Philippum subditum esse negabant, propterea quod Reipublicae, quae regem eligunt, ipsique imperium deferunt, imposterum subiectae sunt illi, in quem potestatem suam contulerunt, ita vt nulla illis iurisdictione reliqua sit in regem, aut legitimos successores, cum per primi regis electionem, etiam omnes legitimi eius successoribus electi intelligantur. Cum itaque constet in hoc casu de vero successore, necessario hinc sequi, Reipublicae Lusitaniae nullam iurisdictionem competere in verum successorem: & tam certo statuere regem se non esse subditum tribunali huius Reipublicae, quam certo statuat se esse verum successorem. Quantum ad vndecim iudices, quos ex vigintiquatuor rex Henricus delegisset, dicebat Henricum non posse esse iudicem illius, qui ipsi mortuo succederet. Per mortem enim officium administrandae iustitiae expressisse, omnemque iurisdictionem & auctoritatem in successorem deriuatam fuisse. Contra arbitros breuibus agebant, & compromisso, atque arbitrio locum esse negabant in causis, quae non sunt dubiae: qualem hanc esse pro confesso sumebant. Respondebant illis, qui discutiebant, Philippum ius in Lusitaniae regnum sibi arrogare, non vt Regem Hispaniae, sed

vt cognatum Henrici: & ideo eum prærogatiua, quam vt rex Hispaniarum haberet, in hoc casu vti non posse. Negabat hanc diuisionem imaginariam in regis personam cadere, eo quod hæc ita coniuncta sit cum dignitate regia, vt non possit fieri iniuria personæ, quin etiam dignitas lædatur: & quoniam Rex aliquis bellum alii regi inferre potest, propter iniuriam fratri, confœderatis, & amicis factam, tanto magis bellum licitum esse, quod regni, per legitimam successionem ad se deuoluti, occupandi causa suscipitur. Respondebant etiam illis, qui contendebant iure Ciuili, & Canonico cautum esse, vt de re litigiosa cognoscatur, & pronuntietur in eo loco, vbi illa est: & per consequens hanc litem esse in Lusitania decidendam; dicebant iura illa loqui de hominibus priuatis, qui habent iudices superiores, non de principib. absolutis, & à nemine dependentib. Ad secundum caput respondebant, adhibitis multis rationibus, quas etiam in prima responsione ante adduxerant. Negabant à rege aliud postulari posse: quam vt Gubernatores edoceat de iure, & manifestis rationibus, quæ ipsi regnum illud adiudicant. Qui si, his neglectis, in pertinacia persistant, regem propria auctoritate posse regni possessionem apprehendere, & (si necessitas flagitaret) etiam armorum terrore obstinatos ad obedientiam compellere. Neque autem hanc iniustam vim hoc casu adpellari posse, sed potius defensionem regni, iure sibi debiti, & iustam rebellium pœnam. Ad tertium respondebant illos, qui præstiterant iuramentum, non posse cogi ad illud obseruandum, cum constaret, neque in Lusitania, neque alibi vllum esse iudicem, cui ius esset pronuntiandi in hac causa inter ipsos & regem. Præterea iuramentum tendere in præiudicium regis dignitatis: & vt iuramentum non obligaret eos, qui illud præstiterant, ad obseruationem: ita etiam illud non posse ab iisdem prætendi ad Regis Maiestatis imperium recusandum. Contestationem vero competitorum, & promissionem de obedientia sententiæ præstanda, non esse tanti momenti, vt Rex propterea se iudicib. non competentib. subiicere cogeret. Porro Rex Philippus cum has rationes cognouisset, existimauit possessionis regni apprehensionem non esse diutius differendam. Itaque exercitum Cantilianam, tribus Badagiozio milliaribus distantem proficisci iussit, inde in fines Lusitanis ducendum. Cumque in eo loco Rex ipse vna cum Regina copias vniuersas in castra ingredientiæ videre cuperet, imperauit sibi in medio agro pægma quoddam è ligno extrui: quo conscenso, omnia agmina, duce Albano sene sed habitu militem integræ ætatis repræsentante, ordine prætereuntia, contemplatus est. Quamuis autem Rex videretur in eam partem propendere, vt statuëret sibi Badagiozio non discedendum: tamen inter homines curiosos varii erant hac de re sermones; & præter rationes vulgares, quibus vti solent ii, qui adfirmant Reges ipsos expeditionibus interesse debere, adducebantur etiam quædam peculiæ, quæ suadere videbantur necessitatem flagitare, vt rex ipse omnino huic exercitui præficeret. Dicebant tria esse, quæ requiruntur in expeditione, cui principem ipsum interesse conueniat: nimirum rei, propter quam arma capiuntur, pondus ac magnitudinem: spem felicitis successus, & belli per ministrum conficiendi difficultatem. Omnia autem hæc tria in ista expeditione manifesto concurrere. Litem enim esse de regno maximi momenti, diuite, aliis ditionibus Regis contermino, capite multarum locupletissimarum prouinciarum, quarum fines amplificari facile posse viderentur. Spem victoriæ esse tam certam, quam humanitatis loquendo, certa esse posset, tum bonitatis causæ, & virium respectu, tum etiam propter hostium imbecillitatem. Difficultatem expeditionis ministri opera conficiendæ esse non exiguam, & huic casui maxime propriam. neque enim Regem intraturum in Lusitaniam, vt ciuitates, & castella occupet, sed potius vt animos hominum sibi deuinciât, neque, vt victorem se gerat, sed vt principem legitimum, cuius est venire viribus instructum ad reprimendas mutationes, quæ in regnis recens acquisitis nasci solent; vt etiam se facturum significasset gubernatoribus & ordinibus Regni. Has vero partes, tanquam summe arduas, non posse recte committi, nisi filio primogenito: reliquis vero filiis, & nepotibus non item: quanto minus duci exercitus, natione Hispano, & partim naturâ imperioso, partim grauissimarum rerum, quas tractauerat, vsu exasperato, & Lusitanis in primis exoso. Dicebant certissimum esse, si Rex ipse in regnum ingrederetur, ex amicis subditos fidelissimos, & ex iis, qui neutram partem ante secuti essent, amicos facturum: Albanum è contrario amicos in neutrales, neutrales in inimicos, & inimicos in perduelles mutaturum. His, & aliis rationibus fulciebant opinionem suam ii, qui in hac expeditione regis præsentiam omnino necessariam esse contendebant. Ab altera parte in medium adferebatur, quando in deliberationibus versatur res adeo difficilis, vt ad impossibile accedat, tum non disputari debere, quid faciendum, sed necessitati simpliciter esse parendum. Huiusmodi autem esse disputationem de Regis in

Lusitaniam ingressu, ideo quod variis incommodis exercitus ita imminutus esset, vt & numero, & virtute longissime differret ab eo, quem ad huiusmodi expeditionem necessarium esse initio decretum fuisset. Nam ex militibus exteris vltra sexies mille deesse numero, qui fuerat conscriptus: Hispanorum, qui venerant ex Italia, multos; tyronum mediam partem desiderari: veteranos vero è Belgico euocatos in tempore adesse non posse. Sane si veterani cum reliquo exercitu (cuius tanquam neruus futuri erant) se coniunxissent, & omnes illæ copiæ, quæ initio conscriptæ fuerant, in vnum locum conuenissent, tum regem tuto expeditioni interesse, & transitum liberum ad subsidia & com meatus recipiendos conseruare potuisse à finibus regni Setubalum vsque, idque dispositis iusto interuallo præsiidiis, quæ com meatus, & supplementa excepta paulatim in castra deducerent. Verum cum tam equites, quam pedites ad hanc rem destinandi, deficerent, nihil restare, nisi vt in duo maxima pericula incurratur. Prius esse, omnem com meatum secum ducere, vnde noua, & monstruosa exercitus forma necessario oritura esset, ideo quod equitatus non sufficeret ad impedimenta, & plaustra alis suis tegenda. Posterius, idque æque magnum committere, vt vita tot hominum penderet ab instabilitate maris, & ventorum, quorum beneficio classis ex Andaluza Setubalum deducenda esset cum reliquo com meatu, & rebus ad tormenta necessariis, quibus exercitus, com meatu plaustris aduecto deficiente, vteretur. Quamuis autem Albanus contentus esset numero militum, qui præsto erant, tamen illum hoc fiducia peritiæ suæ, & imperitiæ hostium facere: spemque superiora pericula euadendi nulla in alia re collocare, quam quod Lusitanos non iudicaret profecisse tantum in rei militaris scientia: vt sibi impedimenta obiicere, à tergo circumuentum morari, & in rerum necessariorum penuriam conuicere nossent: quibus artibus si illi vti didicissent, rem periculo non carituram esse, & Albanum vel ad retrocedendum, vel ad pugnam iniquo loco, & dubia victoria ineundam adigi, vel saltem, quo minus eo anno Tagum transfret, impediri posse. Hoc autem pacto valde dubium fore expeditionis euentum tum propter animorum instabilitatem, quos progressu temporis verisimile esset facile mutari posse. Præterea incertum esse, vtrum duæ partes exercitus commode coniungi possent. Videri autem hoc difficile, propterea quod altera pars naues cõscendisset, altera terrestre iter ingressa esset, & quod non adeo probabile videretur fieri posse, vt exacte ad tempus præstitutum altera alteram assequeretur. Sin autem hic ab alterutra parte saltem viginti dierum dilatio intercederet, in sequentem annum necessario expeditionem esse reiiciendam. Concludebatur hinc, nec disciplinam militarem, nec politicam vllam rationem pati, vt Rex ipse huius expeditionis periculis sese obiiceret. neque enim vel industriæ, vel fortunæ satis tuto committi salutem principum, quorum consilia non alienæ imbecillitati, sed propriis viribus inniti oporteat. Dum in Castella hæc est rerum facies, & Lusitani indies maiorem arrogancia, & confusione res administrant, in Portugallia cuius facile erat animaduertere, regnum illud præceps ad exitium ferri. Nam deliberantibus vniuersis, nemo erat, qui quid vellet, aut quid faciendum esset, satis nossent: aut, si qui essent, quam viam tanquam ad metam propositam ducentem, ingrederentur, cæcis similes, ignorabant.

Gubernatores, qui erant Setubali, indicebant conuentum, & perturbabantur, quod Albanum cum exercitu instructo ad fines Lusitanicæ properare audirent, & Antonium Sanctarenæ procuratores, vt ad conuentum proficiscerentur, sollicitare, & iacere semina illius tumultus, qui postea exortus fuit. Vrgebat illos dux Bragancie, & publicè de iis conquirebatur, fortasse quod non omnia ex illius sententia administrarent: neque ministri Hispanici illos sinebant quiescere. Dimiserant Iohannem Teglium Lisybonam, vt res ad defensionem necessarias præpararet, cum quo minus bene, quam ante, illis conuenire incipiebat: cupiebant satisfacere omnibus: metuebant furorem populi: mouebant, sed non promouebant: instabant magnis clamoribus ciuitates, & oppida, vt vel arma, quibus se defenderent, vel licentia deditionem faciendi sibi concederetur: respondebant illi generalia, quæ nullum effectum producebant. Acceperunt etiam litteras à Duce Albano, quibus eos arguebat crudelitatis, ideo quod negligerent consuetudinem quæ vbique gentium obseruatur, nempe, vt, exercitu potenti in aliquam prouinciam ingresso, concedatur iis locis, quæ non ita munita sunt, vt vim hostium sustinere possint, deditionem faciendi facultas, ne peccent in præcepta militaria, quæ iubent ad vnum omnes occidi, quotquot hoc casu resistunt: & non iniuriâ, quia alioquin tormenta maiora ad minutissimum quemque pagum diuerberandum adducere necesse esset, nec bellum vquam finiretur. Sed ne hæc quidem litteræ illos mouerunt, vt vlli ciuitati, aut oppido certi aliquid hac in re præciperent. Inter se quidem satis de regno regi Philippo tradendo consentiebant, sed non perspiciebant, quo pacto consiliū hoc ad effectum perduce-

rent: quod si detegeretur, verebatur, ne lapidibus obruerentur. Itaque nolebant quicquam temere tentare, præsertim quia in dies imminuebatur spes rem eo adducendi, ut Philippus regnum ipsis acceptum ferret, quo initio collimasse videntur: præterquam quod etiam totum regnum sibi hoc in negotio aduersari intelligerent, ita ut si maxime periculum facere cupissent, tamen ne nihil efficerent, vererentur. Vulgus (quod omnia secunda initio sibi polliceri, incommodis autem superuenientibus facile succumbere solet) credebat nullo negotio hosti resisti posse: vnusquisque leonem, priuatos parietes defendendi ardore, æquare videbatur, sed omnes, utpote bellicæ rei imperiti, in apertos campos sub signis armati prodire recusabant. Porro familia Portugallorum, & reliqui regis Hispaniæ aduersarii non minus erant anxii, quam ipsi gubernatores. Videbant enim se pertinacia sua regem Philippum irritasse, idque sine vllō fructu. Et licet iusto plus viribus suis fiderent, tamen metuebant contestationes, & denuntiationes Philippi, quibus regni possessionem petens, simul minabatur exitium illis omnibus, qui sibi obstiterent. Quamuis autem ministri Hispanici etiam hos non minus, quam multos alios, corrumpere, & Philippo conciliare studuissent: tamen nihil effecerunt, quod Portugalli, initio obstinati, in medio viribus suis freti, in fine de venia impetranda desperantes, omnem conuentionem, & compositionem respuissent. Hæc tamen vnica spes reliqua ipsis erat, quod quo ardentiores se in paranda defensione gererent, eo magis Philippo, quid possent, se ostensuros, & eo tolerabiliores in transigendo conditiones impetraturos confiderent: atque ita fore, ut (gubernatoribus propter mutuas dissensiones rem ad effectum non perducentibus) Philippus regni possessionem ipsis acceptam ferret. Verum ille probe de his rebus omnibus edoctus, postquam cum locorum, ad limites Lusitaniæ sitorum, incolis egisset de deditioe, & prolixè iurè suo, & causæ bonitate demonstrata, illos monuisset, ne pertinacia sua regni deuastationi causam præberent: iussissetque Petrum Velascum, supremum iudicem Badagiozii ad quosdam priuatim litteras hac de re dare: primum omnium tentauit ciuitatem Eluas, tanquam reliquis viciniorem: cuius ciues cum à se initium vel transigendi, vel armis utendi Philippum facturum iudicarent, cotidie illius nuntios expectabant. Erant autem (ut plerunque fieri solet) diuisi in factiones duas: quarum altera in partes Philippi inclinabat: altera sub libertatis conseruandæ, & in fide apud gubernatores persistendi prætextu imperium eiusdem vehementer auersabatur. Illius factionis caput erant Georgius Passanus, & Iohannes Rodericus Passanus, fratres: à quorum partibus stabant multi ex eò genere ciuium, quos scutiferos adpellant: huius verò, Antonius Melius, præfectus ciuitatis, cui adhærebant fere omnes nobiles, numero tamen superioribus longe impares: & vnusquisque quid de re tota sentiret, aperte profitebatur. Fuerat paulo ante in ea vrbe Iacobus Menesius, quem gubernatores miserant, ut, quæ ad conseruationem illius pertinerent, curaret: & cum fossas amplificari iussisset, idque cum magna difficultate coniunctum animaduertisset, re infecta discesserat, promittens fore, ut armis & militibus à gubernatoribus instructus reuertetur. Quia autem non redierat, facile ciues intelligebant se non posse hostium impetum sustinere. Sane Philippus, qui multo ante eorum animos tentauerat, opera Vincentij Fonseca, monachi ordinis prædicatorum, cognatione iuncti Passanorum familiæ (quæ nobilissima erat, & iam inde ab initio cum omnibus asseclis suis Philippo fauerat) non desistebat operam dare, ut etiam reliquos in partes suas pelliceret, quamquam verum est, monachum, cum die annuntiationis Beatæ Virginis, pro concione populum ad obedientiam Philippo præstandam cohortaretur, ab eodem non admodum æquo animo auditum fuisse. Cum itaque iam possessionem adprehendere constituisset, missis & ad Episcopum, Antonium Melium multis nuntiis, postremo eodem ablegauit Petrum Velascum, vna cum litteris ad primarios, & cum mandato urbem illam in potestatem, & tutelam regiam recipiendi.

Velascus die decima septima Iunii Eluas peruénit, comitatus octodécim viris inermibus. Et quamuis initio, appropinquante eo, portæ propter metum mali contagiosi occluderentur: tamen paulo post à prætore intromissus, & in templum Misericordiæ ingressus, iussit vocari Episcopum, magistratum Camera, Melium, & nobiles, quibus omnibus regis litteras reddidit, quarum hæc erat sententia. Quandoquidem tam euidentis esset, regni successionem ad se spectare, se misisse Velascum cum mandato iuramentum fidelitatis ab illis recipiendi, quod eos prompte præstaturos esse certo sciret: blandisq; hisce verbis multas pollicitationes adiungebat. Et licet Episcopus Melius, & Camerales litteras acceptas legerent: tamen nobiles non tam facile illas sibi accipiendas esse iudicabant, veriti, ne peccarent, & nonnulli alii, quod inter se dissiderent, cui potissimum hic honor deferri debe-

ret, illas etiam non recipiebant. Tandem tamen conclusum fuit Fratrem Antonium Cer-
dam, Priorem monasterii S. Dominici, epistolam ad nobiles scriptam accipere, & in tem-
plum Cathedrale ad eos deferre debere. Lectis itaque omnibus litteris, Melius & Came-
rales, qui omnes antecedeabant, octo dierum spatium ad deliberandum, & respondendum
petiere, sperantes se interea de re tota commode gubernatores certiores esse facturos. De-
negauit hoc Velascus, dixitque se è vestigio ad Regem rediturum: hortatus est, ne com-
mitterent quidquam, quod Regem irritare, & ad exercitum, qui tam vicinus esset, ceruici-
bus ipsorum immittendum mouere posset. Veruntamen nihilominus illi Gasparum Bri-
tum Stremum miserunt, qui Iacobum Menesium, præsidem illius prouinciæ, de his rebus
10 edoceret, & ita pependerunt animi vsque in diem sequentem: quo Passani, intellecto Me-
lii consilio, voluntati & auctoritati ipsorum omnino contrario, cõstituerunt eum, nisi sen-
tentiam mutaret, interficere. Et iam ante populum contra Melium instigauerant, multif-
que persuaserant, vt publice, se Castellanos esse velle, profiteri non dubitarent. Velascus
deinde in arcem se contulit, vt Melio, remotis arbitris, persuaderet, ne pergeret esse obsti-
natus, neue sine causa alienum à Rege Philippo animum proderet: sed frustra. Dicebat e-
nim Melius sibi curam illius vrbs commissam esse à gubernatoribus & se nemini iniussu
eorundem illam dediturum: si Regi Philippo regnum per sententiam adiudicatum esse
probari posset, se paratum esse obedire. Verum cum interim mandatu Velasci ad fossas
vrbs circiter equites sexcenti accessissent, ac puteos, & aquæ ductus, ex quibus aquam ad
20 bibendum incolæ hauriunt, occupassent, Lusitani vehementer perturbati fuerunt, ita vt
mulierculæ passim magnis clamoribus conuicia iacerent in Melium, & reliquos, qui Re-
gis Philippi imperium detrectarent. Itaque nonnulli iuuenes impulsu eorum, qui Philippo
fauebant, cum viderent patriam suam à præfecto in discrimen adduci, constituerunt sta-
tim illum occidere, & profecti ad templum Cathedrale, (vbi omnes conuenerant) prope
portam illius, in Melium egredientem impetum facturi, substiterunt. Verum cum ille ser-
monem cum Episcopo, qui in ipso flectendo laborabat, inscius tamen periculi imminen-
tis, produceret; nepos illius (cui & ipsi nomen erat Antonio Melio) certior factus, quanto
in discrimine auus versaretur, ex arce, assumptis aliquot sclopetariis, subsidio illi venturus
30 occurrit: auumque in templo adhuc offendit. Cumque senex Antonius nepotem arma-
tum vidisset, miratus est, quod causam ignoraret: quam cum deinde intellexisset vna cum
periculo, in quo versabatur, & quod hostium copiarum in vicinia essent significauit Velasco,
nihil restare, nisi vt ille cum Cameralibus transigeret: se enim paratum obedire Regi Phi-
lippo: & ita omnis tumultus sedatus fuit, quia iam ante etiam cum ipsis Cameralibus con-
uentum fuerat. Cum a. præstarentur iuramenta, ciues nonnimum cauti petebant à Ve-
lasco, vt nomine Regis ciuitati multa priuilegia, immunitatem vectigaliu, & portorum
per totum regnum, multaque alia magni momenti, concederet. Velascus liberalis de eo,
quod dare non poterat, concessit quidquid peteretur: sed Rex postea promissis non stetit,
quod diceret Velascum (& ita reuera erat) mandati fines excessisse. His ita transactis, in-
40 relectum fuit Gasparum Britum, quæ ciuitas ad Iacobum Menesium miserat, redire cum
trecentis partim peditibus partim equitibus, qui non satis erant armis instructi, ad ciuita-
tem defendendam. Itaque Brito statim iniunctum fuit, vt discederet: in cuius cõspectum
cum interea equitatus Hispanicus peruenisset. sponte cum omnibus suis in fugam se con-
iecit. Postero die, cum adhibitis ceremoniis solemnibus noui regis nomen publice pro-
clamatum fuisset, Velascus ad regem rediit, cum solum triduum in his rebus componen-
dis consumpisset. Paulo post optimates Eluenses, regis solita cum reuerentia salutandi
causa, Badagiozium venerunt: & a rege maiori cum comitate, quam erga homines vti so-
leat, excepti fuerunt. Misit etiã ille Eluas Garziam Cardenam nepotem Albani, qui ciuib.
Eluensibus pro fide & studio in regem gratias ageret. Redactis in potestatem Eluis, Ve-
lascus profectus est Olienzam eundem ob finem. Scripserat a. iam ante Olienzam, &
50 hoc egerat, vt ciues præfectum Nunum Aluarezium, filium comitis Tentuguelensis, ab-
legarent: id quod etiam paruo negotio obtinuerat. Ciues enim in partes Philippi incli-
nantes communi consensu ciuitatem illi dedere constituerant: petierant tamen, ne ab O-
lienza rex, possessionem regni apprehensurus, inciperet, quandoquidem animi om-
nium ipsi essent addictissimi. Malle. n. se minorem gratiam inire tardius iuramentum præ-
stando, quam in leuitatis & inconstantiz suspicionem apud homines incurrere. Itaque
non tantum Nunum Aluarezium, sed etiam Iacobum Sofam, equitem Melitensem, & in
Nuni locum substitutum, dimiserunt. De harum duarum ciuitatum deditioe fama statim
peruasit Santarenam, vbi erat Antonius, qui populum, à quo Rex salutari cupiebat, vari-
is artibus demulcebat. Tractauit semper hoc negotium Antonius incredibili cum feruore;

quantumuis Henricus Rex dum viueret, eam ob causam acerrime illum infectaretur: & omnes, quas animo concipere poterat, ad regnum perueniendi vias ac rationes adhibuit. rogans, minitans, pollicitans. Cum rege Philippo diuersimode egit per ministros. Modo præ se ferebat odium in ducē Braganciz, & in huius perniciem cū rege Philippo se transfaturum simulabat: modo mentionē iniiciebat de actione sua Philippo concedenda: dummodo sibi tolerabiles conditiones offerrentur: modo omnem conuentionem respuebat, ita vt facile adpareret, eum tempori seruire, & prout spes in animo ipsius variabant, statuere. Vnde fiebat, vt, qui eius nomine cum Philippo agebant, si quando existimarent facta transactaque esse omnia, subito mandatum ab Antonio reuocatum intelligerent. Tandem Philippus egit cum illo per Christophorum Morum, promisitque se amore illius ductum, concessurum quidquid peteret, nulla tamen vel summa pecuniæ, vel alia re nominatim expressa. Verum Antonius, qui Morum odisset, ipsius opera in transfectione cum Philippo instituenda vti noluit. Postea autem, cum Dux Ossunensis catalogum earum rerum, quas Philippus regno offerebat, gubernatorib. exhiberet, reddidit etiam Antonio litteras Regis quibus scribebat, Antonium à multis annis perspicere potuisse, quanta beneuolentia semper illum fuisset complexus, & quod nullam eius declarandæ occasionē prætermisisset. Sperare se itaq; illum fore memorem & gratum, satisque facturum iis, quæ & æquitas, & cognatio, qua iuncti essent, flagitaret. Quia autem non dubitaret, Antonium edoctum de manifesto iure, quod in regnum haberet se amanter rogare, vt ipse inter primos se pro rege agnoscere, sibi que tanquam principi, ac domino legitimo à Deo Opt. Max. in hunc locum eucto, iuramentum præstare non recusaret: ita vt ipsius exemplo moti reliqui officium eo promptius facerent. Postremo promittebat, se quantum ad res Antonii priuatas attineret, nihil prætermisurum, quod ad eum ornandum, fouendumq; pertineret: reliqua se Duci Ossunensi, & Moro permittere. Sed hæ litteræ omni fructu caruerunt. Dixit enim tum Prior Duci Ossunensi, nunquam se transfaturum: Et scripsit ad ipsum Philippum se illi hac in re gratificari non posse. Esse enim se in tutela populi, & ideo ad illius voluntatem omnia sua consilia accommodare cogi. Cum itaque Prior intellexisset, Hispanos in Lusitaniam ingredi, institit apud populum & gubernatores, & periculum à Philippi exercitu tam vicino impendens, & quam necessarium esset eligere caput aliquod, vt eo melius hosti resisti posset, illis ante oculos ponendo effecit, vt ipsum defensorem, vel regem creare animum inducerent. Quanquam autem hoc consilium caperetur ab hominibus maxime seditiosis & temerariis, qui vi conantur exequi quidquid in mentem ipsis venit, quique cupiebant Priorem proclamare regem: tamen multis hoc improbabatur: multis etiam videbatur præstare eū defensoris titulo ornari: & ipse Prior non satis sibi hac in re constabat, vtrum potius eligeret: (vt in reliquis rebus omnibus) se à maiori parte, & intimis amicis duci patiebatur. Hi vt populum inuitarent, ad satisfaciendum votis ipsorum, inuitis etiam illis, qui consentire nolebant, cum forte ageretur de propugnaculo quodam prope Sanctarenam in eo loco, vbi est sacellum inuocationis Apostolorum, extruendo, sparserunt rumorem fore, vt decimonono die Iunii Antonius eo, primum lapidem positurus, proficisceretur; iusseruntque vniuersum populum ad propugnaculi ædificationem adiuuandam adesse, vt eo facilius in tanto hominum concursu id, quod animo conceperant, ad exitum possent perducere. Neque magno artificio ad persuadendum opus fuit, quia populus rerum nouarum avidissimus mane eius diei maximo numero confluit. Episcopus Parmensis, & Episcopus Guardensis (quorum hic conscius horum consiliorum, ille ignarus erat) accesserunt ad sacellum: vbi missa inchoata, & ad medium perducta, populus ad defensionem, & ambiguus verbis etiam ad electionem inuitatus fuit. Cum autem paulo post Antonius aduenisset, & extra sacellum prope portam eiusdē preces concepturus genua flexisset, duo illi Episcopi stolati ad eum exierunt consecraturi locum, vbi arcis fundamenta iacienda erant: qui simulac Ceremoniarum consuetarum initium fecissent, Antonius Baracchius, homo audax, strophium mucroni gladii impostum eleuans Antonium regem alta voce salutauit, magnoque cum clamore & strepitu ipsi acclamatum fuit ab vniuersa turba, quæ siue ad terrendos illos, quibus hoc factum improbabatur, siue arma ostentandi causa, gladios eduxit. Ibi Antonius, vel quod modestiam simularet, vel quod inter spem metumque dubius fluctuaret, clamauit: non, non: Et passus longitudine progressus est, quasi poculo silentium imperaturus. Petrus Coutignus etiam loci illius præfectus, magna cum indignatione clamores turbæ inhibere conabatur, dicebatque Priorem nolle vocari regem: sed frustra. Baracchius enim directo, quod humeris gestabat, in Coutignum sclopeto, eum tacere coegit, & ille etiam paulo post discessit. Antonius siue quod tot enses districtos cernens perterrefieret, siue quod hoc pacto ad tantam dignitatem

dignitatem conscendere cum metu quodam coniunctum sit, stabat timidus, & tremens, & eius rei non obscura signa præbuit suis: qui cum ipsum equo imposuissent & equus statim offendisset, parum abfuit, quin caderet: & omnes nobiles, qui aderant, eum comitati sunt capite aperto, tanquam regem, & quamuis magna pars populi ignara, quid agendum esset, eo venisset, tamen ad vnum omnes eum secuti sunt. Ex eo loco se contulit Prior in templum, & e templo in curiam: & ianuis, quia clausæ erant, contractis, solennibus actis, & instrumentis adhibitis, Rex confirmatus fuit. quibus subscripserunt omnes nobiles Lusitani, qui aderant, & Emanuel Costa Borgefius manu vexillum gestans alta voce: *Viuat Rex, viuat Rex*, more solito clamabat. Inde in hospitium digressus, se præparare cœpit ad iter Lisybonense, vt in metropoli regni etiam se regem proclamandum curaret. Interea peruenerat Velascus Oliuenzam, nono die Iunii noctu: & à Iacobo Vascocellensi, rogatu Passanorum Eluensium, domum suam receptus fuit, & postero die magistratum & nobiles rogauit, vt ne in templum Misericordiæ, litteras regis accepturi, conuenire grauentur. Cum conuenissent, reddidit illis litteras Regis: quæ cum publice lectæ fuissent, & adpareret illas humanissime scriptas esse, & regem hortari, vt iuramentum fidelitatis sibi præstarent, rogauit Velascus, vt breuiter responderent. Ceterum, vt ex paruis initiis interdum res maximi momenti nascuntur, ita etiam parum abfuit, quin hic contingeret. Cum enim nobiles illius ciuitatis in duas contrarias factiones scissi essent: quarum alteram sectantur Lobi, & Gamæ: alteram Matti, euenit, vt litteræ Regis, ad nobilitatem scriptæ, casu Lobis omnium primis redderentur. Cum itaque pars aduersa hanc rem sinistre interpretaretur, præsertim quia Velascus apud hominem, Loborum factioni addictum, diuersabatur: constituerunt totis viribus impedire, quicquid aduersa factio statuisset. Cumque illo tempore magistratu fungerentur plures Matti, quam Lobi, & aduersarios ad ciuitatem Regi dedendam inclinare animaduernerent cœperunt iis oblectari, & nullo dato responso ad litteras regias, eas festinanter miserunt ad gubernatores: & paulo post in hospitium Velasci profecti, ei indicarunt, se non posse respondere in negotio tam arduo, nisi re perbene deliberata, & gubernatoribus exposita, & quadri-duum ad consultandum postularunt. Cum autem Velascus responderet, sibi non esse integrum, illis longius deliberandi spatium quam in diem sequentem vsque concedere, discesserunt incerti, dixeruntque se non metuere, quod omnem spem in diuino auxilio collocarent. Displicebat hoc Velasco, & ideo cogitabat, de Duce Albano per Fratinum, architectum Italum, qui illi aderat, admonendo, vt aliquot signa peditum in conspectum vrbis, ad terrorem ciuibus incutiendum, mitteret: verum re cum amicis Lusitanis communicata, cum intelligeret, populum in Philippi partes inclinare, consilium mutauit. Lobi vna cum affeclis suis, cum viderent à magistratu Camerali sibi contradici consilii capiendi causa in vnum conuenerunt: & confecto instrumento quodam, omnes, qui se regi obedire paratos esse profiterentur, subscripserunt. Pars etiam aduersa consultandi causa conuenerat, sed re infecta, discessum est. Interea Marcus Antonius Iustinianus, patritius Genuensis, amicus Velasci, & cognatus Loborum, suasisit Velasco, vt domo egressus per compita vrbis circumiens populum alloqueretur, verbisque apposis illum de re tota edoceret. Secutus est hoc consilium Velascus, & coacta ingenti multitudine, orationem habuit satis prolixam, in qua ostendebat, quid utilitatis percepturi essent, si regis imperium reciperent: & contra in quæ incommoda essent incurfuri, si magistratui obtemperarent: quandoquidem tam validus exercitus præ foribus esset. Vulgo quoddam facile huc illuc impellitur, satisfaciebat oratio: cumque Velascus, comitante multitudine, ad templum Spiritus sancti, in quo congregata erat nobilitas, peruenisset, ingressus dixit, Domini quid agemus? Cumque Aluarus monachus omnium nomine respondisset, illos esse paratos Regis imperium recipere, Iustinianus Velascum medium arreptum in altum sustulit, nomenque regis alta voce pronunciauit, acclamantibus nobilibus, & plebe. Inde ad curiam progressi, sub pœna graui euocari iusserunt iudicem, & syndicos, qui cum populum tumultuari, & Philippum regem fuisse seditum, intelligerent, metu perculsi, & ipsi se regi submiserunt. Idem fecit arx & confectis actis, adhibitisque consuetis solennitatibus, Velascus regis nomine multa priuilegia, & immunitates promisit. Hoc modo, & etiam minori cum tumultu cetera loca in finibus illis sita, in potestatem regis vengerunt, vt Serpa, Mora, Campus maior Arroghesia, Portalegre, & in aliis etiam prouinciis per circuitum totius regni eadem cum industria per deditionem multa loca in potestatem regis redigebantur. Interim Antonius Sanctarena, Lisibonam versus iter facere cœperat, & gubernatores videntes euenire, quod iam pridem ante animus ipsis præfagebat, vna

cum Duce Bragancie, & ministris Hispanicis Setubali munitiones instituebant, veriti ne a rege nouo intuerentur. Non prospexerunt vrbi Lisybonæ de rebus ad defensionem pertinentibus, quod existimarent Petro Cugnæ Lisybonæ præfecto, & Ioanni Teglio (qui vt diximus, erat Belemi cum mandato ipsorum) eam rem curæ fore, vt & illis iniungerant, præsertim qui etiam duos ministros Iustitiæ miserant, qui ciues ad arma capiendâ horrarentur. Ceterum Teglius, qui non malo fortassis animo, sed tamen paulo imprudentius assentiebatur iis, quæ causam per sententiam decidi volebant, cum intellexisset Antonium regem creatum, magnam inde molestiam percepit. Videbat enim sibi munus, quo fugebatur deponendum, seque plus iam difficultatis habiturum, si cum rege Philippo transigere animum induceret: præterquam quod etiam Antonius regnum ipsi acceptum laturus non esset. Cum itaque ira incensus esset, & existimaret se cæteris gubernatoribus iniuriam facturum, si illis Setubali degentibus, ipse, qui esset Belemi, Priorem inermem tam paruo negotio Lisybonam occupare pateretur, constituit illius defensionem suscipere, idque etiam impulsu magistratus, qui rogabat, vt in urbem veniret, eamque propugnaret. Si enim illa à Priore occupata fuisset, se, qui id vetare non posset, fore extra culpam, quæ tota in illum, vtpote qui posset, & nollet Priori resistere, esset redundatura. Itaque Teglius perfunctoriè conscripsit aliquot cohortes ex rusticis, loca circumuicina incolentibus, easque Lisybonam ad Priorem ingressu prohibendum, misit. Mandauit etiam Petro Cugnæ, vt defendendæ vrbis prouinciam in se reciperet: ipse tamen in eam non ingredi constituit, & conuocatis ad deliberandum nobilibus qui aderant, decretum fuit, statim obuiam Antonio Iacobum Sosam, & Franciscum Menesium mittendos esse, qui rogarent, ne Lisybonam ingrederetur, neque titulo Regis vteretur, sed solum defensoris: propterea quod in omnem euentum illud nomen esset altero ad propositum accommodatius. Licet autem hi in iter se darent, tamen complures suadebant Teglio, ne, (quantumuis hæc admonitio esset rationi consentanea) hoc pacto Priori cursum fortunæ suæ interromperet. Cum itaque animo fluctuaret, nec quidquam certi statueret, euenit, vt milites, siue rustici, qui Lisybonam versus iter faciebant, nullo accepto mandato à gubernatore, nescirent, quid agendum sibi esset: Prioremne adiuuare, an vero vrbis ingressu prohibere oporteret. Emanuel enim Portugallus, qui ad regium solium cupiebat Priorem euehere, operam dederat, ne quidquam certi statueretur: & si quid forte statutum esset artibus suis efficiebat, ne ad effectum perduceretur. Petrus vero Cugna dicebat, si Teglius ipse coram nollet Priori resistere, neque se omnibus rebus Teglio inferiorem, id facere posse cumque Teglius regeret præfecti officium hoc esse, ita alter in alterum, ob suos vterque fines, onus illud reiciebat. Appropinquabat interea, Prior Lisybonæ, sed parum abfuit, quin via eo perueniendi ipse præcluderetur. nam cum prope Sacabemum (quod oppidum 6. milliariibus Lisybona distat) in agro substitisset, sermonem cum Francis. Almeda, amico suo, conferens, displosum fuit sclopetum, cuius ictu occisus fuit Almeda. Et quia nunquam auctor sciri potuit, sunt qui putent ipsum Priorem petiitum fuisse. Peruenit paulo post ad urbem Prior cum exiguo comitatu, & ex nobilibus nemo aderat præter Sosam & Menesium: qua de causa ingressu minime prohibitus fuit: imo omnes, qui obuiam procedebant, eum regem salutarunt. Pauci tamen aderant, partim propter pestem: partim quod metuerent, quia videbant regnum esse diuisum: hinc regem Philippum cum exercitu imminere: illinc gubernatores penè eum Philippo consentire: tertio vero loco Priorem pauperem, solum paruis consultoribus videntem, salutatum fuisse Regem à paucis, iisque plebeiis. Itaque ex iudicibus, & nobilibus Priorem gratulandi ergo fere nemo & ex supremo magistratu vnus tantum Syndicus accessit, reliqui se abdiderant. Prior enim ad Palatium flumini vicinum profectus, possessionem illius, & armamentarii, & naualis, nemine obsistente, occupauit: nouum prouisorum, nouos iudices, nouos syndicos creauit, reliquisque officiis, quæ vacabant, prospexit: & inde ad Curiam magistratus se contulit, vt more solenni Rex proclamaretur: quo cum omnes primarii conuenissent, Emanuel Fonseca Nobrega, homo confidens, in hanc sententiam locutus est: Videor mihi agnoscere in sculptam vestris omnium frontibus lætitiâ, qua corda vestra perfunduntur, ob aduentum huius iucundissimi diei, quo in verba illius, vtpote regis, estis iuraturi, quem tantopere desiderastis: intelligo superuacanea fore omnia illa, quæ ad vos, vt hoc faciatis adhorandos à me ardentissimo animo dici possent, quando quidem orationem meam voluntatis vestræ promptitudo longissimo interuallo anteuertit. Scio non tantum moram etiam exiguam vobis molestam esse: verum vos dolere quoque quod alii vos præuenterunt in eo, quod libentissime fecissetis, &

quod

quod vos faceret quum erat, quando quidem primariae huius urbis exemplum, tanquam normam quandam, reliquas imitari oportet. Ceterum quantumuis vos & gestatis, & ad hanc rem promptissimi sitis: quantumuis omnia, quae a me in medium adferri possunt sint superflua: tamen & officium, & amor me stimulant, ut breuiter vobis animi mei sensa exponam. Non libet mihi instituere enumerationem laborum, quos summa cum prudentia superauit: (tempus enim me deficeret) sufficiat vobis nosse (ut & noſtis) illum semper fato quodam cum superbia, & arrogantia mundi bellum gessisse. Cum enim propter peccata nostra Deus O. M. permittat, ut principes hodierno die plerunque virtutem odio, vitia amore prosequantur: ille, quod virtute & animi magnitudine praestaret semper odio, & vi iniusta obnoxius fuit, dum iam, tanquam notus repellitur, iam iis quos praecedere debebat, postponitur: quae omnia ad gloriam, quae refulgebat, offuscandam pertinebant. Mitto offensionculas, quae inter Sebastianum, & illum sub initium expeditionis Africae natae erant, quas quidem a his causis, cur vna non proficiscerentur, existimarent: verum ille, qui iam ad fortunae insultus occalluisset, quamuis pro iudicii sui acumine Sebastianum ad exitium pleno cursu properare facile intelligeret, maluit tamen cum tam manifesto periculo aliorum temeritati obsecundando in Maurorum manus incidere: quam existimationem suam macula, & nullo etiam minimo contaminare. Fuit in infelici illo praelio captus, quod ante prospexerat: mortuus est Rex Sebastianus, nepos illius mortui erant ante tot alii principes, omnes regni haeredes: restabat solus Cardinalis Henricus, qui propter extremam senectutem, & inualitudinem non diu superuiſurus esse videbatur, ita ut regnum penes successore destitueretur. Verum Rex regum (qui quantumuis nobis interdum nimium tardare videatur, omnes res aequaliter ponderat, & exequitur) singulari sua providentia effecit, ut interim dum Rex Henricus Imperio potitur (spatio paucorum illorum dierum, qui ipsi vitae ad cursum perficiendum supererant, non sine miraculo e Maurorum manibus euaderet ille, quem huius regni clauo moderando destinauerat. Dico non sine miraculo: quia videtur fieri non potuisse, ut vlla humana prudentia eo quo factum fuit, modo, liberaretur. nam (ut positum est in more apud infideles) cum ille esset princeps, verisimile est, eum regi, & principi traditum fuisse, & mancipatum custodiae perpetuae, aut saltem tam arctae, ut nulla esset euadendi via, nisi lyri loco ciuitates, & propugnacula cederentur, vel immensa pecuniae vis solueretur: nihilominus tamen (considerate, quaeso, num haec res miraculo careat) paulo post nullo plane pretio perſoluto, euasit. Venit deinde in hoc regnum, vbi fortuna nondum exaturata, mille noua incommoda ipsi obiecit: quae tamen omnia virtute sua profligata superauit. En vobis illum: & licet iam multo magis, quam vnquam, ab hostibus esse circumdatus videatur: tamen & ille fretus est virtute vestra, & ego illius prudentia, quam omnia impedita victuram esse confido. Agite ipsi gratias, quod regni sceptrum capessere non dubitet, cum tamen tot aemulorum inimicitias sibi suscipiendas esse videat: quam quidem ad rem non tam dominandi libido, quam amor vestri eum inuitat. Promittit enim se non regem, sed patrem, & fratrem omnium fore. Quem, quaeso, putatis esse illum, cui iam nos imperium deferimus? Est vera propago, legitima proles, vnica planta, quae ex regibus nostris superest. Hic est nepos regis Emanuelis illustris memoriae, natus ex illius filio Ludouico: qui duo duae maximae omnium, & firmissimae Lusitaniae columnae fuerunt: ad illum iure horum regnorum haereditas pertinet: Et etiamsi non pertineret, (quod esse non potest) tamen omnes incolas, reliquis repudiatis, ad huius vnus fidem & tutelam confugere oportebat. Haec enim sola libertatis in tuto collocandae via est: caetera omnes ad certissimum tyrannidis iugum ducunt. Finita hac oratione, vniuersi cum ingenti applausu Antonium regem salutarunt, & tradito illi vexillo ciuitatis Emanuel Fonseca de fenestra magna voce clamauit: Viuat, viuat, Antonius, rex Lusitaniae: quae verba cum magna alaeritate a plebecula ad probata fuerunt. His omnibus in acta publica relatis, reuersus est Prior in Palatium, vbi paulo post praestito solito iuramento de conseruandis priuilegiis, & immunitatibus Regni & aliis, quae a regibus superioribus concessa fuerant, dedit litteras ad reliquas regni ciuitates & oppida, iubens, ut mitterent, qui sibi fidelitatis iuramentum praestarent. Duci Braganciae & Marchioni Villae regalis amplissima quaeque pollicitus est: ceteros proceres rogauit, ut Lisybonam de rebus ad regni vtilitatem spectantibus vna secum consultaturi venirent. Ceterum Dux, quantumuis etiam regni procuratores cum ad transigendum cum Antonio hortarentur, noluit transigere: neque Marchio etiam venit; & pauci fuerunt, qui cum pro rege agnoscerent. Porro cum Teglius sine sua opera Antonium iam ad regiam dignitatem euectum videret, finxit se Belemo Lisybonam manum illius deosculatum venturum: & communicato cum Iacobo Lo-

pezio Siquera, præfecto trium triremium Lusitanicarum confilio, vnam ex illis vna cum Episcopo Leirienti, Antonio de Castro, domino Cascaïi, Martino Gonzalesio de Camera, Emanuele Telefio Barreto, Francisco Menefio, Ludoico Cæfare prouisoro naualis, & quibusdam aliis conscendit, assumptisque 40. aut 50. millibus aureorum (quos paulo ante ex officina monetaria Lisybonensi afferendos curauerat, cum iactura Jac. Bardi mercatoris Florentini, cuius erant) cum vulgo existimaretur cursum ad urbem directurus, subito proram versus Setubalum, vbi erant reliqui gubernatores, conuerti iussit: reliquæ vero duæ triremes, præfectoꝝ iussis spretis, & deserta prima, Lisybonam petierunt. Teglius autem cum ad ostium portus Setubalensis peruenisset, milites præfidiarii, qui erant in portus propugnaculo, triremim appellere non sinebant, sed eam ictibus tormentorum repellebant. Itaque Teglius in loco paulo remotiori triremi appulsa in litus egressus, pedes ad reliquos gubernatores contendit: à quibus ipsius excusationes tantum abest, vt acciperentur, vt etiam illum pro socio non agnoscerent, & tum in confessibus tum in sermone eum, tanquam nobilem priuatum, tractarent, & non vt gubernatorem. ita nimitum punientes ea, quæ Teglius partim Belemi, partim Antonium, quo minus Lisybonam ingrederetur non prohibendo, admiserat. Et hac vna in re gubernatores auctoritate sua, & iure vsi sunt, in reliquis omnibus timiditatem, & consilii inopiam aperte probebant. Prior cum videret horum nonnullos, quos sibi fauere putabat, fugere, pecuniam asportare, gubernatoribus aduersariis suis, se adiungere, Setubalum muniri, magis magisque intelligere incipiebat, illis bene cum Rege Hispaniæ conuenire, & statum esse eo in loco commorari, donec Regis triremes Italicæ, quas iam in portum S. Mariæ peruenisse rumor erat, in illo litore comparerent, quas deinde in portum Setubalensem reciperent: quod si fieret, magnum inde rebus suis periculum imminere animaduvertebat. Si enim copiæ Hispanicæ illud oppidum occuparent, fore, vt Lisybona pene ex omnibus partibus circumfunderetur. Itaque coniectis in carcerem nonnullis, quos suspectos habebat, ac pecunia à mercatoribus mutuo accepta, constituit dare operam, vt quamprimum siue per deditioem, siue vi oppidum illud in potestatem redigeret: & vt properaret, mouebant ipsum actiones Tristani Vazii Vegæ, præfecti arcis S. Iuliani ad ostium Tagi sitæ: cui cum ille scripisset, respondit, se Priori arcis possessionem tradere nõ posse, nec etiam ipsius auspiciis illam custodire. Præstitisse enim se iuramentum de arce nemini tradenda, nisi iis, à quibus illam acceperat: hos autem esse gubernatores. Itaque Antonius hac re in aliud tempus dilata, cum tumultuarie, & vi rusticos prope Lisybonam incolentes, opifices, mancipia, aliamque turbam collectitiam in vnum locum cõgregatam (qui tamen omnes ad numerum 1500. non adscendebant) flumen transire iussit. Antequam vero ipse transiret, misit Setubalum Franciscum Portugallum Comitem Vimiosium, qui cum gubernatoribus transigeret, illosq; ad obedientiam ipsi præstandam inuitaret: quos etiam per literas hortatus est, ne scientes prudentes se perditum irent, neve existimationi suæ notam inurerent, regnum sibi indigenæ ademptum ad exterum transferendo: rogabat, vt ad se venirent. Esse enim se paratum ipsis ingenue omnium delictorum veniam concedere. Verum non fidebant his litteris, nec verbis Comitum gubernatores, vtpote qui Regi Philippo essent obstricti, & quorum nonnulli apud Regem Henricum gratiosi fuissent & cõscii eorum decretorum, quæ contra Priorem erant promulgata. Itaque re cum ministris Hispanicis communicata, constituerunt se defendere, donec classis Regis veniret, quæ in horas expectabatur. Verum spes eos fefellit: quia venti semper ita contrarii fuerunt, vt triremes nauigare non possent. Quod cum videret Dux Bragancie, existimans sibi non diutius ibi commorandum, discessit. Cæterum Comes Vimiosius cupidus illos eo ex loco eiciendi, concitata ad seditionem plebe, & adiuuantibus ipsis militibus prætorianis, arma cepit, & portas occupauit: complures etiam armati in hospitium gubernatorum irruentes, mortem ipsis multis, iisdemque contumeliosissimis verbis minabantur. Quare consternati non tantum gubernatores, sed etiam ministri Hispanici, cæteri que Philippo addicti nobiles, partim per fenestras, partim per ianuas, furtim, alii mari, alii terra aufugerunt, excepto Archiepiscopo Lisybonensi, & Io. Teglio: quorũ alter dignitate sua, alter pristinis in Priorem meritis, & cognatorum auxilio confusus remansit: legati vero postero die in Castellam reuersi sunt. Fuit hoc spectaculum sanè perquam miserabile. Et si enim gubernatores, tum propter dissensiones, & dubitationes suas, tum propter priuatæ vtilitatis studium pœnam merebantur: tamen erat res commiseratione digna, videre venerabiles illos senes, qui duabus horis ante regia auctoritate armati erant, fure se de fenestris demittentes, fugere furorem iuuenis effrenis, qui contra illos plebem, & proprios custodes concitauerat. Nobiles, qui domo & rebus omnibus relictis, fuga sibi consuluerunt, sunt Ferdinandus

Norogna, Petrus Menesius, Eduardus Castellblancus, Iacobus Lopezius Siqueira, Antonius Castellblancus, Ludovicus Cæsar, & quidam alii. Antonius simulac de horum discessu certior factus est, statim flumine trajecto, eo contendit, vbi sub umbella more gentis cum ingenti lætitia exceptus fuit: cumque de munitione, & custodia illius loci ea, quæ ad rem pertinere videbantur, constituisset, reuersus est Lisybonam, dissuadentibus nonnullis, qui copias in illum locum cogendas esse dicebant, vt eo facilius hosti resisti posset, nec Tagum denovo transire necesse esset. Sed Antonius hoc consilium secutus non est, dicens se breui eo rediturum: Multi autem existimabant, eum sibi metuere, nec se vltra flumentum fore arbitrari. Cascaisium, & arx S. Iuliani nondum imperium Antonii agnoscebant: verum cum audiretur, illum Setubalū ingressum, & gubernatores fugere, vxor Antonii de Castro Cascaisio discessit: vnde statim arx deditionem fecit: Et præfectus arci S. Iuliani, cui Antonius per literas quater mille ducatorum redditus annuos promiserat, respondit, quandoquidem gubernatores regnum deseruissent, & ille Rex proclamatus esset, se arcem ipsius nomine custoditurum. Qua de causa retrocessit Sebastianus Britus, qui supremi præfecti Lisybonensis munere loco Petri Cugnæ, fungebatur, & ab Antonio cum manū collectitia ad obsidendam arcem Sancti Iuliani mittebatur: ita vt omnia loca paulo maioris momenti, & Lisybonæ circumuicina, in potestatem Antonii concederent: & horum exemplum pedetentim omnes ciuitates & oppida in illis partib. sita, secuta sunt, excepta ciuitate Portu, quæ deditionem adhuc recusabat. Dux Braganciæ, qui tumultum Setubalensem præuiderat, inde paulo ante gubernatorum fugam in oppidum suum Portellum, non procul à Castellæ finibus situm, se receperat. Quoniam autem videbat, vi rem geri, & se ab exercitu imparatum existimauit tempus esse, sese Regi Philippo adiungendi. Itaque misit nobilem quendam ad Philippum, qui illi indicaret, dominum suum semper iniure Catharinæ vxoris suæ persequendo molestiam adhibuisse, nec vnquam contra publicam tranquillitatem, vel contra legitimum iudiciorum ordinem, vel contra æquitatem quidquam tentasse. Cur vero non citius cum Philippo transegisset, in causa fuisse, partim quod actionem suam satis firmis fundamentis inniti intelligeret, partim quod illi id non licuisset per populum, qui sine dubio se opposuisset. Verum ducem iam omnino constituisse, si sibi à Rege conditiones æque proponerentur, illius, & actionem vxoris Catharinæ omnem cedere, & vbi hac de re inter illos conuenisset, legatos hoc negotium publice tractaturos mittere. Innuebat ducem, qui tertiam regni partem ditionib. suis occuparet, magno vel impedimento, vel adiumento Regi esse posse. Dicebat procuratores regni pollicitos esse se acturos cum Antonio, vt deposito Regis nomine, & iunctis cum duce viribus, regnum defenderet. Post bellum autem confectum facile inter illos transigi posse. Antonium etiam amplissima quæque per nuntios Duci promississe: Ducem tamen conditiones ab Antonio oblatas non accepisse, quod sibi cum æquitate pugnare viderentur. Rogare vero, ne Rex suæ ditioni ab exercitu damnum inferri pateretur. Erant hæc omnia vera, sed Philippini dicebant, etiamsi Dux non esset homo quietis, & religionis adeo amans vt reuera erat: tamen non esse, quod Rex eius potentiam metueret. Habere quidem illum magnum numerum subditorum, sed non omnes ipsi esse dicto audientes, nobiles illius imperium magis, quam reliquorum omnium, dedignari: denique quosdam cognatos maiori ipsi damno, quam vsui esse propter æmulationes, quas inter se exercerent. Fidebat Dux satis iuri, quod sibi habere videbatur: sed verebatur ne opprimeretur à vicino exercitu Regis, quem nullo modo sententiam iudicialē expectaturum iudicabat. Hic metus illum impulerat, vt ad omnes pene potentiores orbis Christiani principes scriberet, & exposito iuris, & actionis suæ fundamento, auxilium ab illis peteret. Romam etiam ad Cardinales quosdam eodem argumento scripserat. In Galliam miserat aliquot exempla Consilii, quod conscribi curauerat, quæ inde in Angliam, & alia loca spargerentur: institit diligentissime apud duas illas Reginas, vt, sibi pecuniam: & com meatum, arma & ductores militum subministrarent: sed vtrobiq; animaduersa illius imbecillitate, quantum vis ostenderet se ad communem defensionem suas cum gubernatorum viribus coniuncturum, nihil obtinuit, nisi verba, aulico artificio condita. Rumor etiam erat, illum non solum hæc tanto cum studio petiisse à Regis æmulis, sed etiam ab apertis illius hostibus, & perduellibus, quasi cum principe Araico quoque, & cum Duce Alanconio ipsi aliquid negotii fuisset. Hæc res ipsi maiori detrimento, quam emolumento fuerunt, vt solet euenire iis, qui, propriis viribus destituti, cum principibus potentibus contendere non dubitant, freti auxilio, quod sibi pollicentur à potentiorum principum æmulis, qui tamè apertum bellum raro solent indicare, nisi socium viribus pollere animaduertant. Hinc factum

fuit, cum aliquot illius litteræ à ministris Hispanicis interceptæ, & nonnullæ etiam, inprimis vero illæ, quas Romam scripsit, ab iisdem, ad quos datæ fuerant, ad regem missæ fuissent, ut ad petitionem Ducis, quam supra audiuius, Rex prolixè, & caute responderet: primum, se non mediocriter lætatum fuisse, cum intelligeret Ducem mature se è tumultu Setubalensi eripuisse. Veritum enim se fuisse, ne, quod facile erat, eo in loco in periculum, & ignominiam aliquam incurreret. Agnoscere se Ducem vere dicere, se in persequendo vxoris Catharinæ iure modestiæ rationem habuisse. Veruntamen quia hucusque Dux transactionem recusasset, inde præsentia incommoda omnia nata fuisse: quæ quidem mallet ipsos aliquanto ante præuidisse, quam iam re ipsa experiri tanta cum perturbatione, & existimationis iactura: seque ex his eorum incommodis magnum incro-
rem percipere propter cognationem, & tuam erga Catharinam beneuolentiam. Gratias etiam se agere, quod paratus esset ius suum cedere: veruntamen se nolle illum & vxorem celare, nullam esse causam, cur laboraret, in nouis rationibus, & iuribus adiungendis ad ea, quæ sibi à Deo Optimo Maximo concessa, & toti mûdo nota essent. Se duabus de causis hætenus expetiisse, ut Dux, & vxor acciperent conditiones, quas ipsis ad compensandum ius, quod prætendebant, tam liberaliter obtulerat. Priorem esse, quia sperasset se hoc pacto euitaturum necessitatem bellum regno, & propriis subditis inferendi: quæ res valde illum sollicitum haberet. Verum vtilitatem, quæ ex transactione promanare poterat, amissa messe propter morâ ab illis interpositâ quandoquidem iam exercitus fines regni ingrederetur. Posteriores esse, quia cuperet augere, & ad altiora euehere familiam Ducis, beneficiis ornare liberos illius, auertere ab illo periculum deuastationis, atque adeo iacturæ suæ ditionis: cui tamen rei adhuc remedium aliquod inueniri posset. Se enim adeo studiosum, & amantem esse Ducis, ut hæc beneuolentia satis sibi stimuli esset, ad illum quouis & beneficio & honore adficiendum. Dicebat se non mediocriter mirari, quod sua sponte confiterentur, se Antonio aures adhuc præbere, & tractare cum perduellionis & execrandi delicti reo. Monere se illos amanter, ut in posterum abstineant ab huiusmodi colloquiis, & communicationibus, utpote contrariis fidei, & officio, quod regi deberent, & indignis auctoritate, & existimatione illorum. Innuebat etiam se non minus mirari, quod sibi à procuratoribus regni persuaderi paterentur, fore, ut ipsorum intercessionem Antonius regis titulum deponat, perinde ac si hoc delictum pœnitentiam admitteret: cum tamen cogitare illos oporteret, has esse artes, & fraudes consuetas perduellium, ad illos in posterum non minus, quam antè factum fuisset, decipiendos tendentes: Et illam, quam procuratores appellarent, vnionem, defensionis causam tantam, nihil esse nisi conspirationem, & coniurationem meram, ad ducem eiusdem cum Antonio criminis reatu implicandum, tendentem: à quo tamen incommodo Deus Opt. Max. illum liberasset. Postremo dicebat se semper libentissime auditorum omnia ea, quæ sibi nomine ducis proponerentur, & promptissime concessurum, quæ ad ipsum ornandum, & fouendum pertinere, & æquitati consentanea esse viderentur. Accepto hoc responso, Dux misit aliquot nobiles, qui cum Rege de re tota transigerent; & cum iis, nomine Ducis intolerabiles plane conditiones proponentibus, aliquandiu actum fuit. Verum cum Rex, antequam
ulterius procederetur, à Duce sibi subiectionis, & fidelitatis iuramentum præstari vellet, dilatum fuit negotium, idque non sine offensione Ducis qui videret non tantum se frustrari spe, quam de iure suo conceperat: sed etiam nondum satis sibi cum rege conuenire: immo regem paulatim suam ditionem occupare. Iam enim Villauizosam, præcipuam suæ iurisdictionis & magni momenti ciuitatem, atque adeo aulæ suæ sedem, amiserat, quantumuis illi diligenter de præsidio, aliisque rebus necessariis prospexisset. Occupatus autem fuit hic locus paulo post deditione Eluarum, idque opera cuiusdam Castellani, quem Dux, siue quod illi fideret, siue per negligentiam inter ceteros in arce reliquerat. Intercedebat huic notitia cum Cisnero, militum ductore, qui erat in castris Albani: atque ita promiserat eidem Cisnero se noctu ipsi vnâ ex arcis portis aperturum, nimirum superiorem, per quam in fossam descenditur, ut milites regios clam introducere posset. Et ita re ipsa euenerat. Cum enim nox huic rei destinata venisset, Albanus iussit Sancium Auilam copias, quæ Eluas missæ fuerant, ad illam arcem occupandam ducere. Itaque equites, sclopetariis in clunes equorum receptis, ea nocte tantum spatii emensi sunt, ut ante lucem Villauizosam peruenirent. Cum autem ad portam, de qua aperienda conuenerat, properassent, animaduertent se per illam, quantumuis patefactam, intrare non posse, quod ea altitudine à solo distaret, ut scalâ, quam secum tulerant, illuc non pertingeret. Deturbati itaque de spe omni, cum & diè instare viderent, & ne res detegeretur, metuerent, parum abfuit,

abfuit, quin, re infecta, in castra reuenterentur. Verum (vt cursum fortunæ sepius cætera omnia subsequuntur) forte fortuna Castellani in fossa aliam scalam inuenerunt: quæ cum priori colligata ad ostium pertingebat. Itaque milites per eam conscendentes in arcem ingressi sunt, nemine ex præfidiariis vel audiente, vel vidente: qui nullis vigiliis, nullis excubiis dispositis, in tanta castrorum hostilium, decem milliariibus inde distantium, vicinitate in lectis suis stertebant. Itaque hoc pacto Dux Braganciæ, optimam, munitissimam & instructissimam suarum arcium amisit. Iam tum credebatur Regem ipsum expeditioni non interfuturum. Et si enim multi adhuc contendebant fore, vt ipse cum exercitu proficisceretur, & exaggerarent rationes supra adductas: tamen qui contrarium sentiebant, prioribus suis argumentis addebant etiam hoc, quod in omnibus locis, per quæ Lisybonam vsque iter faciendum erat, contagio vehementissime grassaretur, quantumuis aer non videretur esse corruptus. Non esse vero rationi consentaneum conici in tantum periculum vitam principis, qui esset columna & Ecclesiæ Rom. & tot regnorum. Ad rationes autem quæ Regem ad proficiscendum inuitarent, responderi posse; eas esse comparatas, vt omnes res humanas quæ habent geminam ansam: quæ, si illas per hanc apprehensas ponderes, videntur graues: sin per illam, leues. Expeditionem quidem esse maximi momenti, si perpendatur conditio regni Lusitaniæ, & rerum ab eo dependentium: Verum, si vitam tanti regis, vitæ Antonii perduellis, & ne quidem tyranni nomine digni: Ducis Albani, & tot aliorum procerum Itatorum, & Hispanorum virtuti, & peritiæ militari Comitem Vimiosum, iuuenem inexpertum cum suis complicibus, & tam fortibus tot nationum militibus, turbam è pagis Lusitaniæ promiscue collectam & mancipia Æthiopica opponi, consuleretur, nullo negotio animaduerti posse, quam non deceat Regem huic expeditioni interessere. Idem respondebant ad spem, quæ de prospero successu concipiebatur. Et si enim consideranti hostes tales esse, quales supra fuerunt descripti, res expedita videretur: tamen si ex altera parte etiam incommoda, quæ adducta fuere, expenderentur, trutinam in neutram partem inclinare, sed pondus esse æquale: præsertim si in memoriam reuocarentur exempla Ioannis I. regis Castellæ & Alfonso V. Regis Lusitaniæ: quorum vterque, cum diuersis temporibus alter in alterius regnum cum exercitu ingressus esset, fusus fugatusque fuit. Quod de beneficiis, & voluptate, quam ex Regis præsentia Lusitani percepturi videbantur, & è contrario de Albani asperitate diceretur, non esse de nihilo. Verum tamen etiam hac in re facile Lusitanis regem satisfacturum, si Eluas, aut in alium locum in finibus situm se conferret. Hæc opinio cum contraria melior, & firmioribus fundamentis niti videretur, non tantum eam Rex secutus est, sed tum illa ita etiam multorum animos commouit, vt extra limites euagarentur. Fit enim plerunque, vt dum nimis sollicitè studemus omnia in tuto collocare, paulatim in metum aliquem prolabamur. Itaque nimis hinc timeri cœptum est, ita quidem, vt rex non satis tutus Badagionii esse, & rectius facturum esse diceretur, si Siuiliam sub prætextu maturandæ classis, se conferret, præsertim quia iam copias pedestres Lusitanicæ immisisset. Postquam Albanus ex eo loco discessisset, dicebant regem quibusuis Lusitanorum insultibus obnoxium fore, quibus facile futurum esset, vsque ad mœnia eius loci excurrere: & Antonium, si vellet vt hac occasione, exercitum regis ab instituto itinere dimouendi, tantas copias posse Badagionium versus adducere, vt Rex non sine dedecore retrocedere, & exercitum, quantumuis iam Lisybonam circumfedisset, reuocare cogeretur. Verum fama est regem noluisse hac de re verba facientes audire, & illis, qui hoc suadebant, confirmasse, se nulla re, nulloque modo, ne quidem si sua ipsius vita periclitaretur, adduci posse, vt vel latum pedem retrocederet: imo sibi statutum esse commorari in loco aliquo in finibus Lusitaniæ sito, qui commodissimus esse videretur: Et in hunc finem aliquot milites, prætoricæ cohortis loco sibi futuros, retinuit. Albanus qui interea copias omnes prope Santilianam coegerat, iussu regis 27. die Iunii, Caya fluuiolo, Lusitanos à Castellanis diuidente, traiecto, in Lusitaniam ingressus est; ducens secum magnam copiam commeatus aliorumque impedimentorum: ita vt haberet vltra 6. millia carrorum, vna cum vigintiquinque tormentis crassioribus. Præterit prope muros Eluarum, vbi nihil erat, quod agendum superesset, quia vrbs iam in Regis potestatem concesserat. Tribus castris peruenit Stremum, iuramentumque regis nomine exegit ab incolis illorum locorum, quæ vel sola exercitus vmbra perterrefaciebat.

Verum cum ante omnia saluti Regis consultum cuperet, confecto bidui itinere misit Petrum Mantricum Padillam, hominem ex primaria nobilitate, & rei bellicæ peritum, cum duobus alis cataphractorum, & Petrum Ayalam, tribunum militum, & veteranum cum legione Hispanorum, qui ab Eluensibus sponte recepti fuerunt, vt impedirent, ne quid turbarum

in illis partibus excitaretur. Stremo præfectus erat Ioannes Bazeuedus, Amiralius regni, iuuenis audax: qui se ad defensionem parauit, ita vt exercitus diutius ibi, quam in aliis locis, hæere cogereetur. Hic, gubernatoribus adhuc Almerini degentibus, opera Martini Gonzalesii de Camera, cognati sui, huius loci præfecturam obtinuerat: cumq; Antonius auctoritate regia ad ipsum scripisset, noluerat illius imperio se submittere, quod negaret, se vllum superiorem agnoscere præter gubernatores, quibus iuramentum præstitisset. Iam etiam cum Albanus ipsi per Petrum Lunam, præfectum equitum, litteras Regis misisset, petens, vt iuramentum fidelitatis præstaret, recusabat, adductis iisdem rationibus, quas ante Antonio significauerat. Conceperat ille maiorem spem de oppido defendendo, quam pro munitionis institutæ conditione: idque acceptum erat ferendum diligentia Jacobi Menesii: qui cum Eluas munire conatus esset, & nimis magna impedimenta sibi obici vidisset, Stremum profectus, eo in loco hostis aduentum expectare, cõstituerat, & ciues auxiliorum promissione ita ad arma capienda inflammauerat, vt omnes cum Ammiralio belli fortunam experiri paratissimi essent. Cæterum cum Christophorus Morus, tum temporis Setubalo Badagiozium profecturus, illac transfret, ingressus in oppidum persuasit Landanis, ciuibus primariis, vt Philippum pro Rege agnosceret: cumq; his facile esset vulgus in eam, quam vellent, partem impellere, paruo negotio ab eo impetratum fuit, vt in regis verba iuraret. Amiralius itaq; solus, cum paucis amicis & familiaribus in arce remansit: Et quamuis omnes vehementer in eo, vt Regis imperium agnosceret, persuadendo laborarent, tamen nihil potuit ab illo obtineri, quod negaret sibi constare, an Rex verus Regni hæres esset. Nec ad rem fecit, quod Prior Ferdinandus de Toletto, Albani filius, interveniens, & Amiralium non multum iudicio valere subodorans, ipsi nomine patris offerret syngrapham, qua se ad oppidum reddendum obstricturus esset, si probaretur regnum iure ad Philippum non spectare: nec profuit etiam quidquam quod ipsi ob oculos poneretur, fieri non posse, vt arcem contra impetum hostium defenderet. Respondebat enim magna cum pertinacia, se loco, extremis quibusque tentatis, demum cessurum, aut moriturum, quod alia ratione se famam, & existimationem factam tectam conseruare non posse persuasum haberet. Sed non diu in proposito perseuerauit. Cum enim ex arce cereret interea Albanum tormenta disponenda curasse, ciues, qui suam operam promiserant, sibi aduersari, multos milites Hispanos viritim in oppidum irrepsisse, percussus, constituit discedere, & deserere arcem, de qua defendenda desperabat. Porro egressus ex arce ab Hispanis captus fuit, & deductus ad Albanum: qui quamuis aliquandiu dubitaret, vtrum ad terrorem reliquis hoc exemplo excutiendum capitali supplicio in illum animaduertendum esset, tamen tandem ipsi pepercit, captiuumque misit Villauizofam vna cum litteris ad Regem, quibus ostendebat se illi, tanquam iuueni inexperto, mortis gratiam fecisse. Inde, præstito à magistratu, & ciuibus iuramento, adhibito ritu solemnem, exercitus iter facere cœpit versus Mõtem maiorem via Arraiolosensi, relicta ad sinistram Eboram, ciuitate nobili, & tum temporis cum vehementissima peste conflictante. Verum vt tamen & ipsa in Regis potestatem redigeretur, misit Albanus eo ad possessionem occupandam Henricum Guzmanum cum solis 20. equitibus, partim quod illam desolatam, & ciuibus exhaustam esse sciret, partim etiam quod intelligeret, præfectum Iacobum de Castro, & primarios, qui ad vitandam contagionem in hortos vrbi subiectos secesserant, in Regis verba iurare paratos esse. Cum itaque præfectus, & magistratus ad militare & amplius ab vrbe in porticum templi Virginis Spinarum conuenissent, à Constantino Brito scriba publico, instrumentum confectum fuit, in quo continebatur, ciues Eborenses se imperio R. M. subiecisse: cui etiam ab omnibus fuit subscriptum. Interea Albanus quartis castris Montem maiorem, (qui nouus vocatur) peruenerat, vbi nemine ad defensionem se parante, quantumuis paulo ante Comes Vimiosius ibi fuisset, locum in potestatem redegit. Quatuor aliis castris peruenit Setubalum, postquam omnem, quam transierat, regionem, ab illis incommodis, quæ bellum comitantur, immunem cõseruasset, neque enim vel occidit, & expilauit incolas, vel oppida, & vicos deuastauit: imo magno studio cavit, ne segetes immaturæ conculcarentur. Non videbatur Iacobus Menesius respondisse hominum expectationi, in regione illa defendenda, nec etiam feruori, cum quo in se illam prouinciam susceperat, spreta, quam obtinere poterat, dignitate Proregis Indiae, quod est omnium in hoc regno munerum amplissimum. Cum enim illi primum à gubernatoribus, & deinde à Priore defensio illius ditionis commissa fuisset, non tantum hosti non resistebat, sed etiam retrocedens loco sibi cauebat. Causabatur ille inopiam rerum ad defensionem pertinentium: dicebatque se deceptum fuisse à gubernatoribus, qui nec arma, nec reliqua ad defensionem necessaria subministrassent: se nullis armis, nisi verbis, instructum à plebe

a plebe rifu exceptum, & retrocedere coactum fuisse. Sed quidquid fit, vniuersa transtaga-
 gana regio, quæ totius regni optima est, sola ab armis & defensoribus imparata, & hosti
 prædæ relicta fuerat. Antonius, qui Setubalo Lisybonam venerat, cum magno plausu
 exceptus fuit à ciuibus, quod tum primum vt Rex urbem ingrederetur: quæ quantum-
 uis propter pestem, & propter nobilium dissidia ciuibus exhausta esset, tamen non de-
 fuerunt, qui arcus triumphales, ludos, & alia publicæ lætitiæ monumenta instituerent. In-
 ter cetera, obseruatu digna fuit caterua mulierularum, propolia in foro exercentium: quæ
 instar militum armatæ, & vexillum sequentes per urbem incedebant. Dux, loco bipen-
 nis, batillo instructa erat: nimirum, vt refricaret memoriam prælii præsci, ad Algibarot-
 10 tam, in quo Lusitani victoriam obtinuerunt, & etiamnum hodie gloriantur coniugem cu-
 iusdam pistoris batillo septem Hispanos interemisse. Gubernatores, qui Setubalo fuge-
 rant, profecti ad arcem, cui Ambrosius Aguiarius præerat, clam nauiculam quandam
 conscenderunt tanto quidem cum pauore, vt cum nullibi in Lusitania tutos se fore suspi-
 carentur, in portum Aiamontanum, qui ad Regem Philippum spectat, & in finibus Lu-
 sitaniæ situs est, nauigauerint. Ibi cum se non nihil collegissent, reuersi in Lusitaniam in-
 trarunt in oppidum Castrum Marinum, animo perturbato: vbi promulgarunt decre-
 tum, in quo actiones Antonii à tempore Henrici vsque in illum diem recensebant: sen-
 tentias ab Henrico contra illum pronuntiatas confirmabant: appellabant illum rebel-
 lem, & publicæ pacis perturbatorem: declarabant (idque vt dicebant, ex Henrici men-
 20 te) Philippum esse verum Regem: & se, causa cognita, rem ita habere deprehendisse: In-
 iungebant ciuitatibus, oppidis, proceribus, ministris iustitiæ, vt Philippo obedirent, seq-
 omnem suâ potestatem in illum transferre profitebantur. Quantumuis autem iam res vi po-
 tius, quam iure geri coepisset, nec regi hoc decreto opus esse videretur: tamen fructu non
 caruit, partim quia plebs hac ratione de Philippi causæ bonitate dubitare desuit, partim e-
 tiam quia multa oppida, hoc decreto mota deditioem, tum in regno Algarbii, tum in aliis
 regni prouinciis fecerunt. Verum parui fiebat hoc decretum ab Antonio, qui se ad de-
 fensionem in altera Tagi ripa parabat. Ceterum copiarum illius ex meris Lusitanis & turba
 collectitia constabant. Vade fiebat, vt nullas copias, formam aliquam exercitus repræ-
 sentantes ad manum haberet, nisi necessitate urgente. Agricolis enim & plebeiis, qui
 30 non accipiebant stipendia, non erat integrum agricultura & officinis desertis, sub pelli-
 bus viuere. Itaque Antonius cupiebat conscribere aliquot milites externos: cumque vi-
 deret Franciscum Barretum, qui eandem ob causam in Franciam profectus erat, redditum
 differre, Petro Doræ, Gallorum in Lusitania Consuli, negotium dedit, in Gallia duo mil-
 lia militum conducendi, eamque ad rem pecunia hominem instruxit, Imperatorem exer-
 citus nominauit Iacobum Menesio: Georgio Menesio classem commisit. Non latebat
 Antonium exercitus Hispanici progressus: sed tantum fiduciæ in populo, & fluminis ab
 hoste traiciendi difficultate collocabat, vt sibi satis ad defensionem virium habere vide-
 retur. Coepit autem dubitare (quippe quod illi res hostium non nimis exploratæ essent)
 hoc tempore, quo Albanus paruis itineribus Setubalum petebat, ne se Serubalum con-
 40 tendere fingens, iter deinde Sanctarenam versus institueret, atque adeo eum iam in hoc es-
 se nonnulli adfirmabant, nimirum vt flumen eo commodius in loco illo, vbi angustum est,
 traiceret, & deinde terrestri itinere Lisybonam, oppidis minoribus spretis, recta con-
 tenderet. Antonius itaque, qui maxima ex parte spem suam in fluminis transitu impedi-
 endo collocabat, hoc rumore percussus curauit Sanctarenam armis, & præsidio muniri.
 Veruntamen cum paulo post intellexisset, Albanum Setubalo appropinquasse, & Alca-
 sariam, oppidum vicinum, occupasse, milites, quos Sanctarenam miserat, reuocatos, vna
 cum aliis quos vi stipendia merere cogebat, Serubalum ablegauit, & nobiles tum viritum,
 tum generatim, vt eodem proficiscerentur, impulit, idque pœnis, precibus, promissionibus
 50 si qui vi cogebantur, vehementer conquerebantur: nobiles erant pauci, neq; animis fracti:
 plebs quæ minima quæq; occasione in vtramuis partem impellitur, erat pigra, ac lenta, quod
 sibi persuasisset impium esse pugnare cum Christianis: ita vt alii aufugerent, alii se abscon-
 derent, alii quiritarentur. Ministri regii, qui homines nouerant, ingenio præuio, & im-
 perandi imperiti, quod viderent frenû sibi laxatum, & sibi omnia licere, pro libitû miseros
 opprimebant, & cû incredibili inclementia omnes promiscue vellēt nolent hosti obuiam
 proficisci, cōpellebant. Fuerunt eo tempore in hac vrbe impune commissa multa flagitia, in-
 sultus & latrocinia. nã ad pecuniã negotiatoriû. extorquendã illico in vincula coniciebãt
 eos, qui nō statim numerabãt q; petebatur: & si qui forte negotiorû suorû causã extra urbē
 equites expatiarentur, confestim dicebant illos in Hispaniam aufugere: & sub huius calu-

mnia prætextu ipsis, & bonis illorum manus iniiciebant: vñ illi, qui laudasset copias regis, Hispaniæ, quia vellapidibus obruebatur, vel carceri mancipabatur, vel ingenti pecuniæ summa mulctabatur: obuiocuiq; vi arma, & equos eripiebant: si quis esset imbecillior, aut cum nouis ministris amicitiam non coleret, ille non erat admodum tutus. Male agebatur, cum iis, quibus rationes conferendæ erant cum ministris aulicis. Cogebantur enim soluere, quod debebant, nulla admissa compensatione eorum, quæ ipsis debebantur. Et tum ob hæc causam, tum quia se quietis amantes esse ostenderant, in carcerē cõpacti fuere nõnulli homines locupletes, & in primis honesti. Edicta barbara, & madata, quæ de suspendendis solutionibus, & re ditib. promulgabantur, & quibus vnusquisq; in urbem redire, & ad defensionem se accingere iubebatur, vi apertis nisi parerent, & expilatis ædibus: hæc, inquam, erant infinita: ad summam, omnia insignem inclementiam, & asperitatem redolebant: omnia administrabantur ab hominibus, qui partim ignorantia, partim malitia ducti de industria mandata, quæ obseruari non poterant, promulgabant, vt deinde occasionem expilandi haberent. Cruces, siue insignia ordinum equestrium, & in primis ordinis equitum Christi, quæ hactenus in pretio fuerant, tum temporis hominib. indignis, & obscuro loco natis propter varias variorum intercessiones collata fuerunt. Christiani noui, qui ad insignia equestria, ad gradum nobilitatis, & ad officia regia admitti non solebant, conniunte & fauente Antonio, omnes, quas optabant, dignitates obtinuerunt, non tam quod multis obstrictus esset propter beneficia ab illis duro suo, & necessario tempore accepta, quam quod facile a quouis quiduis sibi persuaderi pateretur. Serui Æthiopes, quibus propter ingentem illorum in vrbe Lisybona multitudinem, arma interdicta sunt, momento temporis armati, & pene liberi comparuerunt. Edictum enim publice fuerat, vt omnibus, qui in hoc bello stipendia sub ductoribus Æthiopibus, ad id electis, merere vellent, illud etiam inuitis dominis, & quidem nullo pretio soluto, liceret. Qua de causa serui omnes, in vnum locum congregari, cum mandatum regium plus sibi permittere existimarent, quam reuera permittebat, excusso iugo, & dominis desertis, per urbem vagabantur, & arma equosq; obuiocuiq; vi extorquentes multa atrociam facinora designabant. Moneta causa fuit, impresso nomine Antonii, & valor eius quarta amplius parte imminutus. Fiscus regius erat exhaustus: vnde, postquam ab omnibus quæstoribus quidquid poterat, expressisset, manum admo- uit ceimeliis regis, & nominatim phaleris tantopere apud Lusitanos celebratis, quæ lapidibus pretiosis insignes, & maximi pretii ex India venerant. Pecunia, quam Henricus in Lusitanorum, qui a Mauris captiui detinebantur, redemptionem collegerat, consumpta, & expensa fuit. Eo autem licentiæ progressum est, vt in monasteriis inquirerent in nummos, quos ibi depositos suspicabantur: cumq; nonnullos inuenissent, quantumuis pertinerent ad amicos, homines notæ fidei, orphanos, & pupillos, omnes non numeratos, nec appensos asportarunt, præter vasa argentea ecclesiarum: quæ partim vi erepta, partim à monachis concessa fuerunt, neque meliori conditione fuerunt lapides pretiosi, & thesauri, quos Maria, Antonii consobrina, ad opera pia pro anima sua legauerat. Et si enim illi Antonius multis beneficiis obstrictus esset, tamen illa omnia accepta in vsus suos conuertit. Monachis licentia data fuit arma capiendi, eorumque opera Antonius vsus est ad officia militaria, non sine scandalo plebis, & verorum monachorum, & sine vllò fructu. Multi boni viri reuocabant sibi in memoriam tempora præterita, & illa, quibus Sebastianus imperasset: & seipso condempnabant, quod tum conquesti essent de arrogantia intimorum Sebastiani, qui tamen neminem iniuria adfecissent. Laudabant Regem Henricum, qui quantumuis breui illo tempore, quo cum imperio fuit, non per omnia officio satisfecisset: tamen dicebant illi egregiam voluntatem nunquam defuisse nec ipsum tam facile hominibus prauis, innocentes opprimere conantibus, aures præbuisse. Vituperabant gubernatores, qui tam lenti fuissent in munere deponendo: ad summam dicebant cum Sebastiano regnasse temeritatem: cum Hérico ignorantiam, cum inopia iudicii coniunctam: cum gubernatoribus confusionem: cum Antonio iniustitiam. Excusabant Antonium nonnulli, sed adductis argumentis elumbibus. Dicebant enim nihil iniustum ab eo imperari, quod humanus esset, & animo bene à natura constituto: verum, cum multa minus recte administraretur, in causa esse auaritiam ministrorum, qui, quamdiu Antonius infectionibus obnoxius fuisset, plurima incommoda passi essent, etiam eodem rerum potiente, ad satietatem vsq; nulla habita liciti vel illiciti ratione, cupiditatibus suis indulgerent. Priorem autem nihil ipsis denegare, nec delinquentes punire auctere, partim quod tempora turbulentiora hoc non ferrent, partim ne incurreret nomen ingrati, si animaduertent in eos, à quibus eo tempore, quo ab omnibus propter seuerissimas sententias à Rege Henrico pronunciatas deserebatur, re & consilio adiutus fuerat.

Liber Sextus.

ARGUMENTVM.

In hoc libro continetur occupatio Setubali, & arcis, capta ab exercitu Philippi: classis eiusdem in portum Setubalensem appulsus: consilia Antonii: iter Cardinalis Riarii legati in Hispaniam: quomodo exercitus Setubalo Cascaisium se contulerit, & Iacobus Menesius cum Lusitanis retrocesserit: perturbatio urbis Lisybonæ: occupatio Cascaisii una cum arce: mors Iacobi Menesii: iter Antonii cum suis copiis versus Belemum, & Alcantaram: venia, & gratia, quam rex Philippus obtulit Lusitanis, ut illos suis partibus adiungeret: tractatio de pace: deditio arcis Sancti Iuliani: desertio propugnaculi in Capite sicco extracti, expugnatio turris Belemensis.

Albanus paruis itineribus Setubalo cum exercitu adpropinquabat, progrediens ordinibus non dispositis, & sine vlllo hostis metu, plane vt in regione pacata, & amica iter fieri solet. Sed cum prope abesset, conuocatis primariis ductoribus, ostendit hactenus quidem propter interuallum, quo ab hostibus distarent, disciplinam, & ordinem militem neglectum fuisse: verum cum iam eos in vicinia haberent, non esse illos spernendos, præsertim quod immineret Setubalum, oppidum non contemnendum, cui verisimile esset, validum præsidium impositum fuisse. Monere itaque se singulos, vt in posterum suum quisque officium diligenter faciat. His dictis, prope muros, in hortis ad septentrionem vergentibus, castra posuit: & statim misit ad oppidanos tubicinem, qui illis indicaret, Albanum nomine Regis Philippi adesse, vt apprehenderet oppidi possessionem, & postulare sibi portas aperiri, & se intromitti: si recusarent, se contra illos iure belli vsurum: sin vero obedirent, se tum vitam, tum bona oppidanorum simul, & militum illæsa conseruaturum. Oppidani dubii, & inter se dissidentes, spatium ad deliberandum petierunt: & vt homines solemus, maiorem commodi priuati, quam vllius alterius rei rationem habere, ciues, qui ex mœnibus milites vites cædere, & loca maritima falsi, (cuius est magna copia) conficiendo apta devastari vidissent: statim deditioem quibuscunque conditionibus faciendam censuerunt: nauæ, & pauci milites se ad pugnam paratos esse profitebantur, sed ita vt facile adpareret, eos frigide, & non serio hoc dicere. Verum Franciscus Mascaregnas, oppidi præfectus, & Iac. Boteglius iunior, vnus ex militibus, considerantes, muros non satis esse firmos, & aliquanto plus metuentes hostem vicinum quam remotum metuissent, ad deditioem inclinabant: neque multum spatii ipsis ad deliberandum supererat. Interim enim Ludoicus Douara pactus erat cum Gallo quodam, qui Setubali cohorti militum præerat, vt sibi portam, cuius custodia eidem commissa erat, noctu aperiret: id quod re ipsa factum fuisset, nisi oppidani mature consilium cepissent de mittendo ad Albanum Simone Miranda, vt illos ad deditioem paratos esse ostenderet: qui tamen ad Albanum peruenire non potuit. Cum enim milites, qui Setubali in præsidio fuerant, intellecto eorum, qui præcipui erant, consilio, ex oppido egressi in Simonem Mirandam incidissent, dicentes se ab illo proditos fuisse, hominem vi secum Lisybonam abduxerunt ad Antonium, qui eum in carcerem coniici iussit. Paulo post, nullis interpositis pactis de deditioem, promiscue milites Hispani in oppidum ingressi sunt. Sane Albanus, dispositis tormentis, iam de muris diuerberandis cogitauerat, & oppidani eo vtique præanimorum fluctuatione deditioem distulerant, vt in huius moræ pœnam milites suburbia deprædarentur. Qua de causa non male dici potest, fere præcipuum totius regni oppidum minis expugnatum fuisse: & sane nondum hactenus serio bellum geri videbatur. Milites Lusitani, vt dixi, liberi & immunes discesserunt: solus Iacobus Boteglius, vel quod Albano diffideret, vel quod se ex Antonii ministris esse meminisset, clam cœnscens nauis, se subducere conatus est: sed deprehensus, & in vincula coniectus fuit. Restabat Lusitanis turris, quæ portus ostium propugnat, quæ quia sita erat in loco salebroso, quo tormenta difficulter aduehi possent, quantumuis alioquin angusta, & minime firma esset, à Lusitanis pro munita habebatur, præsertim quia subsidio illi venerant tres naues armatæ, quas Lisybona Ignatius Rodrigezius Velosus adduxerat. Quantumuis autem pauci essent in turri milites, tamen non opus erat pluribus, quod illa exiguum nume-

rum caperet: alioquin peritis magistris tormentorum, satis multis tormentis, & duce, inter Lusitanos aliquam virtutis opinionem habente, instructa erat. Expectabatur Setubali classis auidissime. Præterquam enim quod paulatim prætergrediebatur tempus, quo triremes in illo mari nauigare commode possent, si illa paulo tardius adpulisset, periculum erat, ne exercitus terrestris, in com meatu, & aliarum ad bellum necessariorum rerum penuriam incideret. Hinc fiebat, vt Albanus turrim quamprimum in potestate habere cuperet: & ideo humaniter à Mendo Motta (hoc enim erat præfecto nomen) petiit, vt sibi illam dederet: & cum ille recusaret, Albanus pollicitationes nonnullas nomine regis adiecit: sed frustra. Quoniam autem Aluarus Bassanus, Marchio Sanctæ Crucis, præfectus classis regis Hispaniæ, postquam è portu S. Mariæ solu flet, & præterueto Algar-¹⁰ bii littore, in regis potestatem multa oppida, in illis partibus sita redegisset, cum sexaginta triremibus, & aliquot nauibus bellicis è regione Setubali in mari comparuerat: coactus fuit Albanus, viis impeditioribus opera fossorum complanatis, non sine magno labore, quatuor tormenta crassiora vna cum iusto militum numero ad turrim expugnandam mittere, ne triremes portu exclusæ vi tempestatis alio impellerentur. Et huius rei curam Prospero Columnæ commisit. Ceterum simulac tormenta disposita fuerunt, in loco, vnde ferire poterant vnam ex nauibus bellicis, quæ propius, quam reliquæ, ad lit-²⁰ tus accesserat: illi qui in nauibus erant, cum se tormentorum iniuriæ expositos, & quatuor homines amisisse viderent, passis velis in portum deditionem facturi ingredi cœperunt, sed tamen non sine periculo. Præfidiarii enim, qui in turri erant, cum nauim ad hostes transire viderent, omnia contra illam tormenta exonerarunt. Conuertit deinde Prosper tormenta ad concutiendam turrim cumque pauci globi in eam immissi essent, præfidiarii animo fracti, & in primis classis vicinæ conspectu perterriti, deditionem fecerunt, hac lege, vt sibi vita & bona salua essent: quæ quidē conditiones tenuiores longe erant iis, quas initio facile obtinere potuissent. Albanus quamuis ex hoc successu voluptatem caperet, tamē non dissimulabat Prosperum in superiores conditiones consentire non debuisse, propterea quod dictus tormentorum expectassent præfidiarii, quos quia non statim deditionem fecissent, veniam non mereri iudicabat. Paulo post triremes omnes appropinquarunt, & reli-³⁰ quis duabus nauibus paruo negotio captis, in portum ingressæ sunt. Peruenerat Lisybonam nuntius de amisso Setubalo, sed ita vt incertus, & coniecturæ similis videretur: tam parum erant Priori exploratæ res hostium. Cum itaque vanis sæpe rumoribus fidem haberet, & adhuc de istius nuntii veritate dubitaret, in aulam irruerunt tres mulierculæ, capillis passis, & eiulantes, quæ per nomen Dei adiurabant Priorem, vt opem ferret maritis, qui in muris Setubalensibus totius exercitus Albani impetum soli sustinerent, & neque à ciuibus neque à militibus (omnes. n. esse proditores) adiuuarentur. Vt autem, quæ volumus, quantumuis vero absimilia, libentius credimus quam ea, quæ rationi sunt consentanea: ita Prior facile sibi persuasit, mulierculas istas verum dicere: & earundem fletu, & questibus motus, Comiti Vimiosio, qui Setubalensibus succurrendi prouinciam suscipere se paratum esse dicebat, re exactius non perpensa iniunxit, vt, quanta maxima posset, manu collecta illis subsidio profectus, nationis Lusitanicæ existimationem tueretur. Itaque populus ad arma⁴⁰ conuocatus, & classici loto sonus campanarum, & similia adhibita fuerunt. Vnde pars sponte, pars vi, alii armati, alii inermes, naues conscenderunt, ignari quo duce, quo ordine progrediendum, quidue agendum esset. Non tangebantur vlllo metu, quia nondum in hostis conspectum venerant: & eam ob causam promiscue confluebant, non tantum iuuenes, sed etiam naues conscendebant senes armati, quorum & capita, & manus tremebant, impulsi non vi (talis enim ætatis homines non cogebantur) sed innato quodam erga Hispanos odio. Vagabantur per plateas multi monachi equites; manibus enses districtos gestantes, & plebem ad naues alacriter conscendendas instigabant: mulierculæ humiliores clamoribus cœlos penetrabant: templa plena erant gemitibus & vlulatibus, quibus miscebant preces stultissimas, ex quibus facile liquebat, eas nescire, quid à Deo peterent.⁵⁰ Perinde enim ac si ab infidelibus vrbs circumfideretur, Deum pro orbis Christiani, & religionis conseruatione interpellabant. Erat dies decimus nonus Iulii, cumque longe intensissimus esset solis calor, miseri illi, qui in nauibus maris refluxum expectabant, æstu solis exsiccati prope ipsum littus siti laborare cœperunt. Multos itaque consilii, pœnitebat, & cupiebant in ciuitatem reuerti, si licuisset: Verum in eodem loco substiterunt, vsque ad horam quartam pomeridianam: (loquor autem secundum horologia vltromontana) cumque Antonius in flumine circumuagans, magna cum voluntate intueretur tantam multitudinem hominum, sibi operam nauandi cupidorum: ecce tibi nauim Setubalensem, quæ nuntium certum de oppido capto attulit: qui vt exhilara-

vt exhilarauit turbam illam, quæ siti pene mortua, statim è nauibus egressa, in urbem rediit ita Priorem magna molestia adfecit. Cum enim ipse Setubalum profectus, oppidum com-
 meatu, armis & aliis rebus, quoad eius fieri potuerat, & quantum satis esse videbatur, in-
 struxisset, sperabat oppidanos per multos dies hostium impetum repulsuros. Itaque cum
 illos tam abiectis animis turpem deditionem fecisse intelligeret, non nihil timoris conce-
 pit. quem quanquam nec dictis nec factis proderet: tamen veluti mala imminencia
 prælagiens, animo non mediocriter angebatur. Quemadmodum autem hominibus ad-
 flictis semper meliora videri solent ea consilia, quæ occasione præterlapsa, ad effectum am-
 plius perducere non possunt, ita Prior animaduertit errorem suum, quem commiserat reiici-
 10 endo consilium eorum, qui suadebant, ne Regis nomen adscisceret. Nam si defensoris ti-
 tulo contentus fuisset, putabat se iam facile cum Hispano, & quidem optimis, ac honestis-
 simis conditionibus transigere potuisse. Verum cum iam Rex proclamatus, & iuramento
 à subditis confirmatus esset, nomenq; regium tot litteris subscripsisset, (quanquam hæc-
 nus nec manum cuiquam deosculandam præbisset nec sceptrum recepisset) durum ipsi,
 imo impossibile videbatur, vt titulo se, nisi vna cum vita, abdicaret, quantumuis ex cotidia-
 nis rerum successibus perspiceret, imperium suum infirmis fundamentis inniti. Videbat e-
 nim hostem suum esse potentem, & iam eo progressum, vt nulla spes esset eum vel sisti, vel
 ad bellum suspendendum adduci posse. Videbat se deserere propemodum ab vniuerso regno.
 Dux enim Bragancix, qui reliquis potentior est, lite cum Philippo composita, in loco re-
 20 moto otiosum se totius tragediæ spectatorem præbebat.

Marchio Villæ regalis, qui promiserat se venturum, non stabat promissis: Et horum
 exemplum imitabantur pene reliqui omnes proceres, & plurimi ex nobilitate. Pars enim
 publice Badagiozium ad iuramentum Regi Philippo præstandum se contulerant, pars ne-
 ctebant moras, & expectabant rerum successum, ad quem se accommodare constituerant:
 ita vt pauci essent illi, qui Priori se adiungerent: Et hos ipsos ille satis intelligebat, nec sponte
 adesse, nec amore sui duci, sed vel metu, vel pudore, vel priuati cōmodi studio. Multi enim
 propter familiaritatem, quæ ipsis cum Priore intercedebat, vanas spes concipiebant: alii, qui
 aderant, non poterant, quin ipsi adhærent: alii seueritate edictorum, quibus omnes ad se
 vocabat, percussi comparebant: ita tamen, vt metu pœnarum, quæ statuebantur, non o-
 30 mnes æque mouerentur. Illi enim, qui possessiones paulo remotiores obtinebant, parui
 mandata Prioris faciebant: qui vero in locis vicinioribus habitabant, ii, quod iniuriæ se ma-
 gis obnoxios intelligerent, inuiti accedebant, & tamen egregiam erga Priorem voluntatē
 simulabant. Hi ficti vultus, hæc oppidorum defectiones, hæc quorundam ad Philippum pro-
 fectiones & varietas nunciorum, qui ipsi modo huius, modo illius fidem suspectam redde-
 bant, in causa fuerunt, vt Prior inciperet vereri, ne aliquando hosti à subditis proderetur,
 & quidem ab intimis amicis, quos ad euitandum vitæ periculum hoc facturos existimabat:
 quæ quidem suspicio ita creuit, vt in carcerem coniciendum curaret Georgium Menesiu,
 præfectum classis, quem falso suspectum habebat, quasi de classe prodenda, & hostibus in-
 portum Lisybonensem, introducendis cogitaret. Accedebat, quod se quasi media regni
 40 parte exutum videret. Tota enim regio, vltra Tagum erat in potestate Hispanorum. Et si
 quæ pars esset, in quam ii nondum penetrassent (vt Begia, & nonnulla oppida Regni
 Algarbii) eam aut contemni ab illis, aut transegisse: reliquam partem dimidiam, in quam
 hostes nondum peruenerant, dubiam animi pendere.

Ciuitas enim Portus, quæ est metropolis, & fere reliquæ omnes inter Dorium & Mi-
 nium sitæ, nondum omnino imperium illius acceperant: quod constituissent belli exitum
 expectare. Sola Coimbria præ cæteris Priori fauebat, & omnium constantissime deinceps
 in fide erga illum permansit. Iam inde enim ab initio mensis Iulii impulsu Ioannis Ro-
 drigezii Vasconcellensis sacerdotis nobili genere nati, quem Antonius eo miserat.
 Coimbrienses tumultuarii cœperant, & urbem eiecerant Petrum Guedeziū præfectum,
 50 qui vna cum prætore non sine vitæ periculo fuga sibi consuluit. Et nisi pestis ibi grassa-
 ta esset, sine dubio longe maior, & perniciosior exorta seditio fuisset. Verum hic erat vni-
 cus locus. E contrario ciues Sanctarenæ, vbi primum Rex salutatus fuerat, imperium illius
 dedignari incipiebant: ita vt necesse haberet, motuum sedandorum causa, illuc mittere
 Emanuelem Syluium, qui vulgus Sanctarenense ad Antonium regem salutandum prin-
 ceps incitauerat.

Sic fiebant, vt Priori non restaret, nisi vrbs Lisybona, cui tamen non omnino fidebat,
 quantumuis fæx plebis, vt fit, suum erga illum studium, & egregiam voluntatem de-
 prædicaret. Non audebat in tanto periculo, in quo versabatur, mouere se, vel de auxilio
 sibi ferendo cogitare quenquā ex tot principibus, quos verisimile erat nolle regis Hispaniæ

potentiam tam insigni accessione augeri. Qua de causa hisce cogitationibus impulsus, facile ad transactionem aliquam animū applicaturus esse credebatur. quanquam confidentia Lusitanis propria & semel vsurpatum regis nomen illud vix pati videretur: sed nemo erat, qui dextre hoc ipsi persuadere nosset, imo medicamenta morbum ipsius nutrientia adhibita fuerunt. Communicato enim consilio cum Iacobo Boteglio seniore intimo suo, & omnium incommodorum socio fidelissimo, & cum Portugallis, quantumuis nullus fu-
 gæ, si eam tentare voluisset, locus relictus & exigua victoriæ in prælio obtinendæ spes esset: nihilominus tamen in transactionem cum Rege cōsentiendo fortunæ cedere nesciuit, sed ad defensionem se parare constituit. Qua quidem in sententia confirmabatur ab Episcopo
 Guardensi, homine temerario, qui in omnibus rebus suum consilium, reliquorum sententia anteponi volebat. Dicebat Episcopus non esse tantas Regis Hispaniæ vires, quantæ vulgo putarentur. Milites qui in exercitu essent, esse tyrones, & imperitos. neq; enim Regem ex Italia veteranos euocasse, quod metueret, ne, dum ipse in Lusitania occupatus esset, regni Neapolitani, aut Ducatus Mediolanensis incolæ tumultuarentur. Italos & Germanos cum habere paucissimos: siue q; morbi eorum partem absumpissent: siue q; Rex non satis tutum iudicasset, magnam eorum multitudinem introducere in Hispaniam, prouinciam debilem, & omnib. nationibus exosam. Quinimo simulatq; rumor percrebuisset, Regem bello Lusitanico distineri, ab illo prouincias Italicas, regnum Nauarræ, & Arragoniæ defesturum: Turcam impressionem facturum in regnū Neapolitanum: ipsam Castellam, quæ irritata, & vectigalibus onerata esset, tumultuaturā: Gallos, Anglos, & nonnullos etiā Germanos subsidio Lusitanis venturos cum validis copiis, aut saltem tales in reliquas Philippi regiones incursiones facturos, vt exercitum è Lusitania auocare cogeretur. Dicebat illos nondum quidquam tēasse, neq; propter temporis breuitatem tam cito certiores reddi de electione Antonii, quæ facta fuerat 19. die Iunii, nec responsum ab illis haberi potuisse. Ceterum incolas regni propriis virib. ita pollere, vt se cis flumen contra hostium insulū facile tutari possint, donec amici ipsis auxilium ferant. Hæc cum magna cum vehementia amici Antonio suggererent, seq; ex regionibus exteris de superiorib. omnib. per litteras edoctos fuisse fingerent, illi non nihil animi addebant, præterquam q; imperandi libido hoc etiam habet, vt quæ incredibilia sunt, homines verisimilia esse sibi persuadeant. Isti autem præter priuatos adfectus, quorum supra mentionē fecimus, quantumuis animaduertent, quàm exiguæ regni vires, quamq; friuolæ, quas adducebant, rationes essent: tamen duabus rebus magnopere exccesati fuerunt, ita vt Antonio omnem transactionem, & compositionem dissuaderent. Prior erat, quod se tam grauiter in Regem Philippum peccasse consciis sibi essent, vt quantumuis veniam forte delictorum impetrarent, tamen nullam omnino remunerationem, nulla beneficia à Rege, sibi promittere possent: imo vt semper de vita dubitare cogerentur: Altera, q; sibi existimarent fruendum esse cōmodis gubernationis regni, q; erat pene totum in ipsorum manu. Arrogauerant enim sibi omnia munera præcipua, & propter amorem boni publici, quæ præ se ferebāt, Antonius illos colere, & quodammodo venerari videbatur. Atq; ita metus periculi, & dominandi dulcedo in pristina obstinatione illos magis magisque confirmauit. In hoc dubio rerū statu nondū Prior de auxiliis Gallicis desperabat. Quia enim gubernatores eo primum Franciscum Barretum, & ipse deinde Consulem Gallorum, aliqua pecuniæ summa instructum, miserat, confidebat fore, vt saltem alteruter eorum militē adduceret. Sed gubernatores Barretum miserant dicis potius causa, & vt populi desiderio satisfacerent, quàm q; cuperent illum reipsa aliquid efficere: cumq; Barretus cum mandatis amplissimis se in iter dedisset, gubernatores paulo post per diuersos nuncios mādata restrinxerant, & pene reuocauerāt, ita vt illi omnis rei perficiendæ ansa præcideretur. Quantumuis autē Antonius postea ad eum scripsisset, tamen hoc factum fuerat sero: Et Consul Gallicus in Gallia subsistens, pecuniam, q̄ ab Antonio acceperat, voluptatibus & genio indulgendo consumebat. Qua de causa frustra auxilia ex Gallia expectabantur, præsertim quia ministri Hispanici in aula Gallica diligentissime laborabāt, ne Lusitanorum desiderio locus relinqueretur. Sane Antonius cum videret Barretum & Consulem reditum tam diu differre, & triremes Regis Hispaniæ in mari Lusitanico circumuolare, omnem de auxiliis Gallicis spem abiicit. Interim in omnibus rebus crescebat cōfusio, nihilq; ordine fiebat: cumq; animi essent commoti, inquieti, percussu, euenerat, vt nocte ea, quæ nuncium de capto Setubalo subsecuta est, nonnullis mercatoribus Hispanis, qui se Lisybonē turos non esse iudicabant, aufugientibus, ad arma conclamaretur, cum magna omnium perturbatione, quod alta voce clamaretur, hostes diuersis locis in urbem irrupere. Cum autem nulla ibi esset militia ordinata, nec quisquam, quid agendum esset, nosset, tantus fuit timor, tanta confusio, tum promiscuus concursus hominum, vel quid

quid rei esset quærentium, vel ad fugam spectantium, vt, accedente terrore noctis, in vrbe tam ampla, & tam populosa, maior animo concipi rerū perturbatio non possit. Quantumuis autem orto die, & re intellecta metus iste non nihil remitteret: tamen nouus, isq; multo maior omnium animis sese insinuabat. Audiebant enim vires Albani esse magnas, adferebantur nuncii de insolentia militum, qui prædas agebant, & magis magisq; adpropinquabant. Neque mediocriter homines perturbati fuerunt, cum viderent redire seruos quosdam Æthiopes saucios, qui cum sub signis in vltiorem fluminis ripam temere progressi essent, ab equitibus & sclopetariis Albani male mulctati fuerant. Videbant Antonium non instituere vllos apparatus, & habere exiguas ad resistendum vires, imò etiam nihil cum iudicio agere, neq; enim illum scire vel pugnare, vel fugere, vel deditionem facere. Consultabat Antonius cotidie cum suis, sed quia se accommodabat ad voluntatē multorum, quorum vt par auctoritas, ita discrepantes sententiæ erāt, nunquam, vt fieri solet, quidquam quære esset, statutum fuit. Hoc tempore apertius, quam ante sermones habiti fuerūt de transactione cum Hispano. Et licet nonnulli, qui initio feroces videbantur, tractabiliores paulo se præstarent: tamen cum Comes Vimiosius, vtpote iuuenis feruidus, ad defensionem inclinaret, nemo ipsi contradicere ausus fuit. Aspirabat ille ad dignitatem imperatoris exercitus, sed non inueniebat viam loco mouendi Iacobum Menesium, qui illo munereungebatur: Et ita, cum alter alteri aduersaretur, lente res ad defensionem necessariæ curabantur: quod incommodum augebat etiam beneuolentia, qua Antonius prosequabatur

10 Eduardum de Castro, iuuenem diuitem, cui propter pecuniam mutuo ab illo acceptam obstrictus erat. Hic itaq; cum fortitudinis suæ specimen aliquod edere cuperet, ab Antonio impetrauit licentiam, aliam, quantam maximam posset, equitum conscribendi. Quin etiam Antonius eius opera vtebatur in rebus maioris momenti & dignitatis, quam quæ iuuenis illius natalibus conuenirent: id quod etiam reliquis indignationem commouebat. Summus interea Pontifex, qui Regem Hispaniæ sua opera in hac causa decidenda vti noluisse videret, verebatur ne bellum Lusitanicum publicam orbis Christiani quietem turbaret. Gesserat se ille initio talem, vt in neutrius ex duobus Regibus, partem inclinare se ostenderet: & videbatur vacillare, nec certi aliquid statuere, vtri potissimum se adiungeret: Henricone, qui regnum ad Ducis Braganciæ vxorem transferre cupiebat: an vero

30 Philippo, qui illud sibi vendicabat. Etsi enim rationes politicæ non permittebant, vt ista regna vnita cuperet, ne Rex Hispaniæ, viribus illius tanta accessione auctis, potentia reliquos omnes principes Christianos superaret: tamen non putabat sibi temere committendum, vt illi aduersaretur, ne forte principem bene de se meritum offenderet. Cum autem postea intellexisset, hos duos reges consentire, & Henricum, consilio mutato, regnum ad Philippum transferre conari: non obscure ostendit, se amplecti causam Antonii, & Lusitanorum: id quod etiam manifestius intellectum fuit, post mortem Henrici, cum Pontifex instaret, vt lis successionis definiretur per sententiam: à qua decisione Philippus ratione iudicium abhorrebat. Verum cum legati Pontificii frustra hac in re laborassent, propterea quod Philippus, omnia tuta timens, & ne Pontificis quidem voluntati satis fidens,

40 noluisse reuocare in dubium id, de quo certus sibi esse videbatur: Papa in Hispaniam vnum ex Cardinalium numero ad hoc negocium procurandum ablegare constituit. Itaque ante quam Prior Rex salutaretur, miserat ad Regem Philippum, Cardinalem Alexandrum Riarium cum mandato, vt illum ab armis capiendis dehortaretur: & inde in Lusitaniam profectus curam negocii successionis susciperet, & se etiam ad sententiā inter competitorum nomine Papæ pronunciamdam offerret. Varii fuerunt in Hispania de huius legati aduentu sermones: Et licet illius sententiā non metuerent Castellani: quod iudicarent legatum non ausurum fuisse tantæ litis decisionem in Hispania in se solum recipere: nisi pro rege Philippo sententiā ferre constituisset: tamen non putabant decere negocium hoc ipsi committere, quod putarent Pontificem sub vmbra fungendi munere patris

50 communis, ad se, vt dictum est, supremum de regnorum controuersis iudicium transferre, & præter insolitam auctoritatem, quæ hac ratione sedi Romanæ acquireretur, etiam Regem, propter regnum, veluti ex manu sua acceptum, sibi & familiæ suæ in perpetuum deuincire conari. Rex itaque cum intellexisset Cardinalem Roma discessisse, cupiebat ante ipsius aduentum regni possessionem apprehendere. Iniunxit itaque in Hispania præfectis, & magistratibus eorum locorum, per quæ Cardinali transeundum erat, vt illum & magnifice exciperent, & quoad eius fieri posset, quam diutissime, & quam dexterrime detinerent. Quod artificium cum non intelligeret Legatus, non reiecit honores, & humanitatem, qua passim excipiebatur, & tum ob hanc causam, tum ob itineris longinquitatem tantum temporis insumpsit, vt cum Badagiozium peruenisset, animaduerneret longe

alium rerum statum esse, quam cum ipse Roma discederet. Intelligebat enim Antonium
 esse Regem & exercitum Philippi in Lusitania, non contemnendis progressibus factis,
 prope muros Setubali confedisse. Cum itaque negotii, quod in manibus habebat, faciem
 valde mutatam esse videret, ad Papam litteras, quibus noua mandata impetraret, dedit.
 Interea cum ipsi diuersorium assignatum esset extra urbem, in monasterio Monachorum
 discalceatorum, misit Traianum Marium, Protonotarium Apostolicum, qui Regem suo
 nomine salutaret. Rex Traiano humanissime excepto, dixit se dolere, quod morbo impe-
 ditus legato, ut par erat, obuiam procedere non potuisset: sed se, Deo fauente, pristina va-
 letudine recuperata, officio suo non defuturum. Putabat nimirum Rex se hoc pacto ali-
 quanto diutius Cardinalem detenturum, eumque solita cum pompa in urbem ingredien- 10
 di studio ductum, tantisper expectaturum, donec ipse morbo liberatus fuisset: & interim
 forte fieri posse, ut Albanus regnum occuparet. Verum legatus, de morbo Regis certior
 factus, & iam tandem animaduertens, quantum in mora esset periculi, petiit sibi permitti,
 ut de nocte carpento vndiquaque clauso vectus, regem adiret: id quod eum tandem ægre
 obtinuisse, nocte quadam, Duce Ossunensi, & Comite Cincionio comitatus, ad Regem
 introductus fuit. Verum hoc colloquium fructu caruit. Cum enim nec legatus propter
 mutationem rerum satis sibi constaret, & Regi certum esset progredi, utpote qui armis
 magis, quam verbis fretus esset, non potuit ipsis conuenire, propterea quod Rex eaufare-
 tur, rem eo deductam, ut nullus amplius locus tractationi superesset. Fuerunt deinde Le-
 gato hospitii loco attributæ ædes Marchionis Oignonii: ita tamen ut in urbem ingrediens 20
 non exciperetur ea cum pompa, qua Cardinales legati solent. Commoratus est ibidem
 aliquandiu, nihil efficiens: quanquam, ut satisfaceret mandatis Pontificis, in Portuga-
 liam proficisci cuperet. Sed Rex, qui hoc iter impedire studeret, quantum potuit, ipsum
 detinuit, quod fortassis existimaret, Cardinale urbem Lisybonam ingresso, rem mali ex-
 emplii fore, si exercitus ad oppugnandam eam adduceretur: præterquam quod etiam ipsi
 legato non satis fideret, sed potius suspectum haberet, eo quod, cum olim in Lusitaniam
 vna cum Cardinale Alexandrino venisset, singularem amicitiam, & familiaritatem con-
 traxisset cum Duce Bragancæ, à quo hospitio exceptus, & humanissime habitus fuerat.
 Ut itaque discessui ipsius mora aliqua iniiceretur, Rex illi significauit, se, à morbo iam li-
 beratum, committere nolle, ut inde abiret prius, quam solita cum pompa more Cardina- 30
 lium urbem ingrediens, honorifice, ut par erat, exceptus fuisset. Rogare itaque ut extra
 urbem egrederetur, velle se more consueto ipsi obuiam procedere: ut & fecit, atque ita
 hac mora interposita, & per ministros abitum Cardinali dissuadendo, obtinuit, ut se loco
 non moueret. Interea Albanus, capto Setubalo, ad reliqua festinabat. Cum enim incolæ
 regni Algarbii, & vicinarum ditionum ipsi significassent, se, Lisybona subiugata, Regi
 obedire paratos esse, existimabat se in potestate habere quidquid inter Tagum, & fines
 Hispaniæ situm esset: & ideo cupiebat, flumine traiecto, copias in urbis Lisybonæ con-
 spectum adducere. Dubitabat, quonam potissimum in loco traiceret; utrum infra Lisy-
 bonam Cascaisi prope ostium fluuii: an vero præstaret versus Almerinum iter conuerte-
 re, & fluuium transire Sanctarenæ: denique an satius esset iubere triremes ingressas Ta- 40
 gum (quamuis non posset fieri sine periculo) appellere ad ripam sinistram, quibus deinde
 ipse cum copiis Almadam, aut Casillas profectus, in vltiorem ripam transfueheretur.
 Traiectus prope Cascaisium erat breuior, sed non carebat difficultatibus. Et si enim Setu-
 balo triremes eo nauigare possent: tamen nullus erat in littore locus, ad exponendum mi-
 litem paulo accommodatior, quin vallis, ac turribus munitus, & tormentis, præsidioque
 instructus esset: ita ut triremes sine manifesto periculo eo adpellere non possent, præter-
 quam quod etiam Iacobum Menesium in vicinia cum copiis esse rumor erat. Quod si Al-
 merinum contenderet, videbat se laboraturum penuria nauigiorum, quæ omnia ad oppo-
 sitam ripam confugerant: quæ ipse adducebat, erant pauca: neque tam cito, ut res postu-
 labat, noua confici poterant, & latitudo fluminis consilio de ponte faciendo locum non 50
 relinquebat: Et quanquam fortasse in quibusdam locis vada inueniri potuissent, tamen il-
 la sexaginta miliarium interuallo inde distabant: quod iter maximo æstu in regione ari-
 da, & aquis destituta cum numerofo exercitu, & magnis impedimentis, non sine incredi-
 bili molestia confici poterat. Præterea hac ratione fiebat ut progaretur bellum, & re-
 trocedendo incurreretur in iacturam existimationis: denique hostis eo in loco milites,
 traiciendo flumine impeditos, aggressurus putabatur. Ut iretur Almadam, & trire-
 mes in Tagum ingredi iuberentur, placebat maiori parti, & imprimis Ludoico Douaræ,
 qui dicebat hoc esse omnium consiliorum tutissimum, & ex littore hostes ictibus tor-
 mentorum propulsari, flumen facile transiri, & urbem, nullo damno affectam, occupari
 posse.

posse. Neque enim arcem S. Iuliani, aut Caput Siccum ita magno incommodo posse triremes adficere. Sed Albanus celeritatem periculo anteponens, constitutum habebat traicere ad Cascaisium potius, quam alibi: & ideo, Lusitanis, qui ad Hispanos transferant, & exercitum comitabantur, ac in primis Antonio de Castro, domino Cascaisii, cui illius loci conditio erat perspectissima, in consilium adhibitis, & postquam denuo littoris faciem diligenter esset contemplatus, certo statuit traicere ad Cascaisium: cumq; se exercitum Sanctarenam ducere, hosti impositurus, simulasset, statim vniuerso peditatu triremibus imposito, cursum eo direxit. Quoniam autem Iacobus Menesius erat Cascaisii, paratus ad resistendum; cum triremes in conspectum Cascaisii peruenissent, proras sicte conuerterunt ad locum illum, qui à S. Antonio denominatur, & quem Lusitani munierant, quod metuerent, ne propter commoditatem eo Hispani adpellerent. Hac autem simulatione usus est Albanus, vt Menesius, ceteris desertis, ad illum locum defendendum accederet. Comprobauit consilium Albani exitus; quia omnes promiscue eo confluxerunt: & Albanus, postquam aliquandiu in eam partem nauigasset, tormentis arcis Cascaisiana iam in illum fulminantibus, subito prorais ad littus (quod vetus appellant, & locus asper, ac incommodus est) cõuersis, cum omnes inde defensores discessissent, facile militem exposuit: quamuis paulo ante dubitaret, vtrum progredi, an regredi oporteret, partim quod vetus, qui initio secundus erat, contrarius esse cõpisset, partim quod in illis colliculis nonnullos homines armatos conspiceret, & eam ob causam rem difficultate non carituram putaret. Veruntamen tandem animo obfirmato, perrexit. Fama est, quendam ex ductoribus maxime exercitatis, familiarem Albano simulantem se alia de re locuturum, ipsi in aurem insusurrasse, illam militum in loco tam impedito expositionem quadrare potius imperatori iuueni viginti-quinq; annorum, quam illi: & Albanum, humeros, more gentis contrahentem respondisse, se negare non posse, quod ille dixisset: sed tamen constituisse progredi, quod sibi cum hostibus rei militaris imperitis rem esse videret. Porro cum triremes cõtra oppositum littus tormeta disploderent, locus ille à defensoribus omnino desertus, & militi in littus euadere facillimum fuit. Miles, qui primus in terram descendit, erat sclopetarius: is, electo in littore illo loco commodo, & vultu in hostem conuerso, eo vsq; progressus est, vt à tergo spacium aciei instruendę relinqueret: duo alii, qui proxime ipsum erant subsecuti, ab vtraque latere paulo citerius æquali interuallo substiterunt, ita vt formam trianguli equilateris repræsentarent: hos duos alii tres: hos tres sex subsecuti sunt: & ita, numero paulatim crescente, rectis ordinibus (sed ita vt vnus altero esset maior) sese secundum frontem illius trianguli extenderunt, augentes semper basin illius, forma nunquam interrupta. Itaq; triangulus in tantam magnitudinem excreuit, quantam illæ copię occupabāt, in quibus disponendis hæc forma retenta fuit: & prope illos Albanus paulo post appulit. Ceterum ab hac maris ora assurgebat collis, ascensu difficilis, post quem Iacobus Menesius cum copiis suis confederat: & in vertice illius collis inter rupes quasdam nonnulla tormenta, Albano militem exponēti impediendo, disposuerat. Verum nescierat Menesius illis vti, nec in locum, ad triremes petendas idoneum, ea promoueri curauerat. Qui error cum ab Albani militibus in littus descendētib; animaduersus fuisset, nonnulli ex ipsis, triangulo relicto, maioribus sclopetis rem gerentes, occuparūt tormenta deserta à magistris, & custodibus, qui ad reliquos Lusitanos post collem absconditos se receperant. Perfecto triangulo, Albanus primos ordines progredi iussit, totamq; aciem extendit, quoad fieri poterat, in figurā quadratam, & ad iter faciendum idoneam: cumq; in cacumen collis per partem minus accliuem cū militibus peruenisset, & hostes obstupefactos nec fugere, nec pugnare, nec castrametatos esse vidisset, misit circiter octuaginta sclopetarios, qui illos ad velitationes prouocaret: qua in re Lusitani longe inferiores fuerunt. Cum enim & minus in displodendo exercitati essent, & sclopetis maioribus destituerentur, ab Hispanis crebris ictibus, idq; eminus seriebantur, ad quos tamen ipsorum globi non pertingebant. Cum itaque nonnulli ex illorum numero cecidissent, reliqui metu percussi, & fugientibus similes Cascaisium contenderunt, vnde Menesius dicebat illos deinde ad hostem, prælii redintegrandi causa, reuersuros. Itaque Albanus minori negotio, quam putasset, victoriam obtinuit: signum satis euidēs fore, vt cetera omnia ex sententia ipsi euenirent, quoniam principia, quę erant tanti momenti, adeo feliciter successerant. Erat communis omnium opinio, & in primis Lusitanorum, Albanum plus difficultatis in flumine traiciendo experturum, quam factum erat. Nam præter munitiones in diuersis locis institutas, multum etiam fiducię in littoris asperitate locabant, & in virtute Menesii, qui cum in India copiis præfectus esset, magnum nomen (quanquam liberalitate potius, quam virtute militari) apud gentem illam sibi comparauerat. Verum vt Lusitani de seipsis iudicantes facilius, quam reliquę omnes nationes,

falluntur: ita etiam iudiciū de Menesio illos decepit. Veruntamen de loci ad exponēdum militē incommoditate recte cōsuerunt. Erat enim talis: sed huiusmodi difficultates facile, nemine resistente, superantur. Complures Lusitani, moti infelici hoc successu, Menesium, tanquam hominem abiecti animi, accusabant, quippe qui hostem in littore expectare, egressientem ē nauibus descensu in terram, & ascensu collis prohibere ausus non fuisset. Alii, qui fieri non posse putabant, vt homo tanti nominis timori locum relinqueret, insimulabant eum perfidiæ, & dicebāt illum manus conserere noluisse, largitionibus à ministris Hispanicis corruptum. Adducebat ille excusationes, sed imbecilles, nimirum milites, quos haberet, vt pote collectitios, & timidos pugnare noluisse, immo de sua fide sine omni causa dubitantes tumultuari, & imperium de rectare cōpisse. Hęc res ingentem pauorem incussit Priori, & toti vrbi Lisybonæ. Cum enim Cascaisium tantum quindecim milliariibus inde distaret, & vrbs mœnibus nuda, & minime omnium munita esset, hostes Cascaisio in potestatem redactō, cotidie vsq; ad ianuam palatii excurrere posse videbantur. Porro metus (qui in timidis per desperationem idem sæpe efficit, quod in temerariis inconsiderantia cum ira coniuncta) stimulauit Antonium tam vehementer, vt, postquam campanas, classici loco pulsari, & ad arma conclamari iussisset, ac promiscue, & sine vlla disciplina militari conuenissent vniuersi eiues in forum, partim pedites, partim equites; alii armati, alii inermes: publice denunciaret, se in campos apertos progredi, & hosti obuiā ire constituisse. Ceterum interea venerunt in palatium duo monachi, qui se Cascaisio venire dicebant, & Albanum, exposito milite, & prælio leuiori cum Lusitanis commisso, victum multorum militū, & aliquot nobiliorum ductorum iacturam fecisse confirmabant. Quorum sermoni cum fides haberetur, subito horribilis campanarum pulsus in voces gaudii indices, in sonum tubarum, & fragorem tormentorum, quæ in signum lætitiæ exonerabantur, conuersus est. Veruntamen etsi paulo post intellectum fuit, quomodo reuera res se haberet: tamen quia iam nox ingruerat, Antonius profectioem in sequentē diem reiecit. Interea tanta erat rerum perturbatio, & licentia tanta, vt sparsō falso rumore de fuga Georgii Menesii, qui in arce captiuus detinebatur, totus populus armatus, atq; adeo mulierculæ eo contenderent: ac nisi protectionem Menesii iudex quidam suscepisset, quantumuis manifestum esset eum de fuga non cogitare, sine dubio interfectus fuisset. Postero die cum plebs magno cum tumultu (in horas enim nūcii de hostium vicinitate adferebantur) denuo confluxisset, nihil pensi habens, vel quo eundum, vel quid agendum esset, Antonius copias versus Cascaisium ducere cōcepit. Ceterum confectis tribus milliariibus, cum Belemum peruenisset, & non nihil deferbuisset, respiciens ad turbam, quæ pone sequebatur, deprehendit illam nec numero nec genere armorum expectationi suæ respondere. Nam si quis hastam haberet, deerat ipsi gladius: sin sclopetū, deerat funis, & in vniuersum non superabant numerum mille peditum, & quingentorum equitum leuis armaturæ. Etsi enim longe plures Lisybonæ confluerant, tamen sub discessum multi domum redierant. Ibi cum adstante comite Vimiosio, aliquandiu substitisset in consilium adhibuit ex primaria nobilitate illos, qui aderant, & interim dum exquirat, quid potissimum agendum esset, natus est in turba tumultus, & exaudite fuerunt voces clamantium, vt in hostem iretur: & minitantium mortem omnibus illis, qui retrocedendum esse dicerent, nisi prius fusis, fugatisq; Hispanicis: ita vt quidam, cæteris oculatiores, (qui Priorem fortasse admonuissent, rectius facturum, quia tam exiguas vires haberet, si pedem referret) ne hiscere quidem auderent. Ceterum, sole iam occidente, penuria ipsa docuit illos agnoscere quotamcunque partem eorum incommodorum, quorum nullam omnino notitiam habebant. Cum enim cœnare cuperent, ne vnicus quidem panis aderat. Itaq; paucarum horarum fame vanam turbæ illius iactantiam domante omnes promiscue, vnde venerant perturbati redierunt. Albanus, qui ea nocte castra prope templum Virginis Guidanzæ posuerat, cum postero die Cascaisium profectus esset, oppidum à defensoribus nudum contra promissionem ab Albano Antonio de Castro factā, milites deprædati sunt. Veruntamē iam ante pene ad vnum omnes incolæ discesserant. Tunc etiam Albanus beneficio triremium, equites, reliquum peditatum, tormenta maiora. puluerem, globos, & impedimenta, Setubalo Cascaisium transportari curauit: & deinde obsidione cinxit paruum arcem in eodem loco sitam, in qua incio Albano, Iacobus Menesius confugerat. Quamuis autem illa non ita munita esse videretur, vt diu tanti exercitus impetum sustinere posset; tamen cum Dux per tubicinem præsidiarios ad deditioem inuitasset, miseri illi tātum sibi ipsis confidebant, vt, iure belli, & gentium violato, illum sclopetorum ictibus imperere non dubitarēt, & ad defensionem accingentes, sibi mori constitutum esse dicerent. Statim igitur in arcem directa fuerunt tormenta; cumq; paucis ictibus magna muri infirmioris pars aperta esset, sero errore suo

agnito, de deditioe cogitare cœperūt. Et si autem è mœnibus signa deditioe edidissent, tamen à militibus Hispanis illa animaduersa non fuerant. Itaq; in altum sustulerunt vexillum quoddam candidum: sed simulatq; ille, qui vexillum ferebat, in mœnibus comparuit, statim à militibus Hispanis, qui collimabant, & semper ad eiaculandum parati erant, compluribus ictibus interemtus fuit: id q; præfidiariis fere omnem salutis spem præcidit. nihilominus tamen denuo vexillum eleuarunt, & cum viderent tormentorum fulmina non cessare, & ingentem muri partem prostratam iacere, desperata venia, nullaq; omnino cōuentione, aut pacto interposito, portas aperuerunt, per quas, nemine resistente, hostes statim irruperunt. Ibi inuentus fuit Iacobus Menesius: qui cum pro solita Lusitanorum confidentia se non admodum grauius peccasse existimaret, petiit per internuncium ab Antonio de Castro, qui Albanum comitabatur, vt pro eo officio, q; nobiles alii aliis debent, sibi ab Albano veniam, & simul nauim impetraret, qua ad Priorem veheretur. Verum Albanus statim, vt Menesium in potestate habuit, capite illum plecti iussit, & suspendi Henricum Pereira, arcis præfectum, & nonnullos alios ex præcipuis, vt hoc exemplo metus incuteretur ceteris, qui de defensione cogitarent. Quantam indignationem, & perturbationem nuncius, his de rebus Lisybonam allatus, pepererit, credi non potest. Itaq; si forte à rusticis aliquis ex hostibus caperetur (vt sæpe solet euenire militibus, qui prædæ causa è castris euagantur) miserima sane erat illius cōditio. Dum enim vincus duceretur, armati armis, monachi fustibus, pueri, & mulierculæ lapidibus in miserum sæuiebant, tanto quidem cū furore, vt beatus haberetur is, qui vincus percussisset. Imo eos licentia progressus fecerat, vt hominum sæci, & mancipis iniuria afficere exterum, siue amicum siue hostem, conicere in carcerem, damnare ad triremes liceret. nã simulac hostis aliquis vocabatur, ad minimam quamq; vocē plebs tota tumultuabatur, & quo iure, quaq; iniuria pro libitu omnia administrabat. Antonius interea de spe hostem transitu fluminis prohibendi deturbatus, cum exercitum Albani potentissimum tam vicinum esse videret, cogitabat quam potissimum ratione rebus suis consulere: sed omnia quæ sese offerebant remedia, cū periculo, & difficultate coniuncta esse videbantur. Prælium enim cum hoste inire, stulti esse iudicabat, q; suas copias tales esse perspiceret, vt non tãtum de victoria obtinenda, sed etiam de ea dubia reddenda desperaret. Vrbs Lisybona defendi nō poterat propter amplitudinem, quia muris vel omnino nullis, vel infirmis cincta erat. Mari fugere non poterat, quia obstabant triremes: terra non audebat, nec commode etiam poterat propter satis magnam summam pecuniæ, & numerū lapidum pretiosorum, quos secū asportare cupiebat. Pacisci vero cū Albano certis conditionib. non minus ipsa morte acerbum putabat. His itaq; dubitationum fluctibus cū agigaretur, adiit illum magistratus Cameræ Lisybonensis, & ostendit, quandoquidē hostis tã vicinus & tã potens esset, se nolle vrbs salutē in discrimē adducere, nec cōmittere, vt, cum esset minime omnium munita, rapinæ militū exponeretur. Petere itaq; se, vt Antonius hosti obuiam profectus periculum vrbi imminens propulsaret: sin minus, Lisybonensibus vitio verti non posse, si de aliqua vrbs in tuto collocandæ via cogitarent. Respondit Antonius, tempus adesse, quo Lisybonenses suo sumptu militem sibi ministrare æquum esset: q; si facerent, copiis istis, cum illis, quas haberet, coniunctis, sperare se Deum Opt. Max. sibi victoriam concessurum. Cum autem magistratus se excusaret propter ingentes sumptus, qui occasione pestis facti fuerant: subiicit Antonius, quidquid esset, se intra biduum, iusto exercitu coacto in hostem esse iturum. Cum itaq; diē Augusti mensis quartum, funestum Lusitanis propter infelicem in Africa pugnam, præterlabi siuisset, rebus carioribus apud monachos quosdam depositis, edixit, vt omnes milites, qui à multo iam tempore scribebātur, totusq; populus Lisybonensis, nemine excepto, sub signis Belemum versus iter ingrederentur: id q; etiam summa cum seueritate executioni mandatum fuit, ita vt multi vi eo proficisci cogerentur. Et si enim vulgo pleriq; omnes capitali in Hispanos odio arderent: tamen sartores, sutores, ac reliqui, artes sedentarias exercetes, vna cum agricolis, qui se vel totum mundum debellare posse iactabant, ægre à sua quisq; domo auelli poterant: cumq; indies magis magisq; animo frangeretur, maluissent lingua pugnare, quam manu: præterquam etiam quod exercitiis mechanicis assuefacti, & belli insolentes, inepti essent ad tractanda sclopeta, ineptissimi vero ad hastas non modo vibrandas, sed etiã gestandas. Ita ex hominibus huius fatinæ, nimirum vi coactis, tumultuariis, & collectitiis circiter octo, aut decē millia Belemum profecta sunt: quo & ipse postremo cōtendit Antonius, qui semper dubius, & consilii inops, nihilq; certi constitutum habens, expectabat auxilium, & consilium ab ipso tempore. Tota autem ipsius spes huic fundamento innitebatur, q; cum Albano, Lisybonā versus iter faciente, loco æquo, si fieri posset, manus conferere constituerat: certus, more desperatorū, vel vincere, vel mori: quanquam postea,

cum res flagitaret, neutrum horum fecit. Copiæ Antonii non metabantur castra, sed hinc illinc, per tenuis oppiduli tuguria, sub porticibus monasteriorū, & alibi, nulla munitione, neque forma castrorum instituta, dispersæ erant. Nullum habebat ductorem exercituum, nullum præfectum castrorum, nullum tribunum, qui militibus imperare, castra metari, aciem necessitate flagitante, instruere didicisset. Venerat eo belli huius fama excitatus Sforcia Vrsinus, iuuenis, qui non magnum quidem usum haberet, sed animi satis. Verum cum & exterus, & solus esset, nec obediētia ipsi, nec multū etiam fidei præstatur. Centuriones erant omnino inexperti, & tanta erat horum penuria, ut nonnulli monachi Franciscani, seruis Æthiopibus, & fæci plebis se immiscentes, centurionum partes sibi assumerent, & altera manu cruces, altera arma gestarent. Neque silentio mihi, propter nouitatem prætereundi videntur tumultus, qui exaudiebantur in monasteriis monachorum: qui cum studia in contraria scissi essent, & pauci Hispanis, pauciores neutri parti fauerēt, plurimi vero Antoni imperium expeterent, magna cum animorū contentione & strepitu inter se disceptabant. Nec his quietiores se gerebant sacrificuli, quorū multo habitu sacerdotali abiecto, armati armatis militibus se adiunxere. In hac rerum perturbatione substitit triduum Belemi Antonius, interim dum Albanus paruis itineribus illi loco adpropinquat. Quarto die animaduertit Antonius, confluere quidem cotidie ad se milites ex oppidis regni, in quibus scripti fuerant, exercitum tamen indies magis magisque decrefcere. Lisybonenses enim, qui tam propinquas domos suas haberent, & belli incommoda ferre non assueuissent, furtim se subducebant. Qua de causa Antonius Lisybonæ sub grauiissima pœna edici iussit, ut vi ad se omnes viri siue armati siue inermes adducerentur, & ne cuiquam alio quam Belemum ire permetteretur. Volebat enim tam timidos, quam audaces eandem secum fortunam experiri, persuadēs sibi (ut & cum magno suo damno Rex Sebastianus fecerat) ad pugnandum cogi posse eum, qui nec scit, nec vult pugnare. Quoniam vero omnes spes, opesque illius in aura populari sitæ erant, eo facilius omnibus, præcipue autem complicibus suis concedebat amplissimam quandam licentiam ex qua deinde confusio, & ex hac multa incommoda nascebatur. Cum enim Lisybona referta sit Æthiopibus seruis, hyphridis, & agricolis, homines quietis amantes, à populo magis, quam ab hoste sibi metuebant. Veruntamen odia non eruperunt in facinora, nec quisquam visus fuit vindictam ab inimico in tanta licentia exigere: non quod non sint inter illos etiam diffidia, & rixæ, sed quia natura ita comparati sunt, ut lingua potius, quam armis hostem vlciscantur. Parum autem profuit illa seueritas, quæ in hominibus Belemum extrudendis adhibebatur. nam quo asperiores erant ministri Antonii, eo magis crescebat in vulgo metus, ita ut omnes se in latebras abderent. Antonius itaque cum se Belemi tutum non esse animaduertit, in tanta hostis potentis & victoris vicinitate: de consilio quorundam cum copiis progredi, & circum arcem S. Iuliani castra ponere constituit. Duo enim commoda hac ex re prouentura esse videbantur. Prius, quod exercitus ipsius beneficio tormetorum, & arcis S. Iuliani minori in periculo futurus esset. Posterius, quod hac ratione in tuto collocaturus esset illud propugnaculum, quod vnicum totius regni scutum vere appellari poterat. Verum cum hoc consilium maiori parti improbaretur, suasu Sfortie Vrsini Alcantaram, interuallo miliaris Lisybonæ versus Belemum distantem, regressus, inter hostem & copias suas interiecit torrentem illam præterfluentem: cuius ripæ in loco admodum præcipientes, valli loco futuræ esse videbantur. Quamuis autem hoc consilium nasceretur potius ex inconsiderantia, qua Belemum vsque excurrerat, quam ex noua hostis aduentantis suspicione; tamen ratione non caruit propter situm loci, natura muniti, & accommodati ad consilia Antonii, qui nolebat procul ab vrbe discedere, ut eo facilius in fide, & officio eam contineret. Rex Hispaniæ, qui adhuc Badagiozii commorabatur. factus de Albani progressibus certior, partim lætabatur: partim etiam dolebat Lusitanos obstinatione sua belli incommoda sibi ipsis accersere, & irritari illam nationem, cuius amorem sibi conciliare magnopere cupiebat. Cogitabat itaque de omnibus modis, ut hæc nus semper fecerat, quibus hoc consequi posset, ut armis non nisi parcissime uti necesse haberet. Itaque è re fore putabat, si veniam concederet Lusitanis, qui ipsum offendissent, ut hac clementia ex hostibus amicos faceret. Curauit istam delictorum gratiam & veniam publicari, idque in hac sententiam. Intellexisse se in rebellionem, quam Antonius tyrannorum more Regis Portugalliæ nomen præter ius fasque sibi arrogans, excitasset, multos, qui ipsum sectarentur, metu & vi coactos, aut dolo circumuentos fuisse. Ne itaque huiusmodi homines in eadem cum nocentibus pœnas incurrerent, neue plebs, cui plerumque facilius, quam reliquis imponi potest, summi iuris rigorem experiretur, velle se, ut omnes qui relicto Antonio, sibi tanquam vero Regi, & domino, intra tempus ab Albano præstituum

tuum

tuendum, adhæserint liberi sint, & immunes à pœnis, in quas Antonii partes festando incurrerant. Excipiebat tamen Priorem, & reliquos auctores rebellionis, quæ Sanctarenæ, Lisybonæ, & Serubali excitata fuerat: item omnes eos, qui à Priore impetrassent, vel impetraturi essent munera, officia, beneficia, tanquam à rege: deniq; omnes illos, qui etiamnum operâ illi suam nauarēt. Nolle enim se hos gratiæ, & veniæ huius participes facere. Quamquam autem vltimum hoc membrū non omnibus probaretur, tamen reliqua magno cum iudicio conscripta videbantur. Nam elucebat ex hac re non tantum bonus & cādīdus Regis animus, verum etiam prudentia. Erat enim clementiæ veniam concedere: astutiæ vero militaris operam dare, vt Lusitani Priorem desererent. Veruntamen hoc scriptum, cuius diuersa exempla per totum regnum disseminabantur, parum vel Philippo profuit, vel nocuit Antonio. neq; enim aut numerus eorum, qui regi fauerent, creuit, aut quisquam ideo Antonium deseruit. Soli Antonii intimi non nihil attoniti fuerunt, quia, ponderando verba Philippi, videbantur sibi venia exclusi, quippe qui munera, honores, beneficia ab illo accepissent. Perspiciebant itaq; delicta sua indies augeti, maxime exemplo mortis Iac. Menesii ob oculos versante. Multi in superiori scripto obseruatūt, præterquam quod lingua Lusitanica confectum esset. regem etiā solos regum Lusitaniæ titulos vsurpasse, ceteris omnibus omīssis: & cum soleret subscribere diplomatis hæc verba: Ego rex: iam tātum scripsisse, Rex. . . (cum quinq; his punctis, quæ Lusitani vulnera appellant) p'ane ad imitationem regum Lusitaniæ. Itaq; nonnulli dicitabant, illum iam etiam in rebus exigui momenti Lusitanum se gerere incipere. Albanus interim paruis itineribus via Ocirensi ad arcem S. Iuliani proficiscebatur: & videbatur de industria moram interponere, ne Lusitanis deliberandi spacium deesset. Positis itaq; castris, tanto ab arce interuallo, vt à tormentorum ictu periculum nō esset, statim à præsidiariis per buccinatorem arcem sibi dedi postulauit. Verum cum hic buccinator esset idem ille, qui ex arce Cascaisiensi scelopetis petitus fuerat, veritus ne hic simile quiddam sibi eueniret, non fuit ausus arci appropinquare, sed, signo eminus edito, nullog; responso accepto, rediit ad Albanū, dixitq; præsidiarios deditioem recusare. Dispositis itaq; decem tormentis die Laurentii, arx concuti cœpit: sed eorum numerus deinde ad viginti quatuor excreuit. Non patebat aditus triremibus, propterea quod oræ maris propugnaculum immineret. Qua de causa naues Lusitanicæ, quæ erāt in flumine, littori appropinquantes, tormentis maioribus, quæ serpentes appellāt, & aliis Hispanos offendebant. Verum illi noctu tribus tormentis in loco idoneo collocatis, paucis ictibus naues Lusitanicas aduerso Tago, ad eam partem ripæ, quæ à Sancta Catharina nomen habet, se recipere adegerunt. Interim Antonius Alcantaræ in loco edito hærebat: ibiq; cum inde arx Sancti Iuliani nō nisi quinq; milliariibus distaret, ociosum se spectatorem præbuit, oppugnationis illius, à qua omnis ipsius fortuna dependere videbatur. In toto enim regno Lusitaniæ nullum erat propugnaculum, præter hoc, q; maiorem aliquem impetum sustinere posset. Itaq; eo amisso, omnis spes prostrata iacebat. Verum cum illi mare præsidio, & comœatu arcem adiuuandi occasionem suppeditaret, confidebat eam aut omnino expugnari non posse, aut saltem tam diu hostem remoraturam, donec vel hyeme ingruente, vel missis à principe aliquo extero, commiseratione ipsius moto, auxiliis, ante expugnationem rebus suis inclinatis inueniret remedium aliquod, sine quo parum spei superesse videbat: idq; eo magis, q; ciues Lisybonenses, motos maximis damnis, quæ milites palantes vicino agro inferebant, intelligebat constituisse vr̄bis ingressu se omnino arcere, nisi vel viciisset hostem, vel cum eo trāsegiisset. Metuere enim illos, ne alioquin Albanus irritatus vr̄bem non munitam militum præde permitteret. Erant autem, qui opinarentur Priorem, in quo posset plus libido dominandi, quàm amor religionis, aut vlla res alia, rebus omnibus desperatis, operam daturum, vt vr̄bs Lisybona, quæ instar totius regni est, auaritiæ & libidini Hispanorum exponeretur, q; cuperet Lusitanos (si sibi regno cedendum esset) ita ab exercitu Regis Hispaniæ tractari, vt nulla spes vel pacis, vel amicitiae relinqueretur, & si sibi aliquando occasio redeundi offerretur, vt populum (accedente ad hæreditarium in Hispanos odium indignatione, quam ex huiusmodi damnis homines solent cōcipere) ab Hispanis eo alieniorem, & sibi addictiorem inueniret. Qua de causa singulis diebus, quātum poterat, mutabat aliquid in magistratu Cameralium, & ad illud munus promouebat homines, quorum fides ipsi erat perspecta, & quos tum reditum in vr̄bem si vsus veniret, sibi patefacturos, tum semper sibi obnoxios futuros esse confidebat. Veruntamen cum maxima ex parte, ii, qui magistratus Cameræ officio fungebantur, essent homines mechanici, in quibus plus metus, q̄ regis reuerentia potest, non nimium fiducię in illis collocabat. Porro Antonius eo tempore, quo Rex salutatatus fuit, utebatur opera nobilis cuiusdam Castellani, qui cubicularii supremi partes obtinebat. Hic eum bellum inter Lusitanos, & Hispanos

exardescere vidisset, & ab Antonio in patriam redeundi licentiam impetrasset, in Hispaniam reuersus, regem Philippum adierat, & propter singularem familiaritatem, quæ sibi cum Antonio intercedebat, se ad transactionem cum illo nomine regis instituendam, & ut sperabat, perficiendam obtulerat. Hic itaque, missus à rege in castra cum litteris ad Albanum, quibus ille iubebatur hominem ad colloquium cum Priore instituendum dimittere sub tempore quo Albanus Cascaisium cepit, Lisybonam venerat, & prolixè cum Priore collocutus fuerat, multis verbis illum de potentia Regis edocens, & ad transigendum adhortans. Præbuit his sermonibus aures Antonius, & Iacobus Carcamus (hoc erat nobili istius nomen) tam feliciter hac in re laborauit, ut à Priore testimonium impetraret, & mādātum exponendi Regi Philippo illos, quibus internunciis vsi essent, in causa fuisse, cur ipsi non esset gratificatus, ut cupiebat: se quantum per tempus liceret, illud re ipsa demonstrare paratum esse: & si Philippus mitteret legatum aliquem, ad tres regni ordines, se daturum operam, ut ipsi iuramentum fidelitatis præstarent, seq; publice illis ostensurum, laborasse se in defensione illorum suscipienda, quantum potuisset: verum quoniam ex Gallia, alijsq; prouincijs auxilia nulla suppedirentur, se diutius resistere regi non posse, & ideo suadere, ut cum ipso transigerent. Litteris autem ad Philippum exaratis subscripserat: Antonius rex: sed paulo post pœnitenti ductus, suasu Carcami denuo illas descripsit, & subscripsit: Antonius. Carcamus, acceptis litteris & mandatis, videbatur sibi totius negotii summam & conclusionem in manu habere: sed cum ad Regem rediisset, remissus quidem fuit cum litteris, sed non in eam, quam putabat, sententiam, verum alio argumento ad Albanum scriptis, nimirum ut ad præsentem negociorum statum cōsilia accommodaret: & rediit ad Albanum, cum ille castra ad arcem Sancti Iuliani haberet. Eluxit tum temporis magna pacis spes, sed mox euauit. Etsi enim Albanus simularet, sibi hanc compositionem non improbari: tamen verisimile est, reuera eam illi displicuisse, q; fortasse existimaret, tantis iam progressibus factis, longe sibi gloriosius fore, armis vincere, quam pacisci. Itaq; Carcamum ad Priorem remisit, cum huiusmodi responso: Quod Prior constituisset submittere se R. M. id gratum sibi esse, verum non decere regis nomine mitti legatum ad ordines regni, eo q; non ab ipsis Antonius rex electus fuisset, sed à populo: & ad populum, si Antonio ita videretur, legatum missum iri: qui si deditioem sponte faceret, illum eandem clementiam & humanitatem experturum. q̄ cetera oppida, deditioe facta, experta essent. Hæc fuerunt data Carcamo in scriptis: sed suis verbis coram Antonio Albanus Carcamum exponere iussit: se fuisse addictissimum Ludoico, patri Prioris, seq; ut iam arma cōtra illum sumpsisset, sic eadem alias pro illo libentissime sumpturum contra quemuis, Rege domino suo excepto. Fouebat adhuc spem Carcamus negotii, quod in manibus habebat, perficiendi sed grauitas Hispanica hanc tanti momēti tractationem impediuit. Neq; enim Albano visum est Antonio deferre alium titulum, quam dominationis. Quare Antonius, qui ab excellentiæ titulo ad serenitatis gradum ascenderat, ignominia loco hoc habens ira excanduit, ut tum propter frigidum responsum, tum propter hanc causam Albanum à paciscendo alienum esse statueret, & responderet sine scripto, quandoquidem Albanus transactionem omnem respueret, si sui sibi obediētiam exhibere, & eundem secum animum induere parati essent, in eo loco omnes aut victoriam reportaturos, aut morituros esse. Hoc responso accepto, Albanus, siue quod pœniteret eū, quod eo modo scripsisset, siue quod vereretur, ut hæc agendi ratio regi probaretur, denuo Carcamum misit, qui Antonio indicaret, si vellet mittere aliquem siue mari siue terra, Albanum itidem paratum esse aliquem mittere: & hos duos medio inter duo castra loco de re tota posse transigere. Verum Prior, qui Albano diffidebat, & ira æstuabat, nihil aliud respondit, quam Reges esse Reges, & Duces, Duces: victorias autem à Deo Opt. Max. concedi. Cum itaq; Albanus rem desperatam esse animaduerteret, ut se purgaret, finxit Antonium sibi indicari curasse, cupere se cum illo de nocte in nauicula quadam colloqui: quod ut eo facilius vulgo crederetur publice triremim, ut in ea pernoctaret, conscendit: & postero die ex illa egressus indignationem quandam præ se ferebat, propterea quod Antonius ad colloquium non venisset: quæ fortasse omnia eo tendebant, ut sub hoc prætextu bellum, reiecta compositione, prosequi, & culpam omnem in Antonium conferre posset, Sed reuera nihil vnquam inter Antonium, & illum de vilo colloquio actum fuit. Interim arx S. Iuliani tormentis crassioribus diuerberata, & initio controuersia inter architectos, & magistros tormentorum, de loco, in quo ea disponenda essent, nata fuerat. Quidam dicebant dirigenda esse tormenta contra partem arcis, munitam illam quidem, sed qua militi ascensus satis facilis futurus esse videbatur. Alii partem infirmiore concuti volebant, quantumuis illæ ascensus esset paulo incommodior. Dicebant enim parte superiori murorum, deiecta, totum locum, in quo præsidarii acie instructa

instructa hostem expectabant, ictibus tormentorum obnoxium fore. Albanus itaq; vt has
 discrepantes sententias ad concordiam redigeret, ipse faciem loci cōtemplaturus accessit,
 & approbato Fratini, & Philippi Terzii consilio, murum infirmiore, sed qua, ascēsus dif-
 ficilis erat, diuerberari iussit. Vnde factum est, vt, cum diuerberatio nondum integrum bi-
 duum durasset, nec adeo magna muri pars aperta fuisset, præfidiarii animo fracti, quātum-
 uis satis spacii ad nouas munitiones instituendas, exercitum in vicinia, ac portum maris in
 potestate sua haberent, deditionem facere constituerint. Præfectus arcis Tristanus Vazius
 Vega, cum aliquandiu dubitasset, dederetne se, an vero pro viribus resisteret, tandem ad
 10 deditionem magis, quam ad pugnam inelinauit: sed non inueniebat modum rem secreto
 tractandi, neq; cuiquam ex suis satis fidebat. Verum fors ipsi viam paulo post monstrauit,
 nam cum muliercula quedam, ex vicino oppido Oeiris oriunda, filiam & generum in arce
 haberet, fragore tormētorum perculsa flens ab Albano, supplexq; petiit, vt sibi potestatem
 faceret filiam & generum ex arce, quam tanta cum vehementia cōcutiebat, euocandi. Se-
 nex Albanus, qui huiusmodi occasiones aucupabatur, hanc etiam nō neglexit, & dixit mu-
 lierculæ, posse eam sine omni metu eo se cōferre: iussitq; illa eunte, & redeunte, magistros
 tormentorum cessare. Fuit etiam mulierculæ iniunctum, vt indicaret præfecto arcis, im-
 prudēter eum fecisse, q; Ducis postulata spreuisset: & moneret illū, ne sciens prudēs se iret
 perditum. Fecit muliercula, vt iussa erat, & ex arce vna cum genero & filia reuerfa, Albano
 nomine Tristani Vazii indicauit, ipsum se defendere, quia nōdum vllum Ducis nuncium
 20 vidisset: imo si quēquam vidisset, se & auditurum & humaniter complexurum hominem
 fuisse: & si Albanus sibi fidem daret, se ad eum in castra venturum. Remisit statim ad Tri-
 stanum Albanus mulierculam, quæ illi significaret, eum non tantum posse tuto in castra
 venire, sed etiam Albanum obsides ipsi daturum. Ceterum Tristanus fide ab Albano data
 contentus, in castra ad eum cum venisset, humaniter exceptus fuit. Excusauit se Tristanus
 de buccinatore non admissio. neq; enim vel secum, vel cum vlllo ex præfidiariis locutum:
 alioquin se ita, vt par erat, responsurum fuisse: ita vt parum abesset, quin buccinator in fur-
 cam ageretur. Hortabatur Albanus Tristantum multis verbis, vt arcem, quæ esset Regis
 Domini sui, sibi dederet, simulque periculum, in quo erat, ipsi ob oculos ponebat. Vnde,
 realiquandiu in vtramque partem disputata, dixit Tristanus, si Albanus sibi promitteret
 30 nomine Regis Philippi ea beneficia, quæ Antonius iam ante sibi obtulisset, se ad deditionem
 paratum esse. Quod cum Albanus prolixè pollicitus esset, re tota transacta, Tristanus
 in arcem rediens, secum aliquot Centuriones, & milites Hispanos duxit, iisque arcem tra-
 didit, cuius præfidiarii animo erant tam abiecto, vt sibi è grauissimo quodam carcere
 emitti viderentur. Et licet alii Tristantum ob hanc rem perfidiæ, alii tanquam hominem
 animi effeminati accusarent: tamen verum erat, quod ille dicebat, ab istis militibus inex-
 pertis arcem defendi non potuisse, & à gubernatoribus Philippum regem declaratum
 fuisse. Aliquanto ante deditionem arcis Sancti Iuliani, Albanus à Petro Barba, præfecto
 Capitis ficci, propugnaculum illud sibi dedi postulauerat: quod cum ille initio recusasset,
 simulac postea intellexit arcem S. Iuliani deditionem facere, & triremes ab Albano in flu-
 40 men accersiri, hostem expectare noluit, sed cum consensu Prioris propugnaculo deserto,
 & aliquot tormentis asportatis, Alcantaram ad exercitum confugit. Hæ iacturæ augebant
 merum in Lisybonensibus, & præcipue in primariis, qui, ne prædæ militibus essent, veriti,
 indies magis magisque in partes Philippi inclinabant, præterquam quod etiam res Prioris
 in angustum redactas cernerent. Voluntaria vero deditione se amplissima priuilegia à R.
 M. impetraturos sperabant: & iā Albanum, de hoc negotio acturi, adiissent, nisi Priorem,
 qui in vicinia cum exercitu erat, meruissent. Inter ea nuncius allatus fuit de quatuor nauibus,
 quæ ex India in insulas Terceras appulissent. Erant onustæ mercibus preciosissimis,
 ad Lisybonenses spectantibus: & hanc ob causam, si à triremibus Albani captæ fuissent,
 magnum damnum & publice & priuatim acceptum fuisset. Itaque Lisybonenses deuotè
 50 Antonium monuerunt de periculo, & veluti obsidione, qua cinctus erat, propter ostium
 Tagi ab Albano occupatum: & quam non conueniret, habito respectu ad exercitum nu-
 merosum Albani, & exiguas copias ipsius etiam occasione se offerente, prælii fortunam
 in tanta rerum omnium inæqualitate tentare. Suadebant subobscurè, vt transigeret: quod
 ipsis hæc via ad bellum conficiendum expeditior, & naues postea tuto in portum appelle-
 re posse viderentur: præterquam etiam quod existimarent, si Albanus adeo vicinus victo-
 ria potiretur, difficulter urbem à militum rapinis liberari posse. Verum cum Antonius &
 propter exiguum rerum vsum, iudicio parum valeret, & propter verba Albani iratus esset,
 ac malis consultoribus vteretur, non mouerunt illum hæc rationes, vt certi quid constitue-
 ret: imo postero die misit ad Camerales Comitē Vimiosum, Episcopum Guardensem, &

Emanuelem Portugallum, qui ciues Lisybonenses rogarent, vt se ad defensionem pararēt, & maiorem militum numerum in castra mitterent. Conabantur hi illis addere animum, iam fingendo auxilia Gallica aduentare, iam vires Prioris vltra modum exaggerando, & hostium extenuando. Verum vt verba magistratus non mouebant Priorem: sic vicissim verba Prioris nullum in animo magistratus aculeum relinquebant. Itaq; omnia suspenſa hærebant, & vtraq; pars suum cōsiliū proſequebatur. Equidem verisimile est tum Antonium, tum nonnullos ex magistratu facile sub certis conditionibus cum Albano transigere potuisse: verum Antonius cogebatur obsecundare familiæ Portugallorum, & in primis Episcopo: ciues vero quibusdam, qui nuper ad officia promoti fuerant, idq; ad vitam, cum tamen antea tantum ad certum tempus illa conferri solerent: qui cum sibi maiorem 10 quàm par erat, auctoritatem arrogarēt, nihil, nisi quod ipsis placeret, geri patiebantur. Veruntamen, cum nihilominus Antonius vereretur, ne Lisybonenses à se deficerent, & exitio suo causam præberent, cōfidens paucis, nullum aliud remedium excogitare potuit, quàm vt & ad portas vr̄bis, & ad naues disponeret multos monachos diuerſorum ordinum, qui vna cum militibus excubias agerēt, & claues custodirent. Habebat autem monachis plus fidei, idque non iniuria, quam ducibus militum. nam in conuentibus, & cōsiliis regni ordinum, qui interdum congregati fuerant, in monachis maius odium in Hispanos, maiorque pugnandi ardor, quam in secularibus sese exerebat. Permanebat interea Albanus in iisdem ad Oeiras castris, quæ & opere, & natura munitissima erant. nam præter tormentorum copiam, & vallum, situs loci erat asper, & salebroſus, equitatu iniquus, cui Lusitani 20 potissimum confidebant: neq; videbatur tā cito castra moturus esse. Cum enim putaret, q; & res erat, se in eo loco quodammodo totum regnum (& præcipue beneficio triremium) obsidere, sperabat tum Priorem, tum Lisybonenses breui deditioem facturos. Præterea progredi vltius illi homini cauto, ac lento, & copias Lusitanicas in vicinia esse scienti, è re nō esse videbatur. Vtebatur singulari arte in periclitandis omnibus iis, quæ sibi victoriã incruentam parere posse iudicabat: & fere pollicitationib. ac largitionib. præfectos nauium Lusitanicarum, & turris Belemensis ita corruerat, vt parum abesset, quin ipsi naues, & turrim in manus traderent: id quod factum fuisset, nisi Antonius ipse eo profectus, omnibus fere veteribus præfectis ab officio remotis, & nouis in eorum locum substitutis, proditioem anteuertisset. Veruntamen concepit suspicionem de omnibus: omnes ira & metu 30 perculſos, & fluxæ fidei esse videbat, vt nesciret, cui fideret, nisi aut monachis, aut nautis ex infima hominum conditione. Et, vt illi, qui metuunt, se semper prodi putant, euenit, vt, cum ignis aceruū straminis, prope muros arcis Lisybonensis, in qua erat suppellex regia, congestum corripuisset, statim vereretur, ne ignis ille hostibus signi loco esset, existimans eum excitatum à mercatoribus exteris, quos extra vr̄bem contra hostem proficisci detrectantes ille custodiæ arcis præfecerat. Adeo autem modum hic timor excessit, vt re non satis explorata, nec considerans mercatores illos maxima ex parte esse Belgas, omnium acerbissimos Hispaniæ Regis hostes, sed & proprio & Emanuelis Soarezii, vnus ex nouis syndicis Cameræ, metu impulsus mercatores ex illo loco abire, & , nondum satis hoc esse suspiciens, omnes in vniuersum exteros vr̄be excedere iusserit, imo paulo post etiam edixit, vt bonis exuerentur: sed hoc posterius executioni mandatum non fuit. Substitierunt ita hi duo exercitus, alter è regione alterius per octiduum, ita vt se non mouerent, & tantum leuia quædam prælia committerent. Octiduo elapso, Albanus Sancium Auilam cum equitibus centum quinquaginta, & paucis peditibus misit ad contemplandum regionis situm, & ad ineundam rationem turris Belemensis oppugnandæ. Habuit ille obuios trecentos equites, & quingentos pedites Lusitanos, qui sine omni disciplina militari in illum irruere cœperunt. Verum cum Hispani exiissent tantum exploratum, nec à Lusitanis nimis acriter vr̄gerentur, post breue & tumultuarium prælium, nonnullis interfectis, in castra redierunt. Postero die plures ex castris egressi sunt, & ab vna parte leui prælio commisso, ab altera tribus tormentis maioribus dispositis, (quæ noctu prope turrim Belemensem addu- 50 xerant) paucis ictibus primum naues Lusitanicas Lisybonam abegerunt, & deinde præſidarios turris ad deditioem compulserunt. Et ita classis Regis Philippi, liberum in portum Belemensem aditum nacta, statim in eum ingressa est.

Liber Septimus.

ARGVMENTVM.

In hoc libro continetur fuga Lusitanorū prope Alcantaram: occupatio vr̄bis Lisybonæ: deprædatio suburbiorum: laudes, & reprehensiones Albani: morbus regis Catholici: profectio Sancti Auila in regionem inter Dorium, & Minium sitam Antonii persequendi causa: occupatio vr̄bis Aueri, & Portus: fuga Antonii. occupatio Vianæ: mors reginae Annæ: iter Regis Eluas versus: propositum incolarum insularum Tercezarum: condiciones à Papa oblatæ, vt bellum in Angliam transferretur.

NIL inter duos istos exercitus, quod mutuas incurfiones impedire posset, interiectum erat, præter rupes torrentis Alcantaræ: cumque Albanus Antonium, loci æquitate fretum, in apertos campos non facile progressurum esse intelligeret, existimans illum in castris adeo munitis inuadere è re non esse, cœpit cogitare de via & ratione, vel copias Antonii omnino dissipandi, vel saltem eum ex illo, in quo hærebat, loco dimouendi, Cupiebat enim hoc veluti freno liberare Lisybonenses, quos propter huius exercitus vicinitatem deditionem facere non audere intelligebat. Quoniam autem ipse, neque exercitum Antonii, neq; castra, nisi eminus, viderat, aliorum relationi non omnino fidendum ratus, voluit, antequam certi

aliquid statueret, suis oculis situm loci, & formam castrorum lustrare. Itaq; die Bartholomæi cum copiis acie instructa è castris contēplandi & speculandi rātum causa egressus est. Dextra ripa Tagi, in qua hi duo exercitus confederant, est montosa, sed non aspera, & quasi in angulos rectos secatur à torrente Alcantara, nomen habente à paruo quodam pago, qui situs est in angulo dextro eo loco, vbi Alcantara in Tagum se exonerat, & ibi torrens ponte lapideo stratus est. Ripæ illius ambæ ab ostio miliare vsq; & amplius præruptæ sunt, & valde impeditæ: sed vterius si progrediaris, sunt humiliores: &, quamuis non omnino planæ, ad castra tamen metāda satis commodæ. In sinistra ripa confederat exercitus Portugallæ, fere in ipso triangulo, vbi rupes altissima est, & eam partem, quæ hostes respiciebat, vallo tumultuarii operis, & magno tormentorum maiorum numero munierat. Progressus itaq; in dextram ripam Albanus, è regione & in conspectu Lusitanorum cum exercitu satis diu substitit, contemplans accurate loci situm, naturā potius, quàm manu munitum. Animaduertit autem Lusitanos, cū ipsum appropinquare vidissent, intra castra acie instructa expectare, nec vllum signum eruptionis dare: tantum tormentorum ictibus hostem petere. Itaque constituto eo, quod faciendum putabat, post leue prælium in castra regrediens, ibi pernoctauit: & in sequentem diem hæc mandata dedit. Præterita media noctis parte, iussit magno cum strepitu ad arma conclamari, & classicum cani, vt hostes è somno excitati, & attoniti aciem, vt hesternò die fecerant, instruerent. Iniunxit Francisco de Alaua, præfecto tormentorum, vt ante lucem curaret vehi in colliculos qui castris Antonii imminabant, tormēta aliquot crassiora, cum omnibus rebus necessariis, vt inde acies Lusitanorum, & locus, in quem ad pugnam ituri confluerent, & ex quo pons etiam defendendus esset, impeti & defensoribus nudari posset. Iussit nauibus imponi mille sclopentarios, quorum quingenti erant Itali, & quingenti Hispani, & mandauit Marchioni Sanctæ Crucis, vt classe sua inuaderet classē hostilem, dato certo signo. Conuocatis omnibus primariis duكتورibus, ostendit quanta spes Antonium è castris vi eliciendi affulgeret: & petiit, vt in illis, quæ mandasset, aut adhuc mandaturus esset, diligenter exequendis dicto audientes se præberent. Rem esse facilem, si ordo à se præscriptus obseruaretur, & si illi solita virtute niterentur: difficilem esse, si ordinis, & obedientiæ nulla ratio haberetur. Ex numero earum rerum, quas R. M. sibi quàm diligentissime commendasset, esse salutem, & incolumitatem vr̄bis Lisybonæ: & hanc vr̄bem tantæ Regiæ Maiestati, curæ esse, vt mallet ipse non vincere, quam vincendo eam militum prædæ exponere. Se itaq; maiorem in modum ab illis flagitare, vt sibi promitterent fore, vt, si fortuna fauente, hostem profligarent, non tantum vr̄bem ipsi non deprædarentur, verum etiam omnibus, tale quid conantibus, pro viribus obfisterent. Adfirmavit apud R. M. maiorem gratiam inituros, qui vr̄bem defendissent, quàm qui victoriæ occasionem virtute sua præbuisent. Postremo cum emphasi subiecit, si forte sortem adeo aduersam experiretur, vt precibus ipsius nullus locus relin-

queretur; se orare Deum, ut primus sclopeti globus, quem hostes essent ei aculaturi, sibi vitæ finem adferret. Longe enim se hoc malle, quam facinoris, R. M. tum utilitati, tum voto adeo repugnantis, spectatorem esse. Cum hæc dicta, & quæ supra commemoravi, ita, ut Dux iusserat, facta fuissent, paulo ante lucem, præsidio diuersarum nationum in castris relicto, Albanus contra Lusitanos perrexit, agminibus ita, ut mox dicemus, dispositis: quantumuis nonnulli ex primariis ductoribus censerent, Antonii exercitum primum nocturnis impressionibus furtim, & stratagematibus tentandum, eo quod per exploratores intellectum erat, & fere omnes ita sentiebant, parua manu eum in fugam conici posse. Distribuit Albanus exercitum in tria agmina: duo constabant ex peditibus, tertium ex equitibus: & in itinere faciendo vnum agmen non sequebatur alterum: sed vnum ad latus alterius, quoad eius fieri per regionem montosam poterat, progrediebatur. In medio agmine erat Albanus cum maiori parte peditatus Hispanici (cui aliquot Germani hastati adiuncti erant) diuisi in quatuor acies, nec æquata fronte euntes, nec ita, ut altera alteram sequeretur, sed sparsas, prout situs exigebat: & erant ad 6. millia. ad dextram posuit omnes Italos, & reliquos Germanos, & paucos Hispanos, distributos in tres acies, pari passu progredientes: his (quorum etiam erant sex millia) imperabat Prosper Columna. Ad sinistram locauit tertium agmen, quod constabat ex equitatu, cui præerat Ferdinandus Albani filius. Primi erant equites sclopetarii, secundi equites more Africano armati, tertii equites leuis armaturæ, vltimi cataphracti, inter quos erat ipse Ferdinandus. In flumine Tago, (quem eo in loco tria miliaria latum ad dextram habebant) erat Marchio Sanctæ Crucis cum classe sexaginta duarum triremium, & viginti quinque nauium maiorum: quæ cum non longius, quam quo maioris sclopeti globus pertingere potest, abessent, exercitui veluti alæ loco erant, ad imitationem equitatus, qui alterius lateris alam efficiebat. Antonius interim, quod hostes, quos pridie viderat, nihil memorabile conatos esse meminisset, non moueri se passus est classico, & strepitu armorum, quem tota nocte exaudierat, quin crederet rem eadem, quam pridie, exitum habituram, & post leuiusculas velitationes hostes, si ipse intra castra se continuisset, denuo se recepturos. Nilominus tamen voluit aciem, ut die præcedenti, instruere; sed non potuit: propterea quod milites ipsius incommodis castrensibus non assueti, & diurno labore, nocturnoq; strepitu defatigati, dicto audientes non essent. Multi etiam abierant, qui cum in vrbe pernoctare, & mane in castra reuerti consueuissent, nondum tum redierant: quidam etiam metu perculsi omnino aufugerant. Iniunxit itaque Antonius Episcopo Guardensi qui Lisybonæ regis quodammodo vices sustinebat, ut sine mora omnes incolas in castra extruderet. Episcopus tympanorum strepitu, sono campanarum, quæ tota nocte malleorum ictibus fatigabantur, & licitoribus armatis, è lectis auellebat ciues, & opifices, qui vi vrbe egredi cogebantur cum armis: & ipse eadem nocte cum exiguo illo, quem collegerat, numero in castra ad Antonium profectus est. Verum hæc rigida diligentia omni fructu carebat. Illi enim qui vi extrudebantur, animo fracti, alio furtim profugiebant: ita ut exercitus Lusitanorum nec numero, nec disciplina cresceret. Interea Albanus in dextera ripa è regione Prioris comparuit supra colles, vbi tormenta collocari iusserat: cumque Lusitanos in castris hinc illinc dispersos esse cereret, animaduertit se sefellisse spem illam, quam conceperat fore, ut ad arma tanto cum strepitu conclamando hostes ad aciem instruendam inuitarentur. Videbat itaque se non posse facere quod constituerat, nimirum aciem ab Antonio instructam ex eo loco tormentorum ictibus ferire, & ordinibus vacillantibus, vndiq; in hostem impetum facere, quem hac ratione facile fundi, fugariq; posse existimabat. Veruntamen mutato, pro re nata, consilio, cum sibi, manibus omnino non confertis, discedendum non putaret, quantum poterat, tormentis hosti incommodare conabatur: Priore etiam in idem incumbente. Iniunxit Albanus Prospero Columnæ, ut cum copiis suis, quæ erant in agmine dextro, ad ortus pontem, in ripam oppositam, quam longissime posset, progrediretur. Sancio Auilæ cum bis mille sclopetariis negocium dedit, ut aliquanto superius, vbi ripæ torrentis minus impeditæ, & præruptæ sunt, quantum posset, in æquum locum hostem ad pugnam pelliceret, & à latere in illum vsq; sub ipsum vallum impetum faceret. Ferdinando filio iniunxit, ut per longiores paulo ambages profectus eò, vbi ripæ torrentis humiles sunt, & in alteram ripam transiens in hostem iret & ut, si ille (quod metuebatur) intra castra se contineret, ex omnibus partibus eodem momento eum inuaderet. Ipse Albanus cum reliquo peditatu in loco edito, & vnde vterq; exercitus cerni poterat, substitit, inde, si opus esset, laborantibus subsidio venturus. Ibi relictis non nihil à tergo aciebus, in sella quadam confidens, spectabat successum pugnæ, & dabat signa, quæ se daturum edixerat. Prosper Columna prius ad pontem peruenit, quam Auila, & equitatus, torrente traiecto, in opposita ripa hosti appropinquarent: siue quod illis magno circuitu iter faciendum fuisset, siue quod Itali, (ut

Albanus dicebat,) reliquis gloriam prærepturi, nimium properassent. Non inuenit potestatem defensoribus nudatum: quia in eo loco Lusitani milites illos, qui aliquam virtutis opinionem habebant, locauerant: immo initio fortiter ibi, & diu pugnatum fuit. Et si enim strenuos se gerebant Itali: tamen aliquandiu parum effecerunt. Cum enim locus angustus esset, & defenderetur à multis sclopetariis, qui è molendino vicino, ad quod propter aquam aditus nullus patebat, pugnabant: Italici loci iniquitas non mediocriter obstabat: ita ut, ponte iam fere in potestatem redacto, cum cæde nonnullorum, repellerentur. Verum Prosper aliquot milites aggerem angustum, qui aquæ continendæ causa extructus erat (& per quem, quamuis ægre, ad molendinum perueniri poterat) conscendere iussit: qui cum, paucis amissis, eo penetrassent, Lusitanos, qui erant in molendino, ad vnum omnes interfecerunt: atque ita defensoribus pontis hoc subsidio, quod à latere habebant, adempto, & Italici ex eodem molendino sclopetaria in illos exonerantibus, Columna qui eodem momento totis viribus irruerat, ponte occupato, in oppositâ ripam euasit. Quam ad rem magno adiumento fuit Ludouicus Douara: qui cum Italos pedem referre videret, pene Albano inuito, aliquot Germanos hastatos, à tribuno legionis impetratos, ipsis subsidio miserat. Eo in loco aliquandiu magnus hostium impetus sustinendus fuit. Cum enim Lusitani ignoraret se etiam ex alia parte oppugnari, vniuersæ copiarum vna cum Antonio ad pontem contenderant: vbi à Prospero singulari cum virtute repulsi, & in fugam coniecti fuere. Expectabat Albanus, quid effecturus esset Sancius Auila: nec dubitabat, si ille mandatorum memor esset, fore, ut vniuersus exercitus hostium profligaretur: sed verebatur ne, homo iracundus, vbi vidisset Italos pugnae initium facere, præ impatientia minori circuitu in hostem ferretur, quam ut eum à latere inuadere posset: metuebat scilicet ne à fronte cum Antonio cõgrederetur, id quod periculosum ipsi videbatur. Cererum cum Auilam ex præscripto suo agere videret, statim victoriâ pro certa habere cœpit. Postquã itaque Auila cum sclopetariis, & Ferdinandus cum equitatu hosti appropinquassent, fere neminem, qui resisteret, inuenerunt. Et si enim Antonius, qui vix ad pontem peruenerat, statim conuersis signis Auilæ, & Ferdinando obuiam iussit: tamen Lusitani, vbi pontem captum intellexissent, metu correpti, effusi omnes urbem versus fugere cœperunt. Ibi Albanus signum dedit triremibus, quæ velis non videntes, sed solis remis cum reliqua classe urbem versus nauigarunt, tormenta interim exonerantes in naues Lusitanicas, quæ aliquantum retrocedentes (quamuis fuga quaquauerus interclusa) vela quidem expanderunt: sed paulo post sine omni fere certamine in hostis potestatem concesserunt. Antonius, qui tanquam inexpertus, nunquam putasset fore, ut ab Albano in ipsis castris inuaderetur, cum eodem momento à tormentis copias suas offendi, potestatem, quem inexpugnabilem credebat, occupari, milites suos fugere, & equitatum hostis ad fugam sibi intercludendam properare videret, valde consternatus fuit. Nihilominus tamen cum Comite Vimiosio, Emanuele Portugallo, Iacobo Boteglio seniore, & Eduardo de Castro magna cum confusione, & nemine hosti resistere, inter promiscuam turbam & ipse ad ciuitatem contendit, & in ingressu suburbiorum vulnus in capite accepit, ab equite quodam: & si vel ipse exiguam moram interposuisset, vel si equitatus aliquanto magis gradum intendisset, captus fuisset à voluntariis quibusdam Italici, qui reliquum equitatum præcesserant. In hac festinatione transit per urbem cum reliquis exercitus in fugam acti: cuius pars (quanquam minor) cum ipso vnam portam ingressa, per alteram exiit: reliqui (& quidem maior pars) abiectis armis in ædes suas ad liberos, & uxores reuersi, se abscondebant. Illi vero, qui ex aliis Regni prouinciis oriundi erant, ad templa, metu trementes, confugiebant. Antonius in transitu iussit aperiri carceres publicos: & ita inter reliquos captiuos, quorum erat numerus maximus, liberati etiam fuerunt ii, qui, quod Philippi partibus studerent, coniecti in vincula fuerant. Copiarum Albani, postquam creberrimis sclopetorum ictibus, & hastis multos ex miseris istis fugientibus (qui quaterni interdum, interdum seni frustra resistere conabantur) interfecissent, tandem ad urbem peruenerunt, præcedente reliquos omnes Ferdinando Toletano, cuius auctoritate fere totus exercitus gubernabatur. Hic cum victoriam penes se esse videret, veritus ne milites ardore pugnae incitati plus damni, quàm ille vellent, inferrent: dedit opera illos detinuit, iubendo acclamari militibus illa verba, quibus ut sibi ab insidiis caueant, admonentur: & fingendo etiam fieri posse, ut numerus aliquis hostium adhuc integer superesset. Porro cum portis adpropinquasset, magistratus Cameralis, qui in hunc finem eo se contulerat, è mœnibus cum ipso collocutus est: & inter se breuibus egerunt, parum discrepantes. Cum enim Lusitani militem Hispanum ceruicibus suis imminere, miserum suum regem saucium fugere, exercitum dissipatum esse considerantes, sibi ad extrema redacti viderentur: & Ferdinandus, quanquam victor: tamen de regis animo edoctus, urbem à militum rapina liberare summopere expeteret, facile ipsis

conuenit. Petebat Ferdinandus deditiōem vr̄bis: Lusitani cupiebant scire, quibus cōditionibus. Respondentibus autem nonnullis, conditiones arbitrio Albani permittendas, & Cameralibus se iisdem cōditionibus, quibus reliquæ vr̄bes se dedissent, deditiōem facturos dicentibus, fuit tandem ipsis promissum fore, vt vita, & bona eorum in tuto essent: idq; fortasse, ne, mora longiori interposita, milites aliquid in perniciē vr̄bis tentarent. Atq; ita, cum nonnulli ex Cameralibus è mœnibus descendissent, ab Hispanis in clunes equorum recepti & ad Albanum perducti fuerunt: qui ipsis honorifice exceptis, prolixè ea, quæ postulabant, concessit. Ibi milites inuito Albano signis relictis, promiscue in suburbia, quæ ipsa vr̄be maiora, nobiliora, & pulchriora sunt, & magnitudine multas ciuitates mediocres superant, prædabundi irruerunt. Quamuis itaq; interior vr̄bis Lisybonæ pars salua, & illæsa permanferit: tamen suburbia cum agro subiecto spoliata fuerunt, & nonnullæ etiã domus vr̄banæ, tanq̄ ad dominos perduellionis reos spectantes, cesserunt prædæ militū, quibus obsisti non potuit, quia putabant sufficere, q̄ ab ipsa vr̄be abstinerent. Et ita in præda asportanda triduum cōsumptum fuit. Multi ciues iacturam fecerunt rerum carissimarum, quas propter pestē, quæ in vr̄be grassabatur, in villas & prædia vicina delatas, milires inuolarunt. Non uebantur illi quidē magnis extorsionibus, sed tamen valde opima spolia obtinuerunt. Milites & nautæ, qui erant in triremibus, ingentia damna ciuibus intulerūt. Præterquam enim q̄ quidquid in Tagi ripa situm erat, & naues, quæ erāt in portu, multis mercibus onustas, deprædati sunt, etiam exercitui terrestri operam nauabant in abscondendis, & extra regnum auhendis spoliis, quantumuis ponderosis, & asportatu difficilibus: ita vt milites onere se leuaturi, necesse non haberent ciuibus prædam vili precio vendere, vt plerunq; alias fieri consueuit. Telonia nimirum tam illud, vbi generatim pro omnibus rebus portoria soluuntur, quam telonium mercium Indicarum, (quod semper preciosissimis rebus repletum est) quantumuis extra muros sita sint, facta tecta manserunt. nam propter diuitias, quas in iis esse constabat, Alfonsus Leua præfectus triremium Sicularum, misit certum numerum militum, qui illa custodirent, & defenderēt. Virgines Vestales, quarū monasteria fere omnia extra vr̄bem sunt, illæsa parmanferunt, vt & ea, quæ apud illas à ciuib. deposita fuerant: Quæ vero Monachorum custodiæ commissa erant, magna ex parte militibus cesserunt, maxime vero in monasterio S. Rocchi, vbi habitāt Iesuitæ. Cum enim eo ingressi essent primum aliquot milites Itali, eiecti fuerāt ab Hispanis, qui cum à ducibus eo missi essent sub prætextu custodiendi monasterii, postea, amici cum essent, plus damni intulerunt, quam fortasse priores, tanquam hostes, intulissent. Cum enim Itali discessissent, Hispani rimantes secretissima quæque, omnia, quæ inueniebant, de nocte in triemes & hospitia sua asporbant, ita vt nihil ibi intactum maneret. Diuersitas nationum, quæ prædabantur, in causa erat, cur maior ratio haberetur & pudoris mulierum, & rerum sacrarum, quam alias factum fuisset. Hispani enim, alibi incontinentissimi, hîc se continentes gesserunt, ne forte suo exemplo Italos, & Germanos, in Hispania versantes ad peiora incitarent. Spolia maxima erant, & consistebant in supellectile, vtensilibus, aliisq; rebus pretiosis, quas illa vr̄bs in tam diuturna pace & quiete, commerciorum Indicorum beneficio, congesserat. Numerus cæforum in prælio non fuit magnus, propterea quod Lusitani tam male se defenderant. Veruntamen ex illis ad mille oecubuerunt, & ex Albani militibus pauciores, quam centum: adeo hebetia sunt arma populi, quæ diuturno otio rubiginem contraxerūt. Albanus, vr̄be in deditiōem accepta, (ad quam ipse etiam accesserat, vt, si opus esset, contra vim militum eam protegeret) cum aliquãdiu in ædibus quibusdam suburbanis cōmoratus esset, regressus, vnde venerat, castra posuit in eodē loco, vbi illa Antonius habuerat: & Antonius, cum vulnus Sacabemi (q̄ oppidum Lisybona sex milliaribus distat) obligandum curasset, lente progressus est Sanctarenam cum exiguo comitatu: dubitante interim Albano, vtrum in vr̄be latitaret, necne: q̄ Lusitani, vt ille tempus euadendi haberet, falsa de ipso referrent. Hæc victoria fuit maximi momenti, & maioris fuisset, si etiam ipse Prior in manus Albani venisset. Propterea enim q̄ ille euaserat, regni incolæ, qui alias ad quietem inclinassent, suspensi, & dubii hærebant, & existimabant Priorem, redintegrato exercitu, denuo aliquid tentaturum. Incurrebat in multorum reprehensionem Albanus, qui non adhibuisset maiorē hac in re diligentiam. Fuisse enim latā culpam, ceteris rebus tanta cum circumsp̄ctione dispositis, negligere hanc, quæ esset tanti momenti. Quidam incuriē eius hoc imputabant quidam etiam malitiæ, præsertim quia Antonius tantum temporis intel Sacabemum, & Sanctarenam consumpserat, vt illū assequi facile fuisset videretur. Hic fuit successus pugnæ ad Alcantarā. Interim naues, quæ ex India venerāt relictis insulis Terceis cursum Portugalliã versus dirigebant, rerū omniū, quæ successerāt, ignarę. Et quia, vt diximus, iã ante auditū erat, illas in insulas adpulso, lōge auidissime, idq; in horas, expectabatur & quia

10

20

30

40

50

& quia merces, quibus onustę erant, tribus millionibus auri æstimabatur, multi vehementer animo angebantur, veriti ne quid aduersi ipsis eueniret. Constabat enim & Ducem Albanum naues armatas, quę ipsas inuestigarent: & Priorem celoces misisse, quę illas iuberent Penichiam nauigare, quod oppidum viginti milliaribus septētrionem versus Lisybona distat. Itaq; alterutrum horum necessario euenturum videbatur, vt vel à nauibus regiis caperentur, vel Antonii iussis obtemperarent. Et si vtrumuis horū factum esset, illas perisse iudicabant. nam si in manus Hispanorum inciderent, illas prædę militū cessuras: sin Penichiam deuenirent, Priorem, illis occupatis, bona priuatorum in vsus belli conuersurum putabant. Quidam etiam, qui ignorabant, quid Antonius indicari nauibus iussisset, suspicabantur illas cursum in Galliam, aut Angliam directuras, & Antonium, quem vires suas successu huius prælii metiri verisimile erat, eas subsequiturum. Verum fortuna, quę semel aspirare cęperat, ita constantem se hac in parte gessit, vt post biduum à prælio feliciter adpellerent, cū tamen plane ignorarent, quis status rerū esset, & in neutros ex iis, qui obuiam missi fuerant, incidissent. Sors itaq; adeo benigna regi Philippo fuit, vt salua, & incolumes in portū Lisybonensem adpellerent: & ita ille consecutus est eam mercium partē, quę ad Coronam spectabat: & quan. ū ad reliquas, suas cuiq; tribui iussit. Interim omnium animi Badagiozii suspensi erant, expectabantq; armisne, an vero transactione hæc controuersia decideretur: & eo magis hac de re dubitabant, q̄ vtrinq; multę magnęq; difficultates sese offerret, quodq; Albanus non diu rem differre posse, sed necessario alterutram ex his duabus viis adeo inter se pugnantib. electurus videretur. Verum 26. die Augusti tempore matutino venit mercator Hispanus, qui nullas quidem ab Albano litteras habebat, sed tamen prælii successum, & rerum statū indicauit. Hic mercator qui comitabatur exercitū Hispanicum, cum videret copias Prioris esse dissipatas, eodē momento flumen traiecit, & equos celeres conscendit ante illum, quem Albanus cū litteris mittebat: cumq; ad regē intromissus esset, quę viderat, exposuit: vnde ille ea lætitia perfructus est, quā quisq; facile animo suo concipere potest. Nuncius hic statim in tota aula percrebuit, cū incredibili omnium gaudio, & singulari laude Albani. ex eo, inquam, genere laudum, quas vis veritatis etiam ipsis hostibus extorquere solet. Verum cum confirmatio huius nuncii tardior esset, q̄ pro loci vicinitate, & rei magnitudine, veritas illius in dubium reuocari cępit, tanta quidem cum animorum perturbatione, vt hinc facile adpareret, non minus esse publicum desiderium, q̄ lætitia, paulo ante percepta, fuisset. Verum gaudium redintegratum fuit aduentu Ferdinandi Toletani, nepotis Albani, quem ille miserat cum litteris, in quibus non tantum successus pugnæ diligenter exponebatur, sed etiam rationes, quę ipsum ad prælium committendum impulissent, vna cū mandatis, quę inferioribus ducibus præscripserat: quę omnia passim magno cum applausu & Albani gloria, approbata fuērunt. Vulgo enim dicebatur eum iam tandem ex hominum animis exemisse opinionē, quę de ipso olim concepta fuisset, quasi omnia nimis caute, nimisq; lente administraret, & in expeditionib. à se susceptis, castrorum opportunitate, & strategematis solis hostē sine periculo superare studeret, vitās interim totis viribus prælium, nisi loci æquitas illud suaderet, ad imitationē Fabii Maximi ex veteribus, & ex recētoribus Prosperi Columnæ, cuius vestigiis se insistere gloriaretur. Superior autē laus profluebat ex duabus rebus, quarum altera erat, quod Serubalo soluens, ad Cascaisium flumen transisset: altera, quod prope Alcantaram prælium commisisset. In illa enim ipse solus ceteris ductoribus, in consilium adhibitis, contradixerat: & cum mari, & cum hoste certauerat: in hac non dubitauerat etiam cum periculo inuadere Lusitanos in ipsis castris, & cum urbem tam populosam à tergo haberent, idque dissuadentibus nonnullis ex primariis ductoribus. Commendabant vehementer, q̄ urbem Lisybonam à militum rapacitate liberasset, fungens simul officio victoris, & protectoris: & maiorem illum sibi hęc gloriam comparasse adfirmabant, quam cum anno 1557. castra ex vrbis Romę vicinia moueret: propterea quod ibi non (vt prope Lisybonam) ad ipsas vrbis portas dimicauisset. Sed hos, & similes sermones dissipauit subitus, & tristis quidam casus, qui omnium animos ita perculit, vt neminem de vlla alia re velloqui, vel cogitare permetteret. nam inter medios de successibus adeo prosperis nuncios Rex incidit in morbum periculosissimum, qui intra paucos dies ita inualuit, vt exigua spes vitæ superesset, & ab ipsis medicis ferre pro deplorato haberetur. Hęc res vr̄a in ore erat omnibus. Nam moriente rege moriturus esse videbatur totius orbis Christiani defensor. Et si mors illius vnquam alias mutationibus occasionem præbitura videretur, tum certe longe omnium maximas paritura existimabatur. Non solum enim Belgicum pacatum non erat, sed etiam Gallia ad res nouas inclinare: Lusitania vero vacillare videbatur, ita vt facili momento in contrariam partem impelli posset: & præterea reliquarum Hispaniæ prouinciarum status nec ipse satis firmus, & stabilis multis esse videbatur. Varia erant iudicia, quid statuendum esset: sed omnia per-

turbatione, & metu plena. Albanus, cui meliores fere omnes ad stipulabantur, suadebat, ut, si Rex forte moreretur, Regina statim vna cum filio primogenito in Lusitaniam ingressa, recta Lisybonam contenderet. Putabat enim hac ratione beneficio exercitus, quem habebat, non tantum Lusitaniam ipsam in officio & quiete contineri posse, verum etiam hac pacata, reliquas Hispaniæ prouincias non facile quidquam noui tentaturas. Interea ille operam dedit, stabiliendis rebus, & loco mouit Camerales, qui à Priore ad hoc officium promoti fuerant, restitutis pristinæ dignitati illis, qui prius eam obtinuerant: quibus ad se vocatis ostendit adesse tēpus, quo eos nomine ciuitatis Regiæ Maiestati fidelitatis iuramentum præstare oporteret, nomē illius per plateas publice solitis cum cerimoniis proclamando. Cum respondissent se esse paratos, petiissentq; sibi copiam, dies festos & pompas in publicæ lætitiæ signum instituendi, fieri, & simul priuilegia sua confirmari, subiicit Albanus, non esse iam opus solemnibus istiusmodi pompis: sed illas reseruandas in aduentum filii primogeniti Regiæ Maiestatis, quem illa breui Lisybonam mittere constituisset, eum in finem, ut inter Lusitanos educaretur. Quod vero ad priuilegia attineret, illa esse pauca & tenuia: à R. vero M. longe ampliora illis concessum iri. Vndecimo itaq; Septembris iuramentum in diuersorio Albani præstitum fuit, & postero die post prandiū, magistratus Cameralis cum vexillo, & tympanis per plateas circumiens proclamauit nomen Regis Philippi more solito, sed voce minus acuta, & cum exiguo populi concursu: & cum in proclamationibus superiorum regum applausus, & risus exaudiri consueuisset, hic nihil exaudiebatur præter secretos gemitus, & tacitos questus: nonnulli tamen fletum, risum, lætitiā & tristitiam inter se, quodam adulandi studio ducti, commiscebant. Exercitus Albani vsq; ad decimum diem Septembris semper hæsit in iisdem castris inter Lisybonam, & Alcantaram, in eo loco, vbi antea Lusitani confederant: & omnia ita erant incerta, ut quid consilii capiendum esset, non constaret: tantum nuncii de rebus Prioris expectabantur. Quo tempore, veluti comes belli, inuasit non tantum exercitum, sed etiam urbem ipsam contagiosus quidam catharrus, ita quidem malignus, ut non minus, quam ipsa pestis, in homines sequeret. Pauci fuerunt, qui cū hoc morbo non conflictarentur: & plurimi ex eo mortui sunt, & in primis milites: propterea, q̄ aduersus nouum hoc malum vsitata remedia parum virium haberent. Antonius paulo post peruenit Sanctarenam: cuius loci magistratus (quamquam esset idem ille, à quo nuper tãto cum gaudio rex salutatus fuerat) noluit ipsum in oppidum intromittere: (tam facile animi hominum cum fortuna mutantur) sed cum promississet Antonius, se mox discessurum, sub hac conditione receptus fuit. Vnde postero die Coimbriam versus iter instituit. Interea ipsi ciues Sanctaranenses miserunt, qui Albano nomine vniuersitatis iuramentum fidelitatis præstarent: cumq; idem à Coimbriensibus expectaretur, intellectum fuit Priorem esse Coimbriæ, instituere in illis partibus munitiones, instaurare Montem maiorem, quem veterem adpellant, rescindere pontem, quo Dorius constratus erat. Et quamuis non esset periculum, ne tantas copias colligeret, quæ Albano metum aliquem creare possent: tamē ex hac re perspiciebatur, bellum nondum esse confectum, nec tuto posse dimitti partem exercitus, quæ cum triremibus Italicis commode abitura existimabatur. Itaq; cum parua mora interponeretur, præteriit tempus, quo triremes mari illi se committere audent. Quia vero & regio sterilis est, & magna annonæ caritas Lisybonæ nascebatur, missi fuerunt Germani Setubalum: & consilium captum de Italis Sanctarenam in hyberna deducendis. Veruntamen cum Sanctarenam nunciaretur, Priorem non contemnendas copias colligere, Albanus noluit milites illos tanto interuallo à se inuicem separare: sed Italis & Hispanis, ut immunes essent à pluuiis, quæ ingruiebant, hospitia assignauit in suburbiis Lisybonensibus, ea nimirum vrbis parte, quæ à militibus spoliata fuerat. Vexabat interim Prior vna cum suis incolas regionis inter Dorium & Minium inieriectæ, dum homines vi ad arma capienda adigit. Et quia multi, de successu dubitantes metuebant, ne Prioris partes sequendo seipos in exitium præcipitarent, grauissimis pœnis in illos, qui reculerent, constitutis, miseris ad obedientiam compellebat: ita ut pars vitæ, pars bonis suis metuentes ipsi adhærent: quin imo etiam nonnulli inueniebantur, qui naturali quodam erga eum amore impulsu communem cum ipso fortunam experiri, & vitam etiam pro eo profundere non recusarent. Hac ratione coegit ad quatuor, aut 5000. hominum, quorum opera quodammodo frenabat ciuitatem Coimbriam, ne se regi Philippo dederet. His comitatus abiit Auerum, vbi cum oppidani armata manu resisterent, maiori, quam antea vlllo alio in loco, cum ardore dimicauit. Cum enim tormentis quæ habebat, muros concussisset, oppugnationem, sed sine disciplina militari, instituit. Quia autem parum efficiebat, nonnulli ex oppidanis, qui ipsi fauebant, partim verbis, partim vi ciues reliquos in muris defendendis occupatos ita impediuerunt, ut milites Prioris in oppidum irrumperent, nimium tardante subsidio

subsidio, q̄ Pantaleon Sada Portu adducebat. Prior multos ibi in carcerem coniecit, spoliavit, occidit: & expilavit, ac destruxit obuia quæque. Ob hæc facinora, quæ illi hominum fæci laude digna videbantur, Prioris milites rusticani tam altos sibi spiritus sumebant, vt, cum ligonibus, & sudib. armati essent, iactarent se recta Lisybonam ad regnum emanib. Hispanorum extorquendum profecturos esse. Qua in arrogantia non mediocriter confirmabantur ab Antonio, qui audita regis inualitudine, statim rumorē de morte illius in vulgus sparserat: & vt facilius fides sibi haberetur, vestes lugubres ascuerat. Fiebat de his rebus omnibus certior Albanus, & magis magisq; intelligebat, quanti momenti fuga Prioris fuisset. Non deerant, qui reprehenderent Albanum, q̄ non statim copias contra Priorem mitteret. Ceterum Dux, qui ea, quæ maximi momenti erant, in tuto collocanda esse iudicaret, nolebat diuellere exercitum, quem habebat, donec intelligeret, quonam regis morbus euaderet. Porro Rex, cum aliquandiu vitæ fini proximus fuisset, cum publica omnium lætitia melius habere cœpit: & crescentibus indes sanitatis mox recipiendæ signis, paulatim pristinam valetudinem recuperavit. Vnde euanescente illo metu, qui omnium animis infederat, denuo victoria, & actiones Albani hominum sermone iactari cœperunt. Ceterum gloria, quam sibi ille comparauerat, vt in omnibus rebus humanis accidit, nō fuit diuturna, & raro tam manifestum instabilitatis vulgi, & virium inuidiæ exemplum conspectum fuisse videtur, nā superiores omnes laudes subito in obtrectationes, atq; adeo apertas calumnias abierunt: ita vt totidem argumenta ad virtutem Albani, & exercitus illius eleuandam inuestigarentur, quot rationes ante biduum ad actiones eiusdem prædicandas allegatæ fuerant. Ducebant originem hæc calumniæ vel ab inferioribus belli ducibus, vel ab aliis, exercitum comitantibus, qui, siue quod ab Albano in ratione belli gerendi dissentirent, siue priuati commodi consideratione moti, siue, vt aliis placet, hisce delationibus in regis beneuolentiam se insinuare cupientes, scripserunt, prædas & rapinas fuisse maximas, & permissu Albani per integrum triduum durasse. Dicebant hanc esse causam, cur Lusitani tam essent obstinati, & tanto odio Hispanos prosequerentur: conabanturq; probare Albanum, si voluisset, auctoritate sua facile militibus obistere potuisse: sed quia & in ipsum, & in liberos, cognatosq; (qui non tam de pugna, q̄ de præda solliciti fuissent) bona spoliolum par; redundasset, eum ad vim iniustam, & rapinas cōniuisse, nec cuiusquam querelis motum fuisse, vt in auctores facinorum animaduerneret. Nomina acquisitionis, prælii, expugnationis oppidorum, & profligationis copiarū hostilium, hoc in loco vana esse, & improprie ab Albano vsurpari: propterea q̄ neminem inuenisset, qui ipsi serio, & fortiter resisteret. Neque promiscuam illam turbam Lusitanorum, qui ab Antonio vi coacti fuerant, nec populum simplicem, quem sacerdotes in confessionibus, & pro concione deceperant, exercitum appellari posse, nec illius profligationem victoriæ nomē mereri. Sane ita cœca est inuidia, vt quantumuis duo exercitus mutuo se crebris ictibus tormentorum petissent: ab vna parte pons, ab altera vallum oppugnatū, equitatus & peditatus Lusitanicus fusus, hostis in fugam coniectus, vexillum regium cum multis aliis captum fuisset, deniq; mille amplius milites occubissent: tamen prælium nullū commissum fuisse isti adfirmare non vererentur. Quidam, qui Albanum negligentia accusabant, dicebant eum, cum constituisset hostem e castris eiicere, statim, oppugnatione pontis, & valli inchoata, a manu sinistra alas equitum vltius extendere debuisse, vt nimirum eo facilius hostem exitu intercludere, & si fugere conaretur, capere posset. Quia vero equitatū in loco tam remoto deriuisset, vt frustra deinde Priorem assequi conaretur, hunc errorem in tam celebri duce nullam omnino excusationem admittere. Alii dicebant, non esse verisimile eum, si voluisset, Priorem capere non potuisse nam de equitatu in loco ad hanc rem accommodato locando, etiam duci quantumuis imperito in mētem venire potuisse. Ceterum Albanum de industria Priori spacium euadendi concessisse, propterea quod, illo elabente, bellum nō tam cito confectum iri probabile esset: id q̄ duces belli expetere solerent, qui auctoritatem priam, & priuatum commodum publico bono antepōnūt. Addebant alii, Albanum, si voluisset, etiam Priorem, postquam victus esset, facile in potestate habere potuisse. Cum enim Prior satis lente progrediretur oportuisse Albanum mittere equitatum, qui eum insequeretur tanta cū celeritate, quantam Prioris conditio requirebat. Inter tot accusatores pauci erant, qui pro Albano loqui auderent: pauci amici illū excusabant, dicendo tempus, locum, & studiū rei summam in tuto collocandi interdum non permittere Imperatori, vt omnia ex animi sentētia administraret. Insequi tū temporis Priorem, non fuisse tutum. Nam eum Albanus damna, quæ a militibus certo immincebant, præuideret, & si multos ad Priorem insequendū mitteret, cōtra voluntatē Regis prouinciam ab illis vastatā iri; sin paucos, illos in periculo versaturos esse, cōsideraret, visum ipsi esse parumper expectare, donec victorie ardor in animis eorū nonnihil deferbuisset, & tū certam exercitus partē ad persequendum

Priorem mittere: cumq; de hac re cogitaret, interim superuenisse morbū Regis, cuius exitum quoad non perspexisset, copias in varias partes distrahi è re nō iudicasse. Quantum ad castra Prioris, equitatu cingenda, attineret, præterquam q, equites pauciores essent, quam qui ad hanc rem requirerentur, etiam si hoc facere potuisset, tamen tale quid non decuisse ducem prudentem, ne hostis extimido redderetur audax, propterea q, sibi vel pugnandi, vel in hostium manus incidendi necessitatem imponi videret. Quantum ad deprædationem suburbiorum, in non exigua felicitatis parte ponendum, q, vrbs Lisybona tam ampla suburbia, & à muris nuda habuisset. Alioqui enim non nisi difficilime milites contineri potuisse, ne in ipsam urbem irrumperent. imo, vt illa facta tecta conseruaretur, opus fuisse re aliqua, in quam feruorem desiderii, quo tenebantur, euomerent. Et sicut difficile fuisse liberare à rapinis illorū urbem: ita nullo modo defendi potuisse suburbia, in quorum cōspectu prælium commissum fuisse. Ridebant eos, qui dicebant partem prædæ ad Albanum rediisse, eo q, hoc omnium maxime ab ipsius ingenio alienum esse videretur. Ostendebāt, etiam si ad Lusitanos macula liberandos, & placandos, non conduceret prædicari victoriā, tanquam gloriosam, sed potius nominari parū honorificam, vtpote quæ ex exiguo hominum pauperum, seditiosorum, monachorum, apostatarum, & feruorum fugitiuorū numero reportata fuisse: tamen eā difficulter celari, negari enim non posse, Antonium habuisse magnas copias, in castris loci natura munitis: & inter ceteros illi adfuisse multos ex nobilitate, eosq; vt odio Regis Philippi, ita ipsius amore flagrantem, quæ res facile illorum imperitiam compensaret. Non esse verisimile exercitus, in quibus hæc concurrunt, tam facile cedere, aut in fugam se conuicere, nisi res ipsis sit cum duce virtute, & iudicio præstanti, qui partim vi, partim arte illos vincat, atq; dissipet. Adducebant multas rationes, cur non esset credibile Albanum consilium regi suo adeo damnosum cœpisse, vt bellū ducendo eo diutius potiretur imperio. Et si enim in antiquis rebus publicis ciues nobiles militatū abeundi, & imperatorum munere fungendi cupidi essent, vt nimirum ita Senatus imperio aliquandiu sese veluti subtraherent: tamen longe aliam esse rationem in hodiernis principum imperiis, vbi melior est conditio eorum, qui nūquam à regum latere discedūt, quam eorum, qui ab illis remoti sunt. Addebant, cōsiderandam esse ætatem, fidem & experientiam Ducis Albani, eamq; in sententiam multis tum veteribus, tum recentibus exemplis adductis, concludebant verisimile esse, illum, nulla priuata suæ dignitatis, siue utilitatis ratione habita, regi operam fidelem, pro viribus nauasse. Quamuis autem hoc pacto nonnulli Albanum excusarent: tamen ex hominum animis sinistra suspiciones penitus euelli non poterant. Tam facile fors mutatur in hac mundi tragœdia, vt ille imperator, qui præcedenti septimana, triumpho & gloria insignis fuerat, lecto adfixus, & apud regem in crimen vocatus, animi incertore cōficeretur: vt exercitus propemodum dissiparetur, fame & multis incommodis laborans, peste infectus, & propter rapinas ac facinora (quorum quædam vera, quædam ficta erant) infamis: ita vt milites illi incerti, adflicti, irati essent, & sola insolentia excepta, in reliquis victi potius, q̄ victores esse viderentur. Præcipui etiam ductores vultu facile prodebāt, se de omni laborū suorum remuneratione desperare. Itaq; illi, qui sedes in Lusitania collocare, & partem bonorū confiscatorum à rege præmii loco impetrare constituerant, spe sua frustrati fuerunt. Rex enim contrarium omnino apud animū proposuerat: nimirum molestiarum, quas Lusitani ipsi exhibuerant, memoriā deponere, & non tantum inobedientibus veniam concedere, sed etiā beneficiis affectos benigne, instar filiorum, habere. Existimabatur vulgo fore, vt rex, de fuga Prioris, & de vrbe Lisybona in potestate redacta certior factus, statim eo properaret, & beneficiis, ac largitionibus animos Lusitanorum sibi conciliando, mitigaret indignationē, quam ipsis rapinæ & iniuriæ militū commouerant. Veruntamen licet iam deliberasset de itinere Eluas instituendo, & regnū tanquam Rex Lusitaniæ ingredi cuperet: tamen consilium mutauit, propter pestem, quæ in variis regni locis grassabatur. Interea operā dedit, vt in potestate haberet omnia reliqua loca non Lusitaniæ tantum, sed etiam ab ipsa dependentia. In Africam inde vsq; ab illo tempore quo exercitus ad fines Lusitaniæ peruenerat, miserat, qui ad deditioem illa loca adhortarentur: sed cum eodē tempore Antonius & ipse ad præfectos scripisset, & res eius adhuc satis bono loco essent: incolæ illorum oppidorū, de imperio Philippi accipiendo nihil dū certi constituerant. Itaq; victoria obtenta, denuo eo aliquos è ministris suis miserat. Cum enim illæ arces & oppida, vtpote Hispaniæ adeo vicina, essent maximi momenti, verebatur ne Antonius, si diutius in fide erga illum manerent, perniciosum aliquod de iis consilium caperet. Promisso itaq; præfectis præmio obtinuit, vt ipsum pro domino agnoscerent, ita tamen, vt alii aliis essent obstinatioris: & ita nulla omnino re mutata, iisdem præfectis, & iisdem præfidiis illa loca custodienda permisit. Insulæ Terceræ sollicitū Albanum habebant, quod existimaret, magni referre, vt in potestate Regis essent. Itaque feruente etiamnum

victoriæ fama, de legatis nomine regis, & vrbis Lisybonæ eo mittendis cogitabat. Verum cum Badagiozii à cõsiliariis Regiis res in deliberationem vocata, & bene perpensa fuisset, decretum fuit præstare, totum hoc negocium à solis Lusitanis, nullo Hispano interueniente, expediti. Qua de causa Rex Lisybonam ad Eduardum Castelblæum scripsit, vt re cum Albano communicata, ipse tanq̃ Lusitanus, aliquem in insulas mitteret: sed Eduardus nihil certi hac in re constituit nã cū nuper supremus quæstor factus esset, animaduertit Eduardum Borgefium, quem Albanus huic legationi destinarat, obstrictum esse ad reddendas rationes certæ pecuniæ summæ, quæ ad coronam spectabat. Itaq; non existimauit è re esse vel illum ablegare, vel alium in eius locū substituere. Albanus interim certior factus regem conualuisse, relicta cura insularum ei, cui commissa erat, noluit longiores necere moras, in parte exercitus contra Priorem mittēda. Et quamuis anni tempus esset satis incommo- dum, tamen 22. die Septembris eo ablegauit Sancium Auilam cum quatuor millibus peditum, & quadringentis equitibus, qui statim Coimbriam versus iter facere cœpit: cumq; paulo post intelligeretur, multos milites in itinere mori, multos in Hispaniam aufugere, & propter pluuias immoderatas cum maxima difficultate Auilam quatuor tormenta maiora secum vehere, Albanus illi adhuc mille quingentos pedites, duce Iacobo Cordubensi, subsidio misit: & parari iussit naues, quibus aliquot tormenta maiora in illas partes mari deueherentur. Auila cum copiis suis prima castra habuit Louresii: inde mouit Turres veteres, vbi fracto plaustro, vnū ex tormentis relinquere coactus fuit. Ex eo loco recta Coimbriam cõtendit, transiens per Gibarotã, vbi vidit trophæa memorabilis illius victoriæ, quam Lusitani in eo loco ex Castellanis olim reportarūt. Inde duas turmas equitū misit Coimbriam, quæ antequam equitatum conspexisset, deditiōnem facere noluerat: sed veniente equitatu, statim cum clauibus ciues exierūt: & Emanuel Sosa Pacecus, generalis exercitus Commissarius, in urbem, iuramentum fidelitatis nomine regis recepturus, introiit. Prior cum hac de re certior factus esset Aueri, noluit ibi expectare Sancium Auilam: ambigens, vtrum naui conscensa, regno excedere deberet, nec ne. Verum cum accepisset litteras à quibusdam ciuibus Portus, qui promittebant se illum recepturos, si, quantis maximis posset, copiis comitatus veniret, iter instituit versus illam ciuitatem, de qua, quia hæcenus nullã fere mentionem fecimus, cum tamē sit vna ex primariis, re paulo altius repetita, quis ipsius status in hisce tumultibus fuerit, ostendemus. Ciues Portenses, qui inter Lusitanos prudentissimi habentur, eo tempore, quo nunciatum erat, regem Hispaniæ bellum parare, & quo Gubernatores imperabant, miserant in aulam, qui arma, & cetera ad bellum necessaria peterent, vt si opus esset, sese contra vim iniustam tueri possent. Ceterum cum ipsorum legati Almerinum peruenissent, intellexerunt gubernatores Seubalum discessisse, & Priorem regē esse salutatum. Itaq; mandata, quæ ipsis à superioribus ad gubernatores data fuerant, iniussu eorundem nouo regi exposuerunt: à quo etiam arma & reliqua, quæ petierāt, impetrarunt: cumq; hæc secū Portum deportassent, nata est discordia inter ciues: quorum alii, Antonii studiosi, factum legatorum adprobabant: alii seueriores, q; cum ad Gubernatores missi essent. Priori mandata exposuissent, illos pœna dignos esse dicebant. Itaq; altera pars arma, & reliqua accipere volebat, iisq; vti, si opus esset, q; diceret non esse illa respicienda, si vel ab hoste venirent: altera autem omnino recusabat, quod iudicaret hoc pacto Antonium agnosci pro rege, & suspiciōem moueri Regi Catholico: quorum neutrum committendum, nec alterutri parti fauendū, sed rei exitum expectandum esse iudicabant. Verum cum maior pars eo inclinaret, ne arma acciperentur, de consilio Pantaleonis Sadæ, Ferdinandi Nunezii Barretti, & Ioannis Roderici Sadæ (quorū maxima erat in tota ciuitate auctoritas) legati tormenta, & ceteras res ad ea pertinētēs deposuerunt in arce Feriæ, nō procul à ciuitate, quæ hoc pacto tormētis nudata remanebat. Verū vbi Albanus prope Cascaisum militē exposuisset, ante prælium Alcantaranum regi iuramentū fidelitatis per legatos præstiterant. Prior porro, cum in eas partes peruenisset, occuparat hæc tormēta, & illorum beneficio muris Aueri diuerberatis, Portum profectus erat. Et si autē nonnulli ex ciuibus atrociora conuitia in eum euouissent, ita vt verisimile esset, eū nec pacta, nec transactiones vllas admissurū: tamen cum maior pars illum recipiendū iudicaret, summa cum lætitia intronissus, & sub pallio, vt vocāt, exceptus fuit magno populi cōcursu. Pantaleon autē Sadæ & socii, præuiso populi animo, nec remedio vllō adhibito, q; dicerent sibi non obediri, existimarunt se ibi tuto cōmorari non posse, & ita cōscensa naui primū in Galiciam, & deinde Lisybonã se contulerunt. Substitit ibi Prior per decē dies, & domus quorundã ciuium, sibi inimicorū, prædæ exposuit: magnã sacco copiam mercatorib. vi extortã, in Gallias misit: à ciuibus 100. millia ducatorum sibi mutuo dari petiit: cumq; intelligeret Auilã cum copiis adpropinquare: Coimbriam, Montem maiorē, & aliquot alia oppida illi clauis obtulisse:

misit Episcopum Guardensem Vianam, & ad Pontem Limæ, vt maiores copias, ad hostem
 fluminis traiectu prohibendum, colligeret. Interim Albanus Lisybonæ cum magna mole-
 stia, & animi anxietate vivebat. Videbat enim Lusitanos longe arrogantiores, quam vn-
 quam antea, ab Hispanis dissidere, & se à rege nullam licentiam habere in contumaces ani-
 maduertendi, ita, vt par erat, & vt alibi facere consueuerat: Priorẽ adhuc cum copiis circũ-
 uagari: in vrbe quotidie multas rixas inter Lusitanos & Castellanos nasci, & has duas
 nationes mutuo odio ita flagrare, vt facile maior aliquis tumultus inde oriri posse videretur.
 Quantumuis autem Hispanis expresse iniunctum esset: vt patienter iniurias ferrent: ta-
 men non erat hoc in ipsorum potestate. Cum enim hoc Albani mandatum Lusitani ex
 metu proficisci putarent, indies magis magisque insolescentes conuitia spargebant, & Hi- 10
 spanos ad pugnam mira cum petulantia prouocabant. Albanus itaque, vt his incommodis
 aliquod remedium adferret, iussit muniri aliquo modo arcẽ, quæ in vno è collibus ciuitatis
 sita est, antiquissimi operis: & in eam maximam partem militũ collegit, vna cum tormen-
 tis, commeatu & reliquis instrumentis bellicis: & ita militibus remotis à portis vrbis, ad
 quas excubabant, & vbi in odium vulgi incurrebant, & rebus suis in tuto collocatis,
 paulatim iracundiam Lusitanorum mitigauit. Sancius Auila interim appropinquauerat
 Auero, vbi extra muros obuiam illi progressi sunt primarii ciues, qui præ gaudio lachry-
 mas nõ tenebant: sed ante omnes gestiebant complures, qui hæcenus in carcere detenti,
 & in vitæ periculo fuerant, propterea quod se Antonio opposuissent. Exacto à magistratu
 fidelitatis iuramento, cum intelligeret Priorem Portum profectũ, eum insecutus est. Erat e- 20
 nim audissimus manus cũ illo cõserendi, præsertim cum iam venisset Iacobus de Cordu-
 ba cum militibus, nuper ab Albano subsidio missis: ex quibus tamen multi vel mortui erant,
 vel aufugerant, ita vt ad quingentos redigerentur. Habuit castra in diuersis locis, & agri-
 colis studiosè pepercit: cumq; peruenisset Rifanam Sactæ Mariæ, quæ quindecim miliaribus
 distat à sinistra ripa Dorii (in dextra autẽ sita est ciuitas Portus) cogitare cõcepit de ratio-
 ne fluminis traiciendi, quod ad hostem vincendum hoc omnium maximũ impedimentum
 esse existimaret. Sciebat flumen esse rapidissimũ, ferri inter montes asperrimos, nec vsquã
 vado transiri: Adducebat ille naues aliquot plaustris impositas, quas in flumẽ dmitteret.
 & quanquam essent paucæ, tamen beneficio illarum ripam peruestigari, & alias reperiri
 posse sperabat. Verum naues longitudine itineris, & carrorũ concussione, ita quassatæ fue- 30
 rant, vt fatiscerent, & fere inutiles viderentur. Itaque motis castris ad monasteriũ Grisum,
 quod aliquanto propius est flumini, Auila alias naues quæreri iussit, sed nullæ inuentæ
 fuerunt. nam præterquã quod Prior edicto vetuerat, ne quæ naus ex dextra ripa solueret,
 etiam tres, aut quatuor lembi armati, per flumen huc illuc circumuagabantur transitus
 impediendi gratia. Itaque Auila maiori quam ante, cum diligentia misit, qui in omni-
 bus locis, tum vicinis, tum etiam nonnihil remotis, quotquot inuenirent, captas sibi ad-
 ducerent. Et sane voti compos factus fuit. Etsi enim nullæ inueniebantur in locis vrbi vi-
 cinis: tamen in superiore fluminis parte, quo Lusitani Hispanos penetraturos nõ putabant,
 complures inuentæ, & adductæ fuerunt. Ad has accesserunt illæ, quæ venerunt Massarel-
 lis, oppido in sinistra ripa sito: cuius incolæ Priori irati, propterea quod ipsorum, tan- 40
 quam inobediẽtium, ædes cõburi iusserat, cum mulieribus, ac liberis in nauiculas imposi-
 tis, ad castra Hispanorũ confugerant. Adiuumento etiam fuit, quod cũ Antonius Serranus,
 vnus ex illis ductoribus, quos Auila naues conquisitum emiserat, fere ad ostium fluminis
 vsque progressus, nullam inueniret, forte vna, quæ ad ripam adpellere non audebat, è lon-
 ginq; inspecta, & militib. quos habebat, in insidiis collocatis, & omnib. vestibus de in-
 dustria detractis, se ab Hispanis spoliatum finxit. Cum enim nautas, explorator quidam
 Lusitanus, (quem prope se abscondiderat, ita, vt ab illis conspici non posset) in clama-
 set: illi ad ripam appulerunt: & Serranus in eam ingressus displosit paruulum sclopetum,
 quod abdiderat, & ita non tãtum nautas perterrefecit, verum militibus in insidiis colloca-
 tis signum prorumpendi dedit: cumque hi aduolassent, Serranus subito in potestatem suã 50
 redegit nauiculam, & illius beneficio adhuc duas aut tres, satis paruas, quæ erant in vicina:
 atque sic in vniuersum erant trigintaquinque, quibus bona pars exercitus flumen traicere
 posse videbatur. Ardebat desiderio quã primũ traiciendi Auila, seq; nõ incõmode id facere
 posse existimabat sed omnib. reliquis ductoribus hoc consilium temerarium esse videba-
 tur. neque enim flumen vilo in loco nauibus transiri posse credebatur, nisi prope Petram
 Salsam, vbi erat traiectu solitus, sed quem hostis munitum præsidio firmauerat. In reliquis
 enim partibus ripæ asperitas transitum impediẽbat. Vnde fiebat, vt hostis decipi nõ posset,
 licet fingeret, vt fieri solet, se in vno loco traiecturos, & postea in alio traicerent. Dicebant
 nauiculas esse paucas, & nautis non optime instructas. Et quamuis fortasse bonam partem
 peditem

peditum capere possent: tamen in iis non esse locum equitatu qui necessario in citeriori
 ripa relinquendus esset, id quod tamen è re non futurum videbatur. Præterea in ripa vlti-
 riore, non tantum eam partem, ad quam traiciposset, tormentis & vallo munitam esse, sed
 etiam magnam peditum, & equitum multitudinem ibi conspici. Qua de causa transitum
 fluminis non sine manifesto periculo tentari posse, & consultius, videri, adhibere diligen-
 tiam in comæatu conquirendo, & non nimium in traiciendo flumine properare, pro-
 pterea quod Regis pluris interesset, rei summam in tuto collocari, quam festinari. Satis in-
 telligebat hæc incommoda Sancius Auila, sed duæ res erant, quæ ipsum ad transeundum
 adigebant. Prior erat penuria comæatus, quæ in horas crescebat. Altera, quod intelligen-
 10 ret, Eduardum Lemisium, Martinum Lopezium Azeuedum, & Antonium Susam Cou-
 tignum, qui Prioris partibus studebant, cum copiis, quas collegerant, illi subsidio venire
 constituisse: id quod impedire cupiebat: & adhæc omnia accedente Lusitanorum con-
 temtu, qui ex superioribus conflictibus natus erat, omnino sibi traiciendum iudicabat.
 Quamobrem exercitum in ripam fluminis duxit: cumq; eo in loco à Lusitanis propugna-
 culum quoddam prope oppidum Gaiam extructum videret, existimauit se necesse habi-
 turum illud oppugnare, & non nihil temporis ibi consumpturum: sed minus opinione sua
 negotii sustinuit. Cum enim Petrum de Sotomaiori cum aliquot equitibus ad situm pro-
 pugnaculi contemplandum misisset, præsidarii, sclopetis semel in equites displosis, & pro-
 pugnaculo deserto, in ciuitatem se receperunt: & ita in citeriori ripa omnibus obstaculis
 20 submotis, nihil reliquum erat, nisi vt Auila de ratione aliqua quam minimo cum incom-
 modo traiciendi cogitationem susciperet. Perlustrauit itaque totam ripam superiorem, si
 forte in aliquem alium traiectum incideret: cumque omnia aspera, imò, prærupta de-
 prehenderet, nullum locum vel mediocriter commodum inuenit, nisi Auintesi, ad duo à
 castris milliaria: vbi (quamuis difficulter) ab vtraque parte, & nauiculæ conscendi, & in ri-
 pam euadi poterat. Cum itaque eo in loco traicere constituisset, in castra reuersus consi-
 lium suum detexit, & quia nonnulli hæc improbant, conuocatis omnibus, in hanc sen-
 tentiam locutus est. Miramini fortasse, quod ego crastino die cum toto exercitu hoc flu-
 men traicere constituerim, propterea quod res difficultate & periculo non caritura vide-
 tur. Puto enim anai tempus incommodum, ripæ asperitatem, hostium armatorum in oppo-
 30 sita parte multitudinem, & munitiones vos mouere posse, vt de victoria dubitetis: præser-
 tim cum ab illis numero longe superemur. Verum enimvero quandoquidè vbi minor est,
 metus, ibi etiã minus periculi est, libet mihi demonstrare, nullum hîc periculū metuendum,
 sed potius institutum meum cum certissima & gloriæ & vtilitatis spe esse coniunctum. Su-
 periores dubitandi rationes omnes (si forte vobis ob oculos versantur) sunt vanæ. Tempus
 enim nocere nobis non potest, cum vnda fluminis sit tranquilla: ripæ satis nobis loci ad
 transeundum relinquunt: & munitiones hostium tam infirmæ sint, quam hætenus omnis
 eorum defensio imbecilla fuit. Estote memores, vos cum triremibus Setubalo soluentes,
 in ripam expositos fuisse ad Cascaisium, vbi iidem isti hostes sub celeberrimo totius Lusi-
 tanix duce castra commodissimo loco posuerant: & tamen illos non solum exscensionem
 40 militum non prohibuisse, sed etiam vix cõspectum nostrum tulisse. Scitis enim illos, nobis
 pene non visis, turpiter præcipuum totius regni locū deseruisse. Recordamini, cū tota Lu-
 sitania cū pseudorege suo Alcantaræ castra in loco natura, tormētis, aliisque rebus munitissi-
 mo haberet, nos in conspectu Lusitanorum arcē S. Iuliani tormentis maioribus conquassa-
 tum in potestatē redegissemus, cum interim illi non tantum arci subsidio nō venire, sed ne qui-
 dem ad velitandum prodire auderent. His autem rebus gestis, cum deinde recta ad exer-
 citum Lusitanorum contendissemus, simulatq; in cõspectum illorum venimus, testes vos
 omnes estis, milites Lusitanos de nulla re magis quam de fuga sollicitos fuisse. Existimatif-
 ne igitur, obsecro, partē illius exercitus maxime imbecillam, & timidā, quæ in vltiorem
 huius fluminis ripā se recepit, plus negotii exhibiturā, quam vniuersæ copix exhibuerint?
 50 Duo sunt, quæ nobis in hac expeditione, tanquam scopum, proponere debemus. Alterum
 est vtilitas Regis: alterum honor, & gloria nostra: & sane fortuna, vt vtrumq; eo facilis cõ-
 sequamur, manifesto nobis aspirare videtur. Si enim hostes confidissent in loco tali, vt in-
 ter ipsos, & nos nihil obstaculi interiectum esset: existimarem sane nec admodum præclare
 nos de rege merituros, nec adeo magnam gloriam consecuturos esse, si illos vinceremus.
 Nam quid vel vtilitatis, vel laudis expectari potest ex debellatione reliquiarum exercitus
 illius, quæ integrum & vallo, fossaq; cinctum tam paruo negotio fudimus, fugauimusque?
 equidem nihil. Verum fortuna nobis, vt dixi, ita indulget, vt Antonius, hoc flumine, & hæc
 ripa veluti scuto quodam contra nos se protegere, & hic nos expectare constituerit: & opi-
 nio cõmunis sit, cum ex hoc loco R. M. iniusta regni possessione turbare posse: nimirum,

ut nos, si illum profligamus, eo maiora præmia consequamur, quo difficilius videtur ne-
 gocium: quod tamen non maiori cum difficultate coniunctum fore puto, quam superiora
 omnia, quæ in hoc regno feliciter confecta fuerunt, dummodo vos sitis adhuc iidem illi,
 qui ante paucos dies eratis. Nolim tamen vos existimare me soli vestræ virtuti huiusmodi
 victorias acceptas ferre. Credo enim bonitati causæ quam R. M. & iniquitati eius, quam
 Antonius fouet, tutius illas tribui posse. Quis est, qui ignoret regnum hoc ad regem no-
 strum iure spectare? Quod est tribunal in vniuerso mundo, quod non sponte sua pro rege
 sententiam tulerit? Quis autem contra est, quem fugiat, quam tyrannice Antonius nomen
 regium sibi arrogauerit, & quam parum iuris in hoc regnum vere possit prætere-
 re? quis ignorat eum esse nothum, & tantæ dignitatis incapax? De his apud omnes constat. Qua
 de causa Deus iustissimus per nostram manum castigare vult illum, qui pœnam meruit:
 nec hos, qui iniustam causam fouent, quidquam iuuat vallum, flumina, munitiones. Con-
 seientia enim maculata non tantum animi vigorem debilitat, sed etiam vires omnes ener-
 uat. Iustitiæ regis, & virtuti nostræ non solum hostes tam imbecilles resistere non possunt:
 verum etiam illæ superarent longe maiores difficultates, quam sint hæc, de quibus agimus:
 id quod vos & hætenus experti estis, & craftino die, Deo iuuante, experiemini. Hæc ora-
 tio, & ducis auctoritas, quæ apud militem magna erat, effecit, vt consilium ipsius ab omni-
 bus approbaretur. Itaque Sancius Auila in noctem, & diem sequentem hæc constituit. In
 ripa vrbi opposita iussit collocari tormenta maiora, quæ habebat, idque in loco, quoad eius
 fieri poterat, commodo, ad ripæ contrariæ partem illam, vbi traiectus erat, defensoribus
 nudandam, & hostem offendendum. Relicto castris præsidio ex Germanis & Hispanis,
 decreuit cum tertia parte exercitus, nauium, & equitum de nocte redire ad traiectum, quem
 inuenerat: & milite, beneficio nauium in oppositam ripam exposito, hostes à latere adori-
 ri. Iussit reliquam partem exercitus, ductu Roderici Sapatæ, residuas naues ad Petram fal-
 sam conscendere, & singulas naues quantum possent numerum equorum per capistra al-
 ligatorum, & natantium, vna traducere: & fingere se cupere traicere, vt hostis huius rei
 metu occupatus detineretur: simulq; interdixit, ne plane in alteram ripam traicerent, nisi
 cum à reliqua exercitus parte, quam ille ad traiectum superiorem ducturus erat, in Lusita-
 nos impetum fieri viderent. Hæc omnia dexterrime ita facta fuerunt. Lusitani enim rei
 bellicæ imperiti, strategemati adeo peruulgato nesciuerunt occurrere. Sancius itaq; Aui-
 la, eum ad vltiorem ripam appulisset, hostem tam parum pugnacem offendit, vt quam-
 uis eo aliquot signa peditum contendissent: paruo tamen negotio in ripam euaderet, ita
 quidem, vt, quia nauiculæ non omnes milites simul capere potuerant, primi, qui in terram
 descenderant, antequam ceteri venirent, prælio cum Lusitanis inito, & decem aut duode-
 cim occisis, reliquos omnes fugarent. Non putabat Prior Hispanos tam citò traiecturos:
 sed cum intellexisset, quo pacto hoc affecti essent, & quam male à suis pugnatum fuisset,
 re nondum satis diuulgata, primarios ciues, quos conuocari iusserat, in hanc sententiam
 allocutus est. In more positum est tyrannis, vt cum ius sibi deficere animaduertit, sub alio
 prætextu ad vim se conuertant: & hanc in illius locum substituunt, quo eo facilius voti com-
 potes fieri possint. Econtra iusti & clementes Reges non tantum iustitiæ se subiiciunt: sed
 etiam ad subditorum voluntatem studiose se accommodant. Ego, qui ab eo tempore, quo
 Rex Sebastianus sine liberis decessit, semper paratissimus fui, primus omnium agnoscere
 imperium illius, cui per iudicium sententiam regnum adiudicatum fuisset, quieui; donec,
 Philippo de iure suo desperante, & bellum parante, vobis me regem, & defensorem nomi-
 nare visum fuit. Suscepi hoc onus non tam (ita Deus Optimus Maximus libertatem no-
 stram nobis conseruet) cupiditate regnandi, quam quæ neminem viderem, qui vobis sincero
 cum amore præesse posset. Qualem ego me gesserim, quid acciderit, vos scitis: scitis me vos
 in omnibus rebus non tam subditorum, quam sociorum loco habuisse. Sane temporis an-
 gustia non permisit: vt nobis de rebus ad bellum gerendum necessariis prospiceremus.
 Nam simulac rex salutatus fui, hostis, qui omnia parata habebat, qui iam varias infidias no-
 bis struxerat, qui multo ante de re tota, & deliberauerat & statuerat, arma iugulis nostris
 intentauit. Itaq; res necessaria, quæ conquiri cœperant, & auxilia à principibus Christia-
 nis promissa, in tempore præsto non fuerunt: vnde hi infelices nostri successus promanâ-
 runt. Semel pene inermes cum hoste congressi sumus. Si vobis animus sit denuo prælii
 fortunam tentare; facite, vt lubet: Sed ego id consultum non puto. Cum enim hætenus
 me in periculum aliquoties coniecerim, & hoc meo pectore, tanquam scuto vos quoad
 eius fieri potuit, protexerim: non puto rationi consentaneum esse (nisi forte vos id suadea-
 tis) vt denuo vos, & me ipsum dubio incerti prælii euentui exponam: in quo quantumuis
 superiores essemus, tamen, quod cupimus, non consequemur, neque statim hostem regno
 eiicere

eijcere possemus. Sin vero succumberemus, amittere ego spē omnem, q̄ concepi, vos intra breue tēporis spatium à iugo ceruicibus vestris immineti, liberādi. Sit mihi testis Deus Opt. Max. me quidquid feci, quidquid sum factururus, fecisse & facturū esse vestra tantum causa, & vt conseruetur æqualitas iustitiæ, cui iam vis infertur ab omnium acerrimo totius Lusitanæ hoste. Scio vos mihi fidem habere: sed si quis forte de veritate verborum meorū dubitat, ille velim cogitet, me quidem, si vestre vtilitati meam prætulisset, potuisse frui quiete, diuitiis abūdare, cum rege Philippo transigere, qui me toties pollicitationibus immensitentauit; vos autem hoc pacto in seruitutem redactos mancipiis similes futuros fuisse: vt accidit omnibus populis, qui regem eiusdem nationis non habent. Sed absit, vt vnquam priuata mea anteponam commoda vel vestra, vel publicæ huius regni vtilitati, cuius incolæ tanto maiores meos amore sunt profecuti. Ego fortasse ad tempus cessurus sum vi iniustæ, qua iam opprimor: sed nunquam vel de regno, vel de iure meo decedam: imo nouis armis, nouis viribus collectis, spero me actionem meam ita redintegraturum, vt breui in lætitiā conuertam mœrorem illum, quem in vultu vestro agnoscere mihi videor. Illa arma, illi apparatus bellici, illi milites, qui iam præsto non fuerunt, alias præsto erunt. Et, si humanum est calamitosorum hominum cōmiseratione adfici, spero fore, vt mei, qui tam iniuste opprimor, misericordia, non tantum humaniores, sed etiam ferocissimæ quæque totius mundi nationes moueantur. Certo scio vos amorem, quo semper & me, & maiores meos profecuti estis, infelici rerum successu imminui nullo modo passuros: & ego tali viatico instructus sum, vt, quantumuis aliquandiu forte à vobis abfuturus sim, tamen breui me ad vos rediturum, measque vires cum vestris ad vtilitatem & gloriam vestram, & ad hostium interitum & dedecus, coniuncturum esse confidam. Hæc oratio auditorum animos ita adfecit, vt multi lachrymas non tenerent: nec quisquam vel verbum respondere posset. Itaque Prior, conuentū dimisso, paulo post cum intimis amicis pene clam abiit, paucis de discessu suo admonitis: & profectus ad monasterium Aroucæ, inde itineribus obliquis per Vairam, & Barcellos Vianam se contulit. Sancius Auila interea, traiectis omnibus copiis, & Lusitanis è ripa opposita depulsis, recta ad urbem contendit. Porro ciues, consilii à Priore capti ignari, & multos milites adesse videntes, conabantur resistere, & quantum poterant, globis tormentorum Hispanos aduentantes propellebant. Auila cum loco, in quo tormenta Lusitanorum collocata erant, adpropinquasset, eodem momento etiam Rodericus Sapata, qui nemine prohibente militem exposuerat, superuenit. Ceterum Lusitani ita erant de fuga solliciti, vt ne vnus quidem hostem expectaret. Sancius aliquandiu fugientes insecutus est, & equitatum misit, qui illos vltius prosequeretur. Verum pluuia, & diuerticulorum varietas in causa fuit, vt & Lusitani eo commodius elabi possent, & Hispani, paucis cæsis, se reciperent. Persuaserant sibi victores Priorem mansisse in ciuitate, quippe quæ hostis impetum expectatura videretur, & densam globorum grandinē eiacularetur. Verum interim dum Sancius omnia peruestigat, partim vt videret, vllæne hostium reliquie superessent, partim vt locum ad oppugnandam ciuitatem commodum deligeret, ciues intellecta Prioris fuga, sententiam mutarunt. Vnde in mœnibus in signum pacis vexillum candidum erectum fuit: certum & victoriæ, & fugæ Prioris indicium. Itaque Auila, equitatum in duas partes diuisum insequi Priorem iussit diuersis itineribus, vt eo difficilius elabi posset: & deinde magistratus ex vrbe egressus, iuramentum fidelitatis præstitit, & portas aperire voluit; sed iussit illas claudi Sancius, ne forte milites, prædæ auidi, irrumperent: & non obstante hoc illius mandato, parum abfuit, quin ciuitas in damnum ineurreret. Cum enim adhuc ibi essent quidam ex exercitu Prioris, ingredientibus per vnā portam nonnullis è primariis Hispanis, ciues per alteram portam emittere incipiebant milites Lusitanos: quod tamen celare non potuerunt milites quosdam Hispanos, qui extra urbem erant. Hi itaque per eandem portam ingressi (ita tamen, vt Lusitanos exitu non prohiberent) cœperunt spoliare aliquot ædes vicinas, & ita facile tota ciuitas prædæ militum cessisset, nisi, priusquam alia vexilla peditum superuenirent, Sancius tumultu excitatus, cum inferioribus præfectis accurrens, eorum conatui sua auctoritate obstitisset. Prior Vianam ingressus, cum animaduerneret se in regno resistere hosti non posse, nauī conscensa, in Galliam nauigare constituerat: & quanquam illa iam parata esset, tamen propter ventum contrarium adhuc ibi hærebat. Interim pars equitatus, qui eum Vianæ esse intellexerat, eo peruenit: cumque contra hunc ciues arma pararent, præfectus equitum dixit, nisi deditionem facerent, fore vt exercitui vicino, & intra biduum, aut triduum adfuturo, prædæ essent. Ciues hoc sermone perterriti, deditionem salua vita, & facultatibus, fecerunt. Porro equitatu ad urbem aduentante, Prior, se in periculo, & cum amicis

dubiæ fidei versari, & ab exercitu nudū esse, animo reputans, decreuit potius cum mari & ventis, quā cum hoste certare: Et ideo cum episcopo, & reliquis asseclis suis nauē conscendit, sperans interim dū ciues hosti resisterent, & antequam Hispani illum eo in loco esse intelligerent, fore, vt aura, quantumuis lenis, se paulisper à littore in altū propelleret. Verum cum fortuna, (vt cū vulgo loquar) ipsum premendo nondū exsaturata esset, non tantū maris cōmotio, & ventus contrarius magis magisq; creuit, sed etiam durauit tam diu, vt Hispani in vrbe admitti, & Antonium in illa naui esse certiores facti, sese ad eum insequendum pararent, & pene pro iam capto haberēt. Ceterum Prior de re tota admonitus, & periculi, in quo erat, magnitudinem considerans, inter eos, qui aderant, monetā argenteam (cuius non magnā summam habebat) distribuit, & nauæ habitu ascito, assumptisq; rebus pretiosissimis, cum Comite Vimiosio, Episcopo & reliquis intimis, in scaphā ingressus non sine presentissimo vitæ periculo ad ripā Minii fluuii, ciuitati oppositam. Quod cum animaduertissent Hispani, conati sunt, statim è vestigio illum insequi: sed quia Minius in eo loco vado non transitur, antequā illi naues conscenderent, Antonius elapsus est, amicorum, & nonnullarum rerum carissimarum iactura facta, sed salua bona parte lapidū pretiosorum, quos vestibus insuerat. Sane inuenta postea fuerunt in Hispaniis aliquot frustra pretiosissimarum illarū phalerarum, quarum mentionē fecimus, apud militem quendam Hispanum, qui se illa, fugiente Priore, cuidam ipsius mancipio abstulisse dicebat. Veruntamen Rex hominē suspectum habens, quasi Antonium à se captum, lytro illo accepto, dimisisset, eum satis diu in carcere detineri iussit. Videbatur fortuna Antonium fugientē adiuuare, fortasse ad maiore istius Regni adflictionē. Nam eo ipso momento, quo ex nauicula in terrā egrediebatur, venit in eandē ripam pars equitatus, qui ipsum inuestigabat, quiq; facile illū capere poterat, si eū tam prope esse existimasset. Verum cum hi equites in opposita ripa reliquam partem equitatus naues conscendere, fluminis traiciendi causa, viderent, nec propter distantiam satis dignoscere possent, sociiue essent, an hostes, & quem in finem traicere constituisent, dubii & incerti, quid agerent, hæserunt, & interim Prior in latebras aliquas se abdidit. Et quamuis paulo post ex vexillis socios adpropinquātes cognoscerent, tamen antequam hi, qui in sinistra ripa erant, intelligerent, quid molirentur illi, qui ex altera veniebant, tantum temporis infusum est, vt omnis rei benè gerendæ occasio elaberetur. Interea Rex inceperat conualescere ex periculosissimo suo morbo: quo durante, cœperat etiam laborare Regina Anna ex febris putrida, ex qua intra paucos dies mortua est cum incredibili dolore Regis, propterea quod moribus ipsius omnino responderet, & singulari bonitate prædita esset. Recuperatis pristinis viribus cum antea nolisset in Lusitania ingredi, nisi tota pacata esset, & iam Priorem victum latibula querere videret, contulit se Eluas, primam Lusitaniæ ciuitatem, in qua à Lusitanis summa cum lætitia exceptus fuit. nam in illa, & aliis ciuitatibus, Castellæ vicinis, nō sunt ita Hispani exosi, vt in reliquis. Ibi sustulit portoria, quæ soluebantur tam in Castella, quam in Lusitania pro mercibus, quæ hinc inde exportabātur, & importabantur: & quotannis ad centum quinquaginta millium ducatorum summā ascendere putabantur. Constituit præmium 80. millium ducatorum illi, qui occidisset Priorem, tanquam per duellionis reum, & publicæ pacis perturbatorem. Indixit conuentum omnium ordinum regni ad XV. diem Aprilis Tomarum, quo se conferre constituerat. Et erat communis opinio, & summa expectatio fore, vt eo in loco omnibus Lusitanis qui in Regiam Maiestatem deliquerant, venia daretur: vt illi, qui officium fecerant, præmiis adficerentur, deniq; vt omnes in vniuersum multa beneficia consequerentur, & ciuitatibus regni, quidquid peterent, concederetur. Non restabat in continenti vlla ciuitas aut oppidum, quin regi Hispaniæ iuramentum fidelitatis præstitisset. Postquam enim Prior Viana aufugisset, omnia ab Hispanis in potestatem redacta fuerunt: arces & oppida Africana, & insula Madera parebant: ex partibus vero remotioribus propter temporis breuitatem nondum quidquam certi haberi potuerat. Supererant septem insulæ Terceræ, quæ nondum Regem pro domino agnouerant: immo, fama erat reliquas omnes, præter insulam S. Michaelis, ipsius imperium recusare. Et quanquam non magni momenti esse viderentur, & fere nullo in pretio haberentur: tamen propter hanc contumaciam aliquo in numero esse cœperunt. Porro cum septem sint, tamen fere omnes paruæ sunt, & incultæ. Insula S. Michaelis, centum miliaribus, quam reliquæ, Hispaniæ propior, est omnium optima, & habet Episcopum, cui etiam inspectio reliquarum insularum competit. Præcipuum eius oppidum Punta Delgata vocatur. Quæ post illam reliquis melior est; appellatur nomine generali Tercera. Hæc est fertilis: & natura ceteris munitior. Angra est oppidum eius maximum, à quo Episcopus, cuius mentionem feci, denominatur. Reliquæ, nimirum insula S. Mariæ, Faialis, Pici, Corui,

Corui, & Florum, sunt minores, & quædam plane desolatæ, quædam paucos habitatores habent. Incolæ harum omnium sunt homines superstitioni, & vâni: cumque, nescio quibus, somniis fascinati essent; iam inde à tempore prælii Africani nunquam sibi persuaderi passi fuerant regem Sebastianum in eo occubuisse: & quamuis hæc opinio aliquandiu in toto regno inualuisset: tamen hic diutius quam alibi, durauerat, & quantumuis de mutationibus rerum, quæ in imperium Regis Henrici, & gubernatorum inciderant, certiores facti essent, tamen nihilominus sperabant fore, vt Sebastianus ex improviso compareret. Ceterum Antonio rege salutato, videbantur quodammodo errorem suum agnouisse. Cum enim ille statim in omnes has insulas cum litteris ad magistratus ministros suos misisset, qui possessionem earum ipsius nomine occuparent, prompte imperium Prioris receperunt, & ad iuramentum fidelitatis præstandum miserunt Stephanum Sylueram, & Melchiorum monachum Franciscanum: qui cum Lisybonam appulissent, non potuerunt ad Priorem peruenire, quod ille iam prope Alcantaram victus Portum versus fugisset. Verum illi, qui victoriam Hispanorum parui faciebant, Priorem secuti in ciuitate Portus omnium Insularum nomine ipsi iuramentum præstiterunt: & deinde mense Nouembri anni octuagesimi in Insulam Terceram reuersi, retulerunt, quid effecissent. Addebant autem ANTONIVM quidem prope Alcantaram prælio superatum fuisse: sed illum ex regione, inter Dorium & Minium sita, triginta millibus militum collectis, ad vindictam de Hispanis sumendam redire: & licet postea de integra PHILIPPI victoria, & Antonii fuga certiores facti fuissent, tamen in sententia perseverarunt, in qua magis magisque confirmati fuere, propterea quod ministri PHILIPPI neminem eo misissent. Contra ANTONIVS, & Comes Vimiosus per litteras & per nuntios diligentissime illos, vt in fide permanerent, hortati fuerant: cumque Comes eo ablegasset ANTONIVM SCALINVM Gallum cum litteris, quibus gratias ipsis pro tam constanti beneuolentia nomine Prioris, agebat, populi illi lætitia ita exultarunt, vt Scalinum Angræ cum solempni processione exciperent: eoque sub pallio in templum Misericordiæ deducto, concionem habuit Melchior Monachus, & consilia illorum voluntati diuinæ consentanea esse dixit.

Missam celebravit Blasius Camellus monachus, qui in oratione clara voce precatus est pro duobus regibus simul, nimirum pro Sebastiano & Antonio: & vulgo, quod ipsum interrogabat de rebus Sebastiani, respondit, se illi exhibiturum Sebastianum die quarto Augusti. Incolæ insulæ Sancti Michaelis, apud quos non erant seditiosi homines, qui illos instigarent, vt fiebat in Tercera, & qui erant natura aliquanto quietis amantiore, adiuuante Episcopo, qui regi Philippo addictus erat, nihil admiserunt eorum, in quibus ceteri peccabant, sed semper Regi Philippo obediuntissimi fuerunt. Cum autem Rex de his omnibus certior factus esset, voluit experiri, num qua ratione sine armis populi illi rebelles ad obedientiam perducere, & error à ministris commissus, licet pene serò, emendari posset. Vi enim illas occupare videbatur difficile, propterea quod Tercera natura munita & asperis scopulis circumdata esset, quodque mare illud tempestatibus ita agitaretur, vt non nisi spatio duorum, aut trium mensium tutam stationem ibi naues haberent. Putabatur hæc res esse longe maioris momenti, quam hactenus existimatum fuerat, non propter bonitatem ipsius loci, sed propter situm. Nam in illas insulas necessitate pene inuitabili adpellere coguntur naues, quæ ex mundo nouo, & Indiis tam Orientalibus quam Occidentalibus veniunt: & si Gallias occupassent, maximo Hispaniæ damno adfecturi videbantur. Quia de causa Rex eo misit Ambrosium Aguiarium cum litteris, & delictorum venia si incolæ, Antonio deserto, Regiæ Maiestatis partes sequerentur. Hic cum in viciniam Angræ peruenisset, & litteras per quendam in oppidum misisset, insulares consilio conuocato, deliberare cœperunt, quid agendum esset. Et quia iam ante populi illi multum sibi licentiæ, & magnos spiritus sumplerant, mirabiles sententiæ dictæ fuerunt. Diuites enim, qui ad priuata commoda respiciebant, libenter Regis imperium receperant. Cum enim omnes ipsorum reditus consistere in frumento, quod in Lusitania solent vendere, videbant se nusquam alibi illud posse distrahere. Verum cum pauci essent, nec aperte, quid sentirent, proferre auderent, ambigue loquebantur. Pauperes, qui, quo minus frumenti ex insula exportaretur, eo viliori pretio illud se comparaturos animaduertent, nec de commerciis cum Lusitanis vel tantillum solliciti essent, pertinacissime Antonio adhaerebant. Multi præ iracundia fere in rabiem acti dicebant, Ambrosium Aguiarium esse admittendum in oppidum, in carcerem coniiciendum, & tanquam tyranni legatum puniendum: alii sine responso dimittendum censebant. Nonnulli optimatum, qui sibi in veniæ concessione non comprehensi esse videbantur, magno regi impedimento fuerunt. Cum enim

de venia impetranda penitus desperarent, obstabant, quæ minus plebs etiam cum pro domino agnosceret: imo ut potius ita Philippum offenderet, ut omnis spes reconciliationis deleteretur: & in ea re tam sedulo laborabant, ut dimisso Ambrosio Aguiario, qui in insulam Sancti Michaelis, ubi gubernatoris munere functurus erat, nauigauit, curarent celebrandam missam, in qua totus populus iurauit se pro Antonio vitam profunderesemper paratum fore. Confirmabant autem insulares in sententia vani quidam rumusculi, qui sparsi fuerant. Etsi enim Prior adhuc in Lusitania latitaret, Galli & Angli, qui in insulam adpellebant, ut eo magis animos, & beneuolentiam incolarum sibi conciliarent, dicebant Antonium in Anglia, & Gallia honorificentissime exceptum, ingentem exercitum conscribere. Porro cum gens illa ita adfecta esset, ut ipsi quiduis fere persuaderi posset, ex fæce plebis prodiit faber ferrarius, qui magna turba comitatus vatem se profitebatur, & decimo die Martii Regem SEBASTIANVM in insulam certo venturum, prædicebat. Cum autem dies ille cum incredibili populi expectatione illuxisset, in alto animaduersa fuit nauis satis magna, cuius conspectus ita vulgi animos commouit, ut, fabro alta voce, regem in ea esse, clamante, promiscue omnes ad littus properantes expectarent, dum SEBASTIANVS adpelleret. Quamuis autem nauis alium cursum teneret, nec insulæ vlllo modo appropinquasset, tamen populus vanam illam opinionem non deposuit: imo fuerunt, qui dicerent è nauis tres homines in nauiculam descendisse, & in monasterium Sancti FRANCISCI ingressos esse. Adfirmabant autem tres illos esse regem Sebastianum, Christophorum, Taucoram, & Xariffum. Cuius mendacii falsitas, quamuis facile detegi potuisset, tamen Deus propter peccata huius gentis illud non permisit: imo cum ex vno dubio in aliud decurrerent, quasi fato quodam fieri videbatur, ut incerti, & suspensi hærerent. Monachi enim Franciscani (quos tamen veritatis amantiore esse decebat) animaduertentes populum putare regem esse in illorū monasterio, illū in errore confirmarunt, & rem ita se habere professi sunt. Ut autem hoc eo facilius hominibus persuaderent, hinc magnum silentium simulantes, illinc innuentes se habere hospites eximia dignitatis, petebant commodato (secreto quidem, sed ita tamen ut facile res emanaret,) lectos è serico, vasa argentea, & alia ad supellectilem regiam spectantia. Curabant etiam confici vestimenta, pottas maiori, quam pro more, cura clauderant, & pro concione dicebant, se illis non vnum, sed duos Reges indignas exhibituros. & erant, qui quod in missis pro Sebastiano, & Antonio preces concipi audirent, existimarent non Sebastianum, sed Antonium esse in monasterio. Neque enim de ipsius discessu Viana, quidquam certi allatum fuerat. Transtulerat ad se fere totius insulæ imperium Cyprianus Figueredus, ex domesticis Comitum Vimiosii, qui iudicis officioungebatur. Hic, cum Hispanis aduersaretur, & cum monachis consentiret, consilia monachorum adiuuabat, & totos dies in monasterio consumendo, stolidum vulgus in opinione, quam de presentia regis conceperat, non mediocriter confirmabat. In rebus ad religionem spectantibus non valde constantes se insulares gerebant. Cum enim propter nimiam licentiam insolentes fierent nonnulli concionatores, & sibi plus auctoritatis, quam par erat, arrogarent, promittebant absolutionem, & multa alia, quæ non erant in ipsorum potestate, subobscure innuentes, se de ecclesia noua, suo arbitratu instituenda, cogitare. Quia vero Iesuitæ vel conatibus ipsorum sese opponebant, vel saltim ab ipsis dissentiebant, ianuis omnibus & portis monasterii calce & lateribus obruratis, veluti carceri cuidam inclusi fuerant. Porro, quamuis hæc insulæ non omnes Regem pro domino agnoscerent, nec nisi tractu temporis subigi possent: tamen, quodammodo bellum confectum & Philippus copias satis numerosas, nec vllum hostem, in quæ illas conuerteret, habere videbatur. Et quia iam iter ingressi erant milites Hispani, qui in Belgico stipendia fecerant, & ex Italia in Lusitaniam cõtendebant, vna cum nonnullis aliis, qui nuper conscripti fuerant, rumor erat, regem exiguo aliquo numero addito, ingentem exercitum cogere nullo negotio posse: & hac de causa Papam, in munere sibi commisso vigilantem, denuo vrgerem, ut expeditio susciperetur in Angliam, quæ sedi Romanæ non parebat: & Regi Philip. polliceri, si ille classem instruere, & ad occupandam Angliam mittere vellet, se expeditionem adiuturum thesauris Ecclesiæ, & Cruciatam, contributionem eorum, qui alioquin essent immunes, & subsidia concessurum, gratiamque ipsi facturum millionis auri, quem Rex sedi Romanæ deberet ratione reddituum, quos sub nomine depositi perceperat ex Archiepiscopatu Toletano, interim dum Archiepiscopus ab officio suspensus esset. Sed Rex, qui in tam recenti possessione Lusitanie incolas nondum satis pacatos cerneret, existimabat sibi prius res huius regni componendas & stabilendas esse, quam ad nouam expeditionem animum adplicaret. Veruntamen cum Papa eum stimulare non desisteret, diceretque iustum exercitum in illis partibus cogendo, non tantum

tantum Lusitaniam, sed etiam Hispaniam vniuersam, & Galliam in officio contineri posse, credibile est illum bonam partem illarum copiarum, si minus in Angliam, saltem in Hiberniam missurum fuisse, si ministri Pontificii, vel certi aliquid hac in re statuere ausi, vel superioribus mandatis instructi fuissent. Cum itaque nec incommoda, quibus milites obnoxii erant, nec sumptuum magnitudo moram paterentur: & Roma tanto interuallo distaret, nihil communi consensu conclusum fuit: & Rex, Italis dimissis, & militibus, qui in itinere erant, eo vnde venerant, regredi iussis, reliquum exercitum hinc inde in praesidiis collocauit.

Liber Octauus.

ARGUMENTVM.

In hoc libro continentur querela militum: quomodo Rex Philippus inuaserit Catharinam Ducissam Bragancie: iter regis Tomarum: Venia generalis: Conuentus, in quo regi, & Primogenito illius Iacobo iuramentum praestitum fuit: Postulata ordinum: Regis ingressus in urbem Lisybonam: infelix successus militum Petri Baldesii in Insula Tercera: Antonii abitus e Lusitania, & aduentus in Galliam: Adulsus Lupi Figueroe in Insulas Terceras, & reditus eius, omni fructu carens: apparatus Insularium: status rerum in Gallia, & Belgico: beneficia a rege petentibus collata: variae sententiae de iisdem conferendis: expeditio contra insulas suscepta: apparatus bellici regis Philippi, & Gallorum: classis tam Gallica, quam Lusitanica nauigatio in insulas Terceras.

IN medio horum bellorum inter curas & cogitationes de perturbato Regni statu, & de periculis imminentibus, venit Lisybonam Franciscus Villafagna, Doctor Iuris, & auditor consilii regii Castellae (hoc autem supremum regni Hispaniae tribunal est) & attulit Albano litteras, quibus illi iniungebatur, vt Villafagnam in rebus, quae ipsi mandatae erant, exequendis adiuuaret. Cum autem mandata statim exposuisset, quae nihil quod maioris momenti esset, continebant, sed tantum, vt vna cum reliquis ministris interesset computationi rationum exercitus, & mandatis de solutione subscriberet, visum fuit hoc munus minoris ponderis esse quam vt ad illud exequendum vir tantus mitteretur. Vnde nata est suspicio sub simplici hoc praetextu latere maius aliquid: & vulgo existimari coeptum, eum venisse ad inquisitionem instituentam in exercitum, & ipsum Albanum: quod quidem inuisitatum, & monstri simile erat. Quamuis autem Albanum facilius hoc artificium, quam reliquos, subodoratum fuisse verisimile sit: tamen simulauit se nihil horum intelligere, & humanissime habuit hunc Doctorem, eumque etiam ad deliberationes de bello, aliisque rebus grauissimis, (quae tamen ad ipsius officium non pertinebant) adhibebat. Reliqui ductores & milites Hispani, qui non tam bene dissimulare didicerant, liberius de hoc negotio loquebantur, & aliquanto impatientius, quam Albanus. Dicebant hanc esse nouam, & haecenus incognitam iudicii formam. Nam necessario rem fore, aut duci cum exercitu, aut exercitui cum hostibus: nec se videre, quinam inter se litigaturi essent. neque enim milites vel posse, vel debere accusare ducem: neque hostes contra exercitum victorem audiri fas esse. Et si forte res tam stupenda eueniret, credibile esse, fore etiam, vt hostes declararentur subditi fideles, & rebellis exercitus, qui Regnum in Regis potestatem redegisset. Querebant, qua in re peccasset Albanus? Vtrum peccasset vt gubernator, an vero, vt Dux belli? Vt gubernatorem eum non peccasse dicebant, propterea quod nihil, etiam in rebus minimi momenti, inscio rege, statuisset, praeterquam quod etiam non nisi paulo amplius duobus mensibus gubernatoris munere functus esset. Sin vero peccasset, vt Dux belli, querebant, quid legibus negotii esset cum armis, & stylo militari cum ciuili? Etsi autem talia milites dictarent: tamen non valde eos culpa, quae Duci imputabatur, mouebat, quod putarent, quidquid esset, dignitatem, & innocentiam facile illum ab omni periculo vindicaturam. Propria autem mala, & incommoda illos praecipue mouebant. Amittebant enim spem praemiorum, quae pro laboribus praeteritis se consecuturos putarant. quandoquidem ex hac vltima expeditione, in qua regi tam strenuam & fidelem operam nauassent, sibi poenas potius, quam remuneratione, expectandas esse intelligerent. Existimabant Regem non considerasse,

quod ipsi acquisiuisent regnum spatio quinquaginta dierū, prorsus eō modo (vt ipsorum
 verbis vtar) quo regnū cœlorum adquiretur: nimirum comedendo panem, & bibendo a-
 quā, & à rebus alienis abstinendo: & hoc dicebant, quia solo buccellato vixerant, nec vi-
 lius loci, muris cincti, præda ipsis concessa fuerat. Ferebant ægerrime se obnoxios esse ca-
 lumniis aulicorum otiosorum, & baccalaureorum (ita enim milites Hispani in contemptū
 legū, & iustitiæ vocant etiā præcipuos Doctores Consilii Regii) qui Badagiozii subsisten-
 tes in maximo æstu vina glacie refrigerata bibissent, nasoq; suspendissent eos, qui in belli-
 cis periculis versabantur. Commemorabant quantum miseriarum in mari, ex Italia in Hi-
 spaniam nauigantes, experti essent: cum quanta fame in Hispaniis, cum quantis caloribus
 in Extremadura, cum quam violenta peste in Lusitania conflictati fuissent: denique seue- 16
 ram Albani disciplinam, & furcæ supplicium, omni minimo delicto constitutum, inculca-
 bant. Addebant regem, ne impunita (vt ita dicerent) maneret altera victoria, prope Por-
 tum obtenta, misisse alium Doctorem ad inquirendū in actiones Sancii Auilæ, & copia-
 rum, quas ille habebat, & quæ regi integram regni possessionem acquisuerant. Sane ve-
 rum erat, missum eo fuisse Franciscum Tedaldum, auditorem tribunalis iustitiæ in Galicia:
 qui magna seueritate inquirebat in omnia peccata vel Auilæ vel militū, Aiebant satis con-
 stare quanto intervallo in aula regis litteræ armis anteponebantur, propterea quod illi, qui
 togati huic expeditioni interfuisent, militibus fructum suorum laborum, & profusi san-
 guinis præmia præripuisent. Regem enim huiusmodi hominum desiderio cumulatissi-
 me satisfacisse, reliquis neglectis. Ad hoc probandum sigillatim enumerabant munera 20
 & officia, quæ Duci Ossunensi, & ceteris legatis collata fuerant. Cum enim certum sit,
 proceres Hispaniæ ad nullam aliam dignitatem maiorem cum diligentia aspirare, quam ad
 Vicariatū regni Neapolitani, ad quem illi per multos gradus ascendere student: regem
 hunc Duci Ossunensi referuasse. Reliquos vero Hispaniæ Barones, & nobiles hoc vnum
 in votis habere, vt fiant cubicularii Regis: & hunc locū Regem Christoph. Moro vna cum
 aliis totius Lusitaniæ fructuosissimis officiis assignasse. Quod ad togatos, qui consilii regii
 membra sunt, dicebant hos ad nihil aliud aspirare posse, quā vt cooptentur in consiliū Ca-
 mere, q; est tribunal, constans ex tribus aut quatuor doctoribus delectis, qui vna cum rege
 de venia delictorum concedenda, & de aliis rebus (quas illi gratias adpellant) deliberant.
 Et hoc officium, cui præerat Rodericus Vasquius, attribuisse Regem Ludoico Molinæo, 30
 quem alii cuidam antiquiori prætulisset. Hæc & alia, etiam inconsideratiora, milites li-
 centia quadam militari effutiebant. Et licet fortasse à veritate non multum aberrarent:
 tamen homines, qui affectibus hæc in parte nihil tribuebant, illos superiora omnia im-
 merito exaggerasse, & rem mali exempli esse iudicabant. Neque enim mirum videri
 debere, si Rex, cui consideranda essent multa, quæ hominibus priuatis ne quidem in
 mentem venirent, præbuisset aures crebris querelis, quæ ad ipsum de militibus defere-
 bantur, & quomodo res se haberet, indagare voluisset. Neque credibile esse Villafagnam,
 & Tedaldum habuisse potestatem de huiusmodi rebus sententiam pronuntiandi, sed tan-
 tum veritatem inuestigandi. Et quod Villafagna mandata arcana accepisset, signum fuis-
 se prudentiæ & modestiæ regis: nimirum, vt hoc remedium esset quam lenissimum, & 40
 ne qua Albano & inferioribus ducibus nota inureretur. Neque esse, quod milites puta-
 rent, vel sibi licere regnum illud pedibus conculcare, & deuastare, sicut rebelles Belgi-
 ci prouincias, & ditionem Regis alicuius inimici, vel proprie Lusitanis conuenire no-
 men odiosum rebellium, & perfidorum, quantumuis fortasse non male subditi inquieti,
 commoti, & à nouo iugo suscipiendo non nihil alieni votari possent. Hæc mustrationes
 aliquandiu durauerunt. Ceterum cum commissarii nec punirent, nec in iudicium vo-
 carent quenquam, paulatim indignatio militum fuit mitigata. Cui rei adiumento etiam
 fuit, partim Villafagnæ prudentia, partim, quod inquisitione instituta, querelas ad re-
 gem delatas nullo fundamento niti re ipsa animaduerteret. Appropinquabat interim dies,
 in quem Rex conuentum procuratorum indixerat: sed prius quam Tomarum (qui lo- 50
 cus comitiis destinatus erat) proficisceretur, voluit inuisere Catharinam, vxorem Du-
 cis Braganciæ, quæ hanc ob causam Villauizosa Villaboinum excurrerat, quo Rex v-
 mnibus Hispaniæ proceribus comitatus, cum se contulisset, & cum illa fere mediā
 diei partem familiarissime colloquendo triuisset, Tomarum discessit. Neque vero eo in
 loco statim promiscue tot, & tanta beneficia contulit, vt expectationi Lusitanorum satis-
 faceret. Cum enim (vt supra attigimus) consilium Lusitaniæ ex hominibus præcipue
 dignitatis constituisset, in illud omnia negotia reuocabat, nemine omnino ex Hispanis
 Lusitanicis rebus sese ingerente: & ita eueniebat, vt fore nemini vel in danda audientia,
 vel in negotiis expediendis satisfaceret. nam nec Rex multum properabat, & ministri tum

numero, tum pondere libellorum supplicum obruebantur: nec propter difficultates, & intricatas consequentias responsa dare, & certi aliquid statuere poterant: & ita negotiorum expediendorum spes in solo temporis progressu sita erat. Vnde dicebant Lusitani, Regem quidem literis, verbis, & habitu benignitatem magnam, & beneuolentiam erga Lusitanos, & insignem liberalitatem præ se ferre: sed tamen re ipsa (siue hoc ipse, siue ministrorum vitio eueniret) nondum quenuquam villo beneficio adfecisse. Duci Bragançie, qui amplissima quæque sibi pollicebatur, tum temporis nihil omnino datum fuit, propterea quod in petitionibus suis modum omnem excessisset: Tantum confirmata ipsi est Conestabilis Lusitanie dignitas: & creatus fuit eques Aurei velleris, & à rege inuitato honore (nam illum quoties Missæ interesset, in templo prope se post peripetasma consistere volebat) adfectus, nihil tamen obtinuit, quod vel diuitias, vel potentiam illius augere posset. Antequam deliberationes vllæ ab ordinibus instituerentur, regi solita cum ceremonia iuramentum præstitum fuit, & paulo post etiam filio primogenito, idq; in monasterio monachorum ordinis Christi (qui ordo tantum in hoc regno inuenitur) vbi ille diuersabatur, eodem modo, quo tempore Henrici Regis factum fuerat, aliquanto maiori tamē cum pompa (propterea quod hoc fieret in publico ordinum conuentu) quanquam cum minori applausu hominum, qui non tanto amore Regem quanto Henricum, prosequēbatur. Veruntamen fuit spectaculum satis magnificum propter concursum nobilium, & propter maiestatem Regis, & propter vestem auro intertextam, qua Henricus, utpote Cardinalis, non fuerat indutus. Ibi publicauit eam, quæ tanto cum desiderio expectabatur, omnium delictorum veniam, quæ quamuis generalis vocaretur: tamen Lusitani eam iudicabant restrictam, captiosam, & conditionalem. Ignoscebat Rex generaliter omnibus illis, qui ipsum Prioris partes sequendo, offendissent: sed speciatim excipiebat multos, & nominatim quinquaginta duos, quorum præcipui erant Prior, Comes Vimiosus, & Episcopus Guardensis: non ignoscebat cuiquam ex monachis: declarabat inhabiles, & incapaces omnes eos, qui Priori operam nauassent, & ab illo vllos honores, commoda, officia, & munera accepissent, ita ut nunquam in posterum ad vllum officium, à rege conferri solitum, admitterentur, nec ijs, quæ prius ipsis collata fuissent, defungi possent. Itaque vulgo dicebatur, veniæ concessionem nemini prodesse, nisi illis, qui vel leuiter peccassent, vel nihil, quod ipsis eripi posset, haberent. Hæc res valde irritauit animos Lusitanorum, quod se frustratos viderent maxima spe, quam conceperant, fore ut beneficio huius condonationis ab omni pœna liberarentur: neq; tamen, ut quidquam hac in parte emendaretur, vllis clamoribus obtinere potuerunt: imo paulo post per Edictum fuerunt citati illi, quibus venia concessa non fuerat, ut, causa cognita, quamprimum sententia in eos ferretur. Interea conuenerunt procuratores Regni, & 19. die Aprilis primus actus comitiorum institutus fuit. Habuit orationē in præsentia Regis Episcopus Leiranus, nomine Antonius Pignerus, & initio ostendit, Spiritum sanctum solere adesse huiusmodi conuentibus, & ex ijs multum vtilitatis ad subditos redundare, & morem regum superiorū, quem in conuentibus indicendis obseruassent, sequi iam Philippum, ipsorum vestigijs insistentem, & cupere ab ordinibus pro sua prudentia, fide & amore de rebus, ad cōmunem totius regni vtilitatē pertinentibus, edoceri. Amplificabat condonationē delictorum, eamq; vocabat fructum clementiæ regis, & fundamentū esse dicebat, cui spes maiorum beneficiorum inniteretur. Postremo prædicauit magnitudinem amoris erga subditos & benignitatem regis promittens fore, ut benefacta, honores, & præmia, crescerent, vna cum fide, & obedientia quam subditi deinceps ipsi præstituri essent. Ad hæc breuiter responsum fuit à Damiano Aguiario Doctore, & vno ex procuratoribus Lisibonensibus. Agebat regi gratias nomine vrbs, & incolarum totius regni, tum propter delictorum condonationem, tum propter ordinū regni conuocationē, & omnes R. M. debitā obedientiā exhibere paratos esse dicebat. Petierunt deinde in vniuersum omnes & singuli procuratores ea, quæ videbantur: & concessa fuerunt à rege multa, ut, ordo equestris, reditus ad vitam, officia, item pecuniā numerata: octo aut decem ex inferiori nobilitate ad dignitatem, & gradum superioris euecti fuerunt: & similia: idque more potius Hispaniæ quam Lusitaniæ, in quâ procuratoribus hætenus nihil concedi cōsueuerat. Regno generatim plus aliquanto largitus est. Concessit enim omnia fere illa, quæ supra à Duce Ossunensi (sub hac conditione, si regni incolæ sponte sua regis imperium reciperent) gubernatoribus promissa fuisse diximus: exceptis illis capitibus, quæ ad præsidia, ad nauigationes Americanas, & occidentales, & æquale cum Castellanis in castella ius pertinebant. Dicebat enim Rex, antequam tale quid concederet, prius agendum esse cum ordinibus Castellæ, utpote de quorum præiudicio hac in parte quæstio esset.

Exhibitus fuit regi à procuratoribus prolixus catalogus eorum, quæ petebant, & quæ in regni gubernatione obseruanda iudicabant. Præcipua capita erant, vt vxorem Lusitanam duceret: vt filium primogenitum, in Lusitaniam missum, ibidem educari curaret: vt regnum Lusitanæ semper separatim maneret à reliquis Hispaniæ regnis, peculiaremque monetam retineret, vna cum multis aliis rebus quæ ad portoria omnia imminuenda, præsidia auocanda, iudicia constituenda, & similia pertinebant: ex quibus tum temporis nihil concessum fuit, nisi pauca quædam minoris momenti, & ad reliqua omnia in margine responsiones, dubiâ spem facientes, notatæ fuerunt. Nobiles, qui, quia maxima ex parte contra regem arma non coeperant, præclare se de ipso meritos esse putabant, delegerunt ex suo ordine triginta, qui à rege nomine nobilitatis multa peterent: inter cetera, vt nobilibus concederetur iurisdictio in subditos: vt doctores, qui magistratui præfuisent, solius nobilitatis censuræ obnoxii essent: ne rex quenquam nobilem crearet, nisi ob merita eximia: & ne ista nobilitas transfret ad hæredes, nisi hoc diserte expressum esset: officia regni præcipua, qualia sunt Capitaneorum maiorum, trium Prouisorum Armamentarii, domus Indicæ Telonii, solis Nobilibus conferrentur, & alia huiusmodi, quorum nihil omnino illi obtinuerunt. Multi denegationem harum petitionum, & quod Rex in aliis multis rebus minus ipsis satisfaceret, non imputabant neque naturæ Regis, neque petitionum iniquitati: sed maxima ex parte conquerebantur de illis Lusitanis, qui gratia & auctoritate apud regem pollentes, rerum summam administrabant.

Fuerunt eo tempore complures, qui auctores essent Academiæ Coimbrænsis extirpandæ: & multas rationes politicas hoc suadere, dicerent. neq; enim tutum esse in regno, recens occupato, permittere congregationem trium aut quatuor millium iuuenum, qui penè omnino iurisdictioni regiæ exempti essent: imo posse eam appellari seminarium tumultuum, & militiam quandam Antonianam, procliuam ad partes cuiuslibet alterius rebellis Lusitani amplectendas. Ex huius autem incommodi remotione promanaturam magnam vtilitatem. Fore enim, vt Lusitani in Academiis Hispaniæ profecti, & feruidiorem ætatis partem ibi consumerent, & contracta cum Hispanis familiaritate, in Lusitaniam regi fideliores, & ad togatæ militiæ, & iustitiæ munera aptiores, reuerterentur.

Addebant Iurisperitos Coimbrænses verbis & scriptis obstinatissime ius Regis impugnasse: imprimis autem eo tempore, quo Rex Henricus in partem Ducissæ Bragançæ inclinasset: & nonnullos, adfectibus nimis indulgentes, in publicis lectionibus detorsisse contra Philippum non tantum leges imperiales, sed etiam sacros Canones, interpretando illos præpostere, & sibi ipsis contradicendo, & hanc ob causam illos pœnâ esse dignissimos. Et si autem hæc opinio satis fundamenti habere, & à multis Lusitanis approbari videbatur: tamen Rex siue innata clementia, siue bonitatis causæ, & potentis fiducia impulsus, aut saltem amore, qui ipsi à natura erga Lusitanos insitus erat, motus, aut quæcunque tandem causa esset, non tantum sibi illam scholam conseruandam, sed etiam in fidem & tutelam recipiendam duxit: & priuilegia, ac immunitates, quibus gaudebat, confirmauit. & non tantum benigne in gratiam recepit doctores, qui contra ipsum legerant, & scripserant: verumetiam heroica quadam animi bonitate pristina loca & stipendia illis conseruauit, & si quæ ampliora vacarent, ad illa eos promouit. Interim Pontifex cum videret Antonium Lusitaniam defendere nō posse, nec vllum transactioni locum relictum, legato reuocato, præ se tulit magnam voluptatem ex felicibus Philippi successibus se percipere, nihilque aliud se spectasse, nisi vt belli incommoda euitarentur. Cum ergo filio noua beneficia, aut saltem spem certam à Rege impetrasset, consensit in gratiam illius, vt de causis rebellium Ecclesiasticorum, & de bonorum eorundem confiscatione, exclusa omni adpellatione, iudicaret Georgius Dataidius, Episcopus olim Viseuensis, & Pontificis Cappellanus maior. Itaque Prior, (qui fato quodam capitalibus sententiis obnoxius erat) & Episcopus Guardensis, & reliqui, denuo per edicta citati fuerunt, vt per sententiam iudicalem bonis Ecclesiasticis, quæ in Lusitania possidebant, priuarentur. Ceterum de Priore nihil omnino intelligebatur: Et non obstante summa pecuniæ, quæ capiti ipsius imposita fuerat, & labore ac industria Hispanorum, qui nihil reliqui ad ipsum comprehendendum faciebant, indies minus de ipso resciri poterat. Cum enim habitum hominis vilis assumpsisset, incognitus interdum transibat per medios illos, qui ipsum quærebant. Intellectum erat Comitum Vimiosum terrestri itinere in Galliam penetrasse, & vt Gallos ad bellum regi Philippo inferendum permoueret, illis populi Lusitanæ auxilia, & promptitudinem prædicare. Quæ de causa, & quia, vbi Prior esset, incertum erat, Rex totum pene exercitum per arces, & oppida dispertierat. Et quamuis Italis dimissis, maiorem partem triremium in Italiam misisset, tamen fama erat, eum paulo post eius consilii pœnituisse, quod

se, quod ipsi Regnum indies minus pacatum videretur: & quod existimaret Gallos bre-
 uis temporis spatio colligere posse satis magnū numerum nauium armatarum, & ad il-
 lud mare accommodatiorum, quam sint triremes: quarum quatuor prope littus regni
 Algarbii non sine sanguine cœperant nauim cuiusdam piratæ Galli, equitis Melitenfis,
 quæ diu fortissime restiterat. Hæc præsidia militum, Asperitas ministrorum, in benefi-
 ciis, & præmiis concedendis tenacitas, & opinio, quasi Prior esset adhuc in Regno,
 incendebant animos Lusitanorum, qui nonnunquam inter sese duram, vt ipsis vide-
 batur, suam sortem deplorabant. Dicebant se sero agnoscere errorem suum, quod
 non concordibus animis, & communi consensu vel strenue se defendissent, vel tole-
 10 rabilibus conditionibus deditioem fecissent: quanquam maior pars existimaret, si om-
 nes vires coniunxissent, resisti Hispanis potuisse. Ægre etiam ferebant ministros Hi-
 spanos interdum se rebus, ad iustitiæ administrationem pertinentibus immiscere con-
 nari. Nihil faciebat ad indignationem Lusitanorum minuendam, quod dicebatur Re-
 gem nullam aliam ob causam IOANNI ANDREÆ DORIÆ, principi Melitano, de-
 disse negotium deducendi in Hispaniam Imperatricem, sororem suam, ab illo ex Ger-
 mania euocatam, quam vt, illi gubernatione Lusitaniæ commissa, ipse in Hispaniam
 reuerteretur. Et quod verisimile esset illam, tanquam feminam, maiori fortasse cum
 comitate, & clementia imperaturam, quam superiores Lusitaniæ reges facere con-
 sueuissent. Et si enim hæc ita à quibusdam dicebantur, tamen maior pars existimabat
 20 Regem non discessurum, donec vilo præsidio militum in Lusitania opus foret: quos
 amandaturum eum non esset credibile, antequam certo sciret nihil amplius esse à Prio-
 re periculi. De Priore porro variæ erant opiniones. Quidam enim existimabant eum
 occisum, & spoliatum fuisse ab Hispanis, quos probabile erat mortem ipsius celare,
 ne rationem reddere cogerentur lapidum pretiosorum, quos ille secum ferebat. Alii
 dicebant eum scripsisse in Galliam, & Angliam, vnde validam classem expectaret, &
 vbi illa adpulisset, eum rursus in lucem proditurum. Complures etiam suspicabantur
 eum decreuisse latitare in regno, donec PHILIPPVS, qui non diu victurus vide-
 batur, (quantumuis inter vtriusque ætatem non multum interesset) moreretur: & eo
 tempore comparentem (vti etiam post HENRICI mortem fecerat) denuo regni
 30 possessionem apprehensurum, maxime regnis Hispaniæ in pupillorum manibus versan-
 tibus. Et si autem non deerant, qui putarent eum regno excessisse: tamen maior pars iu-
 dicabat, eum adhuc in Lusitania esse, & quam posset, secretissime abitum parare, veren-
 tem ne aliquando in hostiam manus incideret. & ita res habebat: id quod intellectum fuit,
 vbi in portu Lisybonensi nonnulli ipsius amici capti fuissent, qui, cōmeatu iam parato, de
 nauis Priori prospicere conabantur. Hi quæstionibus subiecti confessi sunt, illū adhuc esse
 in Regno: & inter illos erat Petrus Alpoeus, Iuris Doctor, qui deinde cū propter hoc, tum
 propter alia læsæ maiestatis crimina Lisybonæ capite truncatus fuit. Interea finis comitio-
 rum instabat, & Rex Lisybonam proficisci cupiebat: verum, quia pompa & arcus trium-
 phales, quibus Lisybonenses ipsum excipere constituerant, nondum parati erant, contulit
 40 se Almadam (oppidum è regione Lisybonæ in sinistra Tagi ripa situm) vt interea appara-
 tum perficiendorum tempus ciues haberent. Cum autem hoc tempore intelligeretur, in-
 eolas insularum Terocerarum, nulla habita ratione litterarum, quas Ambrosius Agutarius
 attulerat, in pristino sese defendendi instituto perseuerare, Rex eo misit Petrū Baldesium
 cum quatuor nauibus, & sexcētis peditibus Hispanis, & aliquot tormentis maioribus: eiq;
 iniunxit, vt possessione Insulæ S. Michaelis, quæ parebat, stabilita, nauibus ex India veni-
 entibus præsidio esset, neq; tamen quidquam contra reliquas insulas tentaret, nisi prius ma-
 iores copiarum submissæ fuissent. Viuebant Almadæ aulici incommodius, nec omnes mi-
 nistros, quorum opera Rex ad expedienda negotia opus habebat, locus capiebat. Rex ve-
 50 ro, Lisybonam ingrediendi auidissimus, noluit expectare vltra diem Sancti PETRI,
 quo flumen triremibus traiecit, & Lisybonæ ad pontem ligneum, in hunc finem extru-
 ctum adpulit, ita vt deesset tempus ad perficiendos arcus triumphales, & statuas, quæ
 in honorem eius parabantur: quamuis etiam inertitæ, & imperitæ fabricarum magna ex
 parte hæc culpa imputari posset: & nihilominus tamen apparatus satis sumptuosus e-
 rat. Ad pontem obuium habuit magistratum Cameræ: ex quo ordine vnus, nempe He-
 ctor Pina, Doctor, nomine totius ciuitatis perorauit, exaggerans lætitiā, quam tota
 vrbs ex ipsius introitu perciperet: dixitque, vt Lisybona esset vrbium totius mundi
 maxima, ita etiam DEI Optimi Maximi beneficio, illi ex voto eius magnum Monar-
 cham, dominum obtigisse. Excusabat populum, ostendens eum; si non maturius regis im-
 perium agnouisset, non tam malitia, quam errore peccasse: & si penes ipsum fuisset regem

suo arbitratu eligere, nullum alium nisi Philippum electurum fuisse: ac, facta mentione
 mortis Ferdinandi Pinæ, addidit hanc urbem omnium principem sanguinem suum pro
 ipso profundere cœpisse, propterea quod Ferdinandus, cum iussu ANTONII percuteretur,
 esset ex numero Cameralium. Excusauit etiam pompæ, & arcum triumphalium
 tenuitatem, quam incommodis belli, direptionibus militum & pesti bona ex parte ac-
 ceptam ferendam dicebat, iniecta etiam mentione, iacturæ Africanæ. Postremo subiun-
 xit, omnes sibi de Regiæ Maiestatis benignitate polliceri, fore, vt non tam illud regnum
 Hispaniæ, quam reliqua Hispaniæ regna Lusitaniæ adiuncta merito dici possent. Postea
 Rex, equo conscenso, sub umbella aurata profectus est ad templū Cathedrale, per plateas
 magnifice adornatas, & cum ingenti concursu populi, qui Regis cōspectu delectari vide- 10
 batur: & precibus ibi conceptis, eadem cum pompa, & tota nobilitate ped te comitatus
 ad palatium regium se contulit. Habuerat hoc regnum intra biennium pene quinque re-
 ges: id quod nusquam alibi, aut saltem rarissime euenisse credibile est. Et DEVS Opt.
 Max. tam breui temporis spatio ad castigandum hunc populum admiranda varietate
 vsus erat. Omnes enim hi reges suos subditos misere adflixerunt: SEBASTIANVS te-
 meritate sua, HENRICVS consilii, & iudicii inopia, gubernatores timiditate, & com-
 modorum priuatorum studio: ANTONIVS tyrannide: PHILIPPVS armis. Verum
 tum temporis, cum regno pene vniuerso pacato, PHILIPPVS in hanc urbem, regum se-
 dem, ingrederetur, spes erat fore, vt mœror, & tumultus præteriti in quietem & læti-
 tiam conuerterentur. Ceterum, cum paribus incommodis afficiantur populi, siue à ty- 20
 rannis opprimantur, siue ipsi in indignum summam rerum transferant; in posterius hoc
 malum inciderunt Lusitani, dum malunt regem habere ANTONIVM, tam parum po-
 tentem vna cum omnibus reliquis infortuniis, quæ ab ipso proficiscebantur; quam PHILIPPVM
 potentissimum, impatientissime ferentes ipsius tarditatem in distribuendis titu-
 lis, Commendis, & redditibus regiis: vnde etiam fiebat, vt desperarent de beneficiis
 illis ex aula Hispanica obtinendis, quæ ex Lusitanica percipere consueuerant: quantum-
 nis Rex Francisco Sadæ, olim gubernatori, contulisset titulum Comitis Matosignosii,
 Ferdinando Moronhæ titulum Comitis Lignaresii, quo & ipsius pater gauisus fuerat:
 Christophorum vero Morum (vt supra dictum est) vnum ex supremis quæstoribus cre- 30
 asset, & Petrum Alcaouam, abrogata regis Henrici sententia in pristinum locum resti-
 tuisset. Qua in re licet Rex promptus esset, & constituisset cumulatus, quam vnquam vl-
 lus regum Lusitaniæ vnicuique satisfacere; tamen cum ex instituto nouo ista distributio
 ad supremum consilium Lusitaniæ pertineret, & in illo, vt dixi, discrepantes sententiæ,
 & variæ vel ad odium, vel ad amorem inclinationes essent; nihil certi concludebatur; &
 copia etiam libellorum supplicum dilationes pariebat. Omnes enim quo iure, quaque
 iniuria sui rationem haberi petebant, ita vt vniuersum regnum ad cupiditatem eorum ex-
 plendam sufficere non videretur: id quod cum à multis non satis perpenderetur, dicti-
 tabant Regem nolle dandi initium facere, nisi ante & insulas, & Priorem in potestate ha-
 beret. Ceterum cum Rex animaduerteret has difficultates, & dilationes nasci ex mul- 40
 titudine consiliatorum; commodissimum factu iudicauit (regum superiorum more)
 negotium satisfaciendi postulatis eorum, qui præmia petebant; demandare duobus solis:
 nimirum Antonio Pignero, Episcopo Leirano, & Christophoro Moro: fortassis quod pu-
 taret, eos minorem quam ceteros ministros, priuatorum adfectum rationem habituros:
 Episcopum quidem, quod propter senectutem, & inualetudinem morti vicinus
 (quanquam iudicio integro) esset; & cognatis destitueretur: Morum vero, propterea
 quod à se promotus, & in Hispaniis educatus esset, & præterea tum virtutis, tum pietatis amans
 haberetur. Ruebāt indies in peius res Insularū Tercerarū, quarum cōmercium interdictū
 fuerat: & nuncii adferebantur, de peruicaciā Insulariū magis magisque crescente, ita quidē,
 vt exterorum auxilio implorato, Philippo imperium omnino repellere animum inducere-
 rent. Audiebatur venisse eo Petrum Baldesium, & litteras ac pollicitationes, quas nomine 50
 Regis ad insulares pertulerat, ab illis non tantum repudiatas, sed & derisas fuisse. Qua de
 causā Rex insulas ante finem æstatis expugnare cupiens, & rem non adeo difficilem; pro-
 pterea quod exercitu destituerentur, iudicās, instruebat classem, & militem quem eo mitteret,
 duce Lupo Figueroa: qui paulo post soluit cum mandato Insulas, adiuuante Balde-
 sio, in potestatem redigendi. Interea Baldesius circumibat insulas, expectans naues In-
 dicas, & nauis illius sæpius die & nocte in littus, vuas maturas surrepturi, descenderant:
 cumque ad scopulum, in quo Lusitani, exiguo vallo extitucto, tria aut quatuor tormenta ex
 ferro fabrefacta collocauerant, aliquoties accessissent, sepe cū Lusitanis collocuti erant, ita
 vt alter ab altero sibi nō metueret. Baldesius itaque, audita Lusitanorū incuria, & ab insulari-
 bus

bus nonnullis certior factus non paucos superesse, qui regi Philippo fauerent: sæpius cogitarat de exponendo milite, cum quo illi, qui PHILIPPO addicti erant, & in montibus esse dicebantur, sese coniungentes, iunctis viribus oppidum Angram oppugnant, aut saltem ita pedem in insula figerent, ne tam facile inde expelli possent. Verum tum hoc consilium propter paucitatem suorum militum periculosum, & regis mandatis contrarium esse satis perspiceret, non audebat rem aggredi. Sane cum postea intellexisset Lupum Figueroam cum maioribus copiis Lisybona venturum, cui tanquam superiori, sibi parendum esset: certo statuit Figueroam, vbi in insulas appulisset, vel vi, vel per pacta eas in potestatem redacturum, sibi que prærepturum eam gloriam, ad quam magnopere aspirabat. Qua de causa (tantum potest laudis cupiditas) non satis vires suas pendens, neglecto etiam regis mandato, animum induxit properare, & temere tentare, nunquid sibi successurum esset consilium, de quo sæpius cogitarat: quam ad rem etiam incitamento ipsi fuerunt nonnulli insulares imperiti, quorum prompta quidem erat voluntas, sed vires exiguæ. Die itaque Diui Iacobi prima luce Baldefius milites fere omnes nauiculis impositos exposuit in eo loco, in quem nauæ itare consueuerant inter Angram & Praiam: (domus Salgæ vocatur:) cumque ibi paucos, aut neminem resistentem offendissent, in insulam sine negotio descenderunt, Lusitanis qui tormentorum custodiæ præfecti erant, fuga sibi consulentibus. Hispani, tormentis occupatis, inceperunt paruulum quoddam vallum extruere, vt eo firmiter pedem figere possent, & colligere eos, qui Regis Philippi partibus studebant: sed tempore exclusi fuere. Rumore enim de Hispanorum aduentu Angram perlato, classici loco campanæ magno cum strepitu pulsate fuerunt, ita vt viritum audacissimi quique ad velitandum excurrerent. Quamuis autem hi non multum efficerent, sed potius in oppidum, siue metu correpti, siue faucibus regrederentur: tamen impedimento Hispanis fuerunt, quo minus munitiones institutas perficerent. Et licet Hispani in eo loco ab ortu solis vsque ad tempus pomeridianum substitissent: tamen nemo ex Lusitanis sese illis adiunxit. Nonnulli quidem PHILIPPO studebant, sed timebant, nec alii aliis fidebant, perterrefacti præsertim exemplo IOANNIS BETANCORII, primarii ciuis Angrensis. Hic cum partes PHILIPPI sectaretur, cum centum amplius ciuibus conspirationem inierat, & certo die cum sociis armatus per plateas discurrere, & Philippi nomen proclamare cõstituerat, existimans se pro sua auctoritate, populo contra Cyprianum Figueredum concitato, regis nomine paruo negotio Insulæ imperium occupaturum. Verum cum non satis examinasset iudicium, virtutem, & constantiam eorum, quos socios sibi adsciuerat (quæ omnia necessario in hominibus rem tanti momenti ad effectum perducturis, requiruntur) spe sua, & consilii exitu, quem sibi promiserat, frustratus fuit. Cum enim multis amicis, & coniuratis comitatus, & armatus hora præstituta in forum produisset, regisque nomen ingeminaret, nemo se illi adiunxit: immo à plebe circumdatus, male mulctatus, conuitiis profcissus, & captus fuit, non sine furcæ periculo: qua de causa ceteros vestigia terrebant. Interea numerus Lusitanorum, quos gubernator in hostem ducturus erat, fere ad duo millia excreuerat: cumque de ratione Hispanos adoriendi deliberaretur, facile intelligebant se numero quidem vincere Hispanos, sed rursus ab illis peritia, & armorum genere superari. Monachus quidam Augustinianus (immiscebant se bello monachi non minus in hac insula, quam in reliquis Lusitaniæ partibus) consilium hoc dedit, vt ante ordines militum præmitterentur satis multi boues, & stimulis, quantum fieri posset, incitati, in Hispanorum aciem impellerentur. Secutus est; Gubernator hoc consilium ex quo & salus Lusitanorum, & hostium interitus dependebat. Cum à bobus ingens puluis excitatus fuisset, Lusitani ab Hispanis conspici non poterant, & boues sclopetorum ictus excipientes, ordines Hispanorum perturbabant. Hispani, qui velitando cum oppidanis globos, & puluerem tormentarium insumpserant, tanta hominum multitudine irruente, ad littus, & naues se recipere conati sunt: sed sero. nam Lusitani, qui armento bouum, veluti valli loco obiecto, sine vlllo damno appropinquarunt, cum boues continuo stimularent, tanto illi impetu in Hispanos inuecti fuerunt, vt acie disiecta, cedere cogerentur: & eodem momento Lusitani eos paucis sclopetis, sed multis hastis inuaserunt: quibus aliquandiu quidem, sed tamen infelici cum successu resisterunt. Cum enim Lusitanorum esset ingens numerus, facile repulerunt Hispanos, qui semper respicientes ad nauiculas se ad mare recipiebant: quod cum esset paulo commotius, quam cum excenderent, nauiculæ littori appropinquare non poterant, & nauæ etiam sclopetorum ictus, quibus à Lusitanis impetebantur, reformidabant. Milites itaq; vt hostium manus effugerent, in aqua ad gulâ vsq; irruebant, & tamen vix poterat nauiculas assequi, persoluent:

tes pœnas suæ temeritatis. Nam cum hostes eos, armis abiectis, fugere viderent, omnes promiscue interficere cœperunt, nemini omnino parcentes: eosq; non tantum vsq; in aquam persequebantur: sed etiã, quos mare semimortuos reiecerat, penitus interficiebant, nec supplicû lachrymis, aut precibus mouebantur: imo facti planè inexorabiles, etiã pueris, & famulis vitã eripiebant, itã vt ex Hispaniis plures quadringentis; ex Lusitanis pauciores triginta, nonnullis tamen vulneratis, desiderarentur. Indulserunt hac in re Lusitani odio potius quam alii rei vlli. Nam præterquã quod vitã non nisi vni & alteri (qui se Lusitanos esse profitebantur) condonarunt, inusitata rabies illius multitudinis eluxit etiã ex eo, quod nondũ exsaturati hac victoria, & aduersus paucos illos, qui euaserant ira ardentis, beluina quadam cum feritate ad dilanianda corpora occisorum se conuerterunt. Nam illis in frustra concisis, alius caput, alius aliud membrum, trophæi instar, portabat, & per plateas cadauera cum incredibili ignominia trahebant. Postero die omnes pueri, muliercule, & monachi (exceptis Iesuitis) ex oppido se effuderunt, & ad strepitum instrumentorũ musicorum, & tubarum choreas ducẽtes, stragem hostiũ contemplati sunt, seseq; oblectarunt pungendo & conscindendo corpora exanima: ita vt nonnulli adfirmant fuisse, qui corda è cadaueribus euulsa dentibus contererent. Gubernator armis ex sorum carris impositis, vexilla hostiũ humi trahens, cum triumpho & magno totius populi applausu in oppidum ingressus est. Baldeus, (qui hæctenus maiora periti nauarũ specimina ediderat, quam hinc exercitati ducis belli) perspiciens ex infelici hoc successu rem longe maiori cum prudentia aggrediendam, nesciuit (vt vnum infortunium plura plerunq; comitari solent) dolore fortassis iudicium illius offuscante, auxilio venire militibus suis: cum tamen id facile fuisset, si cum nauibus littori appropinquans tormenta displosisset in hos Lusitanos, qui primi omnium sua crudelitate effecerunt, vt bellum istud cruentum adpellari posset. Hæc infelix pugna multum regi Philippo obfuit. Nam insulares indies crudeliores, & contumaciores fiebant, quod nullam veniã, aut paciscendi cum rege spem sibi relictam viderent. Itaque Philippus, qui sperarat, illos tandem ad sanam mentem redituros, propter hunc infelicem successum omnem spem abiecit, præsertim, quod interim dum Prior in Lusitania quæritur, litteræ ex Belgico allatæ erant, quæ significabant eum in illis locis adpulisse, & primum in Angliam, deinde in Galliam, auxilii petendi causa profecturum: nec incredibile erat, eum voti compotem fore. Quæ de eausa in Lusitania loca maritima muniebantur, & in primis arx Sancti Iuliani. Et quantumuis hæc tempestas procul adhuc abesse videretur, tamen metus erat eo maior, quod Rex à milite parum paratus, & regni subditis non nimis acceptus esset. Itaque periculum esse videbatur, ne, si Prior de nouo fortunam tentare animum induceret, Lusitani ad primum vexillorum illius conspectum tumultuarentur. Non enim vlllo freno coercebantur, propterea quod Itali dimissi: Germanorum & Hispanorum multi mortui erant, multi spoliis ditati, aufugerant, ita vt in vniuersum non excederent quatuor aut quinque millia: ex quibus cum Lupo Figueroa ad insulas Terceras abierant circiter mille. Et si autem mandarat Rex, vt cum illo irent mille quingenti: tamen Germani inuiti eo proficiscebantur: cumque naues, postquam semel soluissent, à ventis contrariis, etiam mense Iulio sæuientibus, sæpius in portum reicerentur, semper aliqui è nauibus descendebant, nec reuertebantur, ita vt classis vires valde imminuerentur. Reliqui variis locis, intra Dorium, ac Minium sitis, & alibi, in præsidio collocati erant: nec Lisybonæ ultra mille remanserant, qui numerus in tam vasta vrbe valde exiguus videbatur. Hic ANTONII discessus dignus fuit admiratione, & sanè in hac re aut felicissimus, aut natura solertissimus fuisse videtur. Cum enim in Africa in infortunato illo prælio à Mauris captus fuisset, primus ex tot captiuis libertatem recuperauit, cum tamen propter dignitatem illius verisimile esset, fore, vt omnium vltimus euaderet.

Verum tam egregie se abscondere, tam dextrè, quis esset, dissimulare nõrat, vt incognitus dimitteretur. Postea etiam inde vsque ab illo tempore, quo discessit Viana, nimirum mense Octobri anni octuagesimi, vsque ad mensem Iunium anni octuagesimi primi, semper in Lusitania tam secreto latuit, vt fere nunquam detegeretur: id quod tanto magis mirandum est, quanto maiorem Rex diligentiam in ipso inuestigando adhibebat. Omnes iudices, omnes Centuriones, omnes milites huic vni rei diligentissime inuigilabant: qui quamuis interdum scirent, vbi esset, & veluti vestigia ipsius insequerentur, tamen nunquam hominem prehendere potuerunt. Hieronymus Mendoza, adiutus ab Emanuele Portugallo (cui tuto fidere Antonius posse videbatur) de compositione cum illo agere cupiebat. Et nonnulli quidem ex amicis Prioris modo Alanquerii, modo Vidigueiræ comparuerunt, ita vt se in colloquium cum illo venturum speraret: sed

Prior ipse nunquam se detexit. Enimvero diligentia horum obstabat negligentia in puniendis illis, qui priorem receptabant, ita ut complures, impunitate hac inuitati, hospitalitatis officia ipsi præstarent. Ministri Ducis Albani parum abfuit quin illi sub finem Quadragesimæ comprehenderent Lisybonæ. & adhibebat tot exploratores Albanus, & tot Prioris amicos corruperat, ut certam omnino spem de eo in potestatem redigendo conciperet.

Verum cum negotium maiori, quam antea, cum industria vrgendum esset, de pristino ardore remisit. Cum enim intellexisset Regem multum tribuere technis Mendozæ, qui ambiguis verbis innuebat in septimana Sancta Priorem supplicem Regi futurum, vobatur, ne illum à proposito dimoueret. Equidem Mendoza frustra laborauit. Nam Antonius (ut accidit illis omnibus, qui metuunt) nulli fidebat, nec quidquam faciebat eorum, quæ se facturum promiserat, nec se conferebat vnquam in eum locum, quo se iturum dixerat, ita ut non tantum Mendoza rem non perduceret ad exitum, quem pollicebatur, sed etiam paulo post omnem rei perficiendæ spem abiiceret. Sane manifesto adparebat, amorem illius populi erga Priorem multum posse. Etsi enim vulgo homines maiorem fortunæ, quam fidei rationem habent, tamen in his ærumnis, præsertim tanta capiti Prioris pecuniæ summa imposita, nemo inuentus est inter tot, quibus necessario fidere ille cogebatur, qui spe præmiorum illum prodere animum induceret: quamuis nonnulli, ut suam ipsorum vitam conseruarent, hoc agerent; inter quos fuit Eduardus de Castro. Itaque Prior tuto peruagatus est omnes portus maris, & commoratus est Lisybonæ, vbi erat Rex ipse; cumque ibi nauem conscendere nequisset, quod capti aliquor ex ministris illius fuissent, abiit Serubalum, & nauem Belgicam sexcentis coronatis, opera cuiusdam mulieris, & monachi Franciscani, conductam, eaq; vna cum decem spectatæ fidei amicis, & ministris noctu conscensa, Caletum nauigauit. Quæ de causa non male dici potest, Deum nodum ferulam suam ab ista natione tum temporis amouisse: sed voluisse uti hoc homine loco flagelli. Nam propter incolarum in eum studium necesse erat præsidia variis locis imponere, idq; cum ingenti subditorum molestia, & detrimento. Interea venerat annus octagesimus primus, quo expectabantur naues ex India, Brasilia, S. Thoma, Capite viridi, & reliquis terris nouis. Videbantur tardare, & magna cum anxietate, & ardentiori cum desiderio, quam vnquam aliæ vllæ, expectabantur. Alii verebantur, ut venirer: alii certo venturas adfirmabant. Multi etiam arbitrabantur, eas sponte sua in Insulas Terceras appulsuras, & inde cursum in Angliam directuras: & si sponte hoc non facerent, sed tamen non prius admonitæ in Insulas adpellerent, fore, ut ab Insularibus vi caperentur. Erat tantum harum nauium desiderium, non tam propter diuitias, quas aduehebant, quam quod putabantur certi aliquid allaturæ de illarum nationum animo, & obedientia erga Regem Philippum: quæ res in dubium à multis vocabatur. Illi, qui putabant naues saluas & incolumes Lisybonam venturas, dicebant, Indiam, & reliquas prouincias non posse per se sine Hispaniæ auxilio subsistere: & necessario accepturas imperium illius, qui in Lusitania rerum potiretur. Ab insulis vero Terceris nihil esse periculi. Etsi enim Insulares nonnulla alia nauigia vel capta, vel casu eo delata diripiissent: tamen iam classem Hispanicam maris imperium obtinere, eamq; naues recta Lisybonam deducturam, nec passuram ut in insulas adpellerent. Illi, qui dicebant non esse verisimile naues venturas, aiebant, naues Lisybona soluisse anno octagesimo, post mortem Regis Henrici, gubernatoribus imperium obtinentibus. Et quia Ludoicus Dataidius, Comes Toghianus, Indiæ Prorex, esse interregnum, & bellum imminere sciret, credibile esse illum voluisse expectare rei euentum, antequam alterutri parti se submitteret, siue ut deinde ab illo, qui Regnum obtinisset, eo maiorem gratiam, imperium eius accipiendo, iniret, siue quod speraret, rebus omnibus perturbatis, facile fieri posse, ut sibi etiam prouincia aliqua in manu remaneret: Et, si his non obstantibus, tamen naues mittere constituisset, saltem hoc probabile esse, cum classi præfectum sibi addictum, & secum consentientem, præposuisse, idque cum mandato, ut illi pareret, in cuius partes ipse magis inclinaret. Porro difficile est iudicatu, utrum ex duobus ille regno potiri mallet, præsertim quia supremus præfectus classis, qui cum ea ex Lusitania soluerat, Emanuel Melius, Priori addictissimus fuerat, eiusque rei specimen ediderat: & verisimile esse, si ille cum eadem classe rediret, & intelligeret Priorem esse in Angliam (id quod in Insulis rescire facile erat) illum eò cursum directurum: & si minus naues Indiæ ad hoc iter accommodatæ viderentur, in Insulas descensurum, & conuocentis aliis nauibus, arbitrato suo cum spe lucri, & prædæ, quod liberet, nauigaturum. Quamuis autem verum esset Indiam se sibi ipsi non sufficere, tamen illi ex Anglia & Gallia cumulatius, & æque commode, atque ex Lusitania, de rebus necessariis prospici posse. Verum

quoniam in huiusmodi sermonibus de rebus, quæ ab alterius arbitrio pendent, non possunt exacte considerari omnes, qui contingere queunt rerum euentus (hoc enim diuinum quiddam est) negotium hoc exitum fortitum est, plane à superioribus hominum iudiciis, & cogitationibus diuersum. Comes enim Toghianus, Indiæ Prorex, qui per easdem naues acceperat litteras à Rege Philippo, quibus eum de iure & animo suo edocebat, adiectis magnis pollicitationibus, fidem iis propter alias litteras, à gubernatoribus ad se scriptas, adhibuerat, easque similibus litteris, ab Antonio missis, anteponebat Regi Philippo obedientiam exhibere constituerat: ita vt naues, quæ iam Insulis Terceris adpropinquabant, recto cursu nauigarent in Lusitaniam, nec inciderent in classem Regis. Baldesius enim propter infelicem prælii, cum insularibus commissi, euentum, animo fractus, non constiterat in loco tali, qui ad eas excipiendas accommodatus esset. Porro cum naues Indiæ spatio vnus diei inter insulas commoratae essent, obuium habuerunt nauigium quoddam Gallicum, quod ex Tercera veniebat, & illi, qui in eo nauigabant, petierunt à præfectis nauium, vt Angram adpellerent: eumque Lusitani illos interrogarent de statu Regni, vt intelligerent quid consilii capiendum esset: nec hi, utpote nauis imperiti, vel periuadere, vel simulare, vel verum dicere nossent, sed alii aliis contradicerent: Lusitani nihil certi ex illis expiscari potuerunt. Hic enim dicebat Regem Philippum habere Regnum in potestate: ille Philippum tantum obtinere magnam partem, & Antonium cum ingenti exercitu eum à Regno eiicere conari. Hæc de causa natum est inter classarios dissidium. Quidam enim, & in primis hi, qui magnam iacturam facere non poterant, cupiebant adpellere in insulas: alii suadebant differendum esse, donec certiores fierent de regni statu: alii recta Lisybonam eundem, & illi, qui Rex esset, parendum. Summus præfectus, conuocatis in cubiculum suum Lusitanis, & Gallis quibusdam, deliberabat: sed nauis, sinistra nescio quid suspicantes, magno strepitu excitato, cœperunt cursum dirigere Lisybonam versus, vbi habebant mulieres, & liberos, quantumuis nonnulli oblucentur. Equidem cum tanti Prioris interesset, has naues in potestate habere, videtur debuisse plus diligentia in hac re ponere, quam vulgo eum fecisse putabant, sed reuera fecit id quod potuit. Scripsit enim ad præfectum classis litteras, quas illi, in insulas adpellenti, reddi iussit: & quibus illum rogabat, magnis pollicitationibus additis, vt in Insulis subsistens, classem Indicam non Regi Philippo, sed sibi traderet. Sed nimia diligentia gubernatoris (vt per sæpe fit) ipsi nocuit. Cum enim ille litteras per nauigium quoddam obuiam nauibus Indicis misisset, euenit, vt nauigium illud non occurreret nauibus, quæ cursum Lusitaniam versus tenentes in medio itinere inciderunt in classem armatam Lupi Figueroæ: qui cum negligentiam admiraretur Baldesii, quem se vidisse negabant, aqua dulci, aliisque rebus illas instruxit. Deinde adpulerunt Lisybonam cum magna Regis voluptate, quamuis tam diu in itinere fuissent, vt iam fere pro certo haberetur, illas nauigasse in Angliam & mercatores iam inciperent, quintæ partis iactura facta, de mercibus, quibus onustæ erant inter se pacisci. Classis autem præfectus humanissime à Rege acceptus fuit. Interim adpulit ad Insulas Terceras Lupus Figueroa, vbi certior factus est de infelici Baldesii prælio: cumque omnia insulæ loca, quoaditus erat, siue opere, siue natura munita hostem victorē esse, tempus nauigationi aptum (quod hic citius, quam alibi mare tempestatibus agitari solet) præterisse videret, prudenter æstimauit, nihil sibi tentandum, sed necessario in Lusitaniam redeundum. Prius tamen postulauit ab Angræ oppidi incolis, vt Regis imperium agnoscerent, cuius nomine veniam, beneficia & præmia magna illis pollicebatur. Verum illi, qui non clementia Regis, sed meritis suis promissorum certitudinem metirentur, arroganter responderunt, indicaret tantum, quam in partem descendere vellet: Se enim aditum ipsi patefacere paratos esse. Itaque Figueroa rediit in Lusitaniam vna cum Baldesio, quem Rex statim in vincula coniici iussit, sed tamen paulo post liberatus fuit, cum ostendisset mandata, quæ acceperat, esse ambigua, nec in illis sibi prælio interdicti. Hic classis reditus in Lusitaniam animum addidit Insularibus. Cum enim opinarentur Figueroam maiores copias habere, quam reuera habebat, eumque in terram militem exponere non audere viderent, putabant vires suas esse formidabiles. Dederunt in Galliam litteras ad Priorem, quibus eum de harum rerum successu certiore faciebant. Rescripsit ille humanissime, & cum gratiarum actione, ac tormentis maiora, sclopeta, puluerem tormentarium, & similia, ad bellum pertinentia, misit, promittens se breui etiam militem illis subministraturum. Iubebat omnia bona eorum, qui Regi Philippo parerent, si quæ in eorum manus inciderent, confiscata, ad se in Galliam mitti. Quamobrem illi omnes merces, quas in quatuor, aut quinque nauibus, ex India occidentali redeuntibus cœperant, ipsi miserunt. Quoniam autem multi

eorum iudicabant hunc rerum statum diu durare non posse; & aliquando e Lusitania classem tam potentem venturam, cui resistere nequirent: miserunt in Galliam Antonium Alvarezum, & alium quendam, munere publico fungentem, sed tamen hominem mechanicum, qui inquirerent in actiones, consilia, & vires Prioris, & quid de ipsis sperari posset. Hi reuersi, postquam equites à Priore creati fuissent, alter S. Iacobi, alter Auisi: rogatu Prioris reculerunt, illum habere classem validam, quæ prima quaque occasione in Lusitaniam nauigatura esset, quamuis ita res non haberet: & attulerunt Gubernatori litteras, quibus & ipsum equitem Prior creabat; addito mille ducatorum reditu annuo: id quod nonnullos alios commouit, vt & ipsi in Galliam ad Priorem proficiscerentur. Ex Gallia & Anglia venerant in insulas pauci aliquot milites cum nauibus, quæ ex iis locis soluerant: Sed tamen ad trecentorum numerum non ascendebant. Insulares aliquoties de illis remittendis eò, vnde venerant, cogitarunt, præsertim ingruente hyeme, reuocaturi eos postea sub initium æstatis. Sed vulgus noluit hoc permittere, & dixit, quoniam à Rege eò missi fuissent, sese velle eos alere. Interea Iesuitæ monasterio suo inclusi viuebant, & illis bis in septimana cibus subministrabatur. Verum cum ægre ferrent, se immerito veluti in carcere detineri, die quodam, ianuis templi apertis, & sacramento in medio collocato, experiri voluerunt, num pristinam libertatem recuperare possent. Ii, qui iuri dicendo præerant, statim in monasterium ingressi quæsiuerunt, quid hoc rei esset? Responderunt Iesuitæ, si delicta ipsorum hoc mererentur, se petere, vt supplicium à se sumeretur: Sin vero tantum suspecti essent, vt sibi facultas in Lusitaniam abeundi concederetur. Decretum tandem fuit (habitis quibusdam sermonibus contra decorem) vt denuo Iesuitæ omnibus ianuis obturatis, monasterio includerentur. Et quidam, qui dixerat, iustitiæ conueniens esse, vt Iesuitæ, tanquam Hispanis addicti, vna cum monasterio comburerentur, paulo post errorem suum agnouit. nam cum vix inde digressus esset, cœpit ægrotare periculosissime, & factum est singulari Dei prouidentia, vt cognosceret se in morbum hunc propter impietatem verborum, quæ protulerat, incidisse. Exercebant Iesuitas reliquorum ordinum monachos, qui cum ab illis discreparent, & ad rem bellicam animum adplicarent, non poterant æquo animo ferre Iesuitas Hispanorum partes amplecti, nec libertate oblata frui velle. Vicarium, qui nomine Episcopi habitantis in Insula S. Michaelis, iurisdictioni Ecclesiasticæ præerat, in carcerem coniecerunt, vt potè à se dissentientem, & alium suo arbitratu elegerunt. Hæc omnia Regi Philippo displicebant, & ideo cogitabat de Insulis sequente æstate adoriendis. quamuis vereretur, vt per occupationes & negotiorum multitudinem sibi liceret, præsertim nouis suspicionibus etiam superuenientibus. Audiebat enim Turcam instruere nouam classem in perniciem Christianorum: Constantinopoli Algerum venisse Luccialium piratam nobilem, & classis Turcicæ præfectum cum septuaginta triremibus. Et quamuis reuera ob nullum alium finem, quam vt rebus Africæ prospiceret, venisset (veritus ne Rex Philippus, recenti Lusitanicæ occupatione, & bello contra Persas, cui Turca implicatus erat, incitatus, in eam prouinciã aliquid tentaret) tamen hæc res Regem non mediocriter sollicitum habebat. Cum enim Philippus egisset cum Xarisso de commutatione Laraccæ cum Mazagonè, nec res propter Maurorum in promittendo fallacias confecta fuisset, metuebat, ne Turca de hoc instituto certior factus, misisset Luccialium ad permutationem impediendam, & ad Laraccen munitionibus & præsidio Turcico firmandam. Quoniam itaque ille locus Hispanicæ tam vicinus erat, & portum ad triremes recipiendas commodum habebat, videbatur inde facile magnum Hispanicæ periculum creati posse.

Enimvero Luccialius, paulo post, re infecta Constantinopolim, impulsu & artibus æmulorum suorum, reuocatus fuit. Res etiam Belgicæ Regis curas augebant. Etsi enim Princeps Auracicus maiorem partem illius prouinciæ iam pridem occupasset, tamen Rex bonam spem fouebat, præsertim propter acquisitionem Lusitanicæ fore, vt tandem illæ nationes ad sanam mentem, & sub imperium suum redirent. Veruntamen labefactabat non nihil hanc spem Franciscus Valefius, Dux Alanconius, frater Regis Gallicæ, Henrici III. qui cum exercitu in Belgicum ingressus, opem tulerat rebellibus Regis, qui erant Cameraci, & Principem Parmensem, exercitus Hispanicæ Imperatorem, obsidionem soluere coegerat. Quamuis autem, hac ciuitate in fidem accepta, in Galliam Alanconius reuersus esset: tamen regnum illud satis turbulentum esse, & ad res nouas spectare videbatur præsertim incitante Gallos Antonio Priore Cratèsi, qui cum eo ex Anglia venisset à Regina matre humanissime acceptus, & à tota aula in hospitio suo salutatus fuerat. Spargebatur etiam alia fama, quæ ingratiſſima erat, nempe Ducem Alanconium celebraturum nuptias cum Elisabetha Regina Angliæ: & quoniam ille aliquoties in Angliam præfectus erat, matrimo-

nium quidem secreto contractum fuisse, sed quia Regina sedem Romanam non agnoscebat, cui Alanconius se parere profitebatur (ita enim necesse erat, ne sibi aditum ad coronam Galliarum praecluderet) res de industria celari putabatur. Conquestus erat Hispanus apud Gallum de Priore, sibi rebellem, in regnum recepto: de auxilio Cameracensibus subministrato: & multis verbis odiosas reddere studuerat nuptias Anglicanas, quas impedire totis viribus conabatur, easque propter diuersitatem religionis nullo modo adprobandas esse dicebat. Respondit, ut fama est, Gallus ad superiora capita per legatum suum: Quantum ad matrimonium, se pro virili illud dissuasisset: sed ducem ad illud una cum tota nobilitate Gallica inclinare, nec se illorum animos in manu sua habere. Priorem fuisse receptum à Regina matre, quæ, quia se Reginam Lusitaniam esse crederet, illi, tanquam vasallo suo, hospitium denegare noluisse. Contradixisset etiam se fratri, & laborasse, ne Cameracensibus opem ferret: sed admonitiones suas apud illum nullum locum inuenisse. Hoc responsum confirmabat Regem Philippum in opinione, quam conceperat, nimirum ea, quæ nomine Alanconii agerentur, esse impedimenta, quæ sibi ab ipso Rege Galliarum fratris nomen prætentente, obicerentur. Neque enim ipsi fieri posse videbatur, ut Rege inuito, Alanconius tantam auctoritatem, & potentiam in Gallia obtineret. Et si autem hæc res pro incredibili merito habebatur, tamen iam dudum is erat Galliarum status, ut non adeo mirum hoc videri deberet. Cum enim Rex Henricus, & etiam Carolus frater magnis difficultatibus, & periculosissimo bello cum subditis, diuersam religionem amplectentibus impliciti fuissent, omnia erant in eo regno perturbata: & licet tum non nihil res pacata viderentur, tamen animi superioribus certaminibus adhuc incensi, facili momento ad arma denuo capiendi impelli posse putabantur. Quoniam vero Gallia, Anglia, & Belgicum rebus Lusitanicis ex parte se immiscuerunt, ut sequentia eò facilius intelligantur, liceat, quarto, mihi, re paulo altius repetita, breuiter de illis prouinciis differere. Viuebat in Gallia Catharina Medicea regina, & mater Regis, cui propter ætatem, & virtutem Gallia vniuersa obtemperabat. Hæc se Regi Catholico tum ob diuersas alias causas succensere non dissimulabat, tum potissimum ob hanc, quod Lusitaniam vi occupando, iudicio se subiicere noluisse. Dicebat se plus iuris in eam habere, quam Philippum. Vnde verisimile erat illam, hac indignatione impulsam, operam daturam, ut bellum Philippo in Lusitania inferretur. Ad stipulabatur illi Dux Alanconius filius, non minori, quam mater, Philippi odio inflammatus.

Origo odii hæc erat, quod ille alterutrius ex Philippi filiabus (ex sorore Alanconii susceptis) nuptias ambiens, dotis loco ditionem aliquam, dignitati suæ conuenientem, petiisset. Alanconio addicta erat omnis Galliarum nobilitas, quam ille, quocumque libuisset, vel Rege inuito, ducere poterat. Causa hæc erat, quod Alanconius, natu minimus Henrici secundi, filius, propter duos fratres, Carolum & Henricum, natu maiores, exiguam Coronæ vnquam obtinendæ spem habebat: cumque animo magno, & inquieto esset, aures præbuerat omnibus iis, qui vel Regi infesti, vel rerum nouarum auidi (quorum semper in Gallia copia est) publicam orbis Christiani tranquillitatem perturbare conabantur: & cum his sæpe consilia de noua aliqua prouincia, extra Galliam occupanda, contulerat. Istis suis conatibus aliquandiu credidit, (persuasus ab illis, quos secum habebat) fratrem vtrumque aduersari, quippe qui nollent eum vires, & potentiam suam augere. Vnde fiebat, ut ea, quæ ipsi ab hominibus prudentibus bono animo suggerebantur, sinistre interpretaretur, quasi & odissent illum, & cuperent tenebras offundere gloriæ, ad quam vehementissime aspirabat. Aucta fuit hæc suspicio non mediocriter, cum Henricus frater in regnum Poloniae vocaretur, nec Alanconio statim omnia munera & dignitates, quas ille obtinuerat, conferrentur. Ast eclæ enim illius ex his, & similibus rebus captarunt occasionem eum in suspitione & odio fratrum confirmandi, quasi ferre non possent illum ad maiora aspirare: & tantum effecerunt, ut quantumuis postea Henricus propter mortem Caroli noni, relicta Polonia, Coronam Galliarum adeptus esset, tamen Alanconius in pristina suspitione persistens, maiorem, quam vnquam antea, nobilium numerum in comitatu suo haberet. Quia vero nonnulli considerabant, Henricum tenui valetudine esse, & liberis carere, & ideo Alanconium aliquando ad imperium peruenire posse: non erat mirum, eum, in scio, imo inuito Rege, multa fecisse, quanquam ex nonnullis indiciis satis appareret, illis bene inter se conuenire.

Cum autem vires illius cum viribus Reginae matris coniunctæ magnæ, & merito regi Catholico formidabiles essent, etiam ad illas auxilia Anglica accessura videbantur. Fama enim erat, Elisabetham, Regis Philippi potentiam metuentem, & de animo Pontificis erga se ex recentibus Hiberniæ motibus satis edoctam, cupere sibi aduersus pericula imminentia

minencia prospicere, & hanc ob causam cum Regina matre, & filio nato minori in perniciem Philippi foedus iniisse. Et sane paulo post hanc opinionem exitus ipse comprobauit. Alanconius enim transactione cum principe Auraico (cuius opera omnia ista administrabantur) confecta, denuo in Angliam reuersus, inde Antuerpiam nauigauit: & in Belgico (conciliato ipsi iam ante industria eiusdem Auraici incolarum fauore) passim magno cum gaudio & pompa exceptus, & 19. Febr. die anno 82. Dux Brabantiae, interueniente iuramento, electus fuit: quae quidem res ingentem toti Europae admirationem commouit. Videbatur mirum, principem Auraicum, qui pene absolutus erat dominus earum prouinciarum, quas tanto tempore propugnauerat, potuisse animo suo imperare, ut periculis fere omnibus superatis, dignitate sua se abdicaret, & imperium transferret in exterum, ita ut inde nulla neque utilitas, nec gloria ad ipsum rediret. Et licet uideri posset idem praestitisse Matthiae Archiduci Austriae (quem tamen postea in Germaniam remisit) tamen non erat verisimile, cum existimare se eadem facilitate Alanconium quandoque ablegaturum. Nam non tantum Alanconius ueniebat cum exercitu, sed etiam potentia ipsius, & Galliae uicinitas, & Reginae Angliae beneuolentia ipsi tanto ad pedem in Belgico figendum adiumento futura esse uidebantur, ut periculum non esset, ne facile inde expelleretur. Non deerant, qui excusarent principem Auraicum, adducta hac ratione, quod Belgae iam essent defatigati, & diuturni belli sumptibus ita exhausti, ut sibi ab illis Auraicus non multum auxilii polliceri posset. Illum itaque coactum fuisse, ad disciscere patronum aliquem, a quo defenderetur contra Regem Philippum, qui occupata Lusitania maiorem Belgas oppugnandi occasionem nactus esset: & cum necessitas ipsa ad auxilium alienum implorandum ipsum adegisset, nullibi maius & certius, quam apud Alanconium, inueniri potuisse, praesertim cum hoc pacto ueluti indissolubili nodo prouinciae Belgicae cum Gallia, & Anglia connecterentur: praeterquam quod etiam Auraicus ad principalem suum scopum eadem opera perueniret, qui in harum ditionum possessione, penitus Regi Hispaniae extorquenda, consisteret.

Quinimo nonnulli tantum Auraici sagacitati tribuebant, ut non dubitarent adfirmare eum, si uellet suo tempore etiam Alanconium expellere posse. Reprehendebant Alanconium multi, propterea quod bona aliena sine omni causa occuparet: alii excusabant illum, leges imperandi suo arbitratu constituentes. Dicebant enim priuilegia Belgici esse talia, ut, si Rex Hispaniae illa violaret, nouum dominum incolae suo arbitratu eligere possent: & quia Rex priuilegia huiusmodi uolasset, eos alium principem creasse. Non substitit autem hic effectus illius confederationis, sed, ut Rex a bello contra Belgas auocaretur, petente Antonio auxilia contra illum, in Gallia magna classis instruebatur. Quidam dicebant illam in Lusitaniam nauigaturam, spe tumultuum, quos incolae contra Hispanos excitaturi putabantur. Alii existimabant eam subsidio ituram Insulis Terceris, quibus Philippus minabatur: nonnulli etiam arbitrabantur, illam non instrui in alium finem, nisi ut interciperet naues, quae e mundo nouo auro & aromatibus onustae, redirent. Accidit hoc tempore in Belgico quiddam stupendum, & inusitatum. nam cum Princeps Auraicus Antuerpiae uiueret quietus, & felicior, quam unquam antea, domi suae a prandio surgens, & familiaribus, ac domesticis stipatus accepit vulnus ex ictu sclopeti, quod in eum Ioannes Scaurigiuis, iuuenis Biscainus, zelo quodam Christiano incitatus, exonerauit, ita, ut globus per partem maxillae dextrae subiectam, ingressus ab altero latere paulo supra sinistram egrederetur.

Et quantumuis haberetur pro mortuo, tamen conualuit, & sicarius statim a satellitibus occisus est, ac omnes, qui huius consilii conscii erant, supplicio adfecti fuere. Interim dum haec geruntur in Gallia, & Belgico, Rex, qui adhuc in Lusitania commorabatur, studebat gratificari Lusitanis: qui cum diu, & importune praemia petissent, tandem fere omnium ratio habita fuit, & aliis ordo equestris, aliis redditus annui, aliis officia collata fuerunt, idque cum magna indignatione Hispanorum, qui hoc regnum titulo optimo Philippi esse dicebant, utpote quod haereditatis, emtionis, & belli iure possideret. Haec distributio a duobus deputatis magna cum liberalitate facta est. neque tamen multum Regi profuit, nec propter eam ullam apud Lusitanos gratiam iniit. Cum enim Lusitanorum duo genera essent remuneranda, quorum prius erat eorum, quibus sub imperio Henrici, & gubernatorum a ministris Philippi pecunia, & dignitates promissae fuerant, ut illius partes amplecterentur: alterum eorum, qui sponte sua se fideles, spretis pollicitationibus, & obediens praestiterant: non potuerat tam exacta in praemiis distribuendis ratio obseruari, quin alterutri parti minus satisfaceret: imo, talis error hic admissus fuit, ut & alii, bene meriti, negligerentur, & alii liberaliter remunerati, insolescerent. Nam non tantum hac in re ministri

Regis per imperitiam peccarant, sed etiam (vt multo facilius est promittere, quam dare) polliciti erant liberalissime tam illis, qui aliquid poterant, quam illis, qui nec dignitate, nec auctoritate pollebant. Cupiebat Rex omnibus his promissis stare: Sed quantumuis eos, qui præ ceteris singularis fidei specimen ediderant, etiam præ ceteris ornatos beneficiis vellet: tamen illud facere non potuit, quia tam immoderatis petitionibus totius Regni redditus non suffecissent. Quæ de causa (vt sæpe in aulis euenire solet) dignis non fuerunt debita præmia tributa, habito respectu eorum, quæ nihil merentibus tribuebantur. Et hac de causa amor subditorum erga Regem ne quidem tantillum creuit. nam fidissimi quique ægre ferebant, illiberalius secum actum, quam cum illis, qui, nisi pignore accepto, Regi suam operam dicare noluerant: præsertim cum nonnulli istorum nodum effectum dedissent illud, cuius causa præmio adficiiebantur. Quosdam enim sufficere iudicasse, si neutri parti adhererent: quosdam, qui Antonium sectati essent, excusare sese, quod dicerent, se vi coactos hoc fecisse. Illi etiam, qui minus prompte Regis partes amplexi erant (quippe qui non satis constanti animo ipsi adhererent) putabant se prudenter in hoc negotio versatos, & minimam quamque rem, quam gessissent, magni momenti esse, sibi persuadebant, Regemque satis perspicere, quanto opere ipsorum opera indigeret: & hac de causa reliquos præ se contemnentes, magnos spiritus sibi sumebant. Hæ fuerunt in genere causæ, cur non adeo magnam gratiam iniret Rex distributione illa omnium, quæ vnquam in Lusitania factæ fuissent, liberalissima. Cæterum Lusitanorum ii sunt mores, vt difficilime illis hac in parte satisfieri possit. Cum enim sint inuidi, maiorem ex prosperitate alterius, quam ex propriis incommodis molestiam percipiunt. Porro homines plebei, qui nulla præmia expectare poterant, & multum pecuniæ ex artibus mechanicis propter incredibilem aulicorum concursum corradebant, iniquo animo ferebant, Hispanos ipsis esse superiores, & more vulgi, rerum nouarum cupiditate tenebantur. Quod cum Rex consideraret, animo angebatur, quoniam videbat se frustrari spe, quam de Regno penitus pacando conceperat. Impetrauerat ille (vt supra dixi) vt soror ipsius Maria, vidua Maximiliani secundi Imperatoris quæ erat in Germania, veniret in Hispaniam vna cum Margarita filia.

Et quanquam de hoc Imperatricis aduentu varii essent hominum sermones: quidam enim dicebant eam commoraturam Madridi cum filiabus Regis: alii eam in Lusitaniam profecturam, ac Regem illam gubernationi Regni præfecturam, vt ipse ad Conuentus Arragonenses proficisci posset: tamen tandem Lisybonam illa venit. Cæterum siue rumores de classe Gallica crescerent, ita vt ea de causa Rex discedendum sibi non putaret, siue quod contra decorum videretur, vt illa, quæ fuerat Imperatrix, præficere tur exiguo regno: neque Rex discessit: neque illa gubernare cepit. Verum quidem est Regem, cum constituisset gubernationi Regni præficere Albertum Archiducem Austriæ, filium Imperatricis, cœpisse illum ad rerum administrationem adhibere. Nam die quodam, conuocato consilio regio, indicauit se multorum regnorum curis, quæ sibi incumbere, grauatam, cupere parte oneris illius leuari: & ea de causa, quoniam Cardinalem aptum iudicaret ad gubernationem Lusitanæ, se illi rem totam committere velle, vt deinceps Consilium, ipso præside, de negotiis occurrentibus deliberaret. Interim apud Insulares, & incolas Angræ oppidi, rerum status erat perturbatissimus. Coniecto enim in carcerem Ioanne Betancorio, ianuis monasterii Iesuitarum obturatis, multis nauibus captis & pecunia à multis ciuibus, Regi Philippo secreto studentibus, extorta, inter eos dissidia nata fuerunt. Multis enim Cyprianus Figueredus, gubernator, non amplius eo, quo ante, cum feruore officium suum facere videbatur. Vnde (vt accidit illis, qui cum imperio sunt) omnes seditiosi illi inuidere cœperunt, ita vt ex minima quaque re, quæ ab ipso fieret, occasionem eum calumniandi arriperent, & perfidiæ insimulandi, quantumuis reuera per illum solum staret, quo minus ista Infula Philippi imperio se submitteret.

Cum itaque Figueredus, ingruente hyeme, aliquot naues, quæ ibi detentæ fuerant, dimittere, & Iesuitas etiam pristinæ libertati restituere vellet, opposuerunt sese illi omnes actionum ipsius obseruatores, & præ cæteris monachi, vtpote qui hic, quam vsquam alibi, seditiosiores, impensius etiam sibi metuebant, & diligentius cæteris vigilabāt: ita vt ille, qui veluti insulæ dominus fuerat, populo in ipsum insurgente, facile animaduertet, sibi non amplius licere, quæ prius licuissent. Quatumuis autem obtineret hoc, vt naues dimitterentur, tamen non potuit Iesuitas liberare. nam erat ita in fatis, vt maiori cum suo incommodo inconstantiam populi experiretur, & principum diffidentiam. Cum enim ad Antonium in Galliam de statu insulæ, & de auctoritate, quam multi sibi contra

ipsum

ipsum atrogabant, scripsisset, petiissetque se certiorum fieri de aduentu Prioris in Insulam: & adderet eam esse vastatam, nec multo diutius se, eo rerum statu, sustentare posse: Antonius de ipso suspicionem concepit, motus ex parte litteris, quas ab æmulis Figueredi acceperat: quibus aperte ipsum proditorem nominabant. Qua de causa constituit mittere cum imperio in illam insulam Emanuelem Syluium, nuper a se Comitem Turrium Veterum creatum, & vnum ex intimis suis; qui eo appulit mense Martio cum mandatis ita amplis, vt in tali casu ampliora dari nequirent: & remoto ab officio Figueredo, Barbarica tyrannide, & crudelitate ab amicis promiscue, & hostibus pecuniam extorquere cœpit. Antequam Syluius in insulâ perueniret, soluerat Angra nauis quædam farina onusta, quæ se in Brasiliam nauigaturam simulabat: verum cum extra conspectum insulæ progressa esset, recta Lisybonam contenderat. Et vulgo putabant hanc inuentionem esse Figueredi, illumque per litteras sibi ignosci à Rege Philippo petiisse: insulæ deditioem obtulisse: & modum illius occupandæ exposuisse.

Cum enim paulo post alia nauis Lisybona in Insulam venisset, intelligebatur, allatas esse litteras Regis, non tantum ad Figueredum, sed etiam ad multos alios homines primarios scriptas: quæ tamen scopum, ad quem dirigebantur, non attigerunt. Nam nauis adpulit, postquam Emanuel Syluius in Insulam iam erat ingressus. Itaque Figueredus ab officio remotus, nō poterat ad effectum perducere hoc consilium: si modo verum erat, cum tale quid animo agitare. Interim non omnino Lisybonæ intermittebantur adparatus, ad oppugnationem insularum pertinentes: sed omnia lente progrediebantur: neque enim Rex satis certus erat de illa expeditione suscipienda anno octuagesimo secundo, propterea quod in ipsius consilio discrepantes essent hac de re sententiæ. Quidam enim volebant quamprimum totis viribus earum expugnationem tentari: quod, quo diutius differretur, eo difficilior res euasura videretur. nam Anglos & Gallos, quos eo proficisci rumor erat, in Insulas ingressos munitiones, si tempus ipsis concederetur, instituturos esse: ita vt non facile aditus postea in eas pateret. Considerabant etiam hac in re agi existimationem Regis. Esse enim turpe & magno dedecori, insulam tam infirmam pene in conspectu Hisp. audere armis tanti monarchæ resistere. Ostendebant quanti momenti esset illa Insula ratione situs. qui esset talis, vt ipsa vnicum refugium esse videretur nauium ex orbe nouo in Hispaniam nauigantium. Et licet essent aliæ in illo mari insulæ, tamen nullas esse tam commodas, vt has: imo cæteras omnes habere sua incommoda. Et si forte Angli, & Galli eas occuparent, (quod facturi videbantur, nisi eo classis mature mitteretur) illos inde inuadere posse nauès, itineris longitudine defatigatas, conuassatas, & parum ad resistendum paratas, easque abducere, ac diripere cum ingenti Hispaniæ vniuersæ & detrimento & dedecore. Dicebant expugnationem non esse adeo difficilem, eo quod insulis ex Gallia non satis de armis, & aliis rebus prospectum fuisset, quodque maior pars nobilitatis, & multi alii parati essent parere Regi Philippo: qui tamen à plebe oppressi, animum suum exercere non auderent. Verum vexillis Regis ibi comparentibus, vna cum classe validiori, quam priores fuissent, dubium non esse, quin non pauciores amici, quam hostes, in Insula inuenirentur. Alii quibus diuersum videbatur, dicebant hanc rem esse consideratione dignissimam, nec in ea nimis properandum. Si enim habita matura deliberatione, expugnatione susciperetur, rem extra periculum esse: sin vero nimis festinaretur, eo non carere. Ostendebant insulam natura esse munitissimam, propter difficultatem militem exponendi. Esse enim pene circumcirca inaccessam, exceptis paucis locis, quæ verisimile esset & munita, & præsidio firmo instructa esse. Dicebant præsidium, quod ibi esse intelligebatur, quantumuis exiguum, tamen cum oppidanis coniunctum, satis habere ad expositionem militum impediendam virium. Adfirmabant non esse negligendam conditionem illius maris, quod interdum non nisi duorum mensium spatio nauibus ibi subsistendi facultatem concederet.

Concludebant itaque præstare expeditionem omittere, quam sese in periculum, & inanes sumptus frustra conicere, vt iam bis, cum non exigua existimationis iactura, accidisset. Dicebant negotium totum collocari in tuto, si differretur. neque enim Insulam vel opere, vel natura munitiorem vnquam fore, quam iam esset. Locum natura esse munitum, & magna præsidia ibi non diu ali posse. Rem differendo Insulares sponte sua ad sanam mentem redituros: nam, vt nihil dicerent de insolentia Gallorum, adfirmabant, cessantibus cum Hispania commerciis, illos breui in eam rerum omnium penuriam ineururos, vt mature errorem suum agnoscerent. Naues ex India venientes tam breui spatio in illis partibus commorari, vt insularum auxilio non indigerent, nisi respectu aquæ, de qua Gibia Insula S. Michaelis abunde possent prospicere. Hæ rationes suspensum tenebant

Regem Philippum: cumque natura ad pacem ferretur, inclinabat ad dilationem: & prout variabant nuntii & rumores, qui ex Gallia, Anglia, & Belgico adferebantur, ita maiori, minoriue cum ardore classis apparatus urgebat. Hoc pacto, & cum non medioeri anxietate Regis Philippi, transierunt tres primi menses anni octuagesimi secundi. Ceterum in eunte vere, cum audiretur in Gallia, Belgico, & Anglia magnum nauium numerum instrui, sub prætectu in Lusitaniam nauigandi: Turcam, non obstante bello Perfico, minari se classem emissurum: in Marchionatum Salucensem descendisse aliquot pedites Gallos; Rex animaduertit necessario arma capienda esse, tum ad insulas oppugnandas, tum ad defendenda multa loca, propterea quod in multis locis offendi poterat. Durum, & turpe ipsi videbatur pati sibi à Duce Alanconio eripi prouincias Belgici: videbat sumptus fore maximos, & se à pecunia parum paratum: nec etiam creditores sibi multum fidere: (decretum enim, quod contra mercatores publicauerat, maiori damno fuerat ipsi, quam creditoribus) apparatus autem, qui sibi instituendi essent, esse omnino necessarios. Nam Italiae prospici, inuitabilis necessitas flagitabat, tam respectu Turcæ, quam Gallorum. In Lusitania etiam necessitas requirebat, vt exercitus aleretur. Etsi enim status Regni in speciem tranquillus videbatur: tamen animi Lusitanorum erant inquietissimi: classis omnino instruenda erat, & quidem ita valida, vt hostibus resistere posset. Belgici etiam ratio habenda videbatur, si minus, vt omnes illæ prouinciæ recuperarentur, saltem vt maior iactura præcaueretur.

Ceterum id, quod fortassis ante omnia Regem sollicitum habebat, erant naues, quæ eo anno ex Indiis expectabantur, & ex regionibus nouis. Verebatur enim ne Galli, ab Insularum commoditate adiuti, illas interciperent: propterea quod non tantum in mari illæ naues piratarum comparere incipiebant, sed etiam in insulam S. Michaelis, & Maderæ irruptionem facturæ videbantur. Qua de causa Rex omnibus his incommodis mederi conatus est in hunc modum. In Hispania iussit conscribi, quantæ maximæ possent, copias pedestres, easque in Lusitaniam misit, & in primis in ditionem sitam inter Dorium & Minium, cuius imperio præfecit Ferdinandum de Toletto, Priorem S. Ioannis. Marchionem Sanctæ Crucis misit Hispalim, vt in illis partibus, quantum posset, numerum nauium armarer, & instrueret etiam nonnullas triremes. In Biscaia etiam iussit instrui octodecim naues, quæ postea omnes conuenirent, in Andalusia, vbi curabat armari naues maiores, & nauigia confici ad militem exponendum idonea. In Italiam scripsit ad Proregem Neapolitanum, & ad gubernatorem Mediolani, vt singuli sex militum millia conscriberent. In Germania iussit conscribi decem millia peditum, sub prætectu hos vna cum Italis in Belgicum mittendi: & vt insulam Sancti Michaelis in tuto collocaret, etiam si iam ante ibi esset Ambrosius Aguiarius cum nauí maiori Belgica, misit eo Petrum Peixotum cum aliis quinque nauibus, qui oportune aduenit: nam iam nonnullæ piratarum Gallorum naues conuenerant ad eam oppugnandam. Et sane re ipsa oppugnationem tentarunt. Cum enim Peixotus anchoras icisset prope oppidum, quod Punta Delgada vocatur, tres myoparones Gallici, qui sex alias naues aliquo interuallo post se reliquerant, sese in cõspectum illius dederunt, existimantes, quoniam habebat quinque naues, illum non dubitaturum confligere cum tribus: quod si faceret, superuenientibus sex reliquis putabant se victoria certo potiri, & deinde commode insulares inermes adoriri posse: sed spe sua frustrati sunt. Peixotus enim, qui non manus conferere, sed pro viribus insulam defendere cuperet, noluit obuiam tribus nauibus Gallicis progredi: præsertim quia paulo post sex reliquæ, quæ à tergo relictæ fuerant, etiam comparuerant. Galli itaque animaduertentes se non posse decipere Lusitanos, & insidias esse detectas, & iniquo animo feretes sibi sine præda descendendum, consilium cœperunt de inuadendis Peixoti nauibus, quæ, anchoris demissis, prope insulam subsistebant. Sed ventus, qui ad insulam adpellentibus non satis secundus erat, & tormenta, quæ ex tenui quodam propugnaculo displodebantur, in causa fuerunt, cur minus commode in Peixotum inuehi possent. Veruntamen nauis prætoria, quæ ceteras velocitate superabat, tam prope accessit, vt prælium cum quadam Lusitana iniret: ac sane spatio trium horarum non sine sanguine conflictus durauit. Erant superiores Galli, sed Ambrosius Aguiarius, qui erat in terra, considerans ab interitu nauium dependere exitum insulæ, subsidio misit Peixoto nauiculas quasdam cum 150. militibus, quorum ope & se defendit, & nauem Gallicam quæ plus damni, quam Lusitanicæ, acceperat, ad socias redire cœgit: Sed multi iudicarunt, si ventus fuisset aliquanto vehementior, ita vt reliquæ naues Gallicæ appropinquare potuissent, periculum futurum fuisse, ne Lusitanicæ in cõspectu totius insulæ à Gallis abducerentur.

Quoniam autem paulo post Lisybonam venerunt octodecim naues Biscainæ, quas rex in illa

in illa prouincia instrui ad defensionem insulæ iusserat, quatuor ex illis missæ eo fuerunt cum sexcentis peditibus, qui eo statim post Gallorum discessum appulerunt. Interea venerat ætas, & ex Gallia nuntii adferebantur de magnis belli adparatibus, & de nauibus, quæ Antonii nomine in omnibus portibus armabantur. Res Regis Philippi lentius administrabantur, quam tanti momenti negotium pateretur. Hispani enim non satis sibi persuadere posse videbantur, Gallos in Lusitaniam cogitare, aut in Insulas: imo nonnulli putabant illos hoc simulare quidem, sed reuera in Belgicum ituros, propterea quod pluri ipsorum interesse videretur, integram earum prouinciarum possessionem nancisci, & Regis Philippi copias penitus inde eiicere, quam aliam, eamque difficiliorem expeditionem suscipere. Et sane hæc opinio omnium animis firmissime in hærens, iuuabat Gallos. nã hinc fiebat, vt aut diuerterentur, aut saltem distraherentur vires Hispanorum, & vt in Hispania classes minori cum celeritate, quam par erat, instruerentur. Veruntamen cum certo postea intellectum esset Gallos in animo habere proficisci ad intercipiendas naues, ex Indiis redeuntes, lentius in Italia apparatus, Belgico destinati, promouebantur, & in Hispania in classe instruenda aliquanto magis properabatur. Et quanquam nautarum, aliarumque rerum necessariorum penuria summa esset, tamen in Andaluza circiter viginti naues, & viginti tres triremes non sine magna difficultate armatæ fuerant, & Marchio Lisybonam redierat, postquam dedisset in mandatis classis præfectis, vt nauigarent versus caput S. Vincentii, & ibi noua mandata expectarent. Inuenit in Tago satis male instructas circiter alias triginta naues, computatis Biscainis, & nonnullis Belgicis, quæ quasi vi detinebantur: in quas impositis, duce Lupo Figueroa, sex millibus peditum Hispanorum, Marchio & ipso nauim conscendit, stipatus magno nobilium numero, inter quos erat Petrus de Toletio, & alii ex primaria nobilitate, qui tanquam priuati milites exercitum Regium comitabantur. Non erat hic scopus Regis, quem initio sibi proposuerat. Nam cogitauerat antea de omnibus nauibus in vnum locum cogendis in Andaluza, quo naues Biscainæ, ex Biscaya soluentes, cursum dirigere iussæ fuerant. Cæterum cum Lisybonam venissent, & nonnullæ aliæ mercede conductæ sese cum nauibus bellicis Lusitanicis coniunxissent, existimauit maiorem numerum eo in loco conuenisse, & tempus inutiliter consumptum iri, si hæc classis pars alteram quærere cogeretur, & eas inter nauigandum facile aliam in aliam incidere posse; & ideo vtrique iniunxit, vt Insulas peterent, (quod fecerunt) darentque operam, vt in itinere se coniungerent. Et quanquam omnia ista lente fuerunt administrata, tamen maior adhuc mora interposita fuisset, nisi Rex sua præsentia discessum classis vrisset: quæ tamen soluit demum decimo die Iulii anni octuagesimi secundi. Adeo Hispani natura in rebus suis administrandis lenti sunt. Iam enim ex Gallia classis cum Antonio, & sociis soluerat, quæ septuaginta amplius nauibus, & septem millibus peditum, Philippo Strozzio, & Comite Brissacco ducibus, constabat.

Liber Nonus.

ARGVMENTVM.

In hoc libro continetur descriptio insule S. Michaelis: classis Gallica in eam appulsus: Gallorum exsensus: velitationes cum incolis: fuga Lusitanorum: aduentus classis Hispanica: pugna naualis: mors Philippi Strozzii, & Comitæ Vimosii: Antonii profectio in Terceram; & illius actiones: crudelis sententia Marchionis contra captiuos, & eiusdem executio: mors Ducis Albani, vna cum ipsius elogio: noua Comitæ, in quibus iuramentum fidelitatis præstitum fuit Principi Philippo, propter mortem Principis Iacobi, & quomodo Cardinalis, Archidux Austriae, Portugallia gubernationi præfectus fuerit.

INTERIM dum classes, Gallica & Hispanica, versus Insulas Terceras nauigant, vtraque aula de rei successu sollicita, varias spes concepit. In Gallia minus de victoria dubitabatur, quam in Lusitania. Galli enim Hispanorum vires contemnentes, & se numero nauium & militum superiores esse existimantes, pro certo habebant (quia insulares ab ipsorum partibus stabant) fore, vt illorum naues caperent eas, quæ

ex India reuerterentur, diriperent insulam Sancti Michaelis, & etiam classem hostium, si ad manus veniretur, superarent. Tam firmo fundamento hæc niti putabant, ut spes longe maiores concipientes (instigati præsertim pollicitationibus Antonii, qui quamplurimos se sibi addictos in Lusitania adhuc habere adseuerabat) cogitarent adpellere in Lusitaniam, militem exponere, Lusitanos inermes armare (in quem finem magnam etiam armorum copiam aduehebant) & pedem tam firmiter in continenti figere, ut ibi sedem collocare possent. His itaque spebus excitati, naues conscenderant multi ex nobilitate, siue quod Galli rerum nouarum auidi sint, siue quod reginæ matri hac in re gratificari cuperent.

In aula Hispanica non erant tam consentientes sententiæ, neque tanta ex certa victoriæ spelæticia. Cum enim Lusitani ab Hispanis alienissimi esse pergerent, spem cum desiderio æquantés, & rem ab utraque parte in par discrimen deductam cernentes, multi hostibus resisti non posse putabant, & multi etiam aduentum Antonii auide expectabant. Reliqui Lusitani, qui præsentis rerum statu contenti erant, vna cum Hispanis confidebant bellum hac vice finitum iri, dicebantque se non dubitare de debellanda illa classe, Antonio capiendis, & de Insulis vel vi, vel per deditiõem occupandis.

Veruntamen isti spem quidem vultu simulabant, sed tamen reuera metuere videbantur. Cum enim classem diuisam, & coniunctionem incertam esse cernerent, prudentiores victoriã non adeo exploratam, ut quibusdam videbatur, iudicabant: Ac Hispanos, si prælii alex rem committerent, multum perdere, & parum lucrari: & vice versa Gallos multum lucrari, & parum perdere posse. Maximum enim incommodum, quod hostes accipere possent, consistere in amissione classis, & Insularum ex manibus illorum extorzione. Hæ res omnes etsi ita euenirent, tamen non magnopere Galliarum interesse: contra vero, si classis Hispanorum vinceretur, damnum hoc longo interuallo Gallorum iacturam superaturum. Nam præter classem, etiam Insulam Sancti Michaelis, & omnem cæteras recuperandi spem amissum iri.

Præterea naues Indicas cum toto thesauro in Gallorum manus venturas, & dubiam fore possessionem Regni, expositi omnibus periculis, quæ tam insignem iacturam, præsertim in regnis recens occupatis, comitari solent. Augebatur hic metus, cum consideraretur, classem quidem bonis nauibus, & ex parte etiam militibus veteranis instructam esse, sed tamen laborare penuria instrumentorum, quibus ignis in hostilem classem conuictur, & nautarum, quorum nonnulli vi coacti nauigationi interessent, & ipsum Marchionem pene inuitum, & non magna cum alacritate expeditionem suscipere, non quod sibi metueret, sed quod sub discessum suum parum humaniter à Rege classis nimis sero paratæ culpam ipsi imputante, habitus fuisset. Accedebat, quod in classe essent aliquot naues Belgicæ, & pedites Germani, in pugnis naualibus minus exercitati. Veruntamen hi, qui ista dicebant, in speciem magnam fiduciam præ se ferebant, spemque suam ostendebant inniti virtuti peditum Hispanorum, & nauium magnitudini. Multi mirabantur Antonii sermones tantum in Gallia ponderis habuisse, ut ferè vniuersam aulam ad protectionem ipsius tanto cum ardore suscipiendam commouerent, cum tamen de iure Antonii ipsi non satis constaret, nec valde certa spes esset vel regnum tam cito occupari, vel vsui esse posse auxilia eorum, quos Antonius suis partibus addictos habere se dicebat, propterea quod his à validissimis præsidis frenum iniiceretur. Et hæc Gallorum promptitudo eò maior videbatur, quo lentiores se præbuisent olim, in Lusitanis contra Castellanos adiuuandis, cum quidem & melior occasio, & maior spes felicitis successus, quam nunc, sese offerret. Nam anno seruatoris nostri millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, cum in Galliam Alfonso Quintus, Lusitaniarum Rex, venisset auxilia à Ludouico vndecimo petitum, contra Regem Catholicum Ferdinandum, cum quo bellum gerebat, nihil obtinuit: & aliquo temporis spatio inutiliter ibi consumpto, pene desperatus, re infecta, in regnum suum reuersus est.

Relictis vero exemplis antiquis, dicebant, si Galli Antonii defensionem suscepissent, vel bona fide, & animo sincero, vel ut illius opera pedem in Lusitania figerent, illis longe meliorem occasionem scopum suum assequendi, oblatam fuisse anno 1580. quo tempore fortassis Philippum in Regni possessione turbare potuissent, aut saltem prohibere, ne illo anno Tagum transfret. Cum itaque amissa occasione tam optata, in gratiam exulis Antonii ex Gallia maximam fortassis omnium, quas vnquam illa instruxisset, classium, venire homines viderent, non satis rei nouitatem admirari poterant. Verum, statu orbis Christiani bene perpenso, non videntur sane defuisse causæ, quæ hoc etiam tempore Gallos incitare deberent, & longe quidem magis, quam vel tunc, vel vnquam antea.

Cum

Cum enim frater Regis Galliaē fere omnes Belgici prouincias occupasset: Regina mater hereditatem Regni Lusitaniaē sibi vindicaret, ac Philippo succederet: hæc omnia sufficiebant ad inuitandos Gallos, vt eo alacrius ad Portugalliam oppugnandam, & vires Regis Hispaniaē diuertendas, accurrerent. Interea classis Gallica die Iulii decimo quinto adpulit ad insulam S. Michaelis, prius, quam Hispanica, & iactis prope Lacunam pagum anchoris, duo peditum millia in terram exposuit. Hæc insula in circuitu non continet vltra centum milliaria: Et figuram habet tam longam, & angustam, vt cum ab oriente vsque ad occidentem in longitudinem quadraginta amplius milliarium porrigatur, vix duodecim lata sit. Pars ad meridiem vergens est reliquis fertilior, & cultior. Nam versus septentrionem, excepto vnico pago (quem Riuiera grande vernaculo sermone adpellant) pene deserta est. Hæc pars, quæ Austro obuertitur, incipiendo à parte orientali, & à capite Morro, vsque ad partem occidentalem, diuersa oppida & pagos habet. Primo loco occurrit Villa Franca, distans à Capite Morro 25. milliariibus, & 500. circiter domus continet: deinde Aqua Pali, postea Lacuna: vtraque paucos incolas habet: quarto loco sequitur ciuitas, quam Puntam Delgadam vocant, superiora oppida magnitudine excedens, & arcem paruam habens versus occidentem. Ex hoc littore nonnulla promontoria in mare extenduntur. Primum, quod Villam Francam tendentibus occurrit, vocatur Punta di Garzas secundum, Galex: & est inter dictum locum, & Aquam Pali. Inter Lacunã & ciuitatem, sunt duo alia, sed minora, nimirum Pugnete, & caput canis. Ad promontorium Pugnete versus Lacunam exposuerunt, vt dixi, Galli militem, & pago direpto, opulentiorẽ prædam indagaturi, vterius progressi sunt. Mortuus erat in ciuitate paulo ante Ambrosius Aguiarius, qui fuerat gubernator. Et licet quidam ipsius priuignus in officio vitrico succedere vellet, tamen inter Lusitanos Petrus Peixotus præfectus quinque nauium, plurimum auctoritatis habere videbatur. Sane peditibus Hispanis, quantum ad bellica attinebat, imperabat Laurentius Noghera, homo animi magni, & eximie virtutis. Omnes incolæ consternati cœperant maximam partem fortunarum vna cum vxoribus in montes transferre, & crescente ad conspectum classis metu, pene tota ciuitas vacua remanserat. Ciues primarij, ad deliberandum congregati, statuerunt, nauibus suis littori vi illis, & nõ hostibus vsui esse possent, conflatis vna cum militibus Hispan. nautis Biscainis, & Lusitanis, qui fortunam prælii tentare parati essent, hosti obuiam progredi. Sed tamen hoc consilium ex parte tantum ad effectum perductum est. Bascaini enim noluerunt naues suas confringere, & Petrus etiam Peixotus non penitus suas confregit: veruntamen omnes, armis captis, constituerunt Gallis obuiam ire, auspicijs Nogheræ, & Peixoti. Hanc occasionem confluerant ad 2000. Lusitanorum, & computatis deinde militibus & nautis Castellanis, & Biscainis, vniuersi fere 3000. numerum constituebant. Verum Laurentius Noghera non satis Lusitanis fidens, antequam iter ingrederentur, humanissimis verbis illos ad fortiter pugnandum adhortatus est, subobscurè innuens se metuere, ne ab illis desereretur. Verum illi suam operam ipsi derulerunt tanto cum animo, & alacritate, vt existimaret eos sibi alicui vsui in pugnando futuros. Itaque hostibus obuiam progressus, spem bonam de illis ad naues vsque repellendis fouebat. Adpropinquabant paulatim Galli, sed de copiis sibi obuiam venientibus certiores facti, commodissimum factu putarunt, antequam vterius progredierentur, via recta relicta per aliam quandam ad ciuitatem & arcem sine pugna contendere, quod se omnia imparata, & neglecta inuenturos arbitrarentur. Relicta itaque via, quæ secundum oram maris ducebat, aliquanto magis in interiorem Insulaē partem penetrare cœperunt. Cæterum Noghera hac de re admonitus, & ipse de via declinavit, Gallisque obuiam profectus est, & prælii leuioris initio facto, cum deinde totis viribus hostem aggredi vellet, animaduertit Lusitanos in fugam se conicere. Qua de causa cum se tot hostium impetum cum solis Castellanis, & Biscainis sustinere non posse videret, amissis aliquot è suis, & lethali vulnere accepto, sese in arcem recepit, inque ea paulo post diem suum obiit: illi tamen, qui in arce erant (& in primis Episcopus, Petrus Castellanus, qui magnum prudentiæ specimen edidit) confidebant, se hosti aliquandiu resistere posse, quamuis non tantum in viribus suis, quantum in classis Hispanicae aduentu spei collocarent. Petrus Peixotus, homo in illis partibus alioqui satis celeberris, omnia desperata iudicans, conscensa naui noctu soluit, & paulo post Lisybonam peruenit.

Dicebat autem se abiisse, vt Marchionem de rebus omnibus edoceret, sed se illum inuenire non potuisse: & nihilominus à Rege, quia Lusitanus erat, clementer habebatur. Comparuit hoc tempore inter has Insulas nauis Indica, magnis diuitiis referta, & Galli ita infelices fuerunt, vt in eam non inciderent,

quantumuis fere in conspectu Insulæ præternauigaret. Porro illa per nauim quandam Gallicam de rebus, quæ in Lusitania gerebantur, certior facta, & ideo à recta via parumper diuertens, primum ad caput S. Vincentii, & deinde Lisybonam salua & incolumis peruenit. Nuntius à Petro Peixoto Lisybonam allatus, vt animi, non nihil Antonianis addidit, sic etiam Castellanos, & eos, qui Castellanis addicti erant, non valde consternauit. Illi enim ad minimum quemque casum consilia, & spes accommodabant: hi vero aliquanto firmiores & constantiores, putabant Gallos hæcenus non tantum nihil memorabile gessisse: sed etiam contra officium, & disciplinam militarem in illa insula adorienda peccasse. Cum enim præcipuus ipsorum scopus esset, capere naues ex India venientes, & incolas Regni ad tumultuandum concitare: equidem videbantur imprudenter facere, quod tempus alia in re, exigua cum lucri spe, inutiliter consumerent. Nam, quia insula parum munita, & ciuitas muris nudata erat, constabat inanem esse omnem laborem, qui in ea occupanda poneretur. Etsi enim capta ab ipsis fuisset, tamen & infirmitatem, & loci ad exponendum militem commoditatem semper in causa futuram, vt in eius potestate esset, qui maris imperium obtineret: præterquam quod periculum erat, ne, dū ipsi in insula essent, classis Gallica, propter anchoras iactas veluti immobilis, à classe Hispanica ex improviso superueniente, opprimeretur. Sane Galli hæc re parum moueri videbantur, quia aliquandiu in Insula securi substiterunt. Porro Antonius, qui in monasterio S. Rocchi diuersabatur, non procul à classe, tentauit arcem verbis, & minis: ac deinde in ciuitatem profectus, litteras in genere scripsit ad eos, qui in illa erant: petens arcem, tanquam suam, sibi dedi, & liberam discendendi facultatem militibus promittens. Verum cum responsum parum gratum accepisset, iussit è nauibus adduci aliquot tormenta muralia, quibus arx diuerberetur: sed cum interea classis Hispanica superuenisset, hoc omissum fuit. Classis Hispanica vbi per vndecim dies, varia tempestate vtens, nauigasset, in conspectum Insulæ peruenerat, neque tamen cum nauibus & triremibus, quæ ex Andaluza soluerant, se coniunxerat: imò ex iis, quæ ex portu Lisybonensi exierant, à tergo remanserant quatuor naues, & aliquot celoces, quarum tres aquæ refluxu impeditæ, vna cum reliquis ex ostio Tago exire non potuerant, & quarta, quia rimas egerat, reuerti in portum coacta fuerat, ita vt classis ista non nisi 28. nauibus maioribus constaret: & licet reliquæ tres postero die soluissent, tamen alio plane vento, quam classis, impulsæ, & ad insulam S. Michaelis ante aduentum classis delatæ, cum intellexissent naues Gallicas adesse, in altum mare redierunt, nec se postea cum Marchione vnquam coniunxerunt. Prima pars terræ, quam Marchio vidit, fuit Caput Morrum die Iulii. 21. & 22. peruenit Villam Francam, ignorans omnino classem Gallicam adesse. In hac re conditio Hispanorum deterior fuit. nam à Gallis, qui naues suas, prope littus habebant, quo quodammodo tegebantur, eminus conspici poterant, cum interim illi Gallos cernere non possent. Miserat Marchio pridie eius diei præfectum militum Aguirrem, cum duabus celocibus, exploratum: & monuerat illum, quid fieri vellet, si in hostes incideret. Dederat illi litteras ad Ambrosium Aguiarium (cuius mortem ignorabat) quibus eum de suo & classis aduentu reddebat certiolem, item de numero militum, & nauium. Dicebat etiam se cotidie expectare naues, & triremes, quæ in Andaluza instructæ fuerant: & petebat, vt sibi rescriberet de classe Gallica, an præternauigasset, & quot naues in ea essent, & quem cursum teneret, adfirmans se in animo habere cum ea prælium committere: & hæc de causa se velle indicari Petro Peixoto, vt nauibus suis instructis, ad ipsum comitandum, se pararet. Cum Marchio prope Villam Francam anchoras iaceret, venit ad prætoriam nauim, vnum ex nauigiis tribus, quæ à tergo remanserant, & postea, equis onusta, vela fecerant, cuius nauis retulerunt tres illas naues, quæ in Tago substiterant, adpulisse in insulam biduo ante, & abiisse: præterea à nauib. quibusdam Gallicis alia duo nauigia, & ipsa equis onusta capta fuisse, & se vix euasisse. Verum cum non propterea Marchio crederet classem Gallicam adesse, misit alios, qui in littus egressi certi aliquid explorarent. Sed isti mox redierunt, nihil certi referentes. Cum enim in littus descendere ab hoste prohibiti fuissent, in referendo sibi inuicem contradixerunt. Interim Marchio maiora paulatim signa defectionis Insulæ animaduertebar: præfertim quod vna ex Aguirris celocibus reuersa indicaret, Aguirrem cum altera celoce à quadam nauis Gallica captum fuisse. Qua de causa Marchio in consilium adhibuit Lupum Figueroam, tribunum militum supremum, & illi duo inter se decreuerunt exponere partem copiarum in terram, (partim aquæ dulcis hauriendæ causa, partim vt certius aliquid explorarent,) & cum classe in locum ad hoc consilium accommodatiorem adpellere. Ceterum omnis dubitandi causa, paulo post cessauit. Nam simulatque certis hominibus negotium datum fuisset locum iacendis anchoris aptum deligendi & classis vela facere cœpisset,

pisset, statim è portu ciuitatis naues (quarum numerus magis, magisque crescebat) sibi obuiam venire viderunt: cumque iudicaret (quod res erat) esse hostes, & priori consilio omisso, ad deliberandum Petrus de Tolero, Lupus Figueroa, Marchio Fauaræ, Petrus Tassius, Quæstor supremus, Franciscus Bouadiglia, tribunus militum, & nonnulli alii nobiles, & centuriones conuenissent, denuo propositum, & consultatum fuit, vtrum prælium committendum, an alia ratio ineunda esset. Non habebat classis Hispanica, quo se tuto reciperet: retrocedere non poterat sine magno incommodo: ventum secundum Gal-
 10 lis præripere non licebat. Galli enim, qui naues haberent velociores, & ad proram contra ventum conuertendam aptiores, arbitrato suo hostem adoriri, se recipere, pugnare, & pugna excedere poterant. Qua de causa Duces Hispani, consilium necessitati accom-
 modantes, cum viderent eum rerum statum esse, vt liberam electionem non haberent, manus conferere constituerunt. E xlitteris, quas Marchio ad Ambrosium Aguiarium scripserat, in celocè Aguirris inuentis, Antonius non tantum numerum nauium, quas Marchio habebat, sed etiam earum quas expectabat, & consilium illius intellexerat. Qua de
 causa, re cum Strozio Brissacco & Comite Vimiosio communicata, statuerat commo-
 20 distissimum factu esse, classem Hispanicam, tam paucis nauibus constantem, adoriri ante quam reliquæ venirent, quæ expectabantur. Et ideo, quanta fieri poterat cum celeritate, militib. qui in littus descenderant, in naues denuo impositis, acie instructa, Marchioni obuiam progrediebatur. Ibi Marchio toti classi rationem declarauit, quam in prælio ob-
 30 feruari volebat. Ad dextram suæ nauis, quæ S. Martinus vocabatur, constituit nauim, nomine S. Matthæum, in qua erat Lupus Figueroa: & ad sinistram, nauim Francisci Bouadiglia cum quatuor aliis nauibus subsidiariis: ceteris omnibus etiam certo ordine dispositis. Solus Christophorus Erassus aliquantum à tergo remanebat, cum nauis vasta & magni momenti, cuius malus maximus non nihil detrimenti acceperat: cumque eam ob causam plenis velis vti non auderet, fiebat, vt Marchioni tantum viginti septem naues super-
 essent.

In omnibus nauibus, & præcipue in duabus primis, omnia optimo ordine disposita fuerunt. Militibus enim loco conuenienti collocatis, & ducibus compluribus electis, non tantum omnium rerum, quæ necessariæ erant, ratio habita, verum etiam contra id,
 35 quod forte fortuna euenire posse videbatur, summo cum iudicio remedia præparata fuerunt. Sed omnis ista sollicitudo fuit superuacanea. Classes enim tunc sibi inuicem, non nisi ad sex, aut octo miliaria, appropinquarunt: tum quia ventus erat lenis, tum quia ne x ingruerat: ita vt, postquam Marchio tormentum maius veluti in signum pugnae displodi iussisset, Galli ad oppidum proras conuerterent, & classis Hispanica in mari circumuol-
 40 taret, ignara omnium eorum quæ in insula agebantur. Neque tam facile Marchio quidquam rescire potuisset, nisi eadem nocte Ioannes Castellanus, qui in præfectura arcis Laurentio Nogheræ successerat, illum de statu Insulæ certiores fecisset, docuissetque arcem adhuc resistere, idque in eum finem, vt Marchio cogitaret de auxilio illi ferendo, & rursus ab illa, si opus esset, mutuum auxilium etiam expectaret. Quam ob causam misit v-
 45 num ex magistris nauium Biscainarum cum litteris ad Marchionem, quibus ipsum edocebat de omnibus, quæ ab aduentu Antonii vsque in eum diem acciderant. Dicebat classem Gallorum constare nauibus quinquaginta octo, & viginti octo earum esse magnas, & instructas sex millibus militum. Suadebat, si classis Hispanica non satis ad pugnam ineundam virium haberet, vt arci appropinquaret. Ita enim & arcem, & classem mutuo sibi succurrere posse. Respondit Marchio per eundem Biscainum, & Ioannem Castellanum bono animo esse iussit. Classem enim R. M. ita potentem esse, vt hostilem
 50 vincere posset: id quod se postero die reipsa demonstraturum speraret. Sequenti die prima luce Galli alacriter in Hispanos ire cœperunt, qui eam ob causam aciem statim instruxere. Verum etiam si Galli & ventum, & solem secundum haberent, tamen malacia erat
 55 tanta, vt loco moueri naues vix possent. Itaque hoc pacto vtraque classis altera è regione alterius substitit fere vsq; ad meridiem: cumque tum ventus aliquanto validior coortus esset, Galli de integro se Hispanos inuadere velle præ se tulerunt. Ceterum cum hos aciem animo intrepido instruxisse animaduertent, destiterunt ab incepto: & vsque ad noctem ambæ classes pari fronte nauigarunt versus Insulam Sanctæ Mariæ, quinquaginta miliaribus versus Austrum distantem ab Insula Sancti Michaelis, variis ambagibus vtentes, cum interim Galli sæpius fingerent se prælii initium facturos: id quod erat in potestate
 ipsorum, quia vento secundo vtentibus: Hispani vero contrario. Verum cum ad uesperas
 60 ceret, Galli certo constituentibus die sequenti conflare, decem naues, quam possent, pro-
 xime littus, insulam præterlegere iusserunt, eo consilio, vt postero die prima luce à fronte

& à tergo Hispanos inuaderent: Sed ventus ita remisit, vt nauigare non possent. Cum dies vigesimus quartus illuxisset, cupiebant configere & ipsi Hispani, & quantumuis impares hosti viderentur, propterea quod non tota classis conuenisset, nec naues, quæ ex Andaluza soluerant, adessent: tamen tam moleste ferebant se ibi in hostium conspectu subsistere cogi, nec nisi illius arbitratu vel fugere, vel pugnare posse, vt desiderium manus conferendi magis, magisque in ipsis aueretur. Putabant se hoc obtenturos vela mutando, & ab vna ad alteram partem conuertendo: quod iudicarent Gallos eam occasionem non neglecturos: veruntamen etiam si hostes tum maiorem, quam vnquam antea, dimicandi cupiditatem præ se ferrent, tamen aliud nihil subsecutum est, quam quod duæ naues prætoriae vna cum vicinis magnam in se inuicem globorum multitudinem eiacularæ sunt: quæ ex re plus incommodi acceperunt Galli, quia paulo post vna ex eorum nauibus submersa est.

Cum ita dies præterisset, vesperi Marchio experturus, num ventum hostibus præripere posset, iniunxit omnibus naucleris, vt, noctu in tenebris proas conuerterent versus Insulam Sancti Michaelis, ad ventum hostibus præripiendum: & significauit nauim prætoriam ea nocte (ne hostes rem animaduernerent) non accensuram lumen solitum, sed nocte intempesta tormentum maius exoneraturam, ad quod signum reliquæ naues eam sequerentur. Hæc mandata data fuerunt, & obseruata ab omnibus nauibus exceptis duabus, quæ venerant ex mari Balthico: & quia negligentia illorum, quibus hæc cura incumberebat, non fuerant admonitæ, tam procul à reliquis discesserunt, vt illas, conspectum suum effugientes, postea assequi nullo modo possent, cumque in iis duabus nauibus essent quadringenti pedites Germani, classis illa in singulas horas & nauium & militum iacturam facere videbatur.

Quia autem ventus satis validus coortus erat, visum est Marchioni post mediam noctem, tormento disploto, laternam accensam denuo præferre: & ita felicissime ipsi successit ventum hostibus præripiendi consilium. Verum hæc industria parum profuit. nam oriente die (erat autem vigesima quinta Iulii, sacra Iacobo Apostolo, Hispanorum in præliis patrono) animaduersum est, classem Gallicam dispersam, & procul remotam esse, partim iuuandæ nauis causa, quæ iam iam submergenda videbatur, partim vt refarciret dama, quæ à tormentorum globis pridie acceperat: quanquam etiam nonnulli dicunt Gallos illo die de industria à prælio abstinuisse. Etsi vero Hispani illos inuadere potuissent, tamen id non fecerunt, propterea quod nauis Christophori Erassi, cuius malus ruinam minabatur, velis contractis, tormentum displotit: cumque ex eo signo coniceretur, malum omnino contractum, necesse erat totam classem eam circumdare, ne in tanto periculo à Gallis inuaderetur. Ita factum est, vt interea Galli iacturam venti, ab Hispanis prærepti, refarcirent: cumque nauis Erassi de integro ita reparata esset, vt cum media velorum parte nauigaret, Marchio eam nauis suæ rudente alligatam secum trahebat: & ita totus ille dies otiose consumptus est, nisi quod aliquot tormentorum globi emissi fuerunt. Porro signa veniendi ad manus, quibus Galli toties vsi erant, non omnia fuerant ficta, & simulata. Nam etsi fortassis prima & secunda vice tantum hoc agerent, vt animum hostium explorarent: tamen reliquis vicibus serio manus conferere constitutum habuerant. Cæterum in classe Gallica non erant omnium ita consentientes sententiæ, vt in Hispanica. nam licet Philippus Strozzius, Brissaccus, Comes Vimiosius, & nonnulli alii prælii committendi cupidi essent: tamen multi alii ab eo abhorrebant: ita vt, si forte nauis prætoriae, & nauis Amiralii non essent omnium primæ, quæ pugnae initium facerent, reliquæ non nimis prælium vgerent. Strozzius, & Vimiosius, qui erant in vna eademque nauis, præ cæteris pugnae desiderio tenebantur: sed nondum conferuerant cum hoste manus, propterea quod nauis vtebantur paulo lentiori, quam essent multæ aliæ, quæ erant velociores: & ita, cum non tam facile progredi, & ante alias excurrere possent, pugnae initium non fecerant. Qua de causa illi, qui erant in reliquis nauibus, hanc culpam non nauis, sed ipsis adscribebant: & in hac opinione confirmabantur eo facilius, quo minori dimicandi auditate tenebantur. Quod cum Strozzius animaduertisset, & cõstituisset, relicta priori nauis, aliam totius classis celeritatem, conscendere: vna cum Comite Vimiosio, & reliquis ingressus est in illam, qua vehebatur Beamontius, supremus castrorum præfectus, tanquam velociorem: decreuitque, cum ea hostem inuadere, vt etiam postridie fecit, nimirum die vigesimo sexto Iulii, beatæ Annæ sacro.

Mane illius diei, cum vtraque classis, mari placidissimo, altera ab altera non amplius tribus miliaribus: & ambæ ab Insula Sancti Michaelis viginti miliaribus abessent: ambæ lente versus insulam nauigarunt, donec, vi venti (qui Gallis secundus erat) non nihil cre-

seente circa meridiem sibi inuicem appropinquarunt in loco maris, non amplius decem milliaribus ab Insula remoto. Ibi acie vtrinque instructa, in classe Gallica in primo ordine erat cum nauī prætoria Strozzius, & Comes Vimiosius, ac cum Amiralia Brissacus, comitati tribus nauibus Anglicis, quas reliquæ omnes diuersis interuallis sequebantur. A parte Hispanorum totam classē præcedebat nauis Francisci Bouadigliæ, hanc sequebatur nauis nomine S. Martinus, in qua erat Marchio, deinde nauis, insignis nomine S. Matthæi, in qua erat Lupus Figueroa: hæc, veluti scuti loco, reliquas naues subsequentes præcedebant. Galli inter se distribuerant classem Hispanicā, & constituerant, quæ nauis cuique inuadenda esset: sed frustra. Nam ventus & mare, & ordines, toties mutati, hoc consilium impediabant. Nauis nomine S. Matthæus, aliquanto lentius nauigabat, & hoc in causa fuit, cur prima omnium ab hostibus inuaderetur. nam nauis prætoria, & Amiralia Gallorum cum tribus aliis nauibus in eam impetum fecerunt, & prætoria magna cum dexteritate à prora, vt ictus tormentorum euitaret, in eam inuecta, & non nisi vsque ad mediam partem nauis Sancti Matthæi progressa est, vt relinqueret reliquis locum eam inuadendi, à quibus cum ingenti ignis, & globorum copia vndiquaque oppugnata fuit. Lupus Figueroa (qui venti commoditate ab hoste superaretur, nec velis suo arbitrato, vti posset) cum videret tot, & tam validas naues in se impetum facere, velificatione obliqua vtens illas expectauit.

Ibi cruentissima pugna inita fuit: tormenta magna damna inferebant, & præcipue Hispanica, quæ erant crassiora: ita vt tum horum, tum sclopetorum ictibus vehementer læsæ duæ naues Gallicæ, postquam aliquandiu pugnassent, à nauī Figueroæ recederent. Itaremanit Figueroa inter prætoriam, & Amiraliā, & aliam quandam, quibus cum ex cæteris nauibus milites recentes summitterentur, Figueroa non mediocriter animo angecepit, præsertim cum iam faces, ab hostibus in ipsius nauim coniectæ, ignem latè spargere inciperent.

Verum cum esset homo magni animi, & milites expertos haberet, singulari cum virtute se defendebat, & intrepide incommodis imminentibus obuiam ibat. In hoc statu permansit per duas horas: nemine ipsi subsidio veniente, & tandem nauis quædam Biscaina, cui præerat Petrus Garagarza, vna cum duobus signis peditum Hispanorum, illi auxilium tulit. Marchio interim, animaduerso periculo, in quo erat nauis Figueroæ, cupiebat illi succurrere, sed non poterat tam celeriter, quam necessitas flagitabat. Cum enim, si ad illam accedere vellet, retrocedere, & plane aduerso vëto nauigare oporteret, id quod fieri nō potest, nisi iam ad dextram, iam ad sinistram declinando, & pedetentim progrediendo: verebatur, ne ab hostibus vinceretur.

In nauim etiam, quæ Marchio vehebatur, binæ naues Gallicæ ex maioribus impetum facere conatæ erant, sed tormentorum ictibus ita tum ex ipsa nauī Marchionis, tum ex vicina Francisci Bouadigliæ diuerberatæ fuerant, vt altera illarum pene submersa, abirent. Itaque Marchio ab iis liberatus, totam classē conuertit ad nauim Figueroæ, & quæta potuit cum celeritate, illi subsidio venit. Classe proras ita conuertente, perinde ac si retrocedendum esset, postrema acies (vt in huiusmodi casibus fieri solet) prima esse incepit. Itaque à fronte constiterunt nauis Michaelis Oquendii, nauis Capitanei Villavizosæ: & alia quædam Biscaina, quæ primæ omnium Figueroæ subsidio venientes simul impetum fecerunt in Amiraliā Gallicam, quæ magnis incommodis acceptis, à nauī Figueroæ sese auellere nitebatur. Alia etiam nauis, in qua erat Michael Benesa, progrediens & ipsa magno impetu in prætoriam Gallicam inuecta est à parte exteriori, & obstitit, quo minus nauis Marchionis superueniens vllam ex hostiū nauibus, quæ omnes ab Hispanicis circumdata erāt, inuadere posset, & præterire, ac sinuosa quadā nauigatione vti cogeretur. Interea Amiralia Gallica trib. illis nauibus fortiter resistebat: nauis Villavizosæ, quæ à prora pugnebat, magno incommodo illā adiciebat, sed occisus fuit illius præfectus. Ex nauī Oquendii qui à puppi illam oppugnabat, in Amiraliā milites aliquot insilierant, & Gallis nonnullis cum aliquot vexillis captis prædæ operam dare ceperant. Verum cum Oquendus periculum esse animaduerneret, ne nauis ipsius, ictu tormenti hostilis perforata, fundum peteret, videretque Amiralia à reliquis Gallicis nauibus subsidio veniri, incommodo accepto remedium adhibiturus, ab illa discessit. Itaque illa pene ab omnibus hostibus liberata cursum ad insulam S. Michaelis direxit, sed non potuit eo peruenire: verum in medio itinere vt pote crebris tormentorum ictibus perforata, submersa fuit, Brifaco nauicula cuiusdam beneficio euadente. Interim non eo cum ardore vtrinque naues concurrebant, quo concursuræ putabantur. nam naues Gallicæ, quantumuis venti secundi commoditate hostem superarent, tamen non inuaserunt alacriter Hispanicas, cum possent:

imo multæ illarum ibi pene otiosæ hæserunt, solis tormentorum ictibus eminus rem gerentes: & si quæ forte cominus ad manus venire conarentur (tentarunt enim id contra Franciscum Bouadigliam, & Christophorum Erassum) globis tormentorum ita submouebantur, ut accedere non auderent. Nauis quædam Biscaina, qua vehebantur duo ductores, Michael Cardona, & Petrus Pardus, conseruerunt manus cum nauis, quæ à Figueroa recesserat, non mediocri incommodo accepto, eamque vicerunt: veruntamen paulo post direpta iam & deserta, aufugit. Capitanei Villauizosæ senioris nauis, in qua erant pedites Ludoici Gueuarræ, congressa est cum Gallica quadam, & post satis diuturnum conflictum ab illa recessit: & vna, atque altera nauis appropinquauit: reliquæ tantum eminus prætergredientes tormenta exonerabant. Nauis Figueroæ interea fortissime pugnat, ita ut duæ e nauibus, quæ cum illa congressæ erant, tormentorum ictibus laceratæ submergerentur: & quantumuis nauis prætorix Gallicæ tot milites subsidio mitterentur, tamen tam male mulctata fuerat, ut ii, qui ea vehebantur, clamarent se paratos esse deditio-
nem facere.

Ceterum cum ex Hispanis tot vel occisi, vel vulnerati essent, ut vix septuaginta ad pugnandum apti superessent, noluit Figueroa permittere, ut in prætoriam insilirent, ac omnino eam in potestatem redigerent: quod cum vidissent Galli, & cum eodem momento trecenti milites ipsis auxilio venirent, Figueroa relicto, fuga sibi consulere conati sunt. Cæterum Marchio, qui omnia diligenter contemplanis circumnauigabat, ac variis in locis hostem tum tormentorum, tum sclopetorum ictibus offendebat, cum videret prætoriam nauim Figueroam relinquere, impetum in illam fecit, ut & nauis quædam Biscaina, qua vehebantur Capitaneus Bastida, & Ioannes Viuerius: sed conflictus iste non durauit ultra horam, qua elapsa, prætoriam Hispanica prætoriam Gallicam cœpit cæsis trecentis amplius Gallis.

Ibi inuentus fuit Philippus Strozzius, & statim in nauim Marchionis trāsatus, ac in ea ex vulneribus lethalibus paulo post, nulla voce emissa, decessit cum ingenti omnium fortium virorum dolore Comes Vimiosius captus fuit à tribuno Mondenaro Italo, voluntario: verū cum & ipse grauissime vulneratus esset, biduum tantum superuixit, à Marchione tanquam consanguineus, humanissime habitus. Ita mortuus est Franciscus Portugallus Comes Vimiosius, maiori cum gloria, quam quisquam eorum, qui hæcenus partes Antonii secuti fuerant. Erat hic iuuenis multis ornatus corporis & animi dotibus, sed quas comitaretur puerilis quædam vanitas, quæ eum ita obstinatum reddiderat. Nihilominus tamen omnes, qui eum norant, morte ipsius doluerunt, quia natura erat amabilis. Inuenti etiam fuerunt non sine admiratione octuaginta nobiles, inter quos erant triginta, qui feuda nobilia possidebant, & tot alii, ut omnes ad trecentorum numerum ascenderent. Pugnatum fuerat spatio quinque horarum, quando Galli prætoriam nauim captam, & Amiraliam, aliasque duas submersas, & multas ictibus tormentorum vehementer conquassatas videntes, in fugam se coniecerunt, non insequente propter noctem ingruentem Marchione, quia naues Gallicas, tanquam velociores, assequi se non posse iudicabat: & quia, cum illæ in fugiendo dispersæ fuissent, sibi etiam necessario classem diuidendam videbat, id quod non putabat consultum esse, præsertim, quia etiam à tergo relinquere oportuisset nauim Figueroæ, quæ incommoda tanta acceperat, ut velis, anchoris, & funibus priuata, & ad nauigandum pene inutilis esset. Memorabile est, quod cum in hac nauis esset quidam Ioannes Iaemius, sacrificulus Figueroæ (homo qui aliquot expeditionibus interfuerat) & inchoato prælio, cum videret tantam vim ignis à Gallis conijci, sub foros sese abdidisset, strepitu sclopetorum, & fragore tormentorum ita consternatus est, ut vulnere nullo accepto, solo metu exanimaretur. Recuperarunt Hispani vnā e nauibus, quas equis onustas amiserant: & sine dubio plures naues Gallicas cœpissent, si plures nautas, à quibus regerentur, ad manum habuissent. Et ob hanc causam deseruerunt Amiraliam, quæ paulo post submersa fuit, & nonnullæ alix, valde globis tormentorum laceratæ, & à Gallis derelictæ ab Hispanis etiam neglectæ fuerunt. Itaque Marchio duas ex his, igne iniecto comburi iussit, & nonnullas alias, gubernatoribus & nautis nudatas, littori insulæ maris fluctus illiserunt. In hac pugna Galli iacturam fecerunt septem aut octo nauium ex melioribus, & bis mille amplius militum, multis etiam vulneratis. Ex Hispanis desiderati fuerunt circiter ducenti, & fauciati plures quingentis. Dicunt Lusitani, Antonio addicti, non omnes Gallos pugnx interfuisse, propterea quod Rex Philippus duces aliquot pecunia corrupisset: & aucta fuit hæc opinio ex eo, quod Antonius postea in Insula capite plecti iussit Eduardum de Castro, cuius opera Philippum hac in re usum fuisse putant: sed falluntur. nam etsi Eduardus de Castro multa promitteret ministris Philippi,
cum

sum ab ipsis è carcere liberaretur (in quem coniectus fuerat, cū fugam è Lusitania parans interceptus fuisset, tamē nihil efficere potuerat, & morti ipsius causam præbuerūt nonnulla consilia, quæ post hanc iacturam, in mari acceptam tractare cœperat, & cædes Antonii Baraccii, vnius è numero intimorum Antonii amicorum, & eorum, qui in causa fuerat vt rex saluaretur, ab eodem Eduardo perpetrata. Hunc finem habuit pugna naualis prope Insulas Terceras: quæ fortassis vna est è maximis quæ vnquā in Oceano commissæ fuerunt. Et si enim in Belgico in his recentibus bellis, etiam aliquoties in mari dimicatum fuit: tamen reuera hoc non factum est in Oceano, sed in fretis, & fluminibus prope Insulas Hollandiæ & Zelandiæ, & potius terrestres, quam maritimi hi conflictus vocari possunt. Verum exitus huius prælii, præter periculi, & stragis magnitudinem, eo etiam maioris momenti fuit, quam omnium, quæ vnquam commissæ fuerunt, quod hac victoria non tantum stabiliebatur tranquillitas, & quies Lusitaniæ: sed etiam Hispaniæ totius, in qua si quid secus euenisset, probabile est, omnia non mediocri terrore & perturbatione repleri potuisse. Facile enim erat Gallis, fortuna tam secunda, Antonii præsentia & populi fauore adiutis, cum illis copiis, quas habebat redintegrare bellum in regno dubio, & suspenso idque cum maiori Hispanorum periculo, quam vnquam antea: propterea quod multitudo Lusitanorum in exercitatorum, cum tot militibus Gallis coniuncta, magnam felicitis successus spem adferre videretur. Antonius, qui vtebatur nauigio minori, veloci & egregie instructo, pridie eius diei, quo commissum prælium fuit, quantumuis ab illo omnis ipsius fortuna dependeret, fortasse tuto se ibi diutius manere non possleratus, vnâ cum duabus aliis nauibus minoribus in Insulam Terceram adpulit, vbi à ciuibus Angranis magnifici arcus triumphales, statuar, & similia, quæ in aduentum regum institui solent, ad illum excipiendum parata fuerant. Verum ille, fortassis mala imminencia prælagiens, ista omnia intempestiua iudicasse videtur. Nam relicto ponte ligneo (qui tantum ipsius excipiendi causa exstructus, in plateas sumptuose exornatas ducebat) in alio loco, inde satis remoto descendit eū exiguo comitatu, & maiorē, mœrorē quam hilaritatē præ se ferēs. Ibi cum in horas certior fieret, quid ageret classis, subinde intellexit pugne successum cum incredibili dolore, qui creuit, accepto nuntio de morte Strozii, & Comitissæ Vimiosii: cumque de sua ipsius salute sollicitus esset, variis cogitationum, curarumque fluctibus hinc inde agitatus, in tam tristi casu, quid consilii caperet, non reperiebat. Et si enim satis Insularibus, & loco munito fideret, tamen verebatur, ne à Marchione, victoriam persequente, oppugnaretur, & ne alii, qui ipsi adhærebant, tanta iactura animis fracti non satis constanter hostibus resisterent. Qua de causa potius ad deferendam, quam defendendam insulam inclinabat.

Ex hoc metu non nihil se collegit, cum paulo post septendecim naues Gallicæ, & Anglicæ eò adpulissent ex numero earum, quæ è pugna aufugerant, vt damna à tormentorum ictibus accepta refarcirent, sauciorum vulnera obliganda curarent, & de aqua dulci sibi prospicerent. Sperabat Antonius se militum, qui his nauibus vehebantur, præsidio futurum, resistere posse, quamuis illi pauci essent, quod reliqui Brissaco, & Strozio, durante certamine subsidio missi & magna ex parte cæsi fuerant. Ceterum plures paulatim naues adpellebant, quoniam tum tēporis in Galliam non nisi 18. Gallicæ vna cum Brissaco, & quinque Anglicæ reuersæ sunt. Landresius, nouem nauium præfectus, è prælio aufugiens in Insulam Faialem adpulerat, vbi milites ipsius prædari cœperant. & quamuis ille non adprobaret eorum facinus, imo direptionem impediisset: tamen, cum postea Angram nauigasset, siue ob hanc causam, siue quod Antonius ipsi diffideret, ciuitatis ingressu prohibitus fuit. Marchio, pugna finita certus hostem fugientem non insequi, voluit adpelle ad Insulam S. Michaelis, vt se non nihil reficeret, ac sauciorum rationem haberet, & classi de aqua dulci prospiceret; sed non licuit ipsi per ventum contrarium, qui integrum triduum illum repulit: quarto vero die ventum secundiorem nactus, Villam Francam adpulit: ibique saucius expositis, de omnibus rebus necessariis sibi prospexit, & totius insulæ incolæ ipsi tanquam regis vicario, iuramentum præstiterunt. Kalendis Augusti descendit in terram Franciscus Bouadiglia cum quatuor signis peditum, qui omnes captiuos, in medium acceptos deduxit in forum Villæ Francæ & ibi iussit eos conscendere in tabulatum quoddam, è ligno ad altitudinem staturæ virilis exstructum: & deinde clara voce lecta fuit sententia, à Marchione contra illos pronuntiata: in qua, ostendebat contra pacem, quæ esset inter Reges Hispaniæ & Galliæ, eamque iuramento confirmatam, exisse à Gallia classem cum multis militibus voluntariis in gratiam Antonii Prioris Cratensis, & animo interceptiendi naues Regis Hispaniæ, quæ ex Indiis, & mundo nouo expectabantur, & Insulas Regiæ Maiestatis diripiendi, vt etiam re ipsa Insulam sancti Michaelis

lis diripuissent. Deinde classē Gallicā, inīta cum Regiæ Maiestatis classē pugna victant & fugatam: cumque in prælio capti essent viginti octo ex primaria, & quinquaginta duo ex inferiori nobilitate multique nautæ, & milites gregarii, se declarare illos captiuos hostes pacis, & boni publici, & perturbatores commerciorum, & protectores rebellium subditorum R. M. & tanquam tales, & tanquam manifestos piratas velle se eos à præfectoreum capitalium iustis pœnis ad exemplum aliis proponendum, ac supremo supplicio adfici, ita, vt nobilēs capite plecterentur, & reliqui, annum ætatis decimum septimum excedentes, laqueo suspenso strangularentur: & hoc requirere tum pietatem tum vtriusque regis vtilitatem.

Hæc sententia crudelissima visa est omnibus, qui eam pronuntiari audierunt, & in primis militibus Hispanicis: seu quod vererentur, ne sibi aliquando idem accideret, & ægre ferrent iacturam pecuniæ, quam multi ex tot captiuorū redemptione sese collecturos sperabant, seu quod bono studio ducerentur. Quæ de causâ nonnulli è militibus satis libere dicebant, sententiam fundamentis parum solidis esse superstructam. neque enim inter regem Hispaniæ, & Regem Galliæ esse firmam pacem, & inuiolatam: sed potius bellum; nec captiuos piratas, aut latrones esse, sed strenuos milites. Pacem non esse probabant bello Belgico, quod iam tum vehementius, quam vnquam antea, arderet: dicebantque in illis partibus penè totum patrimonium regis Philippi occupatum fuisse. Non esse illos piratas, dicebant constare ex diplomatis regis, quorum auctoritate, & naues instructæ, & milites scripti fuissent: præterquam quod etiam numerus, & conditio captiuorum talis esset, vt facile adpareret, illos non sponte sua, sed Regis auspiciis hanc expeditionem suscepisse. Quanquam autem inter vtrumque regem multa dissimularentur, rege Galliæ modo à matre, modo à fratre excusationem petente, tamen hæc omnia nihil esse, nisi dissimulationes principum: sed nihilominus bellum reuera intercedere, cuius leges tam asperas esse negabant, vt sine discrimine omnes captiuos promiscuè in furcam agi iuberent.

Et sane tam vehementer multorum animi hac re commoti fuerunt, vt primarii aliquot milites Marchionem adirent, ac memorabili cum exemplo pro hostium suorum vita deprecarentur. Verum Marchio respondit, Regem Galliæ expresse mandasse, vt supplicio capitali adficerentur Galli, qui contra regem Hispaniæ militarent. Quæ de causâ nobiles illi eodem die cum publico omnium dolore, & summa seueritate decollati super tabulato, & nautæ ac milites gregarii in diuersis locis suspenso fuerunt: qui quidem omnes erant non tantum fortissimi milites, sed etiam Romanæ religioni addictissimi. Tam asperæ pœnæ culpa non imputabatur Marchioni, quod expressum Regiæ Maiestatis mandatum habere crederetur. Excusabatur etiam Rex, quem verisimile erat dedisse huiusmodi mandata, cum non putaret in classe Gallica esse, & prælio capi posse tot homines è primaria nobilitate, præsertim quia constabat R. M. esse à crudelitate alienam. Alii rursus iudicabant Regem ira contra Gallos æstare. Nam sub prætextu amicitia, pacis, consanguinitatis, & interim dum Reges cotidie per litteras alter alteri vel gratulantur, vel condolent, Galli non tantum rebelles Philippi subditos iuuerant, sed etiam, prouinciis ipsius occupatis, tam numerosam classē in eius perniciem emiserant. Et quamuis principes soleant multa dissimulare, & simulare, tamè Galli, noua omnino ratione adhibita, Philippum oppugnare velle videbatur. Quamobrem statuebant Regi supplicia de captiuis sumpta non displicuisse.

Cum classis eo in loco se aliquantum refecisset, Marchio obuiam nauibus Indicis iturus cursum direxit versus Insulam Corui: cumque in conspectu ciuitatis Angræ præternavigaret, Antonio & omnibus incolis terrorem incussit. Etsi enim Marchio, victoria, quæ obtinuerat, contentus, nō putaret consultum in noua pericula se præcipitare, tamen Antonius verebatur, ne in illo victoriæ recentis seruore inuaderet insulam: in qua quidem & incolæ, & milites Galli erant satis multi, sed timidi, & ad pugnam imparati: & sane Antonius diligenter sibi de nauigio quodam prospexit, quod, necessitate flagitante, conscenderet. Nondum Lisybonam nuntius de prælii successu perlatus fuerat, & omnes de eo non mediocriter erant solliciti, quia, è nauigio quodam Biscaino intellectum fuerat, manus conferri. Sed nauis Gallica, quæ à tormentis nauis Figuerorū diuerberata, fuga sibi consuluerat, certi aliquid de prælii euentu retulit. Cum enim (dissimulans se prælio interfuisse) Setubalum adpulisset, agnita fuit, & in ea inuenti sunt aliquot milites Hispani mortui in quorum vnus sinu reperti sunt pugillares, in quibus notata erant omnia quæ ab eo tempore, quo classis Lisybona soluerat, pene vsque ad mortem ipsius contigerant.

Expectauit prope Insulas Marchio aliquandiu naues Indicas: quarum cum duæ venissent,

nissent,

missent, mari intumescente, vna cum ipsis Lisybonam adpulit cum incredibili totius aulae gaudio, & à Rege humanissime exceptus, ac habitus fuit. Antonius post discessum Marchionis animo quietiori esse cœpit, quod existimaret intra anni spatium sibi ab hostib. metuendum non esse. Ingenti autem eum dolore adficiebat mors Gallorum captiuorum, quia verebatur, ne sibi illa res in Gallia fraudi esset: & Emanuel Syluius ipsi suadebat, vt in huius iniuriæ vindictam iuberet suspendi quinquaginta aut sexaginta Hispanos, qui diuersis temporibus capti fuerant. sed ille ab hoc consilio alienus erat. Laborabat penuria pecuniæ: armorum quantum satis esset, habebat. Itaque auctore Emanuele Syluio cotidie aspera mandata promulgabat ad pecuniam subditis, & illis, qui inuiti ipsius partes ampledebantur, extorquendam. Curauit eudendam monetam auream, quæ cum haberet pondus octo tantum regalium, illi valorem viginti regalium imposuit. Curauit etiam cudi nummos argenteos, qui habebant pondus vnus regalis, ac medii, & æstimauit illos dimidio ducato: denique nummi Lusitani ærei valorem à ternario numero ad decimum vsque adauxit.

Quoniam autem multi, vt calamitates imminentes euaderent, ad montes confugerant, mandabat, vt vnusquisque in ciuitatem reuerteretur: & si quis forte reditum vel tantillum vltra terminum, in edicto præstitutum, differret, statim omnia illius bona in fiscum redigebantur. Multi metu militum carissima quæque extra urbem absconderant. Itaque Antonius edixit, vt vnusquisque omnia sua intra muros referret: qua ex re magna in illum vilitas redundabat. nam ab illis, qui res suas reportabant, pecuniam mutuum petebat, & illorum, qui non statim illi gratificarentur, bona milites iussu ipsius inquirebant, & contumeliosissimis verbis miseros simul lacerantes, diripiebant. Non poterat quisquam sine lacrymis intueri miserabilem statum rerum Ecclesiasticarum. Nam monachi, exceptis Iesuitis, rebus bellicis se ingerentes, nihil sacerdotale habebant præter habitum, & nomen. Conciones, confessiones, & reliqua omnia, quæ ab ipsis administrabantur, erant talia, vt hoc hominum genus nequaquam in suis actionib. Deum pro scopo, & sine sibi proposito videretur. Quin etiam ipse Antonius in medijs calamitatibus nondum lasciuiz obliuisci poterat: matronæ honestæ difficulter contra ipsius libidinem se tuebantur: & in monasterijs cum virginibus sacris nimis familiariter conuersatus est, inter quas (non minus quam inter viros) non sine scandalo, & confusione, factiones & cõtraria studia regnabant. Porro Antonij exemplum multi ex ipsis aecclis, & quidam etiam Galli imitabantur. In hoc vitæ genere permansit Antonius vsque ad mensem Octobrem, incertus interrim, quid consiliu caperet. Nam reuerti in Galliam, facta tot nobilium iactura, non putabat tutum esse, & dubitabat, quam gratus ipsius reditus futurus esset. Sicut enim prius totorum hominum indignationem metuebat: ita etiã rursus in reginæ matris patrocinio non parum spei collocabat. Manere in insula cum tanto comitatu, & præsidio diutius se non posse videbat, quod pecunia tum in stipendia militum, tum in sumptus quotidianos non suppeteret. Tandem constituit soluere cum nauibus quas habebat, & in Galliam nauigare: sed prius tamen cursum dirigere versus Insulam Maderam & Canariam, vt, de reptis ibi oppidis aliquot infirmioribus, militum animos præda illa delinret. Paratis itaque ad triginta nauibus non tantum milites assumpsit, sed etiam, noua plane pecuniam extorquendi arte vtens, edixit omnibus ciuib. quos suspectos habebat, & monachis, qui cõtraria parti studebant (vt Iesuitis, & alijs) vt naues vna secum conscenderent: & maiori eum seueritate hoc iniungebat illis, qui minus apti ad iussa exequenda erant, nimirum vt se ab hac expeditione pecunia redimerent. Cum autem omnes tanquam ad rem naualem inutiles, efficacissimis rationibus adductis se excusarent, & deprecarentur, frustra laborabant. Nam iuuenibus respondebat, se illorum loco satellitum sibi futurorum, opera egere: senibus vero, sibi illorum consilio opus esse. Qua de causa multi pecunia illum quisque pro facultatibus suis, placarunt (hoc autem vnicum ille quærebat) & ita ipsis edicti gratia fiebat. Ceterum hæc ars statim alia arte delusa fuit. Cum enim multi essent, qui ex insula excedere, & nauim conscendere cuperent, non vt cum Antonio proficiscerentur, sed vt in Hispaniam nauigarent: nonnulli præfecti nauium, hac re animaduersa, pepigerunt cum istis Lusitanis, vt loco illius pecuniæ, quæ Antonio pro licentia in Insula manendi soluenda fuisset, ipsis eandem summam, aut etiam longe minorem, soluerent, & nauibus illorum in Lusitaniam veherentur. Et ita multi, Gallis, & Anglis confidentes, & nihil Antonio soluentes, naues conscenderunt, pacta certa mercede, pro qua in continentem deportarentur. Cum hac classe soluit Antonius ex insula Tercera, vicibus suis demandatis Emanueli Syluio, cui relinquebat quingentos milites Gallos, ducibus Baptista Florentino, & Carolo Gallo. Appropinquauit Insulæ S. Michaelis, cumque ibi aliquandiu

hæssisset, metu præsidii Hispanici in littus descendere ausus non fuit, & propter tempestatem, quæ ex improviso coorta erat, discessit, & tum aliquot naues Gallicæ, & Anglicæ cum deseruerunt, quarum præfecti liberaturi fidem suam erant apud Lusitanos, qui ipsorum naues conscenderant. Interim in Galliam peruaserat fama de victa classe, & de morte tot captiuorum, quæ res atrox, & vniuerso regno ingentem dolorem, & indignationem commouit, ita vt Galli, ira inflammati, ad vindictam aspirarent: cumque Belgicum vicinū haberent, cuius erat status ille, quem diximus, in eam partem iram suam euomebant: ita tamen, vt post reditum Antonii nihilominus de noua classe, in futuram æstatem paranda, ageretur. In Hispania dicebant conatus Antonii, & Gallorum contra Lusitaniam esse abruptos: & satis constare, quæ essent illorum vires: interim naues stipendio conductæ, non dum dimittebantur: imo quia Neapoli duæ triremes maiores venerant, videbatur Rex in animo habere, potenti in annum sequentem classe instructa, integrum Oceani imperium sibi vindicare, tum ad præcidendam Antonio omnem denuo aliquid tentandi ansam, tum ad protegendas, contra incursiones Gallorum & Anglorum, naues ex India, & mundo nouo venientes: denique ad Insulam expugnandam. Cupiebat Rex redire in Hispaniã, partim quia vocatus erat ad Conuentus Arragonenses, & matrimonium filix cum Imperatore conficere expetebat: partim ad alia negotia, in illis regnis occurrentia, expedienda: & ideo iter ingredi constituerat mense Nouembri Anni 82. Verum voluit prius amplificare condonationem delictorum, quam iam ante concesserat Tomari illis, qui Antonii partes secuti erant. Itaque exceptis monachis, & aliis decem, reliquis omnibus penitus ignoscerebat, hac lege, vt intra certum tempus se regi exhiberent. Sane hæc res nihil profuit. Pauci enim accesserunt, & multi dicebant Regem, ira etiamnum inflammatum sibi ipsi imperare hoc non posse, vt libere ignosceret. Impediuit deinde hoc eius iter nuntius de morte Jacobi filii primogeniti, qui cum iam in comitiis Tomariensibus Regis successor designatus, & iuramento confirmatus fuisset, Rex ante discessum suum idem iuramentum Philippo, filio natu minori, tum temporis ægrotanti, præstari volebat. Et quia nullus ipsi supererat filius, præter hunc (ita vt denuo linea masculina horum Regum in halitu vnus consisteret) accedente etiam senectute Regis, & statu rerum omnium satis perturbato, tam illi, qui quietis, quam qui nouarum rerum auidi erant, varias animo cogitationes concipiebant. Vt ergo iuramentum hoc filio præstaretur, Philippus denuo indixit ordinum conuentum 30
Lisibonam, quod hanc rem ante abitum suum perficere omnino animū induxisset. Mortuus est hoc tempore febris lenta Dux Albanus, in Palatio Lisibonensi, sub ipso Regis conclauis, postquam 74. ætatis annum attigisset. Vfus est erga ægrotantem Rex magna humanitate, quia eum paulo ante mortem inuisit. Non dubium est, quin Rex ex morte illius mœrorem perceperit, & iacturam tanti ministri agnouerit. Et sane verisimile est obitum illius non minorem Regi dolorem, quam inuidis, & æmulis Albani voluptatem attulisse. Veruntamen obseruauerunt Lusitani Regem postridie in publicum produsse Missæ audendæ causa, nec vllam præ se tristitiam tulisse, contra morem Regum Lusitaniæ, qui propter mortem hominum longe inferioris conditionis, si de Regno bene meriti essent, a publico aliquot dies abstinere consueuissent, & visum hoc est eo maiori admiratione dignum, quod 40
nonnulli narrabant Regem Emanuelem per integrum triduum non produsse propter mortem præstantis cuiusdam naucleri. Equidem actiones magnorum principum ita vulgi censuræ obnoxix sunt, vt etiam illæ quæ summa cum circumspectione fiunt, hominibus curiosis fermocinandi, & malignis calumniandi materiam subministrant. Mortua est cum Albano, vt ita dicam, omnis ars militaris totius Hispaniæ. Nemo enim supererat, qui cum illo vel peritia, & vsu, vel aliis rebus comparari posset. Erat Albanus corpore procerus, facie macilenta, & graui. Erat ornatus raris dotibus naturæ, & fortunæ, quas arte valde excoluit. Erat animo generoso, & ad ardua aspirante: ingenio prompto, & acuto, solido, & sedato iudicio. Non erat nimis diuitiarum auidus: in donando parcus: in sumptibus domesticis splendidus. Nōrat optime dissimulare, si quid durius à Rege in ipsum statueretur: a 50
stuum, & technarum aulicarum insignis artifex erat. Et necessario talem esse oportebat, vt clandestinis æmulorum machinationibus occurrere posset. Maiori hominum parte erat exosus, quia erga inferiores superbum se gerebat, & æquales felicitati, & dignitati ipsius inuidebant.

Studium insinuandi se in gratiam Regum (ad quem scopulum eleuatissima quæq; ingenia naufragiū facere solent) fuit in ipso summū. Et fortassis ob hanc causam, aut propter imperium, quod sibi in reliquos omnes ministros vindicabat, & ob quod etiã odiosus erat, parum gratus fuit Carolo, & multo minus Philippo, quantumuis illis à pueris vsq; ad eorū senectutē spatio 60. annorum indefessam operam continue nauasset. Sed reges non tanto amore

mo e profequuntur eos, qui de ipsis bene meriti sunt, quanto eos, quos ipsi beneficiis ad-
 fece unt. Amabat natura artem militarem, cuius quidem tam peritus erat, vt ex Hispani-
 nis diu nemo reperiretur, qui cum ipso comparari posset: & postremo propter ætatem, &
 diurnum rerum vsu, tantum in ea profecerat, vt nemo ferè ex omnibus nationibus
 esset, qui illi non cederet. Valuit iudicio, & dexteritate in loco commodo, castris deli-
 gendo. Itaque etsi hostibus interdum viribus longe inferior esset: tamen illis frenum ini-
 ciebat. Tantum enim arte assequebatur, vt nunquam eum tali in loco reperirent, in quo
 prælium recufaret. Satis prompte ipse pericula adibat: sed milites suos non facile in di-
 scrimen adducebat: semperque plus fiducia in industria, quam in fortuna collocabat. Se-
 10 uerarum legum militarium (a quarum rigore salus exercituum, & regnorum conseruatiõ
 dependet) asper erat, & inexorabilis executor. Erat natura propensus ad victorias incru-
 entas, & fors etiam ipsi bella, ingenio eius apta, obtulit. Nam cum maxima ex parte illa
 ad defensionem comparata essent, decebat eum tanquam ducem prudentem, bellum du-
 cere potius, & expectare, donec hostem difficultates, quæ in ditione aliena bellum ge-
 rentibus obiiciuntur, eneruarent, quam totum regnum alex subicere, nullo alio propo-
 sito præmio, nisi victoria vnus prælii, idque contra eum, qui nihil, nisi militem perdere po-
 terat. Et in hanc sententiam respondit Albanus in regno Neapolitano consiliariis bellicis
 anno quinquagesimo octauo, cum, pulsus Gallis, hortarentur illum, vt manus confere-
 ret cum hostibus, qui sese recipiebant. Dixit enim se nolle ludendo deponere Regnum
 20 Neapolitanum contra chlamydem, ex auro & serico textam.

Taleni tum temporis indurus erat Dux Guysius, Imperator copiarum Henrici se-
 cundi, Regis Gallia. Sane nonnulli carpebant in eo, quod nimis cautus esset in exequen-
 dis magni momenti rebus belli tempore. Commissa ipsi fuerunt à regibus maiora muno-
 nera, & maiori cum auctoritate, quam cuiquam alii ex illorum subditis: & fortassis iam
 inde à multis annis nullus Dux fuit, qui tam diu arma tractauerit, vel in tot prouinciis ve-
 xilla sua explicauerit. Nam in Italia, in Hispania, in Gallia, in Hungaria, in Germania, in
 Belgio, in Africa militauit: quanquam ipse sæpe in orè habere solebat, se nihil esse assecu-
 tum, propterea quod suis oculis cominus nullum Turcarum exercitum vidisset. Expertus
 est varias vtriusque fortunæ vicēs.

30 Sane vltima expeditio in Belgium non nihil pristinam eius gloriam imminuit. Etsi enim
 tanquam Dux exercitus, strenue ibi militauerit: tamen nesciuit (vt etiam alibi ipsi conti-
 git) victoria vti. Sed potius nimis sibi ipsi tribuens, statuam æream in arcè Antuerpiana cu-
 rari erigendam. quæ postea iussu regis deiecta fuit. Adparet illum rectius vsu esse for-
 tuna aduersa, quam prospera. Nam in illa fortem se gessit, in hac confidentem: ita vt ma-
 iorem ex infortuniis, quam ex victoriis gloriam sibi compararet.

In morte documenta dedit magnitudinis animi, quam in vita sæpe testatam fecerat
 & (quod plus est) ostendit se religiosum esse Christianum: & non fuit minima felicitatis
 pars, quod morienti adfuit Ludoicus de Granata, celeberrimus ille concionator, cuius
 scripta sacra ab omnibus tanto in pretio habentur. Substitutus fuit in locum Albani Ca-
 40 rolus Borgia, Dux Gandiæ, homo maiori bonitate, quam rerum vsu præditus. Curaue-
 rat Rex adferenda ex Africa ossa regis Sebastiani, eaque vna cum ossibus Henrici, quæ e-
 rant Almerini, ante abitum suum solemni more in templo Belemensi prope ceteros reges
 Portugalia sepelienda curaturus, Belemum se contulit, triduumque ibi commoratus est.

Instit etiam ex nonnullis aliis Regni locis in idem monasterium deferri viginti corpora
 aut potius cineres cognatorum suorum, (qui fuerant filii, & nepotes regis Emanuelis, &
 qui quodammodo morte sua ipsi aditum ad regnum patefecerant) vt ibidem vna deinceps
 custodirentur. Celebratæ fuerunt exequiæ sumptuosissimæ, cum magno apparatu, & ad-
 hibitis omnibus monachorum ordinibus, idque soli Henrico. Nam ceteris iam ante pa-
 rentatum fuerat. In oratione funebri leuiter tactæ fuerunt res Sebastiani: immensis vero
 50 laudibus ornatus fuit Henricus: quæ quidem, tanquam mortuo tributæ, gratiores fuerunt,
 quam laudes Philippi viui, ac præsentis, quas orator accurate amplificauit, postquam ge-
 nealogia regis Emanuelis in suos ramos distributa, successionem vsque ad Philippum or-
 dine perduxisset. Non est consilium silentio præterire hinc rarum quiddam quantum vis
 non nihil à proposito alienum. Hoc enim anno, qui erat à natiuitate seruatoris nostri 1582.
 decem dies ex consueta anni computatione demti fuerunt.

Nam, suadente summo Pontifice, omnes Principes Christiani, Romana sedis paren-
 tes, edicto in ditionibus suis cauerunt, vt è mense Octobri decem dies expungeretur: &
 ita loco quinti diei substitutus fuit decimus quintus. Hoc autem factum fuit in hunc
 fines, vt computatio temporis accommodaretur ad eam rationem, & ad eos stellarum po-

fitus, qui erant tempore passionis redemptoris nostri Iesu Christi, & vt Pascha, & reliqua festa verè, & rectè suis diebus celebrarentur. Porro hoc paulò ante non fiebat. Nam cum verus solis cursus, qui annum efficit, aliquot minutis horæ minor esset eo tempore, quod hactenus pro anno computatum fuerat, tot annorum decursu tam paruum discrimen decem dierum interuallum pepererat: & ita beneficio huius æqualitatis, temporis computatio antiquæ integritati restituta est. Cupiebat Rex sese extricare è negotiis Lusitanicis, auidus redeundi in Hispaniam. Qua de causa 26. Ianuarii Anni 1583. conuocatis omnibus regni ordinibus, primam sessionem celebrauit in Palatio Lisybonensi: in qua cum breui oratione Alfonso Castelblancus, recens Algarbii Episcopus factus, ostendisset dolorem, quem Rex è filii primogeniti morte perceperat, & quantopere necesse esset, secundo iuramentum à subditis præstari, respondit Melchior Amaralius, vnus ex procuratoribus Lisybonensibus nomine totius Regni, omnes ad hanc rem promptos, & paratos esse. Incipiens itaque Dux Barcellensis adolescens, tanquam Dux Braganciæ: (pater enim nudum ensẽ gestans officio Conestabilis fungebatur) in genua ad Regis pedes prouolurus, manum extendit iurans more consueto: quem cum deinde reliqui omnes subsecuti essent, huic actui finis impositus fuit. Dederat Rex operam, ne hæc ordinum conuocatio fortiretur nomen Comitiorum, vt præcideret ansam, aut de nouo multa petendi, aut repetendi illa, quæ superioribus Comitiiis petierant, nec obtinuerant. Et hanc ob causam omnibus ciuitatibus & oppidis miserat specimen mandatorum, quæ procuratoribus dari volebat, quæ que ad nihil aliud, nisi ad iuramentum filio Regis præstandum, extendebantur. 20

Quamquam autem voluntati Regis hac in parte satisfactum fuisset: tamè nihilominus ordines, & in primis Procuratores Regni petitiones suas, & postulata, in Comitiiis Tomaren-sibus proposita, redintegrare, & noua etiam adnectere cœperunt: & speciãtim, vt Regia Maiestas magnificentiã, & clementiam suam declararet, generalem veniæ concessionem, quo ad negotium Antonii publicando: ostendentes prodesse plurimum, & parum nocere illam Regiæ Maiestati posse. Sed quæcunque tandem causa fuerit. Rex nec in hac, nec in vlla alia maioris momenti re ipsis gratificatus est. Cœpit autem rationem habere aliquot Lusitanorum, præmia petentium. Et si enim multis iam antea satisfactum fuerat: tamen non erant contenti. Equidem licet Rex valde in hac re laboraret, tamen (siue illius, siue ministrorum, siue petentium ingenio, siue omnibus his simul hoc adscribendum sit) 30

multis minime satisfactum fuit, vel quod omnino non remunerarentur, vel quod saltem præmia meritis suis minora esse iudicaret. Dux Braganciæ in hoc conuentu sperabat se obtenturum ea præmia à Rege, quæ se meruisse putabat. Verum etiam si remuneraretur, tamen fortasse expectationi ipsius non fuit satisfactum. Cum enim ad amplificationẽ ditionis suæ, & ad maiorem in Lusitania potentiam aspiraret, videbatur huic desiderio è diametro repugnare votum Regis. Quod itaque præmia exigua fortasse essent respectu dignitatis tanti Ducis, studiosè celata sunt, & permissum ipsi fuit replicare, vt deinde mès regis eo melius explicari posset. Marchioni etiam Villæ regalis Rex non satisfecit: ita vt hi duo non mediocriter offenderentur. Porro Dux, qui multos iam dies ægrotabat, post discessum suum ex aulã paucos dies superuixit. Et dicunt Lusitani dolorem, quem ex præ- 40

miorum, à Philippo acceptorum, tenuitate perceperat, mortem ipsi accelerasse. Emendauit Rex in procinctu defectus, qui circa iurisdictionem occurrebant, multas nouas leges faciẽdo: Lusitanisque vestium sericarum liberioẽrem, quam sub prioribus regibus habuerant, vsum concessit. Creauit gubernatorem Regni Albertum Cardinalem, & Archiducem Austriæ: adiunctis tamen ipsi tribus Consiliariis: nimirum Georgio Almeda, Episcopo Lisybonensi: Petro Alcafoũ, & Christophoro Moro, qui ex regni Secretario recẽs scriba puritatis (vt vocãt) factus fuerat: quod quidem munus tantæ dignitatis est, vt antea non nisi primariis regni hominibus committeretur: nec iam inde à tempore Ioan. Tertij, quando Michael Syluius, Episcopus Viseuensis, qui postea factus est Cardinalis, cum mala Regis gratia ex Lusitania in aulam Romanam discessit, quisquã ei præfectus fuerat. A Car- 50

dinale Alberto, Archiducẽ Austriæ, in præsentia consilij sup̄remi, & Cameralium Lisybonensium exegit iusiurandum, quo ille promisit se iuste imperaturum, & Regi redeunti Regnum restitutum. Imperatrix, soror Regis, reuerfura in Regnum Castellæ, visitauit primum monasterium Sanctorum, in quo sunt moniales, quæ tamen matrimonij contrahendi facultatem habent, & ex eo secum abduxit Iulianam Dalencastriam, puellam tredecim annorum, quæ post mortem matris suæ, Magdalensæ Gironiæ, futura erat Ducissã de Auero: id quod valde Lusitanos offendit. Et si enim Imperatrix diceret Regem velle sibi cauere, ne illa cuiquam, ipsi non satis grato, nuberet: tamen rapta quodammodo videbatur, & multi verebantur, ne Rex eam alicui in Hispania in matrimonium collocatet. His rebus

rebus gestis, discessit Rex 11. die Februarii anni 83. cum mœrore hominum pacis aman-
 rium, & cum lætitia seditiosorum. Illi enim metuebant, ne inter populum & milites præ-
 fidarios diffidia nascerentur, & ne milites, quibus stipendia parce soluebantur, tumultus
 excitarent: & ne auctoritas Cardinalis non haberet tantas vires, quantas præsentia re-
 gis ad remedia malis instantibus adhibenda: Hi contra sperabant fore, vt absentia Regis,
 animus seditiosorum ab illo alienus, onera præfidiorum & annonæ difficultas ineunte vere
 (præsertim copiis in Gallia conscriptis) occasionem mutationibus præberent: quantum-
 uis tum temporis res omnes, Regi ex sententia succedere viderentur. Intelligebatur autem
 in Belgico Ducem Alanconium, urbem Antuerpiam, quæ illum pro domino, & protecto-
 re agnoscebat, occupare conatum, sed, etiam si totum exercitum in vicinia haberet, nihil
 tamen effecisse: imo, capta iam vna ex portis ciuitatis, & tribus circiter millibus Gallorum
 in eam introductis, copias Alanconii incredibili ciuium virtute, cum mediæ partis cæde,
 repulsa fuisse. Qua de causa verifimile videbatur fore, vt Belgæ, non amplius Alanco-
 nio fidendum rati, cum Rege transigerent. Porro illi Lusitani, ad quorum petitionem ni-
 hil fuerat responsum, metuebant, ne absente Rege, nihil obtinerent: sed tamen hic metus
 rursus non nihil diminuebatur, cum existimarent, quandoquidem Cardinalis gubernator
 electus erat, eum non minorem fortasse illorum, quam ipsum Regem, rationem habitu-
 rum. Cæterum hæc spes post abitum Regis mox euauit. Nam animaduertebatur Car-
 dinalem non tantum non vt ea auctoritate, quæ ipsi concessa erat: sed etiam nolle subscri-
 bere mandatis, aut aliis diplomatis, quæ super negotiis Regni conficiebantur. Et quamuis
 quidam putarent eum recusare, propterea quod Rex adhuc in itinere esset, nec dum limi-
 tibus Lusitanæ excessisset (quasi hac in re honorem Regi habere cuperet) tamen paulo
 post errorem suum agnouerunt. Nam Cardinalis postquam Rex Regno excessisset, non
 magis subscribebat, quam ante: id quod non mediocriter offendit Lusitanos: qui cum cu-
 perent Regnum Lusitanæ separatim manere à Regno Castellæ, videbantur sibi animadu-
 uertere hanc regnandi rationem, qua Philippus Madridi viuens utebatur, esse arctiorem
 coniunctionem, quam ipsi vellent: accedente præsertim difficultate ea, quam in expedi-
 endis negotiis, propter Aulæ distantiam, experiebantur. Et hanc eorum indignationem
 non parum auxit, quod Rex in numerum Consiliariorum patrimonii Coronæ cooptauit
 rat duos Hispanos: quorum alter erat Doctor, & alter mercator: id quod contra decorum,
 & contra priuilegia sua esse dicebant.

Liber Decimus.

ARGUMENTVM.

In hoc libro continetur mors Sancii Auila, direptio insularum Capitis viridis: actiones Emanuelis Syluii, gubernatoris insularum Tercerarum: apparatus bellicus Regis Philippi ad eas expugnandas: varia iudicia hominum de hac expeditione: auxilia, quæ ex Gallia eo missa fuerunt: munitiones insularum, & præsidia: abitus classis ex portu Lisibonensi: descriptio insulæ Terceræ: adulsus classis Hispanica: oppugnatio, velitationes, & occupatio Insulæ: deditio Gallorum: insulæ Faialis expugnatio, & deditio reliquarum: supplicium capitale Emanuelis Syluii, & multorum aliorum: reditus classis in Andaluziam.

POST discessum Regis tota illa hyeme res Portugallicæ satis tranquillæ fuerant. Erant enim plebis animi essent inquieti, & nonnulli è nobilitate, quibus non satisfactum fuerat ex sententia, relicta Regis & Cardinalis aula, sese in villas, & prædia sua conferrent, tamē nemo libere loqui audebat. Maiori vero parti, quantumuis pacis & tranquillitatis regni cupidæ, tamen secreto non displicebat Insulam Terceram adhuc resistere, & in potestate Antonii, ac Gallorum manere: quod existimarent, quamdiu aliqua belli reliquæ superessent, se regem benigniorem experturos, & in maiori apud illum pretio futuros, quam si illud omnino confectum fuisset. Nec ad hanc opinionem ipsorum animis euellendam quidquam proderat, quod Lusitani in Hispania humanissime haberentur, quodque aditus illis ad Regem pateret non minus, quam cum esset in

Lusitania: denique quod Rex (fortasse ut præfens gubernatio omnino præteritæ similis esset) à Papâ Cardinali Alberto titulum legati, quem etiam Henricus habuerat, magna cum vniuersi regni utilitate impetrasset. Nam (ut animis, quibus adfectus imperant, vsuuenire solet) non discedebant à pristina opinione: imo, quia Cardinali titulus legati in biennium tantum concessus fuerat, verebantur ne ille, hoc tempore elapso, in Hispaniam reuerteretur, ac regnum in prouinciam redactum, ab ipso rege, Madridi aulae sedem habente gubernaretur. Hoc tempore mortuus est Sancius Aula, ex equi recalcitrantis ictu, qui relictis chirurgis, curandum sese commiserat militi cuidam, certis carminibus utenti. Fuit illius mors acerba Hispanis. Etsi enim nulla alia, nisi supremi castrorum præfecti, dignitate insignis esset: tamen quia, mortuo Albano, inter omnes Hispanos rei militaris peritia primus erat, non inueniebatur quisquam apud Ducem Gandiæ, qui vsu belli comparari ipsi posset. Erat animo intrepido, & felix in bellis, & ab Albano omnibus illius ætatis militibus anteponebatur. Verum vitam, quam toties, vsque ad senectutem magna cum felicitate etiam ipsis tormentorum ictibus exposuerat, mors ipsi tam exiguo vulnere eripuit.

In Gallia videbantur animi hominum toti in res Belgicâs intenti, & maiori earum, quam Lusitaniæ, cura adfici: ita ut licet impulsu Prioris ageretur de aliquot nauibus instruendis: tamen rem frigide administrari, ac pecuniæ inopia laborari, facile adpareret: & quantumuis forte Galli aliquem apparatus instituerent: tamen non tam de inferenda, quam si qua inferretur, repellenda vi cogitare existimarentur. Rumor quidem erat, aliquot naues Gallicas, ducibus Lusitanis, & nominatim Emanuele Serrada, impressione in Insulas Capitis viridis facta, bonam earum partem diripiisse, sed tamen non magnopere hæc re homines mouebantur, quod eas naues exiguas & piratarum myoparones esse constaret. In insula Tercera summæ rei præerat Emanuel Syluius, qui specimina ediderat animi Regi Hispaniæ infensi, & Priori addictissimi, quique crudelissime omnes Philippinos tractauerat: homo ingenii prauis, exigui iudicii, & nullius rerum vsus. Cum his moribus esset variis modis miserum illum populum vexabat. Nam plane intolerabilis erat in captandis occasionibus pecuniam mutuam petendi, negotium multis exhibendi, & crimina intentandi.

Eo vero arrogantia (ut plerunque vsuuenit illis, qui imperare non assueverunt) processerat, ut sibi tum inuictus, tum immortalis esse videretur: facta illius iniusta erant tam crebra, ut nullus amplius iustitiæ locus superesset: & licentia, quam sibi amici, & ministri illius arrogabant, plane effrenis erat: oppressio, & seruitus eorum, qui ipsi non adulabantur, erat talis ut ipsa mancipia maiorem non experiantur. Distulit tandem aliquandiu pœnas eorum, qui ad Regem Philippum propendebant, nec in proposito celando satis erant cauti. Cum enim ille multis strategematibus vteretur ad hominum animos explorandos, si forte quempiam minus obstinatum, quam ipse esset, deprehenderet, actum erat de misero illo. Nam & bonis, & vita crudelissime priuabatur. Et ob hanc causam iussit interfici complures quos prodiderat quidam Amator Vieira: qui cum clam in insulam à Philippo ad eos, qui factionis regis erant, in fide continendos, ad insularium animos explorandos, & ad quâ plurimos in partes regis pelliciendos missus, diligenter mandatis satisfecisset, postea eorum, qui ipsi studium suum erga regem Philippum detexerant, nomina indicauerat Syluio, à quo in miseros illos deinde asperrime animaduersum fuit. Porro Syluius suadente animi impotentia nomine Antonii quotidie nouas leges, & instituta promulgabat: & volebat officiales, & ministros iustitiæ, qui per suffragia eligi solebant, à se nominatos duntaxat, statim pro rite electis haberi. Non fuit contentus obseruatione prisca legum, quæ crimini læsæ maiestatis supplicium constituunt sed hæc de re nouam ipse legem longe veteribus seueriorem, sanxit, ut in pœnas capitales incurrerent ii, qui saltem de huiusmodi negotio colloquerentur, & ut testes fidem plenam facerent, etiamsi pauciores essent eo numero, quem leges antiquæ requirunt. Sententias etiam huiusmodi processum volebat referri in librum & acta peculiaria per magistratum ciuitatis ad perpetuam rei memoriam: quæ omnia eo tendebant, ut & metum maiorem hominibus incuteret, & maiori cum auctoritate tyrannidem exerceret. Erant in ea Insula Galli paulo plures septingentis: signum vnum peditum Anglorum, & circiter tria millia Lusitanorum. In tota insulæ circuitu loca omnia, ad quæ adpelli poterat, munita fuerant triginta amplius propugnaculis, & multis fossis, iisque tanta cum sedulitate, & arce extructis, ut, si defensores suppeterent, nullus in Insulam aditus patere videretur. Sane quantumuis hæc omnia, cum reliquis loci conditionibus coniuncta, eum plane inexpugnabilem in speciem redderent, tamen Syluius etiam insulam longe, quâ reuera erat, munitiorem putabat, & vs

imperitus, in defensoribus maiorem, quam par erat, fiduciam collocabat. Interea instruebatur classis Lisybonæ, & cogebantur milites Hispani, qui contra Insulam mitterentur, duce Marchione S. Crucis, idque longe maiori numero & nauium, & militum, quam anno superiori: præterquam quod etiam deliberabatur de quatuor triremibus maioribus, & duodecim minoribus classi adiungendis. Qua de causa etiam, resecta parte antennarum, quæ nimis longæ erant, triremes velo quadrato, & tertio malo (quem medium adpellant) instructæ fuerunt. De hac classe erant in Hispania variæ opiniones, & varia iudicia. Illi, qui expeditioni non erant interfuturi, (more eorum, ad quos nulla honoris, vel gloriæ pars redundat) dicebant rem omni difficultate carere, propterea quod insulares ita iam essent defatigati, exhausti, & militum prædioriorum insolentiæ pertæsi, ut ad primum classis conspectum statim regis imperio se submissuri esse viderentur. Non fecisse illos hæcenus deditionem, propterea quod seruitute oppressi, non possent. Imo etiam si deditionem facere nec possent, nec vellent: tamen expugnationem esse facillimam. Ciuitatem enim Angram, & reliqua oppida, muris nudata, & infirma, non posse villo alio modo resistere, nisi impediendo nauium adpulsum, & expositionem militum, id quod impossibile esse iudicabant, & exemplis antiquis, ac recentibus probabant in bello transitum fluminum, & aditum in Insulas vetari non posse. Nam ad defendendum tam amplum circuitum, immensum hominum numerum necessario requiri: milite vero semel exposito, victoriam certam esse. Ab altera parte illi, qui naues conscendebant (ut, quicumque tandem exitus esset, expeditionem memorabilem & gloriosam redderent) studiose rei difficultatem augebant. Dicebant insulam esse paruam, populosam, rebus ad victum pertinentibus abundantem, circumcirca pene inaccessam, mare omnium maxime instabile, vbi vix per trium mensium spacium tuta nauibus statio inueniretur, & horum bonam partem elapsuram, antequam classis ad Insulam perueniret. Præterea nullum esse portum, in quem classis se posset recipere: & hæc omnia, quæ defensionem insulæ facilem redderent, cum incolarum pertinacia, cum veniæ impetrandæ desperatione, cum munitionibus à milite Gallico, hac in re valde industrio, institutis, cum rerum ad bellum necessariorum, militum, & ductorum copia coniuncta, insulam plane inexpugnabilem efficere. Addebant Gallos, si non aliam ob causam, saltem ut vires regis Hispaniæ distraherent, & oculo illius hanc veluti festucam ingererent, Insulæ conseruationis operam daturus: præsertim, quia longe minoribus sumptibus ab illis defendi, quàm à rege, classe & exercitu instructo, expugnari posset. Ceterum, interim dum in Hispania huic classi parandæ, & his sermonibus opera datur, Antonius in Gallia totis viribus in rebus, ad Insulæ defensionem pertinentibus, comparandis laborabat. Et quanquam regina ipsi faueret, ac cuperet: tamen, siue deferuescente anni superioris ardore, (fortassis propter infelicem classis Gallicæ conflictum) siue deficiente Priorem pecunia, siue quæcunque tandem causa esset, minor apparatus institutus fuit, quam ut hominum expectationi responderet. Nihilominus tamen iubente Regina, in insulam nauigauit Schartesius, eques Melitensis, & gubernator Diepensis, homo in bellis recetioribus exercitatus, cum militibus Gallis non multo pluribus, mille ducentis, quanquam vulgo mille quingenti esse dicebantur. Hic attulit magistratui ciuitatis litteras non tantum à Priore, quibus ille ciues laudando animabat, ostendebatque, se omnem in regnum redeundi spem in sola ipsorum fide, & virtute collocare: Sed etiam à Rege Galliarum, & regina matre. Ostendebat Rex voluptatem, quam ex ipsorum constantia perciperet, & quam cupidus esset iuuandi illos contra hostes, qui libertatem regni Lusitaniæ opprimere conarentur, idque propter causas, quæ matrem ipsius mouerent, ut conseruationi illorum studeret. Itaque se mittere illis hunc nobilem vna cum classe, & militibus. Adiciebat multa alia humanissima verba in eandem sententiam. Regina referebat se partim ad litteras regis, promittens se nunquam illis in bello tam iusto defuturam: partim etiam, ut & Rex ipse fecerat, ad ea, quæ ex Commendatore coram accepturi essent. Cum hi milites in Insulam peruenerint, & cum reliquis, ac cum incolis coniuncti fuissent, (in vniuersum autem fere sex hominum millia constitutebant) existimabat Syluius, etiam si multa essent propugnacula, quæ milite instruenda essent, tamen illa facile defendi posse, præsertim quod naues, quæ Caput viride diripuerant, eò adpellentes attulerant magnum numerum tormentorum crassiorum, quæ cum reliqua præda asportauerant, ita ut omnia, quæ vel aduexerat Schartesius, vel in Insula ante fuerant, vel à superioribus nauibus adducta fuerant, non pauciora essent trecentis: inter quæ tamen erant nonnulla ex ferro, nonnulla etiam minutiora. Ceterum his omnibus non obstantibus, & quamuis Lusitani in solita confidentia perseuerarent: tamen nihilominus, quasi metu perculsi, paruos liberos, vxoresque ad montes deducebant, & carissima quæque abscondebant. Schartesius, tanquam peritus miles, postquam

litum insulæ, munitiones, præsidia, com meatum, ceterasque res ad bellum necessarias contemplatus esset, subuereri cœpit, ut hosti posset resistere. Videbat enim non satis exacte insulæ de rebus necessariis prospectum fuisse: milites esse pauciores, & minus exercitatos, quam loci conditio requireret: neque insulam adeo asperam, aut inaccessam, quam ipsi descripta fuisset. Itaque colloquio cum Syluius instituto, quærebat ex eo, quamnam insulæ defendendæ rationem animo concepisset? Syluius siue excecatus à tyrannide, quam ibi obtinebat, siue iusto Dei iudicio eum urgente, adeo & numerum & virtutem Lusitanorum exaggerauit, ut non tantum persuadere velle videretur, illos ad defensionem insulæ sufficere, sed etiam Gallorum operam quodammodo esse superfluum. Sane non satisfaciebat Gallo, qui studuit remedia adhibere, ubi remediis locus adhuc esse videbatur, ita tamen ut semper existimaret maiorem esse & numerum, & virtutem Lusitanorum, quam reuera erat. Munitiones ipsi nullo cum iudicio institutæ videbantur. Maluisset enim in primariam arcem comportari omnem puluerem tormentarium, globos, & com meatum totum, hoc sine, ut, si forte Hispani, ut sibi aditum in Insulam patefecissent, omnes Lusitanorum, & Gallorum copiæ, ad arcem confugientes, sustinere possent impetum hostis saltem vsque ad initium hyemis, qua ingruente classi Hispanicæ necessario discedendum foret. nam nisi talis aliquis locus deligeretur, ad quem se reciperent, simul ac hostis pedem terræ imposuisset, (in tanta ciuitatis & oppidorum muris nudatorum, infirmitate) de ipsis actum esse. His rationibus contradicebat Syluius, verbis à mente sua alienis. Dicebat milites, cum habent aliquem locum, in quem se possint recipere, in primo conflictu minus fortiter pugnare: & littora insulæ ita esse munita, ut nullus hosti aditus pateret. Sed reuera ille consilium de arce improbabat tribus potissimum de causis. Prima erat, quia non habebat com meatum, qui arci, aut tanto militum numero paulo diutius sufficeret. Altera, quod nolebat se veluti illi arci includi, quippe qui semper de fuga cogitaret. Tertia, quia non satis fidebat Gallis, & ideo nolebat locum vllum munitum in illorum manus peruenire, ne forte ex sociis domini euaderent. Hoc pacto nata est dissensio inter duces: & ita factum est, ut non tantum consilium Schartesii debitum pondus non haberet, sed etiam ut (cum ante decretum fuisset deserendas esse reliquas insulas, tanquam infirmas, & quia non nimia erat militum, qui in eas mitti possent, abundantia) denuo statutum fuerit de quadringentis Gallis in Insulam Faialem, tanquam reliquis populosiorum, duce quodam Carleo, præsidii loco mittendis: quorum opera, viribus cum incolis coniunctis, præsertim quia ibi parua quædam arx erat, illam defendi posse iudicabant.

Quo tempore hæc administrabantur, in Insula Tercera, classis Hispanica instructa fuerat, & Lisybona soluerat pridie Ioannis Baptistæ, quæ constabat sexaginta amplius nauibus maioribus, optime armatis, præter multa alia nauigiorum genera. Erant enim in ea duodecim triremes minores: duæ maiores (reliquæ enim duæ non satis in tempore Neapoli venerant) quinque firmissimæ naues, & plures, quam 30. naues maiores diuersarum nationum. Aderant fere 10000. militum, maxima ex parte Hispanorum. Ex aliis nationibus non aderant nisi mille sexcenti Germani: duo vexilla Itolorum, & duo Lusitanorum voluntariorum. Hispanos ducebant tribuni, Lupus Figueroa, Franciscus Bouadiglia, & Iohannes Sandoalio: Germanos Hieronymus Comes Lodronius: Italos Lucius Pignatellus: Lusitanos Felix Aragonius, & summæ rei Marchio terra, marique præerat. Hic exercitus etsi non erat adeo numerosus: tamen non male dici potest regem Philippum fortasse nunquam in vno, eodemque exercitu tot milites Hispanos, militari disciplina imbutos, habuisse. Nam non solum maxima ex parte iam in Italia stipendia fecerant, sed etiam nonnulli eorum pugnae nauali, qua principes confederati Turcam superioribus annis vicerunt, multi etiam bellis Belgicis interfuerant. Cum classis ex ostio fluminis egrediretur, vna ex nauibus, in scopulum impingens, inutilis remansit: & alia quædam, postquam iam aliquod spacium nauigando emensa esset, clauum amisit, pedibusque in alias naues impositis, in portum reuersa est.

Nauigante porro hac classe omnibus nauibus vnitis, necesse erat velocissimam quamque ad lentiorum cursum sese accommodare: cumque triremes omnium nauium sint celerrimæ, oportebat magistrum de industria illarum cursum remorari, ne alioquin à reliqua classe auellerentur. Ceterum quoniam nunquam ante huius generis naues in mari Oceano, litore relicto, altum petere ausæ erant: nolebat Marchio illas negligere occasionem sinus illius traiciendi, interim dum tempestas commoda erat, existimans, vel ob nimiam quamque precellam ipsas in periculum incidere posse, ita ut iudicaret præstare eas potius à reliqua classe separatas progredi, quam diutius cum discrimine detineri. Itaque

die 26. huius mensis, intellecto magistrorum triremium progrediendi desiderio, triemes solas dimisit versus Insulam S. Michaelis, cum mandatis, vt se ibi expectarent: cumq; Marchio eundem cursum tenuisset, nauigatione tamen lentiori, & ventis lenioribus vtens, tertio Iulii in conspectum Insulæ venerunt. Quoniam autem per ventum classi adpellere non licebat. Marchio nauim expeditam misit Puntam Delgadam, cum mandatis ad Augustinum Iniguezium, præfectum bis mille Hispanorum, qui superiori anno Insulæ præsidio relictus fuerant, vt omnes suas copias imponeret in triemes, quæ iam ante eo adpulerant. Cupiebat etiam assumere aliquot tormenta muralia, & mulas, ad ea terrestri itinere, si opus esset, subuehenda necessarias, vna cum nonnullis aliis rebus eodem pertinentibus.

¹⁰ Itaque velis magno conatu expansis, ac vento nonnihil crescente die 13. Iulii non sine labore adpulsit cum nauibus Villam Francam, & inde triemi vectus Puntam Delgadam, vbi pars classis etiam anchoras iecerat, omnia vt parata essent, diligentiam adhibuit: quamuis propter ventos contrarios non posset soluere ante diem 22. quo, velis vento commissis, postea 24. die insulæ Terceræ adpropinquauit. Sita est hæc insula, vt diximus, in 40. altitudinis gradu, & in trecentesimo quadagesimo secundo gradu longitudinis. Habet in circuitu quadraginta miliaria, & ab oriente ad occidentem in longitudinē ita angustam porrigitur, vt vix duodecim miliaria lata sit. Est quidem maiori ex parte aspera, & inaccessa: sed pene in toto circuitu accolitur. Pars australis, quæ littus aliquanto commodius habet, populosior est, quam reliquæ. Ibi, incipiēdo ab occidente, primum occurrit ciuitas Angra, sita in paruo maris sinu, sed ventorum furori obnoxia: à quo & ipsa denominata est. Angra enim incolarum lingua sinum denotat. Huic ciuitati contigua est arx, inde vsque à tempore Regis Sebastiani inchoata, & mediocriter munita, defendendo paruo illi portui. Sex indemiliaribus versus Orientem propelittus asperrimum (vocatur portus molarum) situm est oppidum S. Sebastiani exiguum: inde ad tria miliaria occurrit oppidum Piaggia, quod ita vocant, propterea quod littus ibi minus est, quam in reliquis partibus, præruptum, & ad adpellendum paulo magis accommodatum. Hoc oppidum est vicinū Puntæ Serræ, quod est vltimum promontorium, ad solem orientem vergens: post quod versus Septentrionem occurrit aliud oppidum, quod vocant Aquam Aluam, sex ab oppido Piaggia miliarib. Hoc

²⁰ latus Septentrionale etsi incolitur, vt dixi, tamen nullum locum memorabilem continet: & non nisi tuguria agriculturalum hinc inde sparsa ibi conspiciuntur. Tantum prope promontorium occidentale inuenitur paruum quoddam oppidulum, quod vocant Altaria. Postquam Marchio Insulæ adpropinquasset, animaduertit in angusto illo portu naues, quæ copias auxiliares adduxerant, vna cum nonnullis aliis, quæ vel ad piratas, vel ad mercatores spectabāt. Iactis prope oppidū S. Sebastiani anchoris, suis ipse oculis vidit Insulam non esse minus munitam, quam iam ante intellexisset. Substitit tam procul à littore, vt naues esse minus à globis tormentorum, quorum magnam copiam sine omni fructu Insulares etiaculabantur, Marchione interim verante, ne vel vnicum tormētum à suis disploderetur, siue quod operam ludii videret, siue quod hoc ad causæ regis bonitatem augendam, vt ipse dicebat, facere existimaret. Iussit quatuor triemes subsistere è regione ciuitatis, & exitum è portu superioribus nauibus intercludere: id quod nimiam confidentiam redolere visum est. quod putaretur fatius esse conuiuendo spatium aufugiendi illis concedere, quàm socios nauales ad desperationē adigere. Paulo post exposuit in terram tubicinem, qui veniam delictorum, in scriptum redactam, omnibus, qui in insula erant, nomine Regis offerret, & deditionem flagitaret: verum ille, cum insulæ adpropinquaret, contra ius gentium iactibus tormentorū abactus fuit. Agebatur in veniæ concessione de successione Regis, de inobedientia Insulariū, de clementia Regis: promittebat se incolis, vitæ & bonorū gratiam facturum, si parerent, exteris vero naues concessurum, quib. in patriā vnā cum facultatibus armis, & vexillis reueherentur. Ceterū cum veniæ concessio hoc modo publicari non potuisset, clam in terrā exposuit duos Lusitanos, qui exemplar eius exhibuerūt ipsi Emanueli Syluio: qui & parui eam fecit, & celauit, ita vt nemini innotesceret: quod fortasse re eo deuenisse existimaret, vt eā accipere amplius sibi integrū non esset: & non tantum ipse ea vti noluit, sed etiā his duob. Lusitanis sub pœna furcæ interdixit, ne cuiquā significarent, quare de causa venissent: idq; in hunc finem, ne quisquā insularium conditionib. à rege oblatis, vti posset. Diem vigesimū quartum & sequentē, totos Hispani in circuitu insulæ, littore, &munitionib. contēplandis consumpserunt, exquirentes quoniam in loco cōmodissime miles exponi, & qua ratione posset: ac ipse Marchio in lembo vna cū tribunis. & reliquis primariis ductorib. speculatū circumibat. Animaduertērūt ad ciuitatē Angram, & ad oppidū Piaggiam, tanquā loca ad adpellendum paulo cōmodiora, maiores, quā alibi, munitiones institutas esse, & Gallos etiam in primis diligenter ibi excubare. Nonnulli Lusitani, incolæ

huius insulæ, exploratum egressi, ab incolis Insulæ S. Michaelis capti fuerant; qui adducti ad classem, adfirmabant, nullum locum esse ad descendendum è nauibus aptiorem portu Molarum, non procul ab oppido S. Sebastiani. Siue autem illi hoc dicerent animo decipiendi Hispanos, propterea quod locus iste erat longe salebrosior, quam primo aspectu videbatur, siue sincere hoc consilium darent, Marchio certe semper oculos in hanc partem defixos habuit. Cum enim videret in eo loco non maiores quàm alibi, immo minores esse munitiones, institutas; quamuis littus esset incommodum, maluit cum naturali loci asperitate, quam cum operibus manufactis certare. Et ideo de consilio maioris partis constituit eo deducere exercitum die 26. D. Annæ sacro, & Hispanis propter anni superioris victoriam fortunato: ita tamen, vt interim iuberet tum triemes, tum alia minora nauigia nocte, & die ad arma conclamare, magnumq; strepitum edere in diuersis partibus, & in primis prope oppidum Piaggiam, idq; in eum finem, vt hostes defatigarentur, & in eum locum maxime confluerent. Interim in Insula Scharthesius, & Emanuel Syluius laborabāt & ipsi in copiis, & aliis rebus ad defensionē spectantibus, suo loco disponendis. Collocarunt validissimam copiarum partem in oppido Piaggia, existimantes Marchionem eo propter loci commoditatem appulsurum. Syluius etsi in speciem in pristina confidentia perseuerare videbatur: tamen nauigiolum in portu paratum habebat, & aliquot nauiculas ad oppidum Altaria, quibus, necessitate suadente, aufugeret. Scharthesio interim non satisfaciebat rerum status. Etsi enim copiarum satis magnæ erant ad defendendam ciuitatem etiam amplissimam: tamen exiguarum ipsi videbantur ad propugnandam totam insulam, quæ haberet triginta propugnacula, eaq; tanto à se inuicem interuallo remota, vt primum auxilium ferre non posset non tantum vltimo, sed ne quidem medio; tum propter distantiam loci, tum propter viarum asperitatem, quæ erat tanta, vt acie instructa, iter fieri non posset. Iudicabat ille commodissimum factu fore, si caterua aliqua militum in tali loco collocaretur, vnde in omnem euentum ceteris laborantibus subsidio venire posset. Sed hoc fieri nequirit, quia erant tot propugnacula, & tot valla præsidiiis muniēda, vt militibus per ea dispersitis, nulli superessent, immo vt quædam loca plures desiderare viderentur. Animaduertit etiam, quantumuis satis militum superfuisset, tamē nullum esse locum, in quo satis cōmode hæc caterua subsistere, & alibi laborantibus succurrere posset. Nam si collocaretur in medio, nimis procul eā ab futuram ab omnibus partibus: sin vero in vicinia alicuius propugnaculi, fieri non posse, vt reliquis in tempore subueniret. His incommodis vt aliquid saltē remedii adhiberetur; statuerunt in collibus illis campanas, quarum sono signū darent illi, qui auxilio egerent, & ad quos illi, qui ab hoste non oppugnarentur, auxilium laturo, accurrerent. Marchio interim delectis è toto exercitu quater mille, & quingentis militibus maxime exercitatis, inter quos erant complures Germani, Itali & vnum vexillum Lusitanorum, legio Hispanica Lupi Figueroæ, & legio Augustini Iniguezii, illisq; nocte, vigesimum sextum diem præcedente, triremibus, aliisq; multis minoribus nauigiis summa maris tranquillitate impositis, maiori, quàm ante, cum strepitu ad arma in reliquis locis conclamari iussit, ipse vero cum his copiis versus portum Molarum nauigauit, & paulo post reliquas se subsequi iussit. Appulit eo sub ortum auroræ, ita vt tenebris noctis opertus, vix ab Insularibus animaduerneretur. Reperit autem ibi tria propugnacula, fossis cincta, & tormentis satis bene, paucis vero defensoribus instructa. Triemes adpellentes omnia tormenta aliquoties contra propugnacula exonerarunt, vt eodem temporis puncto milites eo tutius in terram descendere possent: id quod tamen plus terroris, quàm damni, insularibus intulit. Tormentum nihilominus vnum, quod illi sepius in classem dispoferant, ex rotis deturbatum fuit. Quantumuis autem è propugnaculis in classarios crebri tormentorum ictus exonerarentur, & locus ipse esset asper, incommodus, scopulosus, & omnis aditus, ascensusq; præclusus: milites tamen illi diuersarum nationum certatim, omnium periculorum securi, in littus desiliebant: & illi, qui terram saltu assequi non poterant, sponte sua in aquam se demittebant, vt eo citius, quantumuis madefacti, ad littus peruenirent: & pauci illi Lusitani, qui aderant, inter primos magna cum animi alacritate in littus euaserunt. In propugnaculo, ad quod hi milites contendebant, erant tria vexilla peditum, duo Lusitanorum, & vnum Gallorum: quæ in vniuersum non constituebant numerum ducentorum. In hos ibant omnes illi milites Marchionis, qui cæco quodam cum impetu, & sine ordine ad manus conserendas properabant. Neque enim vel situs, vel hostium vicinitas, tempus, aut locum aciei instruendæ concedebat. Restiterunt fortissime Galli: sed, quia erant pauci, parum etiam effecerunt. Primo incursum Capitaneum quendam, & signiferum vna cum viginti quinque aut triginta circiter militibus Marchionis interemerunt. Verum cum ex defensoribus nonnulli vulnerati fuissent, & ipse ductor Gallorum occubuisset, alterum ex vexillis Lusitanicis è propugnaculo excessit, postquam aliquan-

aliquandiu, sed timide, dimicasset. Alterius vexilli milites in loco perseverantes aliquanto diutius hosti restiterunt: sed cum ad sonū campanarū neminem subsidio venire, multosq; è sociis cadere vidissent, & ipsi vallum deseruerunt. Itaque Galli, qui soli remanserant, nonnullis iam antè interemptis, non potuerunt tot hostium impetum sustinere: & ita intra horæ spatium milites Marchionis illa propugnacula & fossas, paucis suorū amissis, occuparunt. Peruaserat nūtius de oppugnatione, quam Marchio ibi instituerat, per circuitū Insule: & Galli, quorum maior pars erat ad oppidum Piaggiam, audito sono campanarum, & signis ignis accensi cōspectis, eo celerrime accurrerunt: eosque insecutus est Emanuel Syluius cum multis Lusitanis: verum tantum erat locorum interuallum, & tanta viæ asperitas (præsertim cum quatuor, aut quinque miliaria emetienda essent) vt nondum media itineris parte cōfecta, hostem iam propugnacula, & fossas in potestate habere intelligerēt. Itaque aciei instruendę causa in colliculo quodā substiterūt, paulo post, infestis signis, in Hispanos perrecturi. Interim reliqua pars copiarum Marchionis in littus descenderat: ex quibus, postquam in cliuum quendam euassissent, agmen promiscue compositum fuit ex omnibus nationibus, vt eo celerius acies instrui, & eo promptius hosti veniēti obuiam iri posset. Sed res erat expedita, quia Galli & Lusitani, non adpropinquarunt, & illi, qui propugnacula deseruerant, nusquā subsistentes continuo cursu ad socios, auxilio venientes, contenderūt. Itaque Marchio præter expectationē suam, aliquanto plus tēporis nactus, acie denuo nationibus à se inuicem separatis, instrui iussit, cumque paululum progressus esset, pugnae leuioris initium ab vtraque parte maximo animo factum est, fortuna more suo aliquandiu hac in re ludente. Et si enim Galli longè essent numero inferiores, tamen bis Hispanos ex primo vallo eiecerunt, & tertia vice ad secundum vsque penetrarunt. Ceterum cum Marchio animaduertisset in causa esse paucitatem hastatorum, Germanis hastatis in eum locum promotis, denuo in Gallos inuectus facilius sustinuit illorum impetum, qui paulo post deseruit. Cum enim meridies præterisset, antequam Emanuel Syluius cibum militibus ad reficienda corpora adferendum curasset, ita vigiliis nocturnis, labore itineris, conflictu, & fame eneruati fuerant, vt vix stare possent, quantumuis semper ad noctem vsque, sed modo remissius, modo vehemētius, pugnaretur. Nocte ingruente, insulares magnum numerū bouum, quorum vltra mille coegerāt, cōstituerunt in hostes impellere, aciem illius discicere, & eodem plane strategemate vti, quod ipsis satis feliciter biennio ante cōtra milites Petri Baldesii successerat. Verum Scharfesius non probauit cōsilium quinimo hoc pacto hostem carnis recentis copiam habiturum dixit: neque verisimile esse fore, vt, quod contra sexcentos milites semel bene euenisset, statim contra exercitum duodecim millium eadem cum felicitate succederet: & ita boues amandati fuerunt. Porro Marchio cum tot boues ab hostibus cōgregatos videret, dispositis in fronte exercitus Germanis hastatis, & relicto inter ordines certo interuallo, mādauit, vt boues, si irruerent, sine impedimento prætergredi sinerent. Hic finis fuit prælii illius diei, Gallis tamen tormenta in illis collibus collocata, in hostem aliquoties interim exonerātibus. Hoc tempore Emanuel Syluius serio de fuga cogitare cœpit. Ceterum cum difficilem eam futuram videret: propterea quod omnium oculi in ipsum essent conuersi, sparfit de industria rumorem, quasi sexaginta naues Gallicæ auxiliares in mari comparerent: & sub prætextu obuiam illis aliquem mittendi, iussit è portu egredi nauigium iam ante præparatū, quod ipsum ad Altaria expectaret: sed cum nauicula ad ostium portus peruenisset, præfidiarū, qui erant in propugnaculis, idibus tormentorum exitu illam prohibuerunt, siue quod nescirent quo tenderent, quod Syluii auctoritas declinare inciperet. Nauigio itaque in portum reuerso, Syluius fuga interclusus fuit. Interim Hispani aquæ dulcis inopia laborabant, & hactenus illam è nauibus petere coacti fuerant: cuius eo in loco, vbi Galli confederant, magna erat abundantia. Itaque Marchio nocte illa cogitauit de castris in locum commodiorē transferēdis die sequenti, quātumuis res difficultate non caritura videretur. Ceterum (vt tam prospera, quam aduersa fortuna, effrenis est) minorem expectatione sua laborem sustinuit. Nam eadem nocte maior pars Lusitanorum quibus Emanuel Syluius præerat, diurno prælio confecti, & tanto hostium numero se impares rati, Gallis desertis, fuga se ad montes proruerunt. Res equidē admiratione digna erat. Cum enim hi essent iidem illi obstinati, & rebelles, qui virtuti suę tantum tribuebant, vt omnem pacis, & veniæ mentionem abominarentur: mirum equidem videtur illos, cum tēpus verbis omissis, manu rem gerendi adesset, in tam turpem fugam se cōiecisse, tamque subito sententiā mutasse. Fugientes enim dictitabant Insulam spectare ad Regem Philippum, & merito illi dedēdam esse. Sane nō multū spei in constantia, & virtute vulgi poni potest. Dux Gallorū, eum videret aufugere Lusitanos, & Emanuele Syluium, qui eorum fortitudinem deprædicauerat, attonitum

esse, cœpit, de sua, & suorum salute in tuto collocanda cogitare: cumq; aurora imminere t ipse etiam copias suas versus montem Virginis Guadalupensis duxit, faciente spem Syluio fore, vt ibi in loco quodam munito facile hostium impetum sustinerent, donec ingruente hyeme, classis discedere cogeretur: & si minus post illius abitum amissa recuperare possent, tamen occasionem in Galliam redeundi ipsis non defuturam. Sed quoniam ex eo loco, vbi confederant, non satis tuto discedi posse videbatur, quod periculum erat, ne Marchio, re intellecta, postremum agmen carperet: Scharthesius partem militum præmisit, & partem post tergum reliquit, qui cum Hispanis, si irruerent, manus confererent, eosq; aliquandiu remorarentur. Ceterum Marchio mature hostium cõsiliu subodoratus, totum exercitum progredi iussit: & ita paucos illos, qui à Scharthesio relictis fuerat, in fugam compulit, locum, in quo aqua dulcis hauriebatur, in potestatem redegit, & oppidũ S. Sebastiani vna cum aliquot tormentis occupauit: & milite ibi aliquantum refecto, Gallisq; omnibus ad montem fugientibus, iter conuertit versus ciuitatem Angram, sine vllõ impedimento, quod hostes metu perculsi in diuersa abiissent. Cum autem Angra à parte interiori plane non munita, sed aperta esset, ideõ non tantum à militibus, sed etiam ab incolis, & ipsa etiam arx à præfidiariis omnino deserta fuerat. peruenit eo exercitus incredibili cũ labore. Cum enim solis æstus esset longe intensissimus, & regio ita sicca, vt toto illo itinere ne gutta quidem aquæ inueniretur, milites magno incommodo adfecti, & complures, maxima ex parte tamen Germani, siti extincti fuerunt. Militibus Angram ingressis, tridui spacium ad prædam congerendam concessum fuit. Sane domus fere omnes plane vacuæ erant: & illi, qui remanserant, maxima ex parte erant captiui, qui etiam liberati fuerunt. Capta vrbe, simul capta erant omnia propugnacula. Cum enim tantum ad impediendum nauium adpulsum extructa essent, à parte interiore erant aperta. Porro exercitu iter versus ciuitatẽ faciente, etiã triremes cursu in naues, quæ in portu erant, direxerunt, cumq; prope ab iis abessent, iõtibus tormentorum illas ad deditionem faciendam cõpellere conatæ sunt. Sed eiaculabantur frustra; quia cum à vectoribus, & nautis desertæ fuissent, nemo erat, qui responderet: q; cum animaduertissent classiarii, in illas præde causa insilierunt. Spolia tum terrestria, tum naualia, non nimis fuerunt opima. Exceptis enim tormentis, nihil, q; alicuius fere momenti esset, inuentum fuit. Mancipia, quorum ad mille quingenta reperta fuerunt, pro optima prædæ parte habebantur. Direpta vrbe, & locis circumuicinis, expetebat Marchio, vt incolæ in suas quisq; domus reuerterentur. Etsi enim milites, in illos montes penetrantes, aliquot & viros & mulieres, vi reduxissent (qui postea liberi omnino dimissi fuerunt) tamen maior pars ibi adhuc latitabat, & paucissimi erant, qui sponte prodirent. Itaq; publice proclamari & omnes (paucis exceptis) omni metu deposito, domũ reuerti iussit. Sed cum Lusitani non nimis fiderent, pauci tantum redierunt, quantum uis postea paulatim plures subsequerentur. Rebus ita stantibus (licet Galli adhuc in montibus essent) iudicauit Marchio è re futurum, si etiam reliquas Insulas ad deditionem compellere tentaret, & in primis Insulam Faialem, in qua erat præsidium. Qua de causa bis mille quingentos pedites ex diuersis nationibus in triremes, & lembos impositos, eõ duce Petro de Toletomisit. Dum hæ copix illuc nauigant, Galli in Insula Tercera superstites, etiam si in montibus munimenta quædam instituissent, tamen quia comæatus, aliarumque rerum inopia laborabant, & in auxilio Lusitanorum non multum spei collocandum iudicabant, constituerunt, quam honestissimis possent, conditionibus, cum Marchione pacisci. Venit in mentem Scharthesio, sibi in Insula Malta olim notitiam intercessisse cum Petro Padiglia, vno ex nobilibus, qui erant eum Marchione, quique tribuni munereungebatur, & rei militaris erat non imperitus. Ad hunc scripsit Scharthesius, reuocans ipsi in memoriam priorem familiaritatẽ, & petens facultatem libere discedendi, non tantum pro se, & suis, idque vna cum bonis, armis, tormentis & vexillis; sed etiam pro omnibus Lusitanis, qui naues cum ipso conscendere cuperent. Hæ litteræ non displicuerunt quidem Marchioni, quippe qui ex illis spem conciperet, cum hoste transigendi, & integra victoria, eaque incruenta potiundi, antequam mare intumesceret. Sed conditiones nimis iniquæ ipsi videbantur, propterea quod nollet quemquam è Lusitanis in Galliam abduci. Inter primarios duces diuersæ erant de eo quod potissimum agendum esset, opiniones. Quidam suadebant è vestigio eundem in Gallos, temporis lucrandi causa, cumque iis dimicandum, nullis pactis & conditionibus admissis. Alii, paulo exactius rem perpendentes, dicebant non abs re fore, si cum Gallis quibuscunque conditionibus transigeretur, tum ratione breuis illius temporis, quo classis in illo mari subsistere posset, tum quia non sine difficultate oppugnari posse viderentur. Ita enim rationes subducebant, vt adfirmarent, quinque ad minimum dies in eo negotio consumptum iri: nimirum biduum in itinere, vnum diem in vincendo, &

aliud biduum in reditu. Iam autem com meatum nõ, nisi in biduum, propter carrorum, & vtrium, & similibus rerum inopiam, subuehi posse. Verum omnia ista incommoda superauit ardor militum, qui, secundis successibus inflati, ferre non poterant tam paruum numerum Gallorum, tam vicinum, audere cogitare de impetu tot militum veteranorum, & victorum sustinendo. Qua de causa dixerunt se paratos esse quiduis pati, dummodo in hostem ducerentur. Et quamuis in hanc sententiam à ducibus non iretur: tamen hæc alacritas in causa fuit, vt tenuiores Galli condiciones obtinerent, quam alioquin fortasse obtinuissent.

Tandem vero re hinc inde aliquandiu agitata, ita conuentum fuit: vt Galli venirent traditum arma, & vexilla, gladiis solis retentis: vt ipsis de hospitio & victu prospiceretur in certa ciuitatis parte, vna cum nauibus, & com meatu in reditum in Galliam. Et statim simulac transactum fuisset, re ipsa etiam ad effectum deduci deditio cœpit. Nam tertio die Augusti descenderunt Galli è montibus, & extra ciuitatem tradiderunt arma vna cum octodecim vexillis, fistulis & tympanis, iuxta legem conuentionis: & per armatos militum Hispanorum ordines inermes in ciuitatem ingressi sunt, & ibi Scharthesius cum tribuno Carauaca, & aliis primariis ductoribus Marchionem salutauit, humaniterq; ab ipso exceptus fuit. Interim triremes vna cum ceteris nauigiis, & militibus in Insulam Faialem adpulerat, ductu Petri Toletani. Quoniam vero classi intererat Gonzalus Perera Lusitanus, qui vxorem & liberos in Insula habebat, visum est Petro hunc vice tubicinis præmittere, qui Insulares ad deditioem cõhortaretur, quod putaret ei à conciuibus suis fidem habitum iri in iis, quæ de potentia exercitus regii, & de periculo, quod illis immineret, narraturus esset, & fore, vt eo facilius sese dederent. Ceterum Antonius Guedezius Sosa, præfectus Insulæ, non tantum nullam dignitatis nuncii rationem habuit, neque orationi ipsius locum reliquit, sed ne quidem exemplo vicinorum, quamuis longe potentiorum, motus, hominem conuictis proscissum, & male mulctatum tandem plane interfecit, perinde ac si, mandata Marchionis exponendo, magna ipsum ignominia adfecisset. Cum videret Petrus Toletanus nuncium non redire, præfagiens id, quod ipsi acciderat, constituit exponere militem, & si cum insulæ minus asperum, & minus quam Tercera esset, munitum cernens, 2. die Augusti, fere nemine impediante, omnes copias in terram exposuit: cumque versus oppidum iter faceret, obuios habuit 400. illos Gallos præfidiarios, & multos Lusitanos. Prælio autem leuiori conferto, sed paulo post feruore militum crescẽte, Galli & Lusitani coacti fuerunt se recipere in paruam quandam arcem vicinam, in quam cõgesserant maiorem partem tormentorum, & globorum, ac pulueris tormentarii, vbi paulo post deditioem fecerunt iisdem conditionibus, quibus reliqui in Tercera: & Sosa beluinæ crudelitatis pœnas dedit. Manibus enim truncatis, per brachium suspensus fuit. Sane admiranda fuit horum hominum confidentia, qua impulsis (nec eos vicinorum calamitates vel tantillum cautiiores reddebant) immanissima facinora designabant, nec tamen postea vsq; ad extremum, vt par erat, se defendebant. Ceterum Lusitani imperiti pericula, cum adhuc remota sunt, nihil faciunt: sed præsentia deinde iusto plus metuunt.

In hac Insula nihil agendum supererat: itaq; ea direpta: & gubernatore creato Antonio Portugallo cum præsidio 200. militum Petrus Toletanus cū triremibus, & copiis in Terceram rediit, quo etiam venerunt è ceteris Insulis Sancti Georgii, Pici, & Gratiolæ legati ad iuramentum præstandum. Marchio, rebus omnibus cum Gallis transactis, curauit inuestigari Emanuelem Syluium, qui sibi titulum sumpserat Comitis Turrium Veterum, gubernatoris, & Capitanei generalis Insulæ. Ceterum ille profectus ad oppidum Altaria, intellexit eos, quibus curam aliquot nauicularum commiserat, fidem cum fortuna mutantes, scopulis impactas confregisse: cumq; videret fugam sibi omnino interclusam, nec beneficio pactorum, à Gallis interpositorum, saluti suæ consuli potuisse, habitu vili indutus in montes sese abdidit. Ceterum videtur fuisse in fatis, vt facinorũ suorum pœnas hostibus suis persolueret. Nam à serua quadam Æthiope, quæ hac ratione vitam se redempturã sperabat, proditus fuit latrunculatori: qui cum eũ ante oculos haberet, hominem tamen non norat. Captus itaq; & in ciuitatem perductus, vna cum nonnullis aliis rebellibus, custoditus fuit, donec ab Auditore nomine Regis, & Marchionis tanq̃ Imperatoris, exercitus sententia capitalis concepta, & tum contra ipsum, tũ contra alios vnã cum criminũ enumeratione pronunciata, ac re ipsa executioni mandata fuit. Primum acie instruxerunt Germani in foro ciuitatis Angra, custodientes ora platearum, quæ eo ducunt: factoque ibi igne omnis moneta, cui insignia, & nomen Antonii impressa erant, combusta fuit, quæ quanq̃ satis magni ponderis esset, tamen nullius pretii erat, q̃ maxima ex parte conflata esset ex metallo ignobiliori, minima tantum argenti quantitate admixta. Postea caput amputatũ fuit Syluio

gladio, more Germanico: idq; cum ingenti omnium adstantium dolore. Erat enim vultu amabili, & paulo ante mortem animo præfenti loquens culpam fassus erat, & sigillatim ignosci sibi petierat ab omnibus, quos aut præfentes, aut absentes sibi offendisse videbatur. Dicebat sibi soli insulæ calamitatem acceptam ferendam esse, & in se vnum merito omnes pœnas deriuari debuisse: id quod cum accederet ad pœnitentiam, qua vehementissima se duci præ se ferebat, animos etiam hostium magnopere adfecit. Et sane vere dici potest in hunc optime quadrare dictum illud Dionysii Tyranni: ad relinquendam tyrannidem non esse equum conscendendum, sed expectandum, donec aliquis mortuus è folio extrahatur. nam ille expectauit, donec capite plecteretur. Caput ipsius positum fuit in publico, & eodem loco, ex quo tum sublatum fuit caput Melchioris Alfonsi, quem ille, tanquam Regi Philippo addictum, paulo ante interfici iusserat. Obseruatum autem fuit, cum à cognatis Melchioris rogaretur, vt illius caput remouendum curaret, eum respondisse, tum remotum iri, cum suum ipsius ibi esset ponendum: innuens nunquam remotum iri. Ita interdum homines imprudentes sua ipsorum infortunia prædicunt. Emanuel Saradas (quem diximus diripiisse Insulas Capitis Viridis) & Amator Vieira, qui sub nomine legati R. M. in exitium præcipitauerat eos, qui ipsi fidem habuerant, fuerunt & ipsi decapitati: multi in furcam acti, & multi, ac in primis Galli, qui ante deditioem capti fuerant, in triremes damnati. Habebat Marchio in mandatis, vt quoad eius fieri posset, properaret, & cum classe Gades nauigaret. Erat enim rumor regem illas vires velle conuertere in Africam, redigere in potestatem Laraccen, & fortasse tentare etiam Algerium, præsertim, quia hæc expeditio potius in autumno, quam in reliquis anni partibus suscipienda videbatur. Relicto itaq; insulæ præsidio Ioanne Vrbinæ, & bis mille Hispanis, cum classe & reliquis copiis ad portus Andaluziæ cursum direxit, interim dum & in Hispania, & in Lusitania lætitiæ, ex hac victoria perceptæ, magnitudo publicis ludis, & supplicationibus declaratur. Sed longe maior, quam ista lætitia, erat mœror Antonianorum, quorum multi, cum sperassent insulam illam munitissimam occasionem præbituram Antonio aliquando in regnum redeundi, ita iam attoniti & obstupefacti hærebant, vt nullum ipsis fundamentum remaneret, cui vllas spes novas superstruerent: quantumuis non deessent, qui existimarent, Philippo ante Antonium moriente, facile Remp.

Christianam ita perturbari posse, vt omnia ex sententia illi succederent.

F I N I S.

DVAR.

DVARDI NONII LEONIS
IVRISCONSULTI LVSITANI
CENSVRÆ IN LIBELLVM DE REGVM PORTVGALIÆ

ORIGINE, QVI FRATRIS IOSEPHI TFIXERÆ
NOMINE CIRCVMFERTVR.

Item de vera Regum Portugaliæ Genealogia liber.

SERENISSIMO PRINCIPI
ALBERTO ARCHIDVCI AVSTRIÆ S. R. E. CAR-
DINALI, DVARDVS NONIVS LEO IVRIS-
consultus Lusitanus S. D.

*V*M vitæ meæ rationes ita instituerim, Princeps Serenissime, ut tam otii, quam negotii rationem mihi reddendam existimarem, & negotii mihi rationem probe iam constare, tam apud Principes meos, quam apud Rempublicam arbitrarer, otii etiam, si quando daretur, rationem constare volui. Cum igitur pestilentia morbo grassante, ab hinc quinquennium mihi exulandum ab urbe esset, nec meorum librorum supellectilem mecum eerre licuisset, Portugaliæ Regum vitas, quas in eo exilio nactus sum, perlegi. In quibus ego docti alicuius viri manus & censuram iamdiu desiderabam, quod temporum ruditate, qua conscriptæ sunt, multa perperam, nonnulla non vere, alia dicta essent extra rem: qualia multa in omnium fere nationum annalibus reperiuntur: ut nullibi frequentius, & impunius peccatur, quam in historiis. Cæpi itaq; nonnulla notare, quæ temporum rationi, & Regni monumentis repugnabant: superflua etiam obelis expungere: alia scitu digna, quæ occurrebant, addere. Cum vero ea numero creuissent, id quod ludens, & animi recreandi causa cæperam, serio mihi agendum, & ad vmblicum perducendum putavi, magnaq; & continuo labore, ita perfecî, ut doctis nonnullis digna ea nostra visa sint, quæ lucem experirentur. Dum itaq; factum meum parturio, & iam de editione cogito, Clarissimus vir Ioannes à Sylua Comes Portalegrensis, cui animi mei propositum aperueram, arborem mihi ostendit Iosephi cuiusdam Teixeræ Lusitani monachi, Lutetiæ Parisiorum excusam, Regum Portugaliæ stemmata continentem. In qua cum pleriq; reperissem cum scriptis meis è diametro pugnantia, ad quæ respondere videbar prouocari, ecce libellus ipsius Iosephi nomine editus, Lutetiæ etiam excusus, miris deliriorum portentis scatens, mihi offertur: & ita alter labor iniunctus, Augiæ scilicet bouile (quod dicitur) repurgandum. Anceps eram quid agerem. Hinc enim authoris obscuritas, & imperitia me à respondendo retraherat: ne responsione mea, dignus ille fieret, qui vinceretur. Alia ex parte, cum illa non tam cõtra scripta mea, quã contra patriam pugnarent, non sui, apud me plus valere existimationis meæ, quam publicæ utilitatis rationem: & cum tali concertatore in certamen descendere, non erubui: si emendare, & admonere errantem, certamen est, & non beneficium. Verebar enim, ne ille Gallos homines nostrarum rerum ignaros, quos circumducere satagebat, in errorem traheret, & falsas inter illos sereret opinionès. Cum enim nulla natio sit, quæ proprios non habeat annales, ea forma, qua omnibus vulgati sint & noti, Lusitanorũ qui rerum gestarum gloria, non cum presentibus quibusuis, sed cum Græcorum & Romanorum laudatissimis illis certare possint, omnia fere gesta muta sunt, & nescio Principum incuria, an scriptorum penuria, in profundissimis puteis demersa: atque in priuato paucorum vsu, quod publicum & notum omnibus fieri debuit. Quo maiora igitur ille habuit ad fallendum adminicula, eo magis mei officii putavi, nonnulla impugnare, & illius venenata arboris imposturam detegere, antequam altiores radices ageret. Hanc igitur censuram, & veram Regum Portugaliæ genealogiam, nemo erat, cui potiori iure dicarem, quam tibi Princeps humanissime. Nam si in consecrandis ingenii monumentis, authores eos semper quæsuerent patronos, qui nobilitate, auctoritate, aut eruditione præstarent, quo tuti à calumniatoribus essent, hæc in te ita simul conspirant, ut quod cui antecellat, dubium sit. Nobilitas enim tua, qua omnes tui gradus Principes excellis, non ob id solum summa est, quod Maximiliani Caesaris, & Mariæ Augustæ filius sis,

Caroli *etiam* Quinti, & Fernandi Imperatorum nepos, & à tot Imperatoribus, & magnis Regibus prognatus, quoniam & hoc ut fortuna bonum alii, qui tui dissimilis esset, poterat contingere: sed quod Imperio dignus videaris, & virtutum regnum teneas. Quarum si tantum non præbuissem specimen in omnibus tuæ adolescentiæ actionibus, & sentisti ista iuuentute, maximum argumentum tuorum morum, iudicii, & prudentiæ esset, quod Philippus auunculus tuus, Regum omnium cordatissimus, florentissimo Lusitanorum Imperio, quod non per Europam modo, sed per Africam, & Asiam tam late extenditur, & cui tot Reges colla submitti, te unum moderatorem elegit. Cuius iudicium, ne videretur amore labi, opportune confirmavit Gregorius XIII. Pontifex Max. vir sapientissimus, qui te in purpuratorum patrum collegium cooptatum, florenti ista ætate, legatum Sedis Apostolicæ in eodem Imperio constituit. Ex quo quanta tua sit apud omnes authoritas, manifesto apparet. Litterarum autem humanarum studia philosophiæ, theologiæ, & matheseos, quanta cura & assiduitate, à puero fueris amplexus, multa tui ingenii specimina testantur, & favor, quo literatos homines prosequeris. Non ingrati igitur tibi fore putavi lucubratiunculam hanc, tum quod de Regibus progenitoribus tuis agat, tum quod nonnulla circa eorum originem à me referuntur, quæ diligentes alioqui in historia viros fefellerunt. Hoc vero alacrius confidimus, quod te historiarum lectione scimus detineri, quæ nihil iucundius, nihil utilius, & Principibus viris, qui Reipub. gubernaculis adnoti sunt, magis necessarium. Cum enim ita natura comparatum sit, ut humani casus, veluti in orbem, sui similes sæpe recurrant, & ex præteritis præsentia, atq. etiam futura debeamus æstimare, & præiudiciũ ad actiones nostras inde facere, tanto huius Lusitanæ Reipub. res tractabis dexterius, quo maiorem notitiam eorum habueris, quæ Reges illi maiores tui, tam pace, quam bello egerunt. Ut enim periti medici non iisdem remediis ubiq. utuntur, sed iis, quæ regionis mores, & natura exposcunt, ita Respublica exemplis domesticis, non aliunde petitis gubernari debent. Vale Principum decus, & me in tutelam tuam suscipe.

DVARDVS NONIVS LEO INGENVIS LECTORIBVS.

VÆ RES mihi exoptanda erat, dum in hunc Iosephi Teixeræ libellum Censuram paro, casu ipso oblata est. Cum enim mecum ipse cogitarem, quam inter se pugnantia, & à Lusitanorum historiis aliena, à Lusitano hoc Iosepho diuulgarentur, & causam mihi constare cuperem ipsum in hac vrbe, à sui ordinis Præsule in vinculis asseruari, rescivimus. Quo enim tẽpore Alvarus Bazanus Sanctæ Crucis Marchio, celebrem victoriam illam, de Philippo Strozo & Gallorũ classe, ad Insulam S. Michaelis obtinuit, is inter alios Strozi milites captus, & in Portugaliã adductus est. Iussu tamen clementissimi Regis PHILIPPI (qua est pietate & religione) suis traditus illæsus: licet perduellionis reus esset conuictus. Auidus igitur hominem conueniendi, ut tantæ impudentiæ causas inquirerem, impetrata à Præsule suo venia, quod in publicum Regni statum tam falsa edidisset, rem omnem ab eo didici. Sacramento enim adactus affirmavit, coram eodem suo antistite, se ut prorsus ignarum ea non scripsisse solum, sed multarum manuum illud fuisse opus. Arboris enim fabricæ culpam, ad fratrem Stephanum quẽdam Lusignanum, natione Cyprium, instituti Dominicani, transferebat, qui huiusmodi arboribus stemmatum componendis Lutetiæ operam dabat. Alios etiam criminis socios nominabat, à quibus se subornatum dicebat, ut nomen suum libello infereret. Quod vero theologiæ professorem se dicit, qui theologiam ne à limine salutavit, concionatorem qui infantissimus sit, choragos quosdam Antonii studiosos, eam illi personam induisse dicebat, quo fabulam verisimilius agerent: & Gallis, apud quos suam causam probatam volebant, facilius imponderent. Credebant enim, de Lusitanorum rebus, melius exteris persuaderi posse, ab homine natione Lusitano, professione theologo, ordine sacerdote & monacho, officio concionatore. Sed Deus bone quam ineptum fabulæ quæsiuere architectum! qui personam indutam sustinere non potuit. Dum enim in militiam pergit, factus scilicet ex sacerdote gladiator, omnem technã ad nos allatus prodidit: ut qui remeare in Galliam non sperabat. Quo tamen ruptis compedibus, breui euolauit, ad nos iterum (ut ille motoriam semper agit fabulam) fortasse rediturus. Hæc vos de opere, & de authore scire volui tanquam fabulæ argumentum, ut inde æstimetis, qua fide, qua verecundia, qua etiam vita (quod in authoribus solet requiri) author iste noster sit. Vos tamen infania illius fruimini: & lucubratiunculã hanc, in qua multa non vulgaria, ab aliis prætermissa, aut ignorata tradimus, Iosephi huius impudentiæ & inscitæ debere fatemini. Valere.

DVARDI NONII LEONIS IVRISCONSULTI CENSURAE

IN FRATRIS IOSEPHI TEIXERÆ LIBELLVM

DE REGVM PORTVGALIÆ

ORIGINE.

T NVLLA RES EST, tum ad Rempub. gubernandam, tum ad vitam recte instituendam vtilior, quam historiarum notitia, ita nulla nocentior est, quam si hæc corrumpantur, & falsæ pro veris, & genuinis posteritati mandentur. Quemadmodum enim viæ error in diuersa, quam expediat loca nos ducit, non secus si di rerum humanarum casus, & exitus, qui nobis obiiciuntur, sensum conturbant, & in præposterarum nos traducunt opiniones. Vnde non minori supplicio mihi semper digni visi sunt, qui historias adulterant, quam qui numos falso cudunt, aut fontem publicitus scatentem, vnde omnes hauriunt, letali veneno inficiunt. Nullos rursus de Repub. magis benemereri existimo, quam qui ex historiis ita errores sustulerunt, ne alii per imperitiam laberentur. Quid enim aliud est, iuxta naturalis iuris præcepta, erranti viam monstrare? Quid aliud cadenti manum porrigere? Hoc vero non in historiis modo, in quibus maius periculum erat, sed in aliis disciplinis optimos & graues viros fecisse, legimus. Quorum factum non reprehensione, sed laude dignum habitum est.

Cum igitur famosus hic Iosephi Teixeira libellus ad nos peruenisset, in quo non in patriam modo, contra quam arma sumpsit, & armatos concitauit, sed in ipsa numina etiam debacchatus esset, & meras calumnias, & mendacia pro historiis, & veris traditionibus effudisset, nemini potiori iure, quam mihi incumbere responsionem sum arbitratus, qui ex diametro pugnantia literis mandassem. Nec enim me, qui ab omni ambitione alienissimus semper fuerim, ex animo Censoris officium aucupari voluisse, vt aliquid inde laudis reportarem, credere par est, cum in tam obscurum & imperitum authorem scribendo, viderendum mihi magis esset, ne existimationis meæ (si qua est) facerem iacturam. Cum tamen in patriam falsæ illæ Iosephi narrationes tenderent, non potui non commoueri, atq; etiam non exandescere. Humani enim animi cum nouitatis studio, à naturali quadam propensione teneantur, & interdum eius specie illecti, non satis quod obiectum est attendentes, vana pro veris, pro solidis inania amplectentur, periculum erat, ne inter externos homines nostrarum rerum imperitos, nugatoris huius figmenta latius serperent. Mea etiam interesse arbitratus sum, ne libris meis, quos de Regum Lusitanorum vitis propediem, Deo auspice, in lucem editurus sum, præiudicium fieret, præoccupatis his erroribus lectorum animis. Hos igitur commonefaciendos putavi, vt tanquam iudices æquos, & neutri parti fauentes, ad legendum, & iudicandum nostra præpararem. Errata autem omnia, & ineptias huius authoris non sumus prosecuti (longum enim id esset) sed ea tantum, quæ historiæ nostræ rationibus aduersari videbantur. Maledicta etiam & conuicia omisimus, quod illa laqueo magis, quam calamo erant vindicanda. Sed iam præludentem illum audiamus. Egregium enim hoc opus in præludia diuisit & tractatum, ne scilicet illotis manibus, rem tantam aggredieretur.

IN PRÆLUDIO.

A NNO Ducentesimo Nonagesimo, ante aduentum Domini, Gallos Celtas, & Braccatos in Hispaniam esse profectos, historiarum monumentis proditum est, à quibus primum Interamnis pronincia occupata est, vbi conditis à se ciuitatibus, tum Portugalia (quippe qua Gallis portus cuiusdam, & perfugii instar erat) tum Braccara, ab ipsismet Gallis Braccatis, nomen imposuere.

CENSURA PRIMA.

Hoc sumpsit ex Ioanne Vazæo, eo tantum mutato, quod quæ ille sub dubio reliquit, hic impudenter affirmat, affuens aliquid ex Floriano Campensi, more interpolatorum. Portugaliz vero nomen nihil commune habere cum Gallis, certum est. A Portu enim & Cale dictum esse, eruditorum omnium est opinio. Erat quippe Cale oppidum antiquissimum ad Durii ostium. Id eum esset in colle situm, qui flumini imminebat, nec piscatoribus, quibus præcipue incolebatur, & iis, qui in mari versabantur, facilem haberet seruitutem, planiori in loco, in ripa scilicet, quam illi Portum vocabant, cœpit habitari. Cum autem paulatim ereuisset, & in ciuitatis dignitatem deuenisset, Portus Calis, & inde Portuale, & Portugalia (affines enim sunt præcipue apud nos c. & g.) cœpit appellari. Inde eius ciuitatis Episcopus, Portualensis in antiquis Conciliis nominabatur. Diffusum est postea hoc ad Bracharos Galleciæ partem, qui Portualenses item dicti sunt. Præcedenti vero tempore, etiam ultra Diocesim deriuatum in proximas ciuitates. Vnde dubii vitandi causa, Episcopus, qui antea Portualensis dicebatur, Portuensis dici cœpit. Hoc testantur Eduardus Galbanus, qui Alfonsi I. Regis Portugaliz vitam scripsit, & Andreas Resendus Lusitanarum antiquitatum maximus indagator, in Epistola ad Bartholomeum Kebedium, Hieronymus Oforius Episcopus Syluensis, in vita Emmanuelis Regis, & Iacobus Menetius Vasconcellus, tam omnium litterarum, quam iuris scientissimus, & in carmine cum veteribus illis comparandus: in commentariis de antiquitatibus Lusitaniz. Cuius rei authorem habent Imperatorem Antoninum, qui Cale oppidum in ea collocat parte. Habent & concilia Toletana, in quibus de Episcopis Portualensibus fit mentio.

INTERAMNIS prouincia priuatim Portugalica ciuitati nomen sibi iure communiori vendicans, vere unica & antiqua propria Portugalia appellatione audit, ab anno C. C. XC. ante aduentum Domini ad eius natiuitatis annum M. C. XXXIX. Tunc enim Alfonsus Henricus Portugalia Dux, ab exercitu suo Rex Portugaliae salutatus, Lusitaniae vocem in Portugaliae appellationem, alioqui impropriam, commutauit.

CENSURA II.

Hoc etiam falsum est. Portualensis enim ciuitatis mentio, Romanorum tempore, à nemine facta est, & ipsa ratio nominis indicat, vigente iam barbarie cœpisse, hoc est, in vltimis Romanorum temporibus, aut primis Gothorum. Hoc confirmat Antonini Cæsaris mentio de Cale, non de Portualia, cuius imperium cœpit anno à Christo nato c. XXXVII. non XL. aut XLI. vt historici tradunt. Quod ex plurimis Ptolomæi septem errantium syderum obseruationibus, sub tempore Adriani & Antonini, eruditissimus theologus, & mathematicus, Iosephus Sobrinus Serenissimi Principis Alberti Cardinalis Legati cappellanus & signifer optime collegit. Quæ enim historici tradunt, ab illis Ptolomæi obseruatis, discrepant. Et ab Antonini tempore vsq; ad Gothorum regnum, de Portualia nullam mentionem fieri vidimus. Nihil vero credimus, antiquius de ea vrbe posse reperiri, quam quod regnante Flauio Ricaredo Gothorum Rege, legimus tertio concilio Toletano, quod maximo Episcoporum conuentu celebratum est anno D. LXXXIX. interfuisse Constantium Episcopum, Portualensem & Archiouitrum postea eiusdem ciuitatis Episcopum, qui Constantio videtur suffectus, durante concilio, quod in eo forte mortuus sit. Et concilio quarto, quod Sisenandi Regis tempore Toleti coactum est, anno, secundum Ambrosii Moralis computationem D. C. XXXIII. aut secundum Vazæum, D. C. XXXIII. interfuit Ansuulfus Portualensis.

CENSURA III.

IN eo etiam quod ait, ante annum M. C. XXXIX. quo Alfonsus Henricus Rex salutatus est, solum ciuitati Portualensi, & prouinciæ Interamni, Portugaliae nomen competiisse, & non ei Lusitaniz parti, quæ est vltra Durium, errat toto cælo, & sibi ipsi repugnat. Contrarium enim affirmat inferius in Alfonsi I. elogio. A ciuitate enim in prouinciã Interamnem diffusum est Portugaliae nomen (vt dictum est) & ab Interamni, in ciuitates vltra Durium à Sarracenis recuperatas, hoc est, Conimbricam, Lamecam, Visæum, quæ pars Lusitaniz sunt. Quicquid enim Reges Legionenses vltra Durium, hoc est, in Lusitania à Sarracenis vindicabant, id Portugaliae Interamni accrescebat nomine, vt etiam dominio. Vnde Gar-

fias, qui Rex Gallicie à patre Fernando institutus est, Portugalie item Rex dicebatur, propter eas Lusitanie ciuitates. Henrico etiam Alfonsi I. Regis patri, cui Alfonsus VI. Castellae & Legionis filiam Tarasiam uxorem collocauit, Portugalie Comitatum nomine dotis dedit, cuius caput per ea tempora erat, non Portuensis ciuitas, sed Conimbrica, quae Lusitanie prouinciae est, ut hic vanissimus homo inferius fatetur, & apud nos notissimum est, tam ex Portugalie, & Castellae annalibus, quam ex publicis monumentis. Quorum multa possemus afferre exempla, sed vno tantum ex innumeris, quae in Regio vidimus archiuo, satisfecisse videbimur.

Ego Alphonsus diuina prouidentia Portugalie Princeps magni Imperatoris Alfonsi nepos, Comitis D. Henrici, & Reginae Tarasiae filius, nulla necessitate compulsus, sed prompta ac beneuola voluntate, & diuino amore commotus, ecclesiae Sanctae Crucis, atque fratribus ibidem commorantibus, facio cautum ad illam nostram Eremitam Sancti Romani, sitam iuxta castrum Sena, &c. Era M. C. LXXVI. Subsignatio autem ita erat. Ego Alphonsus Portugalie Princeps.

IN ELOGIO COMITIS HENRICI.

EYSTACHIVS Comes Bononia huius nominis II. Eustachii I. filius uxorem duxit Idam, Godofredi III. Gibberi Ducis Lotharingae filiam.

CENSURA III.

Quae praecesserunt sunt praeludia, nunc quod felix, faustumque sit, incipit tractatus. Et hic etiam noster stemmatographus in ipso portu impedit. Ida enim non filia, sed soror fuit Godofredi Gibberi. Godofredus quippe Barbatus cognomento, tam Godofredi Gibberi, quam Idae pater fuit. Gibber tamen quod liberos non haberet, Godofredum Bullonium nepotem ex sorore Ida adoptauit, eique Lotharingae ducatum, & Bullonii Dynastiam reliquit. Cuius rei authores sunt Paul. Aemilius, Guillelmus Archiepiscopus Tyri, Ioannes Nauclerus, & omnes Galli historici quot quot sunt. Lotharingi autem scriptores, quibus de suis rebus maior fides videtur adhibenda, in hoc ab eis dissentiunt, qui Godofredo Bullonio ducatum non adoptione auunculi, sed hereditate matris obuennisse contendunt. Idam enim fratri Gibbero successisse dicunt, & Bullonium matri. Quorum sententiae ad stipulantur fragmenta historiae Raimberti Episcopi Verdunensis, de Vitis Ducum Lotharingae Verduni reperta, de quibus Franciscus Rosierius in Stemmatibus Lotharingae, ubi haec de Godofredo Gibbero:

VIR prudens, atque fidelis, omnibus amabilis, cum florere inciperet, suorum dolo vitam priuatur, nihil liberorum ex uxore sua D. Mathilda filia Domini Bonifacii Lucensis Hetrusci Commarchi relinquens. Quo mortuo, Lotharingae luctus factus est magnus, à Caesareque multum reputatus est. Sepultus autem fuit in aede beatae Mariae iuxta portam, Anno Domini M. LXXVIII. Sui vero Ducatus in manus Idae sororis suae, uxoris D. Eustachii Comitis Bononiensis supra mare venerunt, qua viro suo generosam prolem genuit, quatuor videlicet mares, Eustachium Comitem, Godofredum inclytum, Balduinum, Guillelmum, ac duas femellas sacras virgines, Idam atque Mathildem, ut ipse multoties audiui à patre meo atque praedeccessore Richardo, qui multum charus erat Domino Godofredo Bullonio. Haec Raimbertus. Ex quibus etiam patet, Idam sororem, non filiam fuisse Godofredi Gibberi.

HABUIT Godofredum Comitem Bononiae, & ratione matris, Lotharingae Ducem.

CENSURA V.

Hoc est falsum. Comitatus quippe Bononiae ad Godofredum non peruenit, nec ad Balduinum, qui superstiti adhuc patre Eustachio decesserunt. Eustachio autem seniori Eustachius filius successit. Quod etiam ex praefatio constat matris Idae, de quo Guillelmus Archiepiscopus Tyri lib. 9. de bello sacro, cap. 6. Bullonii autem fuit Comes, aut secundum alios Dux, ea ratione, qua & Lotharingae. Est autem Bullonium, oppidum Ducatus nunc Lucemburgensis, olim vero caput comitatus, seu Ducatus, quod tempore expeditionis Syriacae, Godofredus Sperto Episcopo Leodiensi vendidit, ad belli sacri sumptus, maiori gloria, ut tunc dicebant, venditoris, quam emptoris. Vnde Episcopi Leodienses Duces Bullonienses appellantur hodie. Hoc tam notum est, ut testimoniis non indigeat.

ET Balduinum Edessanum Comitem, & Godofredi fratris in Ducatu, ac Regno Hierusalem successorem.

DElirat hic Iosephus. Mortuo namq; Godoffredo Bullonio Rege, Ducatus Lotharingæ ad Imperatorem Henricum III. deuolutus est, incertum iure ne imperii an alio, & illum Henrico Lemburgenfi concessit, qui ipsius Henrici partes sequebatur aduersus filium Henricum, quem postea Henricus ipse V. rerum potitus, Ducatu Lotharingæ spoliavit, eumq; Godoffredo cognomento Barbato Comiti Louaniensi obtulit, vt tradit Iacobus Meyerus rerum Flandricarum scriptor diligentissimus. Ludouicus vero Guicciardinus in descriptione Germaniæ inferioris, non totum Ducatum cessisse Comiti Louaniensi, sed Lotharingæ partem inferiorem, Brabantiam scilicet: superiorē autem Theodorico Godoffredi Bullonii nepoti, quæ nunc Lotharingæ Dynastia est in dominio Vadamontanorum. Hunc autem Theodoricum, dicunt illi, fuisse patrem Guillelmi Iainuillæ Baronis, cuius filium falso asserunt, esse Henricum Comitem Portugaliz.

HABVIT & Guillelmum Baronem Iainuilla, qui vicario fratrum Godoffredi, & Balduino iure, gubernaculo Lotharingæ præfuit, Ducatusq; non Regni hereditatem adiit.

CENSURA VII.

ET hoc falsum esse, ex superioribus constat. Ostendimus enim, mortuo Rege Godoffredo, Imperatori Henrico accessisse Lotharingæ Dynastiam, eiusq; beneficio ad alios transiisse. Nec enim iure ad Guillelmum deferri poterat, quem præcedebat Eustachius maior ætate, qui superstes fuit Balduino fratri. Eum enim maior procerum pars ad Hierosolymitanum regnum vocabat, spreto Balduino Burgenfi, qui non legitime electus dicebatur. Quod ille, seditionum vitandarum causa, recusauit, illud addens: nolle se in eo Regno belli occasionem præbere, in quo Christus mundi assertor pro pace humani generis sanguinem proprium effuderat. Nec dicendum est, Eustachium sine liberis decessisse, qui Mathildem reliquit nuptam Stephano Comiti Blesensi, qui postea Rex fuit Angliæ, ex quo Bononienses Comites processerunt, vt suo loco latius dicemus.

GVILLELMVS vxorem duxit Gertrudem, Arnulphi Comitis Lucensis filiam, ex qua illi editi sunt liberi Theodoricus successor, Henricus Comes de Lemburg, à quo Portugalia Reges originem ducunt. Et paulo post. Anno M. LXXXVIII. Henricus Comes de Lemburg in Portugalam appulit maxima equitum Gallorum caterua stipatus, in quibus præ ceteris, imminebant Raymundus Burgundus, Guillelmi Burgundia Comitis filius, & Raymundus Comes Tolosa & Sancti Aegidii, qui ipsius Comitis de Lemburg auunculus fuit.

CENSURA VIII.

ERrat hic multipliciter vt enim è centonibus, & multorum plumis, suam hanc egregiam rhapsodiam concinnauit, tam male cohærent inter se, quæ narrat, quam varii sunt authores ex quibus transcripsit. Id præsertim, quod ab Wolfgango Lazio sumpsit, homine rerum Germanicarum nescio quam perito, nostrarum certe imperitissimo, vt qui aliena fide scripsit non sua. Henricum igitur Comitem Portugaliz non fuisse illum Lemburgensem, quem illi volunt manifestissime liquet, subducta temporis ratione, quæ præcipuum historiæ fundamentum est. Per ea enim tempora, quibus Henricus noster Portugaliz Comes in Hispania degebat, filios procreabat, socero in liberanda Hispania à Sarracenorū tyrannide opem ferebat, & Comitatus sui terminos dilatabat, Lemburgenfis ille Henricus Imperatoris Henrici III. propinquus, in Germania magnis bellorum fluctibus iactabatur. Vigebat enim per id tempus bellum ciuile, inter illum Henricum Cæsa-rem III. & Henricum filium, quo, Lemburgenfis senioris Henrici partes secutus, se implicuit. In cuius beneficii gratiam, Henricus eum Ducem Lotharingæ in locum Godoffredi Regis Hierosolymitani vita functi suffecit, Anno M. C. vt iam diximus. Quem postea Henricus V. Imperium adeptus, Anno M. C. VI. Ducatu priuat. Hunc eundem Henricum postea Anno M. C. LXXII. tradit Remaclus, creatum fuisse Comitem Lemburgensem ab Imperatore Federico I. Hunc etiam tradunt multi, sine liberis decessisse, quorum recentissimus est Pontus Euterius Delphius, in historia Burgundicarum rerum, in genealogia Brabantica. Et notissimum est, Henricum Comitem Portugaliz liberos reliquisse, & patrem fuisse Alfonsi I. Regis. Præterea ex temporum supputatione, magis apparet illum fuisse coætaneum Alfonsi Regis, quam patris Henrici. Nam Portugaliz Comes ab Anno M. LXXXIX. quo in Hispaniam appulit, semper in ea commoratus est, vt qui vxorem ibi duxit, & Dynastiam Portugaliz habebat, & qui anno M. XCIII. filium sustulit Alfonsum præter alios: & anno M. C. XII. vita functus est, cum XXI. annis Comitatu potitus esset.

esset. Ex quibus plane constat, alium fuisse Henricum Comitem Portugalix, alium Henricum Comitem Lemburgensem.

Huc accedunt certissimæ coniecturæ, quæ cum veritate nitantur, per se maxime congruunt. Si enim Guillelmus Iainuillæ Baro minimus erat natu, & ob id domi fuit relictus à fratribus ad expeditionem Syriacam proficiscentibus, quorum Godoffredus anno M C. Balduinus vero MCXVIII. obierunt, quomodo Henricus filius Guillelmi potuit in Hispaniam venire anno M LXXXVI. aut quomodo potuit eo tempore esse Comes Lotharingæ, si tunc patruus eius vivebat Godoffredus? aut qui poterat Comes esse Lemburgensis, si is Comitatus ab anno MCLXXI. incepit: cum verum sit Henricum Portugalix Comitem anno MCXI. decessisse? Deniq; quomodo se potuit partiri vnus Henricus inter Alfonso Hispaniarum Regem, & Henricum Germanix Imperatorem, vt vno & eodem tempore militaret in Hispania, & in Germania, nisi forte Amphitryonis fabula renouata est? Alia probabilior coniectura est, quod nulli Principes eo tempore magis ambitiosi in titulis ostentandis fuere, quam Reges Hispanix. Rex enim Alfonso VI. Castellæ & Legionis, qui nec toti Hispanix dominabatur, sed maiori eius parte potiebantur Reges Aragonix, Nauarræ, Granatæ, & Comites Barchinonenses, Hispaniarum se vocabat Imperatorem. Alfonso Item Henricus Rex Portugalix I. Princeps inuictus, & toto orbe celebris, propter incomparabilem fortitudinem animi, cuius nomen instar erat magnorum titulorum, non modo suos titulos, sed patris & matris, & aui, & vxoris etiam accumulabat, hoc modo. EGO *Alfonso Rex Portugalix, Comitis Henrici, & Regina Tarasie filius, magniq; Alfonso Imperatoris nepos, vna cum vxore mea Domina Masalda filia Comitis Amedi de Mauriana, &c.*

Et Alfonso III. qui coniugis Mathildis causa fuerat Comes Bononix, tam repudiata, quam mortua vxore, quo tempore Bononia extraneis hæredibus Mathildis cesserat, Regem Portugalix & Comitem Bononix, vsq; ad vitæ vltimum diem inscribi se voluit, vt ex omnibus eius constat diplomatibus. Verisimile igitur erat, si Henricus Lemburgi fuisset Comes, aut Lotharingie, vt alii volunt, id titulis suis additurum, ea præsertim ratione, quod Portugalix Comitatus erat dotalis. Titulo autem huiusmodi utebatur, vt vidimus in legibus, quas forales nostri vocant, ab ipso Henrico latis oppido Saetano, anno MCXI. *Ego Dominus Henricus vna cum consensu coniugis mee Tarasie, magni Regis Toletani Imperatoris filie. Et in foralibus Saurii oppidi anno eodem. IN DEI nomine. Placuit mihi Comiti Henrico, & vxori mee, Regis Domini Alfonso filie Tarasie, &c.* Fuit igitur (ne indecisa hæc relinquatur quæstio) Henricus natione Burgundus, Guillelmi Comitis Burgundix nepos ex fratre, Raymundi vero Comitis Galleciæ, & Calisti II. Pontificis Maximi, patruelis, vt latius in ipsius Henrici vita ostendemus. Nos enim hîc Censoris officio, non historici fungi volumus.

CENSURA IX.

QVOD ait Henricum in Hispaniam venisse stipatum caterua equitum Gallorum, è quibus erat Raymundus Burgundix Comitis filius, & Raymundus Comes Tolosanus, sunt mera nugamenta. Et si enim sanguinis nobilitate, ii omnes æquales essent, Tolosanus eis dignitate, & potentia præstabat, vt qui Narbonensis totius fere prouinciæ Dominus erat. Quare venientibus simul, magis ipse Dux, quam Comes & assæcla erat futurus.

CENSURA X.

QVOD etiam ait, Comitem Tolosanum auunculum fuisse Henrici, ridicule profecto scurratur. Mendacem enim oportebat esse ræmorem. Nam paulo superius dixerat, Henricum filium fuisse Guillelmi, & Gertrudis Comitis Lucensis filix. Quare necesse erat, Comitem Tolosanum si auunculus Henrici erat, filium esse etiam Lucensis Comitis, & fratrem Gertrudis. Certum tamen est (vt constat ex historicis Gallis, & ex Zurita nostro) illum recta linea descendisse ex Comitibus Tolosæ & Prouinciæ: quorum primus fuit Terminus, cui successit Isauredus, Isauredo Bertrandus, Bertrando Guillelmus, Guillelmo Raymundus Sancti Ægydii, Raymundo Guillelmus Taglia ferrus, Guillelmo Pontio Aymericus, Aymerico Raymundus hic iunior, de quo agimus. Ex quo potest sumi coniectura, quam veræ sint cæteræ huius nostri historici narrationes.

HENRICVS Comes de Lemburg, propter res egregias summa cum vitæ integritate, domi, militæq; gestas, ab Alfonso VI. Castella Rege primus Portugalix Comitatu insignitus est. Quam prouinciam pater eius Fernandus, cum titulo Regio, filio suo Garfia, simul cum Gallecia in vita dederat.

CENSURA XI.

QVod hîc ait, superius negavit, vt qui ex libris authorum inter se diuersa sentientium, sine iudicio hæc corrasit. Dixerat enim Portugaliz nomen, non nisi ab eo tempore, quo Alfonso I. Rex salutatus est, in Lusitaniam fuisse extensum. In quo hallucinatus est.

IN ALPHONSI I. ELOGIO.

ALPHONSVS I. Henrici filius Comitatu Portugalia successionis iure gauisus est, Ducisq. appellationem per XXVII. annos obtinuit.

CENSURA XII.

ERRat & hîc, & habet authores erroris. Alfonso enim, quandiu mater vixit, ad quam Comitatus Portugaliz, vt dotalis pertinebat, Infans appellatus est, vt etiam viuentem patre. Mortua autem matre, Princeps Portugaliz dicebatur, vsque ad Orichienfe prælium, quo Regem eum salutarunt anno MCXXXIX. Quod ex tenore multorum diplomatum constat, quorum copiam mihi fecit, cum multis aliis antiquitatis thesauris, Antonius Castilius, à consiliis Catholicæ Maiestatis, & Regionum scriniorum Præfectus, vir limatissimi iudicii, & qui ad Iurisprudentiam, omnium litterarum peritiâ coniunxit. Ex quibus referam vnum Henrici temporis, alterum Tarasiz, tertium ipsius Alfonsi.

In forali igitur lege oppidi Constantini Panoiarum, ea erat inscriptio.

Ego Comes D. Henricus vna pariter cum vxore mea Infante Domina Tarasia, &c.

Et subscriptio hoc modo.

*Ego Comes D. Henricus & vxor mea Infans Domina Tarasia manu nostra roborauimus. Era-
M CXXXVIII.*

*Ego Infans Alfonso filius Henrici Comitis & Infantis D. Tarasie auctorizo & confirmo & ro-
boro istam chartam quam fecit pater meus & mater mea regnante Domino Alfonso Legione.*

IN concessione iuris Cauti (vt vulgo dicunt) oppidi Alpendoradz, quod Tarasia Regina Alfonsi mater instituit anno MCLXI. ita erat subscriptum.

*Ego Regina Tarasia Domini Regis Alfonsi filia, concedo tibi Sarracino Vanegas, &c. Supradicta
Regina Domina Tarasia, qua hanc chartam firmitudinis propriis manibus roborauit, &c.*

*Ego Alfonso Infans mandauit, & concessi supradicta fieri sicut sursum resonant, pro amore Chri-
sti & Ecclesie libertate, & pro Sarracino Vanegas, qui me multis verbis rogauit, & hanc chartam pro-
priis manibus roborauit.*

IN ea vero donatione, quam supra retulimus in Censura III. de Eremita Sancti Romani, ostendimus anno MCLXXVI. quo tempore mater è viuis iam concesserat, ita subscripsisse. *Ego Alfonso Portugalia Princeps.*

ALFONSO nupsit Mafalda Manrique de Lara, filia Henrici Comitis de Lara, & Principis de Molina magna apud Castellanos nota.

CENSURA XIII.

NVgatur hîc noster author cum aliis geographiz & historiarum imperitis, quos secutus est, qui cum legissent apud Rodericum Ximenium Archiepiscopum Toletanum, Regem Alfonso, duxisse in vxorem filiam Comitis Morienæ, nec scirent, vbi gentium is esset Comitatus, crediderunt esse Molinam oppidum prouinciæ Tarraconensis. Fuit autem Mafalda Allobrox filia Amedei II. Comitis Maurianæ, Principis per ea tempora celebratissimi. Is enim est, qui beneficio Henrici V. Imperatoris fuit Arelatensium Prorex, Princeps & Vicarius sacri Imperii per Italiam, annexis Comitatu Sabaudiz (quem veluti gentilitium voluit eius titulis deinceps præferri) ditone Maurianensi, Tarasienfi, Belgienfi, Augustæ, Clabassii, Sedunensi, & Transalpina Secutia. De quo nos multa diximus in vita Alfonsi. Hic Amedeus ex vxore Guigone secundum Paradnum, aut secundum Philibertum Pngonium, Mahalda filia Comitis Albonensis sustulit Humbertum huius nominis III. Sabaudiz Comitem. Ioannem valetudinarium, qui in cœnobio Diui Antonii vixit & obiit. Petrum qui monasticam vitam egit. Adalaim nuptam Andreæ Comiti Angleræ Principi Mediolanensi, Othonis Cæsaris filio. Alasiam, quæ nupsit Humberto Bellioci Principi. Mafaldam, quam duxit hic Alfonso I. Portugaliz Rex, cui sanguinis necessitudine coniuncta erat, vt in ipsius Alfonsi vita ostendimus.

CENSURA XIII.

VT hic sine delectu omnia transcribit cum suis mendis, narrat nobis hanc fabulam sumptam ex vulgari Alfonso historia, quæ circumfertur. Alfonso quippe Rex filiam non habuit Mafaldam. Natæ sunt enim ei ex vxore solum Vrraca, quæ nupsit Fernando Legionensi Regi, & Tarasia, quæ Philippo Flandrensi Comiti. Et ex concubina altera Vrraca. Hoc constat ex diplomatibus, & monumentis Regis Alfonso, quorum magnum numerum vidimus in Regio chartophylacio. In quibus omnibus, more illorum temporum, ¹⁰ quo Regum filii legitimi confirmabant parentum donationes, & subscribebant, solum fit mentio Vrracæ & Tarasiæ, quæ cum Sanctio fratre subsignabant. Rodericus etiam Tolitanus Archiepiscopus maximæ autoritatis & diligentæ scriptor, qui ea fere tempora attingit, agens de liberis Regis Alfonso, Vrracam & Tarasiam tantum nominat. Nec si Mafaldam etiam haberet, locare eam poterat Raymundo Berengario Comiti Barchinonensi. Anno enim Domini M. C. XXXVII. vltimus Raymundorum, & Comitum Barchinonensium, vxorem duxerat Petronillam Ranimiri monachi Regis Aragoniæ filiam hæredem, cuius matrimonii causa, Comitatus Barchinonensis accessit Aragoniæ sceptro, nec separatus est in posterum ad hanc vsq; diem. Alfonso autem Rex vxorem duxit anno M. C. XLVI. Vnde apparet, impossibile fuisse illud matrimonium. Quo tempore etenim Mafalda potuit nasci, Raymundus erat iam senio confectus, & vxorem habebat Petronillam, quæ superstes fuit marito, & Regnum filio renunciauit, anno M. C. LXIII. vt ex Aragoniæ annalibus patet.

ANNO M. C. LXIX. *Alexander III. Summus Pontifex, in ecclesia Lateranensi, ei, successoribusq; suis, coronam ratam, firmamq; induxit.*

CENSURA XV.

Hic etiam ineptit. Alexander enim III. Regnum Portugaliæ confirmauit Alfonso anno M. C. LXXIX. Ipsas enim literas archetypas vidimus in Regiis scriniis. Alexander autem III. ad Pontificatum ascendit anno M. CC. LIII. quo tempore in Portugalia Alfonso III. regnabat. Et ita à confirmatione Alexandri III. ad Pontificatum Alexandri III. inter sunt LXXXV. anni, quos hic noster bonus author deuorauit. Tanti momenti in historia est temporum ratio, ad veritatem indagandam.

IN SANCTII I. ELOGIO.

QVÆ illi peperit Fernandum, qui ratione Ioannæ vxoris, Flandriæ Comitatum accepit. Hic bellum aduersus Philippum Augustum Gallia Regem gerens, bello captus, Parisiis in arce Lupara, vitam cum morte commutauit.

CENSURA XVI.

⁴⁰ **H**ic etiam errat. Fernandus enim Portugaliæ Infans, & Flandriæ Comes, in bello illo sociali, quod cum Othone III. Imperatore, Ioanne Rege Angliæ, Reginaldo Dampmartino, & aliis gessit aduersus Philippum Augustum Francorum Regem, captus ab eo in prælio illo apud Gallos celebri ad Bouinas, & perductus Lutetiam Parisiorum, in arce Lupara asseruatus est, vsq; ad Philippi excessum. A Ludouico etiam VIII. quod condiciones quibus eum liberabat, vt nec sibi nec Flandris vtilis, nec honestas non accepit, liberationem non impetrauit. Vnde in captiuitate vitam traxisse XII. annos, & in vinculis obiisse, nonnulli auctores tradunt. Alii redemptum tandem multo auro, & bello postea perduellē interisse. Sed vtriq; falluntur. Mortuo namq; Ludouico VIII. Blanca Regina eius vxor à filio Ludouico IX. qui in Diuorum numerum relatus est, eius exorauit libertatem. Erat ⁵⁰ quippe Fernandus sanguine Blancæ propinquus, & Alfonso Regis Portugaliæ frater, cui Vrraca Blancæ soror nupta erat. Libertati autem restitutus anno M. CC. XXVI. vt Nicolaus Gilæus, & Meyerus tradunt, multa domi forisque præelare gessit. Sexennio deinde transacto, calculi cruciatu moritur Nouiomi: vbi corpore in cœnobium Marketii delato, viscera mandata sepulturæ, hoc insculpto Disticho, quod Meyerus scriptum reliquit.

*Fernandi proauos Hispania, Flandria corpus,
 Cor cum visceribus continet iste locus.*

ET Petrum, cuius ditioni filia Armengol ratio Comitatum de Vrgel adiecit. Post modum à Ioanne I. Aragonia Rege, insularum Maiorica, & Minorica Regnum illi delatum est.

DElirat hęc. Vt enim in vita Sanctii Regis latius ostendimus, Iacobus I. quem Aragonenses vocant Iaimium, Petro Infanti Portugaliz, tum ratione propinquitatis, vt qui erat patris sui Petri consobrino, tum in compensationem hæreditatis, quam causa Regine Dulciæ matris suæ, sibi deberi dicebat, Maioricæ Regnum contulit. Id tamen, quia tueri à Sarracenorum iniuriis non posset, Regi Iacobo postea restituit, acceptis ab eo ciuitate Segorbienfi, Morella, & nonnullis aliis. Ab anno autem MCCXIII. quo Iacobus regnare cœpit ad Ioannem I. Aragoniz Regem CLXXIV. interfunt anni. Cœpit namque anno MCCLXXXVII. quo iam Petrus decesserat.

10

Martinus Sanchez de Portugal, cui ducta in uxorem est Eulalia Perez Comitissæ Petri Fernandi Lancaastro filia.

CENSURA XVIII.

ERrat etiam in hoc noster historiographus. Ad ea enim vsque tempora non venerat in Hispaniam cognomentum Lancastrorum. Petrus autem ille Fernandus à Castro dictus est, & cognomento Castellanus, è familia nobilissima à Castro. Fuit quippe filius Fernandi Roderici à Castro, & Stephaniz Castellæ Infantis, filiz Regis Alfonsi VIII. de quo nos multa alibi. Hic ex Ximena Gometia filia Comitissæ Gometii sustulit Aluarum Perezium à Castro, & hanc Martini Sanctii uxorem: quæ non Eulalia, sed Ello dicta fuit, vt ex antiquis monumentis conuentus Calatrauz legisse se dicit Franciscus Rades in lib. de Militia Calatrauensi, in vita Martini III. eius ordinis Magistri.

Rodericus Sanchez de Portugal, qui in infantia vitam finiuit.

CENSURA XIX.

HVnc ex annalibus nostris, & ex Petro Comite Barcellensi in suis genealogiarum commentariis constat, non Infantem, sed iam virum factum periisse, in prælio ad Portuensem ciuitatem commisso.

Huius Sanctii ætate, ordo Sancti Iacobi, & Cisterciensis de Auis exordium cepit.

CENSURA XX.

30

IN hoc maxime errat. Ordinem enim Cisterciensem à Rege Alfonso Henrico huius Sanctii patre, ex annalibus & antiquis monumentis tam Reginum scriniorum, quam Auisiensis Conuentus, cœpisse constat. Cuius sedem Eboræ collocauit, & Magistrum primum creauit Fernandum Monterium, cui Masoram, & alia oppida à Sarracenis vindicata concessit. Tempore vero Alfonsi III. ad Castrum Auisiense sedes Magistralis (vti illi vocant) translata est, vnde Militiæ nomen impositum fuit.

Innocentio III. Summo Pontifici centum auri libras munere misit.

CENSURA XXI.

NON hanc tam exiguam summam, si personas dantis & accipientis respicias, munere misit viuens. Sed cum testamento omnibus sui Regni cathedralibus ecclesiis ampla legata reliquisset, Innocentio III. tanquam Principis omnium Ecclesiæ Præfule, centum auri marchas etiam legauit, & ab eo voluntatem suam supremam ratam esse petiit, vt ex ipsius constat testamento.

IN ALFONSI II. ELOGIO.

Sorores tres Regina Vrracæ fuere, prima Blanca Ludouici VII. Gallia Regis coniunx, quæ Sancti Ludouici mater fuit.

CENSURA XXII.

50

ERrat in historia. Ludouicus enim hic Octauus fuit, pater scilicet Ludouici IX. qui in Sanctorum catalogum adscriptus est. Condonare autem debent Galli Iosepho huic, homini scilicet in Portugalia nato & enutrito, de Gallorum Regum serie imperitiam, qui de Regibus Portugaliz tanta mendaciorum portenta nobis inculcat.

Natus est Alfonso II. filius illegitimus Martinus Alfonsus.

CENSURA XXIII.

DEciuntur, qui huius Alfonsi Martinum Alfonsum filium fuisse dicunt. Cõstat enim ex antiquis monumentis, filium fuisse Alfonsi Comitissæ Bononiensis, quem ex Sarracenicis

cenici

cenicigenis muliere su stulit, & proinde huius Alfonsi II. nepotem. Ad quem Souzæ cognomento Chichorri genus suum referunt.

CVM Alfonsus IX. Castellæ Rex, ipsiusq; socer, arma in Guianam moturus esset, ab eo manum auxiliarem efflagitavit, quam non modo non porrexit, sed ut ab incæpto desisteret admonuit. Id responsum ægerrime ferens Alfonsus, in eas mæroris angustias pertractus est, quæ mortis ei ansam præbuere.

Additio ad hæc ita habet.

Amicitia & fides Regum Portugaliæ erga Reges Galliæ.

CENSURA XXIV.

Ridicule profecto hic à Rege Gallorum benevolentiam captat, & ut historiarum ignarus glossam (ut aiunt) ponit contra textum. Per id enim tempus Aquitania seu Guiena non sub Regibus Francorum, sed sub Regibus Anglorum erat. Hanc etenim olim Reges Francorū Northmaniæ Ducibus tradidere, qui cum Regnū Angliæ occupassent, vtrumq; confusum est. Post varias vero contentiones, Caroli VII. auspiciis, Aquitania tandem ad Francos rediit. Verisimilius tamen est, quod ex annalibus nostris constat, hunc Regē Alfonsum Castellæ in mærorem incidisse, quod Alfonsus hic Portugaliæ ætate minor, affinitate gener, & sanguine coniunctus Placentiam, urbem iam Portugaliæ propinquam, noluerit ad colloquū cum eo ire, sed socerum ad Regni limites vocauerit, forte quod ei nollet in re aliqua parere, & similtates inter eos essent. Sic etiam in celeberrimo illo prælio ad Nauas Tolosæ aduersus Marrochiorum Imperatorem, socerum præsentia sua non iuuuit, cui Reges Aragoniæ, Nauarræ, & multi Principes ex Italia, Germania, & Gallia, religionis ergo interfuere. Lusitanos autem plurimos interfuisse memoriæ proditum est.

Qui Conuentum Sanctarenensem antiquitate secundum in toto ordine, & in Hispania primum, exadificauit.

CENSURA XXV.

CV M monachus sit egregius hic scriptor, & in conuentibus & monasteriis tot annos egerit, nescit quid inter sit inter monasterium & conuentum. Monasteria igitur quia ex lapidibus & corporibus constant, ædificari possunt. Monasterium enim locus est, in quo vita agitur solitaria. Conuentus non locum, sed personas respicit, & ex hominib. constat. Et nihil aliud est, quam homines, qui in vnum locum conueniunt, quemadmodum confessus, homines in vnum locum confidentes, aut secundum Festum multitudo ex pluribus generibus hominum contracta in vnum locum. Cice. in Verrem: Cur prudentissimas, lectissimasq; fœminas in tantum virorum conuentum insolitas, inuitasq; prodire cogis? Sic & Virgil. lib. 6. Æneid.

*Dixerat Anchises, natumq; vnag; Sibyllam
Conuentus trahit in medios, turbamq; sonantem,
Et tumulum capit, vnde omnes longo ordine possit,
Aduersos legere, & venientum discere vultus.*

Conuentus igitur, qui ex hominibus constat, ædificari non poterat.

IN ELOGIO SANCTII II.

Animam efflauit Sanctius, nullis superstitionibus liberis, Regno abdicatus.

CENSURA XXVI.

O nimium Theologiæ studium, videtur Iosephus noster Canonistarum dogmata neglexisse: propterea igitur nobis narrat hæc historiam perperam, & (ut nostrates dicunt) contra textum expressum Innocentii in cap. Grandi, de suppl. negl. Præla. lib. 6. qui Vicarium regni dedit Sanctio fratrem Alfonsum Bononiæ Comitem: cuius hæc sunt verba: *Per hoc autem non intendimus memorato Regi, vel ipsius legitimo filio, si quem habuerit, prædictum Regnum adimere, sed potius sibi & eidem Regno destructioni exposito, ac vobis ipsis in vita ipsius Regis, per solitudinem & prouidentiam Comitis consulere supradicti, &c.*

Si ergo Summus Pontifex Sanctio Regnum non statuebat adimere, nec filio eius, si habuisset, sed ei consulebat, vicarium dando, quomodo eum Regno abdicauit?

IN ALFONSI III. ELOGIO.

ALFONSVS III. Bononiæ Comes, ex coniugali ratione Mathildis, ex qua suscepti sunt illi filii Fernandus, & secundum alios Petrus, qui quidem in pueritia in Olisiponensi ciuitate obiit,

atque in Conuentu S. Dominici ordinis Prædicatorum sepultus est. Robertus etiam, qui cum Mathilde matre apud Gallos mansit, & in Comitatu successit.

CENSURA XXVII.

QUOD hic patriæ hostis, Alfonso filios tribuit ex Mathilde Bononiensi, & Roberti furculum ex alia resectum arbore, in hanc Portugaliam inferit, supplicio dignus erat, quod historias adulterat, & iura familiarum confundit, non ut Antonii sui causæ faueret, cui id mendacium nihil proderat, sed ut aliorum gratiam iniret, à quibus se subornatum mihi coram sui cœnobii Præfecto, cum in vinculis esset, narrauit. Ego vero cum de hac confutanda fabula, in vita Alfonsi latissime egerim, statueram lectores eo ablegare. Sed quia sermo-
ne patrio scribimus, ut decet vitas Regum, & annales Regni scribi, veritus ne apud exteros, qui Lusitanicam linguam non callent, huius rei veritas lateret, diffusius quam pro nostri instituti breuitate, genus, matrimonia, & successores Mathildis vere ex vetustis Portugaliam monumentis, & probatissimis Gallorum, & Flandrorum scriptoribus, in gratiam historiarum studioforum explicabimus.

Et ne ab ovo (quod dicitur) Bononiensium stemmata repetamus, quæ ad rem nihil faciunt, ab Eustachio illo Seniori duorum Regum Hierosolymitanorum parente incipimus. Ex Rhodolpho igitur Comite Bononiæ, & Rosella Comitissæ Sancti Pauli filia, nati sunt Godoffredus Episcopus Parisiensis, & is Eustachius Senior Bononiæ Comes. Eustachius vero ex vxore Ida filia Godoffredi Barbatæ Ducis Lotharingiæ & Mosellanæ, Arduenæ Bulloniique Comitissæ habuit Godoffredum Bullonium, & Balduinum Reges Hierusalem, Eustachium Iuniorum Comitem Bononiæ, & Guillelmum Baronem Ianuillæ. Eustachius vero Iunior ex filia quadam Regis Scottiæ vnicam sustulit Mathildem, quæ Stephano Comiti Blesensi nupsit, ei scilicet, qui Rex postea fuit Angliæ. Ex his nati sunt Guillelmus, & Eustachius III. qui cum sine liberis decessissent, successit eis Maria eorum soror. Quam cum esset Abbatissa monasterii Rumesiensis, Henricus II. Angliæ Rex inde extractam, Matthæo Elfatio filio Theodorici Flandriæ Comitissæ locauit. Ex eo incestuoso matrimonio nascuntur Ida Comitissa Bononiæ, quæ Reginaldo Dampmartini Comiti, & Mathildis quæ Comiti Louaniensi nupsere. Ex Reginaldo & Ida natæ sunt Mathildis hæc Comitissa Bononiæ, de qua agimus, quam nonnulli Mariam per errorem vocabant, & Alis, quæ Comiti cuidam Claramontis & Aruerniæ locata est, ex quibus natus est Robertus, qui in Comitatu Bononiensi & Aruerniæ successit: & quem falso isti tribuunt Alfonso & Mathildi. Mathildis enim Comitissa Philippo cognomento Crispo, Philippi Augusti Gallorum Regis filio nupsit anno M. CC. XVI. Ex Philippo & Mathilde nascitur vnica filia Ioanna, quæ cū Gualtero Castellionio nupsisset, obiit sine liberis, viuente adhuc matre. Mortuo vero Philippo Crispo anno M. CC. XXXIII. iuxta Meyerum, Mathildis sine liberis relicta secundo nupsit Alfonso Infanti Portugaliam, filio Alfonsi Regis II. intuitu, ut videtur, materteræ Blancæ Gallorum Reginæ, quæ Ludouici VIII. fuit vxor, mater vero Sancti Regis Ludouici. Hic vero cum in Portugaliam venisset, & ad Regium culmen esset euectus fratris morte, & iam non priuatam Comitissæ, sed publicam Regis personam sustineret, pertæsus coniugii cum Mathilde, quæ iam annosa erat, ut in vita ipsius Alfonsi ostendimus, nec ei liberos pepererat, affinitatem cum Rege finitimo, & potentissimo Alfonso X. contraxit, & Beatricem eius filiam illegitimam nondum nubilem duxit: id non modo sibi, sed & suis vtile autumans, ad Regni firmitatem & belli causas euitandas, quod inter prouincias æmulas timeri poterat. Nouitas enim Regni præter Regis Legionensis consensum instituti, cui Portugaliam iure clientelæ olim tenebatur, semper aliquid noui afferre poterat. Verebatur etiam Lusitanos ægre laturos, in Regnum hæredibus vacuum, à Rege adhuc iuvene adduci Reginam anam, & exteram. Accedebat, quod sibi Regi factò, nihil iam commodi videbat ex Comitatu Bononiensi accessurum, ut qui Mathildis morte, non ad suos, sed ad alienos deferendus erat: & focer in Algarbio oppida ei dotis nomine dabat, quibus Portugaliam fines proferebat. Quocirca ius illud violauit, quod regnandi causa, sepe & à multis violatum est.

Quæstæ igitur Mathildis de Alfonsi iniuria apud Summum Pontificem, vxor legitima declaratur, & Beatrix concubina. Quam cum Alfonsus dimittere nollet, nec Mathildem admittere, Alexander III. tam ipsum Regem Alfonsum, quam Portugaliam Regnum sacris interdixit, eoq; statu mansere ad annum M. CC. LXII. quo Mathildis vita functa est. Huic cum sine liberis decederet, quod Ioanna filia vnica, nulla item prole relicta, ante matrem obiisset, successit Robertus eius nepos ex sorore Alide, quæ Claramontis & Aruerniæ Comiti nupsere.

Quod

Quod vero Alfonsus ex Mathilde non tulerit liberos, testamentum eius docet anno MCCXLI. cōditum, quod in Regio chartophylacio Olisipone asseruatur. In eo enim, post amplissimum legatum Alfonso marito relictum, in ipso scripturæ contextu inseruntur Gualteri Castellionei & Ioannæ eius vxoris consensus, & subignationes in hunc modum. *Gualterus de Castellione Et ego Ioanna eius vxor, quorū sigilla inferius sunt appensa, supradicta approbamus, volumus, & concedimus & promissimus, & promittimus Comiti Bononia supradicto, quod contra predicta, vel aliquod predictorum, nullo unquam tempore veniemus, &c. Ego etiam Gualterus dictæ vxori meæ auctoritatem præstiti, & assensum faciendi omnia supra dicta, & sigilla nostra præsentipagina apponi fecimus, &c.*

Et in fine testamēti iterū iisdem fere verbis confirmat. Vnde apparet Ioannā vnicā fuisse Mathildis hæredem. Aliter enim quomodo confirmaret? Aut quare illa & non Robertus, si is filius etiam esset? Item si Gualterus hæres erat ex persona sua, quid opus erat consensu vxoris ad pecuniam legatam soluendam? Manifeste itaque liquet, Gualterum ex persona Ioannæ cepisse non ex sua. Ioannam etiam Alfonsi filiam non fuisse, constat ex verbis supradictis. Cuius quidem rei non minimum argumentum est testamentum Mathildis in Portugalam missum. Cum enim in eo tam opimum legatum Alfonso esset relictum & tam ipse quam Mathildis vererentur, ne Ioanna priuigna in odium vitrici testamentum calaret, vt eo onere se liberaret, in tutissimo loco seruari voluerunt. Quod profecto non fuisset, si Alfonsus liberos Bononiæ successores futuros habuisset. Aliud efficacissimum argumentum est, quod nullos Mathildis in eo testamento liberis suis tutores dedit, quod præter Ioannā, eamque iam nuptā Gualtero, nullus ei filius erat. Nec ipsum maritū Alfonsum, quem clarissimū habebat suæ vltimæ voluntatis executorē instituit. Sciebat enim post mortē suā statim Bononia, & è Gallia discessurū, quod liberos nō haberet, & externus esset, nihilq; ei ibi reliquum esset, quo cum decore Regis filius immorari deberet.

ET vt veritas (iuxta Euripidem) per se congruit, huic Mathildis testamēto concinit supplex libellus, cuius exemplar extat in antiquissimo libro eius Regii chartophylacii, quo Alfonsi res continentur. Eo enim Archiepiscopus Bracharensis cum omnibus Portugalix Episcopis, mortua Mathilde, ab Urbano Papa IIII. petebant, Regnum Portugalix sacrorum interdictione, & Regem Alfonsum & Beatricem legibus solueret, legitimusque eos esse coniuges, & legitimam susceptā prolem ad Regni successionem declararet. Cuius verba in vita Alfonsi transcribimus. Ex quo colligitur, nullos liberos Alfonsum ex Mathilde suscepisse. Nam nec Summus Pontifex iura naturæ immutaturus erat, vt filii ex priori matrimonio legitime suscepti deterioris essent conditionis, quam adulterini. Nec Episcoporum tam inuerecunda postulatio erat futura, vt turbato naturæ ordine, in legitimorum & natu maiorum præiudicium, nulla de eis facta mentione, adulterio conceptos, & minores, ad Regni successionem postularent fieri legitimos.

HIS omnibus accedunt vrgentissimæ cōiecturæ, quæ omnem probationē excedūt. Si enim pro coniugii titulo Mathildis quæstā est, & sententia Summi Pontificis iusta Alfonsi vxor iudicata, & eius filii iustis quæsi nuptiis, cur Robertus quem primogenitum dicunt, ob tantæ dignitatis spoliū quæstus non est? aut cur interdictione sacrorum Regnum non constrictum est pro successionē filii, vt fuit pro matrimonio matris? Scimus autem nullam de Regno fuisse disceptationem, aut querelam.

Præterea tam de nihilo erat Regni vnus successio, vt silentio ius suum Robertus obscuraret, & testatione saltem non notum faceret omnibus, ad se Regnū Portugalix pertinere? Vltatissimum enim est apud omnes Principes, qui Regni, aut Dynastiæ alicuius sibi ius competere arbitrantur, ea suis titulis inscribere, ne præscripta videantur. Sic Reges Angliæ Galliarum, Reges Siciliæ Hierusalem, Duces Allobrogum Cypri titulos vsurpare videmus. Et (si diis etiam placet) earum se Dynastas vrbium multi dicunt, quæ iam non extant, nec locus scitur vbi fuerint. Quare & si Robertus à Regni petitione exclusus foret, nomen tamen inane saltem retinere debuisset.

Cum etiam homines tam auidi sint honoris, vt multi per mendacia in alienas se inferant familias, quorum nos multos nouimus, cur qui legitime à Rege prognatus erat, & primogenitus, se non Regis filium appellauit? Cur Lusitanorum Regum nobilissima illa insignia Robertus non clypeis, non peristromatis gestauit, aut qui ex eo prognati sunt? Nemo enim iuxta Doctorum sententias, & praxim totius orbis, potiori iure ea deferre potuit, quā qui filius erat Regis primogenitus. Quod si ratione Comitatus Bononiensis, alia gestare teneretur, cur saltem mixta non detulit? Nec enim quia possessionem dignitatis non habebat, nomine etiam spoliandus erat.

Quod si nugatores isti, quod è Portugalix scriniis hæc præferimus documenta, eorum

fidem eleuare velint, cum publica sint instrumenta, quæ cuius intueri licet, Gallorum hæc comprobemus testimoniis. Et omiſſis quæ alii Gallici historiographi de hac re tradunt, & Iacobus Meyerus Flandricarum rerum ſcriptor magnæ authoritatis, Ioannes Neſtor homo Gallus, vir doctus & diligentiffimus, qui hæc ex profeſſo tractauit, atque perſcrutatus eſt, & ad Chriſtianiffimam Reginam Catharinam de Medicis librum inſcripſit de ipſius genealogia, qui Pariſiis excuſus eſt anno M. D. LXIII. per Carolum Perierium, affirmat Alfonſum nullam ſuſcepſiſſe prolem ex Mathilde: & Ioannam, quam vnicam peperit, ex Philippo priori marito fuiſſe ſuſceptam: eamq; ante matrem ſine liberis deceſſiſſe. Mathildi autem in Comitatu Bononiënſi ſucceſſiſſe Robertum eius nepotem ex ſore Alide, filium Comitum Claromontis & Aruerniæ. Cuius verba ne nos peruerſiſſe, aut male 10 vertiſſe dicant, prius Gallice efferemus. Sunt autem huiuſmodi:

LA Comteſſe Mahault ou Marie femme de Philippe de France fils du Roi Philippe Auguſte, ſu Dame fort vertueuſe, elle fonda trois chapelles en la eglife noſtre Dame de Bolongne, & vne a l'hoſpital de la dictè ville. Quelques vns tiennent, que elle deceda ſans enfans, & que ſon nepueu Robert Comte d' Auvergne lui ſucceda au Comté de Bolongne, qui eſt coſe veritable. Mais ce n'eſt à dire qu'elle n'eut eu quelques enfans, auant que mourir. Car la chronique de Flandres atteste, que de Philippe & d'elle ſortit vne fille nommée Ieanne, qui mourut auant ſa mere, comme auſi lon peut conoiſtre par quelques lettres del'an MCC L. es quelles ces mots on eſté eſcrits par la dictè Mahault. IOANNA FILIA MEA ET HÆRES. E par aultres lettres de l'an. MCCLVI. ou ces mots ſont inſeréz: IOANNE QVONDAM FILIÆ MEÆ. Aucuns ont voulu dire, que d'elle & de Philippe ſortit vn en- 20 fant maſle nommé Robert, qui fut Comte de Bolongne, apres ſa mere, & qu'il eſpouſa Ioland fille de Iean d' Aueſne Comte de Henault, de la quelle toutes fois n'eut aucuns enfans, ains mourut ſans hoirs. Ainſi eſcheut le Comté de Bolongne, à ſon couſin Robert Comte d' Auvergne. Mais la plus commune opinion eſt, que Philippe & Mahault n'eurent, que leur fille Ieanne. par la mort de la quelle, & puis apres de ſa mere le Comte d' Auvergne, entra en poſſeſſion du Comte de Bolongne. Le Comte Philippe deceda l'an. MCCXXXIIII. & ſa femme Mahault ſe remaria l'an. MCCXXXV. à Alfonſo ou Auſroy fils du Roi de Portugal, du quel elle n'eut aucuns enfans.

Id eſt,

Comitiſſa Mathildis aut Maria, vxor Philippi Franci filii Regis Philippi Auguſti, fuit heroïna multis virtutib. prædita. Ipſa enim fundauit in eccleſia virginis matris Bononia tria ſacella, & vnum 30 in hoſpitali eiudem ciuitatis. Nonnulli credunt, eam ſine liberis deceſſiſſe, & Robertum eius nepotem ex ſore illi ſucceſſiſſe in Comitatu Bononia. Quod quidem verum eſt. Non tamen eſt dicendum, illam nullum in vita habuiſſe filium. Annales enim Flandriae teſtantur, ex Philippo & Mathilde filiam vnicam natam fuiſſe nomine Ioannam, quæ ante matrem mortua eſt, vt etiam colligi poteſt ex nonnullis ſcripturis anni MCC L. in quibus Mathildis, hæc verba ponit. IOANNA FILIA MEA ET HÆRES. Et alia ſcriptura anni MCCLVI. in qua hæc verba ſunt inſerta. IOANNE QVONDAM FILIÆ MEÆ. Aliqui aiunt illam peperit ex Philippo maſculum nomine Robertum, qui fuit Comes Bononia poſt matrem, & vxorem duxit Iolandam filiam Ioannis de Aueſna Comitum Hannonia, ex qua tamen dicunt non ſuſtulit liberis, ſed ſine hæredibus obiit. Et ita Comitatum Bononia ad Robertum Comitem Aruerniæ conſanguineum ſuum perueniſſe. Receptior tamen 40 opinio eſt, ex Philippo & Mathilde, nullum alium filium præter Ioannam fuiſſe prognatum. Morte autem ipſius Ioanne, & poſtea Mathildis, Comitem Aruerniæ in dominium Comitatus Bononiënſis veniſſe. Comes Philippus deceſſit anno MCCXXXIIII. Mathildis vero eius vxor anno MCCXXXV. ſecundo nupſit Alphonſo, ſeu Auſredo, filio Regis Portugalia, ex quo nullum peperit filium.

Superuacuum igitur videbatur, de Petro aut Fernando Mathildis filio Oliſipone ſepulto in Sancti Dominici æde diſceptare, cum manifeſte demonſtrauerim, eam ex Alfonſo nullos concepſiſſe filios. Sed ne quid ſit, quod ad hanc rem attinet, in quo huius Teixeræ nugis non respondeamus, quis ille fuerit oſtendemus. Qui igitur eo loco ſepultus eſt, Alfonſus fuit ipſius Regis Alſonſi & Reginæ Beatricis filius ſecundogenitus, Dionyſii vero frater germanus, cum quo magnas exercuit inimicitias, Portalegrii, Arrontii, Caſtelli Vitei, Ma- 50 ruani, & multorum caſtrorum Dominus: qui vxorem habuit Violantidem filiam Infantis Emmanuelis, Fernandi III. Caſtellæ Regis filii. Sepultura in quam à principio illatus eſt (vidimus enim sæpe illam, & illius titulum legimus) ex candido marmore erat, ea magnitudine, qua magnis viris dignitate & ætate ædificari ſolent. Cuius tumuli tanta erat area, vt in parte anteriori venatorem equo inſidentem cum canibus & apriſ inter arbores haberet inſculptos, quia fortasſe Princeps ille venationi deditus eſſet, aut quod venationo nobilium ſit inſigne, & exercitium. In operculo ſepulchri incisæ erant litteræ figura Gothica, quales fere ſunt omnes illius temporis, quibus continebatur, ſepulchrum eſſe ibi Alfonſum Infantem Portugaliæ, filium Alſonſi illius templi fundatoris, & Reginæ Beatri-

Beatri-

Beatricis. Cuius epitaphii multi hodie sunt memores, & mentionem etiam facit in vita Regis Dionysii Fernandus Lupus Regius historiographus, & Regionum scriniorum Praefectus, vir exactissimae diligentiae, & magnae authoritatis, qui Ioannis I. Regis Portugaliae, & Eduardi vixit temporibus.

Annos vero ab hinc x x. cum eius cenobii praesul aliqua in templo aedificaret, quae sepulturae illius mole impediabantur, ut expeditionem redderet ateam, eam diruit, & cadauer in lapideam capsulam parieti templi affixam transferri iussit. Cum vero ab hinc quadriennium, cum Regis Alfonsi vitam literis mandarem, qua forma Princeps ille inuentus esset, inuestigare, R. P. Magister F. Bartholomaeus Ferreira Theologiae Professor, cui ob vitae integritatem & summam litterarum omnium eruditionem Quaesitoris fidei officium, & librorum examen commissum est, ab ipso architecto, qui monumentum diruit, & cadauer transtulit, schedulam subsignatam mihi dedit, qua narrabat, proceri illud fuisse hominis & crassi, aetate, ut videbatur, proeucti, capite & pedibus fere consumptis, reliquum corpus integrum inuentum, & panno bombycino aurei coloris inuolutum. Quod vero in minorem loculum erat inferendum, tentantibus per ossium iuncturas cultro secare, irritus fuit labor, quasi marmor enim lapidescebat. Vnde curuatura & per vim necesse fuit inferre, non sine iniuria illius Regii corporis. Subiit autem mihi eius rei commiseratio, quod neglectum tanti Principis cadauer sine titulo, sine nomine iaceret, atque etiam indignatio, quod literis illius epitaphii mendacissimas istorum nugas poteramus confutare. Non erat igitur puer, nec Petrus, aut Fernandus, nec Mathildis filius, ut falso iste ait: sed Infans Alfonsus, qui extrema senectute moriens, filios reliquit aetate grandes, Alfonsum scilicet Dominum Leiriae, & alios, de quibus latius in Alfonsi vita.

Quae quidem omnia licet non tam aperte constarent, quis tam stupidi ingenii est, qui credat mulierem nobilissimam, amplae ditionis Dominam, filiolum tenere (ut isti fingunt) aetatis, vnus Regni haeredem, in Portugalia, terra non aliena modo, sed iam infesta, relicturam apud patrem inclementem, apud nouercam necessario iniustam, quod iure eius filius ille erat praefendus, ut legitimus, ut aetate maior, nec insidias timuisse, cum matres tutae etiam pro filiis timere soleant? Quis praeterea tam a communi sensu alienus, qui eo uentura existimet deuenisse Regem Alfonsum, ut certos liberos pro incertis, nec dum natis, & nobilissimam & opulentissimam uxorem, sui praeterea amantissimam, & cum qua sine querela vixerat, ut ex ipsius constat testamento, suorum denique liberorum matrem repudiasset, & se amplissimo Comitatu abdicasset, cuius titulo semper gloriatus est? Ad mortem enim usque, quo tempore iam Mathildis apud superiores erat, & Comitatus ad alienos transierat, Rex Portugaliae, & Bononiae Comes appellari voluit. Ex quo apparet, non Mathildem reliquisse, quod illius paeniteret, aut taderet, sed quod ei liberos per aetatem parere non poterat, nec Regni haeredem haberet. Et magis fecisse quod filios, quos non susceperat optaret, quam quod iam susceptos odisset.

Quod si Mathildis pertaxus esset, & aliam voluisset superinducere, quid innocentes liberi commeruerant, ut a patre etiam repudiarentur? Amor enim uxoris poterat alio amore vinci, & in odium verti: at non filiorum, qui natura insitus est. Quis enim (ut Diui Pauli verbis utar) carnem suam odio habet? Ius namque naturale, cuius pericia bruta etiam censentur, liberos procreare, procreatos diligere, & tueri docet. Quare non praesumendum est, Alfonsum Regis filium, & in susceptam prolem indulgentissimum (ut de eo traditur) liberos cum uxore repudiasset, & naturalem affectum etiam cum brutis communem exuisse.

IN DIONYSII ELOGIO.

Cvivs ex partu Dionysio exoritur Sibylla, Ducis de Lancastro coniunx.

CENSURA XXVIII.

HVNC errorem, quem sub dubio reliquit Rosierius Gallus scriptor, hic noster constanter affirmat, & impudenter suo more, ut qui alieni operis mauult esse corruptor, quam transcriptor. Dionysius enim Sibyllam non habuit filiam, nec aliam legitime natam, praeter Constantiam Castellae Reginam, ut ex annalibus Regni, & monumentis antiquis constat.

Svscepit illegitimum Petrum, cui nupsit Blanca Petri Ioannis Domini de Portalegre filia.

CENSURA XXIX.

ERrat & in hoc. Petrus enim Ioannes Dominus erat Portelli: non Portalegrii. Portelum namq; oppidum est Ducatus Brachantiae, Eborensis diœceseos: Portalegrium autem ciuitas nobilis & Episcopalis, caput Comitatus, cui nunc præest Ioannes à Sylua Regis maximus Oeconomus.

INSTITVIT Dionysius suo tempore religiones militum scilicet, Sancti Iacobi, & militum Cisterciensium de Auis.

CENSURA XXX.

Infelicissima memoria est iste author præditus, seu mauius perditus, qui toties sibi contradicit. Supra enim in elogio Sancti Senioris, ipsius tempore, hos ordines militarium institutos dicit, hîc autem tempore Dionysii, & vtrobiq; errat. Ordo enim Cisterciensis militia, quæ postea in Auisium translata est, ab Alfonso I. Rege cœpit. Sancti vero Iacobi militia instituta est à Sancto II. A Dionysio itaq; hi ordines non instituti, sed eius opera, ordo Diui Iacobi exemptus à iurisdictione Magistri Valensis: Cisterciensis vero, id est, Auisienfis, à Magistro Calatrauensi Regni Castellæ.

ELISABETH Dionysii coniunx conuentum Sanctæ Claræ in ciuitate Conimbricensi extruxit, cuius ingressum sibi, cum Domina Isabella de Corduba eius consanguinea imponere grauat a non est.

CENSURA XXXI.

REGINA Diua Isabella Dionysii coniunx monasterio se non authorauit. Extra cœnobium enim sibi visa est, tam familiam alendo, in qua plurimæ erant virgines & viduæ nobiles, moribus & vita selectissimæ, quam alia pietatis opera exercendo, maiorem apud Deum gratiam inire. Ea enim erat eius vitæ institutio, & mundani fastus contemptus, vt magis in cælo quam in terris conuersari videretur, & ibi esse monasterium arctissimæ religionis, vbi ipsa commoraretur. Vt vero cum virginibus sacris assidue esset, iuxta Diuæ Claræ celebre illud Conimbricense monasterium ædes sibi construxit, & ibi hospitale simul. Inde ad monachas frequenter ibat, & ex iis aliquot domi semper habebat, cum quibus preces recitabat. Deniq; extra monasterii claustra habitabat: & Estremotii obiit anno M. CC. XXXVI. dum in Castellam iret, pacis conciliandæ gratia, inter filium Alfonso III. Portugaliz Regem, & nepotem Alfonso XI. Castellæ non animis solum sed armis dissidentes. Isabella autem, quæ prima Abbatissa eius parthenonis fuit, non à Corduba, sed à Cardona dicta est. Erat enim neptis ex sorore illegitima ipsius Reginæ, quæ Raymundo à Cardona Aragonensi primæ nobilitatis viro nupsit. Quid autem Aragoniæ Domui commune cum Corduba.

IN ALPHONSI IIII. ELOGIO.

ALFONSVS IIII. cognomento Brauo Dionysii filius, matrimonii vinculo, Constantia Fernandi IIII. Regis & Constantia, Dionysii patris sororis filia, copulatus est.

CENSURA XXXII.

Lippis & tonsoribus apud nos notum est, Alfonso hunc IIII. Portugaliz Regem uxorem duxisse Beatricem, filiam Regis Sancti Castellæ, cognomento Ferocis, & Regine Mariæ, sororem illius Fernandi, cuius hic dicit fuisse filiam, vt ex annalibus & ipsorum sepulchris, quæ in summo ciuitatis Olisiponensis templo sunt, legenti statim constabit. Noster autem hic historicus, vt est diligens veritatis indagator, omissis fontibus Portugaliz & Castellæ, vnde hoc haurire debuerat, Wolfgangum Lazium hominem exterum, de Lusitanorum rebus Lusitanus consuluit, de cuius lacunis hanc veritatem hausit.

Ex qua orti sunt Alfonso & Ioannes, quos in ipso vitæ lumine cunis mors abripuit, Petrus successor, Maria Alfonso XI. Castellæ Regis coniunx, & Leonora Petri II. Aragoniæ Regis uxor.

CENSURA XXXIII.

Delirat etiam hic Petrus enim II. Aragonensium Rex præcessit hanc Leonoram Alfonso IIII. Portugaliz Regis filiam centum annis, & eo amplius. Petrus autem III. eius Leonoræ proauus fuit. Petro igitur IIII. nupsit, qui Crudelis vocatus est.

ANNO M. CCC. XL. Rex Benamarin, Rex Granata, & Rex Marrochiorum, cum duobus aliis Regibus, ciuitatem Tarifam in Regno Castella obsidione cinxerunt.

CENSURA XXXIII.

Omnia hic noster stemmatographus, dum vnum hominem in duos partitur. Ait enim Salium esse Regem Abenamarin, alium vero Marrochiorum, cum vnus & idem fuerit Haliboacen Rex Marrochiorum, & Rex Abenamarin, vt ex annalibus constat, tam Castellæ, quam Portugalix. Sarracenorum enim, qui in Africa sunt dominati, duæ fuerunt factiones, seu familiæ, altera Almohadum, altera Marinorum, quæ vsque ad ortum Serifiorum nostri temporis viguit. Hinc ea pars Africæ, qua Marini sunt potiti, Regnum Abenamarin vocatur. Huius familiæ erat Sala ille Aben Sala, à quo Ioannes I. Portugalix Rex Septimam vindicauit. Huius etiam erant Fessenses Reges, quos hac tempestate Seriphii expulerunt, & Mulei Buaffon Belidis Rex, quem nos Ioannis II. tempore Olfipone vidimus, ab eo suppetias petentem, ad vindicandam à Seriphii Fessense Regnum. Vt igitur Rex Castellæ, & Rex Portugalix vnus PHILIPPVS est, ita Rex Marrochiorum, & Rex Abenamarin, vnus erat Hali Boacen.

CVIUS obsidionis soluenda gratia, Alfonsus XI. tunc temporis in Eborensi civitatem, ad auxiliarem Alfonsi soceri sui sinum confugit.

CENSURA XXXV.

Hoc etiam falsum est. Alfonsus quippe Castellæ Rex, vt sciebat infensum sibi esse socerum Alfonsum, non ipse Eboram venit, sed vxorem Mariam Eboram ad patrem misit, quæ illius animum placaret, & ab eo auxilium peteret. Alfonsus vero gener in Iurismœnia Portugalix oppidum in Regnorum confinio, ab Eboram longe distans, venit ad soceros, iisque salutatis, in Castellam reuertitur.

QVI primo quidem nullam implorationi locum reliquit, post modum vero Maria filia precibus cedere compulsus, in oppido Geromenæ suppetiales copias præstitit.

CENSURA XXXVI.

Hoc etiam est falsum, & contra historix fidem, Regiarumq; personarum decus. Marrochiorum enim Imperator Hali Boacen, communis omnium Hispaniæ Regum hostis, collectis ex tota Africa, & ab ipsis Ægypti confinibus, innumerabilibus copiis, quibus Hispaniarum imperium sperabat recuperatum iri, per fretum Herculeum exercitum traiciens, Tarifam obsedit. Quare Alfonsus, audita filix & generi postulatione, procerum consilium non admittens, qui illi iter dissuadebant, nulla interposita mora, in Castellam magnis itineribus cum filia contendit, auxiliareque copix illum secutæ sunt, quibus famigeratissimo prælio illi interfuit, quo Regem Granatæ vicit atq; fugauit. Aliter enim inciuile fuisset, & contra Regiæ maiestatis decus, venienti ad sua tecta Regi potentissimo, genero, & nepoti ex sorore, vicino, adde & Christiano, pro defensione Hispaniæ, à fidei hostibus opem poscenti, difficilem se præbuisse. Petenti itaq; auxilium pro re tam pia, non auxilium modo, sed & caput suum vltro obtulit.

CONSCRIPTO itaq; in Portugalia numerofo exercitu, ad Tarifam se contulit.

CENSURA XXXVII.

Hoc etiam falso narrat. Rex namq; cum familiaribus suis tantum, Castellam petiuit, nullo collecto milite: illud suis memorans: Lusitanorum peculiare esse, sequi suum Regem, quo quo tendat: ideo non dubitare, quin officium solitum erga se præstituri essent. Nec frustratus sua spe est. Secuti enim sunt eum plures sua sponte, quam quos præsens ipse colligere stipendiis posset.

ET quinq; Sarracenorum Reges prælio laceffit, eosq; Stygias detrusit ad vndas.

CENSURA XXXVIII.

In hoc etiam nugatur iste noster historicus. Hali Boacen enim Marrochiorum Rex & Aben Hamet Iuseph Rex Granatæ duos formarunt exercitus: diuersiq; locis castramentati sunt. Christiani autem Reges ita conuenere, vt Rex Castellæ cum Rege Marrochiorum, Portugalix vero cum Rege Granatæ confligerent. Parta autem victoria à Christianis, & ingenti ædita strage, Reges Sarracenorum incolumes mansere. Paucis enim interiectis mensibus, ad longissimam illam, & memorabilem Aliezire obsidionem cum immemorabili exercitu rediere, ex qua tandem victi iterum discessere, expugnata vrbe ab Alfonso Castellæ Rege. Non eos Reges igitur Portugalix Rex Alfonsus Stygias detrusit ad vndas, vt noster hic semipoeta canit.

TANTA hic hostium strages est edita, ut quadringentis quinquaginta Sarracenorum millibus gladio transfixis, vix tanta cladis nuncius superfuerit.

CENSURA XXXIX.

Nobilissimum etiam hoc mendacium est. Ex annalibus Castellanorum vnde Portugaliz historiographus accepit, non constat de numero. Aiunt namq; secundum vulgi famam ducenta Sarracenorum millia fuisse desiderata, Genuensem vero narrasse, numerum eorum, qui fretum traiecerunt, fuisse quadringenta millia, hoc est tam mortuorum, quam captiuorum vtriusq; sexus & ætatis: quod verisimile non est. Certum vero est, eo animo plerofq; ex Sarracenis venisse cum vxoribus, & liberis. & tota familia, vt Hispaniam incolerent. Credebant enim, eam recuperandam, & omnes extinctum iri Christianos. Vnde si fœminas, pueros, senes, captiuos, & eos, qui ad suos redire incolumes, excipias, etiã si Genuensis vera narraret, non poterant transadigi gladiis, quadringenta millia Sarracenorum. Verum tamen est, in tanta multitudine promiscua hominum, sexus omnis, & ætatis, qui ex variis prouinciis, & diuersis itineribus ad mare descenderunt, non potuisse illos in numeros referri, nec eorum certum numerum sciri: vt ex lapide marmoreo constat, quem Eborenses eo tempore, parieti summi templi, in memoriam eius victoriæ patrio sermone affixerunt, quod centum equites, & mille pedites sui in ea pugna strenue dimicassent. Verba autem hîc inferere libuit, tum quod omnis mihi de patria commemoratio iucundissima est, tum quod optimum eius victoriæ præbeat testimonium, quæ Latine ver-
sa ita habent.

ERA M. CCC. LXXXVIII. Rex Abenamarin Dominus Transmarinus fidens sibi & sua magna potentia, mare traiecit cum Forra filia Regis Tunetis eius legitima vxore, vt Christianos persequeretur, & extingueret. Obsedit Tarifam, & tanta fuerunt eius copia, vt astimari non potuerint. Quarum certitudo cum Alfonso Regi Castellæ constare non posset, cepit timere, & ad Regem Alfonso Portugaliz socerum suum venit auxilium petiturus. Illi autem placuit, & corpore suo, & copiis eum iuuare. Et nulla facta mora, contendit in Castellæ Regnum, suis iubens, vt eum sequerentur. Ex Eboræ duxit centum equites, & mille pedites, quorum antesignanus fuit Consalus Stephanus Carbonarius. Certatum est cum Sarracenis, & Rex Portugaliz congressus est cum Granatæ Rege, Castellæ autem Rex cum Abenamarin. Beneficio Dei, nemo ex Sarracenis reuoluerus est, & tot occubere eo prælio, vt numerari non potuerint. Rex Abenamarin & Rex Granatæ fugam arripuerunt. In castris Abenamarin magna vis auri & argenti inuenta, quæ Regi Castellæ cecidit. Perierunt ibi Regis Hali Boacen vxor, & alia nobilissima fœmina, & pueri innumeri. Capti sunt filius vnus, & neptis vna Abenamarin, & nepos vnus ex fratre. Sit Dominus benedictus pro tanto beneficio, quantum in Christianos contulit. Amen.

Ex hoc igitur lapide constat, nec Alfonso Regem preces Regis Castellæ respuisse, nec numerum Sarracenorum sciri potuisse, & Regem Marrochiorum & Abenamarin esse eundem Hali Boacen.

CENSURA XL

Falsum etiam est dicere, tantæ cladis non superfuisse nuncium. Vt enim ex annalibus Castellanorum & nostris constat, tot ex Sarracenis manserunt incolumes, vt cum ad suos redirent XII. triremes, XV. consumpserint dies, in illis per fretum Herculeum transportandis.

IN PETRI ELOGIO.

PETRVS I. cognomento Iustitarius, primo coniugii thalamo, sibi iunxit Constantiam Emmanuel, Alfonsi XI. Regis Castellæ ex filio Petro, neptem.

CENSURA XLI.

His paucis verbis multa insunt deliria. Fuit quippe Constantia filia magni illius Ioannis Emmanuelis, filii Infantis Emmanuelis, qui Fernandum III. Castellæ Regem patrem habuit. Ille autem ex Constantia filia Iacobi Aragoniæ Regis, & Blancæ Caroli Regis Neapolitani filia, sustulit hanc Constantiam: quæ cum Alfonso XI. Castellæ Rege, cuius neptem hic dicit fuisse, sponsalia contraxit. Postea vero renunciatis ab Alfonso sponsalibus, Petro huic Lusitano nupsit, inuito Alfonso, qui eam amauerat, & persuasus à suis Mariam huius Petri sororem duxerat, cum qua non bene ei conueniebat, amoribus Leonoræ Noniæ concubinæ irretito. Indignabatur autem, quod nec posset repudiare Mariam, quam oderat, nec Constantiam ducere, quam amabat. Constantia vero neptis Alfonsi XI. ex filio Petro multos post annos, Ioanni Gando Duci Lancastrensi locata est: ex quibus nata est Catharina mater Ioannis II. Regis Castellæ.

EX *Constantia edita illi in lucem Leonora, Petri Crudelis Aragonia Regis uxor secunda.*

CENSURA XLII.

DElirat, & labitur memoria. Hæc enim Leonora Petri huius Portugalix Regis soror erat, non filia, vt superius dictum est in elogio Alfonsi III.

EX *Agnete à Castro habuit Beatricem, coniugem Sanctii Comitis de Albuquerque, Alfonsi XII. Castella & Legionis Regis filii.*

CENSURA XLIII.

Hic etiam error est. Vltimus enim Castellæ Rex nomine Alfonsus XI. fuit. Quod si Stephani Garibaii computationem sequitur, admissio in numerum Regum Castellæ Alfonso Aragonio & Nauarro Rege, Vrracæ marito, sibi contradicit in Errato censuræ XLI. qui vndecimum eum nominat.

IN FERNANDI ELOGIO.

FERNANDVS ex Regina Leonora Tellez de Meneses, filiam extulit Beatricem, quam Ioanni I. Castella Regi matrimonio copulauit.

CENSURA XLIIII.

EFFetre filium est ad sepulturam mortuum ducere. Fernandus autem mortem obiuit, Beatrice filia incolumi. In angustum igitur fratrem Iosephum adduximus. Aut enim malus est historicus, aut pessimus grammaticus.

RECENSETVR & illud de infantula Octimestri, quæ à cunis sese erigens, in vocem hanc erupit: Portugal Portugal por el Rei Dom. Ioano. Eiusdem generis exemplum ante electionem Antonii, in ciuitate Sanctæarenensi ab infantulo, multis audientibus, & spectantibus, perhibitum est.

CENSURA XLV.

Qvanta veritate hoc nitatur miraculum, indelicet æstimare, quod nugator hic nugatorum omnium nugacissimus, & qui se iis temporibus omnium testem oculatum fuisse prædicat, noluerit sua fide, sed aliena, tam impudens constare mendacium. Cum vero nulla res sit, ad multitudinem in quamcumque partem mouendam, magis efficax, quam Deimetis & religio, quæ descendere ad animos (vt est apud Liuium) sine commento miraculi non potest, vsitatissimum semper fuit iis, qui nouas res moluntur, huiusmodi imposturis popularium animos venari. Simili fallacia, Numa, in Regni auspiciis, cum Nympha Ageria congressus nocturnos simulabat, vt Romanorum animos militia effrenatos legibus ac moribus componeret. Simili Sertorius commento, ceruam, quam secum habebat mansuetam, vt vocantem exaudiret, ambulantem sequeretur, Dianæ donum esse dicebat, multaque ex occultis per eam edoceri, vt Lusitani crederent, se non Sertorii hominis externi, sed Dei consiliis duci. Eadem vafricie Maumethes colloquium cum Angelo Gabriele fingebat, vt morbum caducum, quo laborabat, cælaret, & ad pessimæ legis sementem faciendam, sibi multitudinem conciliaret. Affirmabat enim, se ideo in terram cadere, quod tantum Angeli splendorem ferre non posset.

Sic & Antonii affectæ, qui eum in omnibus actionibus Ioannis I. Portugalix Regis vestigiis insistere volebant, ne in re aliqua ei similis non videretur, miraculo etiam eum Regem designari diuulgauerunt. Audierant enim fabulam de infantula Octimestri quam Eboræ, quo tempore Ioannes ille Regnum affectabat, in cunis dicebatur bis acclamasse, *Portugalia pro Rege Ioanne*. Quare & infantulum (sexum enim mutauerunt, ne imitatio videretur) eadem de Antonio prædixisse iactabant. Quod longa manu author noster in suo libro notauit, vt scilicet scirent omnes, eum hominem esse egregie stolidum, qui non sensit, id magis Antonii sui causam lædere, quam iuuare. Colligitur enim hoc Sycophantiam fuisse, vel (si negent) Diabolum, qui pater mendacii est, ore eius infantis fuisse locutum, cuius vaticinio euentus non respondisset. Regnum enim ei delatum est, cui iure diuino, & humano, & nostratum legibus debebatur, & cui (si Lusitanorum suffragiis deferendum esset) propter eximium orthodoxæ fidei zelum, maximam potentiam, incomparabilem gubernandi peritiam, iustitiam, & liberalitatem, potiori iure deferri debuit.

NE porro eorum omnium, quæ Henrici Cardinalis & Portugalia Regis, Gubernatorum, & Antonii tempore contigerunt, fides abrogetur, lectorem monitum velim, ne eorum non auritum, sed oculatum testem extitisse.

AVdisti (vt opinor) fratres Iosephe, eum qui semel verecundiz limites transierit, oportere esse gnauiter impudentem. Gloriaris enim, contra Diui Pauli sententiam, de eo quo maxime erubescere debueras, te scilicet, nec legitime certasse in agone, nec vt bonum militem militasse: sed secularibus, & omnibus omnium te implicuisse negociis. Tantum igitur tibi erat ocii ab re tua, vt ea curares, quæ ad te nihil attinerent? Dic ergo nobis sacerdos, quando preces horarias recitabas? Quando inter psallentes fratres Domino canebas? Quando rem sacram faciebas? Dic concionator Regiæ, & Theologiæ Professor, quando quod dicturus eras meditaberis? Dic obsecro monache, qui à singularitate nomen fortitus es, cui carcer oppidum (vt Diuus Hieronymus ait) & solitudo paradifus videri debuit, quid agebas in foro? Quid per plateas, vias, portus, & angiportus circumforaneus quærebatur? Quid agebas in Gallia? Quid in Insula S. Michaelis, quam aduersus PHILIPPVM Regem tuum concitasti: eum inquam Regem, qui cum summo supplicio dignus esses (qua est clementia & religione) te inter alios in bello contra patriam captum, & læsæ maiestati obnoxium, tuo sodalitio reddi iussit illæsum? Quid inquam agebas inter tubas & classica? Quid inter armatos in patriam? Quid inter bombardas & belli tonitrua, qui vitæ tranquilliori te dicaueras? Satius profecto tibi fuisset, si cum tot res ageres, animam egisses, ne his eam flagitiis inquinares. Quid est esse Ardelionem, quid Prothea, si hoc non est? Nec athenæ quidem & cōpedes, quibus te in carcere à tuo Præsule vincitum vidimus, quietum potuerunt reddere. Sed iis ruptis aufugisti, ne quid deesset quod ageres: & vere Prothea referres: vt de te illud Flacci videatur dictum:

Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Protheus.

Sed omissis his (Censorem enim non accusatorem agimus) testimonium tuum ad iuris libellam expendamus: vt appareat, quanta tibi fides adhibenda sit à Gallis hominibus, quibus imponere voluisti. Primum, si numero fides testium constat, tu solus es, qui has nugas asseris: & vnus hominis testimonium quantumuis magni nullum est. Si testimonio fides etiam iureiurando quæritur, tu hæc non iurasti, sed finxisti. Si in teste (secundum Modestini sententiam) integritas vitæ, & mores ponderantur, tu vitæ perditissimæ homo, proditor patriæ, & publicus hostis, tui ordinis transfuga, & apostata. Qui cum in eorum religioforum conuictu & contubernio degeres, quorum exemplo, posses innocentem atque beatam vitam transigere, militarem istam elegisti inter remiges & carnifices Philippi Strozi factus miles, atque gladiator. Si testis affectus suspicione carere debet, tu suspectissimus oras, qui eius viri causam defendis, & amplificas, cuius comitem & asseclam te omnes scimus: in cuius comitatu captus es: in cuius obsequio nunc degis, quod ad eum rupto carcere rediisti: cuius gratia patrios lares, religionis institutum, & ipsum Dei numen reliquisti. Denique si in testimonio verisimilitudo rerum spectanda est (vt Iureconsulti docent) præterquam quod falsa, impossibilia, & à nemine audita nobis narras, tu homo obscurus & ignotus, nulla literatura, aut gratia commendabilis, quomodo poteras interesse procerum consiliis, Regum areanis, Principum legationibus, ordinum postulationibus, epistolis, nunciis, actibus, omnibus denique rebus, quæ tam diuersis locis agitabantur, nisi forte Gygis anulum, aut Plutonis galeam habebas, quibus conspicuus non esses?

IN IOANNIS. I. ELOGIO.

EXCLUSIS Ioanne Principe, & Dionysio, fratribus legitimis, quos mancipii nexu Ioannes Rex Castellæ coarctatos asseruabat.

CENSURA XLVII.

Mancipii nexu coarctantur serui, qui ideo dicuntur mancipia secundum Varronem, quod manu capiantur. Mancipii vero nexus alienatio est dominii, & possessionis, & dominii traditio, secundum Boethium in Cicer. Topica. Ioannes autem Rex Castellæ Ioannem asseruari, tantisper iussit, dum de Regno Portugaliæ disceptabatur, ne si ille in Portugaliam veniret, vt erat omnibus gratiosus & charus, ob multas animi & corporis dotes, & quod pro Petri filio legitimo erat habitus, sprete Beatrice Regina, Regnum inuaderet. Falsum est autem, eum dictum fuisse Principem. Falsum etiam Dionysium in custodia fuisse: vt à quo Castellæ Rex non metuebat: quod minor ætate esset, quam Ioannes, nec populo tam charus.

CVM *Diaconatus Ioannes apud Conimbricenses personam sustineret.*

CENSURA XLVIII.

Falsum hoc est. Nullius enim sacri ordinis caractere fuit insignitus. Et Summi Pontificis diplomate solum constat, eum militiæ vinculo, & perpetuæ castitatis voto, quod Milites Auisiensis ordinis eo tempore concipiebant, exolutum fuisse. Magistros autem militiarum, viros scilicet militares, nunquam ante Ioannem, nec post, sacris initiatos legimus. Mirum autem est, quanta cura impostores ii per omnia voluerint exæquare suum Antonium Ioanni Auisiensi Magistro: quasi si similes in multis forent, eadem omnino de Antonio speranda, eadem pro eo agenda essent, nulla temporis, loci, aut personarum circumstantia perspecta. Ne vero vlla in re dispare viderentur, quod Antonius Diaconatu fuerit initiatus, Ioannem etiam Diaconum comminiscuntur. Ex quo fides huius boni historici constare potest, qui Diaconatum in Ioanne fingit, in Antonio cælat, causæ suæ fauens.

IOANNI *coniugali toro iuncta est Philippa Ioannis de Gandauo Ducis de Lancastro filia, quæ plures eius opera liberos extulit, nempe Blancam, & Alfonsum, quibus immatura mors infantie surgentis usum ademit.*

CENSURA XLIX.

Hic etiam cum suis elegantis errat. Alfonsus enim primogenitus non infans, sed iam fere adolescentiæ initio, ætate scilicet x. annorum mensium i i i. dierum xxiii. mortem obiit. Natus quippe Sanctarenæ anno m. ccc. xc. xxx. die Iulii, moritur anno m. cccc. xxii. die Nouembris. Sepelitur Bracharæ in summo templo, in pulcherrimo tumulo æneo, quem Isabella Dux Burgundiæ eius soror, è Flandria optimè fabricatum ad fratrem honestius sepeliendum misit.

ET *Petrum Ducem Conimbrica, &c. cui desponsata est Isabella de Aragono, Ioannis Comitis de Vrgel filia:*

CENSURA L.

Errat hic. Iacobus quippe Comes Vrgellensis ille dicebatur, non Ioannes. Notum est enim Iaimium pro Iacobo, non pro Ioanne dici ab Aragonensibus. Nec meminit de Iacobi Regis historia, quam ipse narrat in Commentariis, quos scripsit de vita sua, secundum Petrum Beutherum Theologum in eiusdem Iacobi vita. Est autem huiusmodi: Maria Aragoniæ Regina vxor Regis Petri cognomento Catholici, cum filium peperisset vnicum, & dubia esset, quod nomen illi inderet, promisit, se illius Diui nomen imposturam, cuius cæreus inter alios eiusdem ponderis accensus minus decresceret. Oblatis igitur tot cæreis, quot sunt Apostoli, vniuscuiusque nomine singulis cæreis inscripto, cum is qui Diuo Iacobo erat dicatus, minus quam cæteri absumprus fuisset, Iaimii nomen Infanti positum est: quod apud Aragonenses idem est, quod Iacobus. Comes autem Vrgellensis Iaimius dicebatur.

ET *Ioannem, qui filiam Fernando nepoti suo despondit, alteramq; Isabellam Ioanni II. Castella Regi, quæ Alfonsi Castella, qui infans vita cecit, mater fuit.*

CENSURA LI.

In hoc etiam errat. Ioannes quippe obiit anno m. cccc. xlii. Post mortem vero eius anno scilicet m. cccc. xlvii. Petrus eius frater, qui regni clauum tenebat, Isabellam Ioanni II. Castellæ Regi, Beatricem Fernando nepoti ex fratre Eduardo Rege despondit.

Alfonsus autem, qui ex Ioanne Castellæ Rege & Isabella natus est, non infans decessit, vt iste ait: sed ætate xii. annorum iam Rex Castellæ electus, non sine scelere & magna perfidia procerum quorundam, viuente fratre Henrico Rege, & vidente.

FERNANDVM *etiam ordinis militum de Auis Magistrum, inculpat a probitatis virum, cui ob vitæ sanctimoniam, in beatorum classe sedes instituta est.*

CENSURA LII.

Fernandus hic Infans Portugaliæ, vitæ puritate clarus, & veræ religionis exemplar habitus est: & quem pie credendum est, frui beatorum felicitate. Inter Sanctos autem, vt hic ait, non est relatus.

HENRICVM *Ducem de Visao.*

PRæpostero nascendi ordine ponit Henricum, qui ætate maior erat, quam Ioannes, & Fernandus fratres. Natus est enim Henricus anno MCCCXCIII. Ioannes anno MCCCC. Fernandus vero anno MCCCCII. Vnde cum Rex Ioannes pater in Africam traiceret cum filiis Eduardo, Petro, & Henrico, Ioannes & Fernandus pueri, & armis non dum vtilis, domi manserunt, & inde calamitas Fernandi ortum habuit. Cum enim vir factus fratrum gloriæ inuidisset, qui in Septemsi expugnatione magnum fortitudinis specimen exhibuissent, & equestrem ordinem adepti essent, ne ipse degenerare videretur, Regi Eduardo fratri funestam illam in Tingim Mauritaniæ Metropolim expeditionem persuasit, vt ex eius obsidione posset aliquod decus reportare. In quo, fortunæ iniquitate, res tam male cessit, vt fusi nostri sese dederint ea cōditione, vt Septā, quā paulo ante bello ceperant, cum omnibus captiuis Sarracenis restituerent. Fernandus autē ipse obses datus est, donec restitutio fieret. Quæ conditio cum Regni proceribus non placuisset, propter maximum periculū, quod non Hispaniæ modo, sed vniuersæ Christianæ Reipub. ex ea restitutione imminerebat, infons Princeps crudelissimè à Sarracenis tractabatur, quo celerius Septam traderent: donec septem annis transactis, labore & mœrore consumptus in captiuitate periit, magno patientiæ Christianæ exemplo.

PHILIPPAM *Erici Dania Regis uxorem.*

CENSURA LIIII.

PERTÆSVS hic scriptorū nostratium, de rebus nostris consuluit Vuolfangum Lazium, vt peritiorum: & ita cæcus cæcum duxit in istas foueas. Et vt est perfrictæ frontis, & audax, quod ille non affirmat, pro comperto asserit. Ait enim Lazius, esse nonnullos, qui dicunt, filiam fuisse huic Regi Ioanni nomine Philippam Erico Danorum Regi nuptam. In quo illos falli, non est dubium. Vnde autem hic error habuerit originem, diuinaci coniectura mihi videor assecutus. Audierant isti, Regem Daciæ, fortasse Ericum nomine, duxisse vxorem filiam Regis Portugaliz. Scimus enim Leonoram filiam Regis Alfonfi II. nupsisse Regi Daciæ, & Leonoram filiam Infantis Fernandi Domini Serpæ, & ipsius Alfonfi neptem primogenito Daciæ. Legerunt etiam apud Æneam Syluium in historia Boemica, cap. xliij Ericum Regem Daciæ, & simul Petrum Infantem Portugaliz iuuisse Sigismundum Imperatorem, aduersus fidei hostes. Cum igitur audirent, Petrum & Regem Daciæ cognatos esse, quod verbum apud barbaros tam comprehendit affines, quam sanguine coniunctos, crediderunt, Petrum alicuius Reginz Daciæ visendæ causa, quod soror esset, tam remota loca adiisse: nescientes illum totum fere circumiisse orbem, vt multorum mores & vrbes videret: & in omnium fere eius temporis Principum magnorum aulis fuisse.

IOANNEM *Henrici III. Regis Castellæ coniugem tertiam.*

CENSURA LV.

ET hic de stercore Lazii hanc collegit margaritam: & multis modis nugatur. Nam præterquam quod Ioannes I. Portugaliz Rex filiam ex Philippa coniuge nullam habuit, præter Blancam, quæ Infans mortua est, & Isabellam Ducem Burgundiæ, Henricus III. Castellæ Rex tertiam vxorem non duxit: vt qui vnicam habuit Catharinam filiam Ioannis Ducis Lancastrensis, & Constantiæ filiz Petri Crudelis Castellæ Regis, Philippæ Portugaliz Reginz sororem consanguineam: quæ superstes fuit marito. Ioanna vero, quæ Henrico III. Castellæ Regi nupsit, filia fuit Regis Eduardi, atque huius Ioannis neptis.

LEONORAM, *quæ nupsit Petro III. Aragonia Regi.*

CENSURA LVI.

ECce aliud delirium mutuo sumptum ab Wolfango Lazio. Ioannes enim filiam Leonoram non habuit, vt superius diximus. Nec si habuisset, eam Petro Aragoniz Regi III. locare poterat. Anno enim MCCCLXXVII. quo Rex Ioannes vxorem duxit Philippam, quam vnicam habuit, Petrus ille III. Aragoniz, cum iam esset annorum LXXII, fato concessit. Duxit vero ille Petrus quatuor vxores, quarū prima fuit Maria filia Philippi Nauarræ: altera Leonora Regis Alfonfi III. Portugaliz filia, huius Regis Ioannis amita: tertia Leonora Federici Regis Sicilia: quarta Sibylla humili loco nata, quam vltima iam ætate habuit.

HABVIT

HABVIT *Alfonfus Brachantia Dux ex Beatrice coniuge filios duos, primum scilicet Iacocum Comitem de Ourem, &c.*

CENSURA LVII.

ERrat & in hoc. Alfonso quippe non Iacobus fuit: qui viuo patre decessit. Hic ex Comite Aurenensi factus Valentia Marchio, quo tempore deduxit Leonoram Regis Alfonso sororem nouam nuptam, in Italiam ad Federicum III. Imperatorem. Qui vero primus Iacobus, seu Iaimius vocatus est, pater fuit Theodosii Senioris, proauus autem Theodosii Junioris, qui nunc Ducatui praest.

Huius *Alfonfi pronepos, & ex asse haeres est Franciscus Portugaliae Comestabilis, & Comes de Vimioso.*

CENSURA LVIII.

Hic tot sunt mendacia quot verba. Primum quo ad gradum consanguinitatis. Quod, et si parum referebat, quoto gradu distaret Franciscus ab Alfonso, ut tamē inde etiam aestimeretur, quali verecundia & peritia hic egregius author sit, referre libuit. Franciscus ergo Comes Vimiosensis, de quo iste agit, nō pronepos, sed atnepos fuit Alfonso I. Brachantiae Ducis, hoc est nepos pronepotis. Huius enim Francisci pater fuit Alfonso Comes, qui cum Sebastiano Rege moritur in clade illa Africana, auus Comes Franciscus Senior, proauus Alfonso Episcopus Eborensis, abauus Alfonso Marchio Valentiae, atauus Dux Alfonso. Descendendo igitur, huius Alfonso Ducis Brachantiae filius fuit Alfonso Marchio Valentiae, nepos Alfonso Episcopus Eborensis, pronepos Franciscus Senior, abnepos Alfonso Comes, atnepos hic Franciscus Junior, de quo agimus.

CENSURA LIX.

Quod vero ait, eum fuisse ex asse haeredem Alfonso atavi, falsum est. Alfonso quippe Valentiae Marchio sine liberis legitimis caelebs decessit, viuo patre, ad quem illius Dynastia, & haereditas delata est. A patre autem ad Fernandum secundogenitum Ducem Brachantiae, & ab eo continua successione ad hunc Theodosium, qui nunc Ducatu potitur. Alfonso autem, qui Eborensis fuit Episcopus, Alfonso Marchionis fuit filius naturalis, ex muliere alioqui primae nobilitatis, e Soufarum scilicet clarissima familia, quae Alfonso Marchionem sibi maritum futurum credidit: ex quo Franciscus primus Comes Vimiosensis vir prudentissimus natus est, huius Francisci auus, qui in insula Sancti Michaelis nauali praelio occubuit.

CENSURA LX.

Quod ait, Franciscum Comitem Vimiosensem Comestabilem fuisse Portugaliae, impostura mera est. Comestabilis enim est Theodosius Brachantiae Dux. Ad eum autem à Nonio Alvaro Pereira primo Comestabili ea dignitas hoc ordine peruenit. A Nonio Alvaro ad Infantem Ioannem Ioannis I. Regis filium. A Ioanne ad filium Iacobum. A Iacobo ad Petrum patrualem filium Petri Infantis, qui per ea tempora à Cathalanis Rex Aragoniae electus est. Ab eo ad Fernandum patrualem filium Eduardi Regis. A Fernando ad Ioannem Montis Maioris Marchionem Fernandi I. Ducis Brachantiae filium. A Ioanne ad Emanuelem Fernandi filium. Ab Emmanuele, cum in Regno successit, ad Alfonso nothum nepotem ex fratre Iacobo Duce Viseensi. Ab Alfonso ad Ludouicū Infantem Emmanuelis Regis filium. A Ludouico ad Eduardum nepotem ex fratre Eduardo. Ab Eduardo ad Ioannem Brachantiae Ducem. Ab eo ad filium Theodosium, qui nunc Ducem agit.

50 **E**o in praelio quamplurimi Principes, Castellaniq, proceres occubuerunt: Portugaleses vero pauci. Primum ex Castellanis hi perhibentur, &c. Thomas Ramires de Arevalo. &c.

CENSURA LXI.

Qui in memorabili eo praelio ad Aliubarotam, ex Castellanos nobilitate desiderati sunt, digni profecto gloriosa fuere recordatione, quod ante regis sui oculos, & pro defensione Regni, quod ad se pertinere arbitrabantur, pugnando occubuerunt. Inter eos fuit Ioannes Ramirus ab Arellano Dominus Camerorum, vir sanguinis nobilitate, & reb. gestis per totam Hispaniam celebris, in Nauarra praesertim, vbi praecleara de eo memorantur. Hunc corruptor iste Thomam Ramirem ab Arevalo vocat, clarissimi scilicet viri memoriam delens, & honestissimam mortem calans.

Ex Portugalia Regno, mortuorum albo recensentur Petrus Alfonsus Pereira Magister ordinis de Calatrava.

CENSURA LXII.

Aluarus Consaluus Pereira, Hospitalis Hierosolymitani Prior, pater Nonii Aluari Pereira Comestabilis xxxi. filios dicitur habuisse ex diuersis concubinis, quod uxorem ex ordinis instituto ducere non poterat: qui ferè omnes patronymicum nomen Aluari habuerunt. Inter eos fuit Petrus Aluarus, qui ætate præcedebat omnes ex Irene Castellæ Rege institutus est, cuius partes fuerat secutus, & in eo prælio ad Aliubarotam cæsus. Huius nomen etiam hic corrumpit, & Petrum Alfonsum vocat contra Portugaliæ, Castellæ, & militiæ Calatrauensis annales.

SEPTAM ciuitatem Africa antiquissimam in ditionem Lusitanorum die XIII. Augusti redegit.

CENSURA LXIII.

Errat in hoc. xxi. enim die Augusti Septa capta est, non XIII. Ita constat ex annalibus & antiquis monumentis. Memorix enim proditum est, quid Rex Ioannes singulis egerit diebus, à xxv. die Iulii quo ex Olisipone soluit, ad eum Augusti xxi. diem, quo ea vrbs expugnata est.

IN EDVARDI ELOGIO.

EDVARDVS regnavit annos V. & illi nupsit Leonora Fernandi I. Aragonia Regis & Sicilia, Ioannusq; Navarra soror, & Alfonsi cognomento Magni.

CENSURA LXIII.

Ignorat quo patre fuerint Leonora Portugaliæ Regina, & Reges eius fratres: & dupliciter errat. Fernandi enim sororem eam Leonoram esse dicit, cum tamen illa filia fuerit Fernandi cognomento Honesti, seu Antequerenfis, ob debellatam ab eo ciuitatem Antequeram, eius scilicet, qui Castellæ fuit Infans, Ioannis I. Castellæ Regis filius secundogenitus, frater vero Henrici III. Deinde errat, quod inter Aragoniæ Infantes numerat Fernandum, cum ii fuerint Alfonsus Rex Aragonensis & Neapolitanus, quem vocant Magnanimum & Sapientem, Ioannes qui Navarra fuit Rex, postea Aragoniæ, Fernandi Catholici pater, Henricus Magister militiæ S. Iacobi, Sanctius Magister militiæ Alcantarenfis, Petrus, qui in Italia bombardæ ictu periit, Maria Ioannis II. Castellæ Regis vxor, Leonora huius Eduardi Portugaliæ Regis coniunx.

IN IOANNIS II. ELOGIO.

IN matrimonium sumpsit Ioannes II. Leonoram Infantis Fernandi patruis filiam, qua peperit Alfonsum Principem, cui Isabella Fernandi V. Regis Aragoniæ filia obtigit.

CENSURA LXV.

Non bene numerat Reges Aragoniæ. Fernandus enim ille, qui Catholicus primus est, secundus fuit Aragoniæ Regum eius nominis, nepos scilicet eius Fernandi, qui ex Castellæ Infante, & Duce Penafielensi Rex electus est, & eius nominis fuit primus. Respectu vero Castellæ Fernandus ille Catholicus Quintus fuit, quemadmodum hodie Augustissimus Rex noster PHILIPPVS respectu Aragoniæ & Portugaliæ Primus est, ratione vero Castellæ Secundus, & Quartus Navarra. Et in tota Hispania cuius dominium nunc adeptus est, Primus dicitur. Sic & Carolus Cæsar eius pater, qui Quintus erat in Germania, Quartus erat in Navarra, Primus in Aragonia & Castella. Ita autem simpliciter vocat Fernandum Aragoniæ Regem quasi non fuerit idem Castellæ, Legionis, Sicilia, & multarum prouinciarum Rex.

Is in hymenæo filii sui Alfonsi, cui Isabella Fernandi III. Regis Aragoniæ filia prima, &c.

CENSURA LXVI.

Stans pede in vno, quod modo dixit, modo negat. Supra enim dixerat, Alfonsum Principem duxisse Isabellam filiam Fernandi V. Aragoniæ Regis, nunc filiam Fernandi Tertii: & utrobique errat, ut diximus. Nam nec Tertius, nec Quintus fuit in Aragonia.

IN EM-

IN EMMANVELIS ELOGIO.

HABVIT & Ludouicum primæ strenuitatis Principem, cuius splendor alios sua ætatis heroes post terga longe reliquit, &c. In quo summum virtutis & religionis specimen, tantis laudibus excelluit, vt orbis Imperio dignissimus videretur, &c. Cui matrimonio non accessit, quod (vt multi nobilissimi ac religiosi auctoritate summa digni affirmarunt, & per publicam sententiam, ab Emmanuele de Almada Angrensi Episcopo, & ordinis Sancti Ioannis de Maltha iudice Apostolico determinatum fuit) uxorem haberet occulte & priuatam, ex qua filiam vnicam suscepit Antonium, &c.

CENSURA LXVII.

10 **F**Vit profecto Ludouicus, non diffitemur, his virtutibus, & multo maioribus cumulatifsimus. Quomodo igitur nobis persuadere conaris, Principem ingentis spiritus, & cui eo tempore Regnum videbatur parari, quod Ioannis fratris liberi omnes in cuius fato cedebant, matrimonium contraxisse cum puella tam dispari loco nata, in summa orbita: & egestate constituta, vt Regina etiam, si fata sinerent, futura esset? Quis tam hebes, vt credat, adolescentem Principem florentissimum, non potuisse vnus puellæ pudicitiam expugnare vi, aut machinamentis aliis, quando auro, cui omnia obediunt, non posset? Concedamus eam fuisse castissimam: nec enim aliquis negat. At sub imperio matris erat, e cuius voluntate res pendeat. Quæ etiam vt propositi honestissimi foret, qui poterat tot pollicitationibus, nunciis, & internunciis, & Principis cupiditati resistere? Fuit profecto Ludouicus vir magnanimus, & fortis, & qui tam impari coniugio Regium sanguinem non erat dedecoraturus. Scio tamen non defuturos, qui nobis illud occinant poetarum, amorem omnia vincere. Vincit, fatemur, iuuenes, vt ament, vt cupiditate flagrent. Quotusquisque enim iuuenem sine amore est? Sed non omnes cogit, vt sese in dedecus præcipitent. Alios verecundia, & imparitas fortunæ cohibet, alios parentum reuerentia, alios amplitudo dignitatis, alios dotium tenuitas, & paupertatis metus. Plenæ sunt Comædiæ Pamphilorum & Cliniarum, qui cum vehementer amarent, non amatas ducunt vxores, nisi postquam ciues Atticas esse comperierint. Et Ludouicus Princeps tam elati spiritus, & verecundus, eam duxisset vxorem, cuius amore impune posset potiri, si vellet? Nec veretur fratrem Regem, sororem Augustam, sororium Imperatorem, cognatos & affines Reges omnes Christiani orbis? Non denique totum paternum Regnum: non domesticos viros nobilissimos, qui tam dispari dominæ erant seruituri?

Nec profecto tam insolitum foret Principi adolescenti, vnâ ad stuprum puellam: rapuisse, quam toto orbe cantari: Ludouicum Regis Emmanuelis secundogenitum, cui tunc ad Regni fastigium nihil deerat, nisi vnus hominis fatum, tam indecens iniisse coniugium. Amabat Infans Petrus Portugalix Rex futurus Agnetem à Castro virginem pulcherrimam, & sibi Regii sanguinis necessitudine coniunctam: cumque iam Fernandum hæredem Regni haberet ex Constantia vxore morte functa, ne amor in coniugium desineret, eam Lusitani crudeliter necarunt. Duxerat ante illum Sanctius I. Rex Mitiam Cantabrię Dynastæ filiam sibi sanguine propinquam. Eam tamen disparitatem, quod filia Regis non esset, tam indigne tulerunt nobiles nonnulli, vt eam è mariti amplexibus extractam, in Castellam exterminauerint. Et auderet his exemplis Antonii mater, in florentissimo illo Lusitanix Regni statu, Regis Emmanuelis secundogeniti tanta animi magnitudine, vt tu fateris, præditi, & in quo omnium spes fixæ erant, sperare nuptias? Quis tam duri oris, qui hæc affirmet? Quis tam hebetis ingenii qui credat?

40 **Q**uod si illa tanti animi fuit vt Ludouico in deditionem non venerit, nisi prius eam vxorem duxisset, cur ducta, quando iam radiis mariti fulgebat, & diuinæ & humanæ domus particeps erat, matrimonii non implorauit fidem, quæ coniugium tam obnixe promissum curauit? Cur in monasterium sine querela vlla se detrudi consensit? Cur se religionis voto authorauit? Si ea per matrimonium ad Infantis dignitatem euecta est, cur eius matrem, sorores iam scilicet, & propinquos, quos iam Ludouicus habebat affines, in pristina humilitate & tenuitate degere Princeps alioquin magnanimus, & liberalis passus est? Eo profecto pudore fuit Ludouicus, vt (si quis de rebus humanis vita functis sensus adest) nulla maiori potuerit affici iniuria, quam qua Antonius, & eius affeculæ eum affecere. Eo etiam pietatis studio & religionis, vt si eam mulierem sibi matrimonio copulasset, nunquam ab ea esset discessurus.

Quod si hic, quem tu tam piæ fateris, vt quamuis in corpore maneret, animo tamen in cælo plerumque versaretur, tam ab hac pietate, honoris & existimationis causa, deuiauit, cur saltem moriens rem gestam non declarauit? Solenne est morientibus, ex illegitimis

filiis legitimos facere, & ex concubinis vxores. Quis igitur credat, eum è conuerso, toties in testamento nuncupasse Antonium filium naturalem, qui legitimus esset: & eam velle pro concubina haberi, quæ iustis nuptiis sibi esset copulata? Scimus enim omnes, eum Antonium maxime dilexisse, cui moriens non credendus erat, contra commune parentum votum, damni causam dedisse, vt falsa naturalis filii appellatione, eius castra & regalia bona ad fiscum deuoluerentur, quando sine liberis legitimis decedebat. Furtum profecto erat, & falsi crimen, celare iustas nuptias, & filium hæreditate priuare, contra iuris naturalis rationem, quæ veluti lex quædam tacita, parentum hæreditatem liberis addicit. At nemo est qui nesciat religionem, & pietatem Ludouici, & conscientiæ tam exactum examen, vt iam ad superstitionem nonnullis tendere videretur. Non igitur credendum est, eum vxorem habuisse, nec si haberet id celaturum etiam post mortem, in suæ animæ perniciem, & in Antonii dignitatis & vtilitatis detrimentum.

Nullum autem huius rei certius & magis euidens testimonium est, quam quòd Antonius, vir animi vehementis, & plus nimio audacis, viuentibus Ioanne & Sebastiano Regibus, ad legitimi statum nunquam proclamauit, vt patris hæreditatem & feuda adipisceretur. Tentauit autem id, cum Henricum Regem orbem, morbo & senio imbecillum, & pene confectum, nec ob rigorem ingenii & vitam seueriorem, laxioris vitæ hominibus satis charum, & plebem Regis iuuenis desiderio sollicitam atque mœstam vidit, & multos ex plebis fece ad res nouas molendas commotos: vt fieri solet quando Respublica vacua aut deserta esse videtur. Cui profecto gloriosius erat, eius Principis naturalem esse filium, qui cum magna laude, & decore se gessit, vt filium tanti Regis decebat, quam legitimum eius, qui tam abiecti fuisset animi, vt pro vna explenda libidine, tam humili coniugio se & suos dedecorasset.

Quam verum igitur fuerit illud matrimonium, sententia toti orbi nota, ostensum est. Cum enim pendenti iam causa successione huius Regni inter competitores Principes, Antonius clanculum nemine ex iis citato, quos ea res tangebatur, per equitem sui ordinis, hoc est Hospitalensis, domesticum suum, nulla ei ad id mandata iurisdictione, se legitimum pronuntiarum fecisset, & iustas fuisse Ludouici Infantis cum eius matre nuptias, certus de ea re Summus Pontifex, motu proprio, Henrico Regi causam discutiendam, & decidendam commisit. Fidebat enim Regi, Cardinali, & ipsius Antonii patruo. Hic (ne longum faciam) assumptis assessoribus viris non solum nobilitate, sed etiam eruditione, & morum integritate clarissimis, Archiepiscopo Olisiponensi, Episcopis Leiriensi, Mirandensi, & olim Viseensi nunc aulicorum Sacerdotum Antistite, & quinque Regis consiliariis iuris prudentissimis, Antonio citato, & audito, & sua iura alleganti, & iis omnibus, ad quos res ea pertinebat, matrimonium inter Antonii parentes non fuisse, & ipsum illegitime natum protulere. Hæc igitur sententia rite & recte à tot competentibus iudicibus, tantæque autoritatis publice lata, quomodo te frater Iosephe potuit latere, qui te te omnium rerum, quæ Hærici & Antonii tempore gesta sunt, non auritum modo, sed oculatum testem paulo ante affirmaueras? Eo igitur te perduximus, vt aut mendax sis iudicandus, qui ea tam publica de patrono tuo oculatissimus omnium testis non noueris, aut falsi & stellionatus crimine damnandus, qui hæc celasti, & falsa pro veris nobis obrulisti.

LVDOVICI subsidio, Carolus V. ciuitatem Tunetum, quod est Regni caput, & secundum historicos antiqua Carthago, à Mauris suscepit.

CENSURÆ LXVIII.

Tunetum & Carthago diuersæ sunt vrbes, nec vllus historicus est tam imperitus, qui vnâ & eandem ciuitatem esse affirmet. Tunetum autem à Carthagine duodecim milia passuum distabat, & fuit post deletam Carthaginem conditum. Hodie est caput Lybici Regni. Carthaginis solum apparent ruinae, quæ tanta magnitudine, opulentia, ædificiorum pulchritudine, & magnorum virorum vbertate fuit, vt Romæ magna fuerit æmula. De qua satius duxit Sallustius tacere, quam pauca dicere.

HABVIT Emanuel Catharinam, & Antonium, qui in cunabulis obierunt.

CENSURÆ LXIX.

Maria dicta est puella hæc, non Catharina.

EDVARDO Emanuelis filio matrimonio iuncta est Isabella, Ioannis Brachantia Ducis filia.

CENSURÆ LXX.

Ioannem vocat, qui Iamius seu Iemerius est, cum idem sit, q. Iacobus, vt supra diximus. Cum enim Diui Iacobi fanum à multis diuersarum nationum hominibus visiteretur, varie vocant,

vocant, vt cuiuscq; natio est. Alii enim Iacobum, alii Iaquem, alii Iacomem: nonnulli Didacum, nunc Diam, Diecum, Diodocum, Iodocum, Iamium, seu Iemem. Inde Hispani diuersimode efferunt, cum hæc omnia in vnum Iacob nomen tendant.

TERTIAM uxorem Emmanuel duxit Leonoram, ex qua filiam unicam habuit Mariam.

CENSURA LXXI.

NON fuit vnica Maria. Peperit enim Leonora ante illam puerum, quem in gratiam Nauunculi Imperatoris, Carolum nominarunt: qui natus Eboræ XVI. die Februarii anno M. D. XX. decessit Olisipone XV. die Aprilis, anno M. D. XXI.

IN IOANNIS. III. ELOGIO.

IOANNES III. uxorem sumpsit Catharinam Caroli V. Imperatoris sororem, ex qua hos liberos habuit, Alfonso, Catharinam, Beatricem, Emmanuelem, Philippum, Antonium, & alterum Alfonso, Ioannem Principem.

CENSURA LXXII.

NON sat habuit historias huius Regni corrupisse, nomina etiam Principum corripit & mutat: alios addit, qui in rerum natura non fuere, alios celat, vt sic veritas confundatur, & obscuretur. Ioannes enim duos Alfonsos non habuit, sed vnum: nec filiam vllam Catharinam. Hos autem sustulit mares: Alfonso, Emmanuelem, Philippum, Dionysium, Ioannem, Antonium. Fœminas habuit Mariam, quam iste de industria omisit, Principem multis nominibus laudatissimam, nuptam PHILIPPO Hispaniarum Principi Caroli Imperatoris filio hæredi, & matrem vnus Infantis, quam ignorare non poterat. De ea autem siluisse, non flagitium, sed piaculum erat. Habuit etiam Ioannes ex Catharina Isabellam, & Beatricem, quæ puellæ obiere.

IN SEBASTIANI ELOGIO.

IN Africa cum Rege Marrochiorum Mulei Mahamet, cui subsidio futurum conscripserat exercitum. simul cum Mulei Maluco, qui ab eodem Mulei Mahamet Regni clauum acceperat, &c.

CENSURA LXXIII.

MVlei Malucus, qui priuatam vitam agebat, nobilium defectione, Mulei Mahamet nepotem ex fratre, Regem potentissimum Regno spoliauit: nec ab eo Regni clauum accepit, vt iste ait, sed extorsit: & eum in exilium ire coegit. Acciperet autem, si Malucus illi Regnum sponte obtulisset.

SEBASTIANVS vitæ suæ summam totam percurrit V. die Augusti, anni M. D. LXXVIII.

CENSURA LXXIIII.

TAM funesta fuit quarta illa Augusti dies Africanæ cladis, vt non hoc tempore, quo recens adhuc eius calamitatis memoria est, sed futuris seculis, semper dira, nefastaq; recurret: & à Lusitanis nigro notanda lapillo. Hic autem veridicus scriptor, tam breui eam quintam fuisse diem, nobis narrat.

IN HENRICI ELOGIO.

NATVS est Henricus anno M. D. XII. die prima Februarii, qua etiam mortuus est, luna eclipsante anno M. D. LXXX.

CENSURA LXXV.

ERROR hic in horoscopo Regis Henrici, genethliacis & astronomis non parui momenti esset. Natum enim dicit prima die Februarii. qui vltima Ianuarii in lucem prodit. Et mirum certe est, qui se superius iactauerat, omnium quæ Henrici tempore acciderunt, fuisse testem oculatum, fugisse eum rem tam notabilem, quanta est vnus Regis sine liberis excessus, de cuius successione tam ingens disceptatio sperabatur futura: & è qua pendebat, esset ne futurus frater ipse Iosephus Regis concionator, an Prioris Cratenfis. Mendacium igitur hoc inexcusabile est, tam circa Henrici natalem, quam circa lunæ defectionem, quæ secundum astrologorum ephemeridas, per rerum naturam, vltima die Ianuarii necessario futura erat.

Quod vero eorum scopus, qui hanc de genealogia Regum Portugaliz plantarunt arborem, fuit per machinationem quamdam exteris hominibus obrepere, & persuadere, Portugaliz Regnum populorum suffragiis, & electione dari solere, credentes scilicet, hoc pacto, Antonii causam non excusabilem modo, sed etiam (si Diis placet) iustam fuisse, seorsum respondendum ad ea duximus. Electos autem à populo aiunt fuisse Alfonso Regem I. Alfonso III. Ioannem I. Alfonso V. Emmanuelem, Henricum & ipsum Antonium. Quod quam falsum sit, & apud nos ridiculum, ex persona cuiusque demonstrabimus.

CENSURA LXXVI.

In primis quoad Alfonso I. attinet, quid absurdius dici poterat, quam eum, qui Portugaliz Princeps erat, à militibus suis, in quos vitæ necisq; ius habebat, nomen & dignitatem Regis accipere potuisse? Vulgatum iuris axioma est, neminem suam rem vtiliter stipulari posse. Quid autem milites illi in Alfonso noui contulere, quod tunc penes illum non esset? Transiulerat Portugaliz populus in Alfonso Imperatorem, & ante in eius maiores, ius omne suum, imperium, & potestatem: ille in Tarasiam filiam, & Henricum Comitem: ii in Alfonso suum iure legitimo successorem. Quid ergo apud populum reliquum erat, quod in Alfonso possent amplius transferre, ciuitates ne, oppida, aut castra? Ea Alfonso non populus habebat. Regis dignitatem non poterant: superioris enim illud munus erat, non inferioris, non subditi, non vasalli. Utendum enim est in re noua, nouo vocabulo. A rege igitur Legionensi, qui Comitem crearat, Regem dici permittendus erat, qui Rex fieri veller: vel à Summo Pontifice, si se clientela exemptum assereret. Notissimi etiam iuris est, inter innumera, quæ in personarum electionibus ad dignitates aut magistratus requiruntur, duo esse capitalia, rem scilicet, quæ vacet, & electorum arbitrium liberum conferendi, in quem velint. Quæ igitur electio ea erat, vbi nec res erat, quæ daretur, nec qui conferre posset? Quid ergo milites illi egere? ad augustius & honorificentius nomen sumendum, consilio & precibus Principem suum impulerunt, non imperium maius, aut efficacius concesserunt, apud quos nihil potestatis erat reliquum. Cum enim Alfonso nihil ad Regnum, nisi solum nomē deesset, quod ditione Reges æquaret, & Henricus pater adeo se à Legionensis Regis iugo exemisset, vt urbem Asturicam, & nonnulla oppida vi cepisset, duces exercitus eum adhortati sunt, quando cum Regibus pugnam commissurus erat, vt Regem se appellari pateretur, magnumq; hoc ad pugnandum incitamentum futurum. Respuit Alfonso consilium, sed tandem precibus victus, Regem se dici, & acclamari passus est: non quod electus ab illis fuisset qui nec ditione, nec dignitate dominum augere poterant. Quod vero Regia ea dignitas nulla autoritate suffulta erat: quod id nec à suo, nec à suorum arbitrio poterat pendere, ab Alexandro III. Summo Pontifice Regiam sibi, posterisq; impetrâuit dignitatē. Quod quidem creatio & augmentum fuit dignitatis, non ad dignitatem electio, aut electionis alicuius confirmatio. Adeo autem verū erat, non potuisse Portugalenses eo tempore Regem sibi eligere, vt si Alfonso eo prælio occubuisset, & res ad eum statum redacta videretur, quo populus iure omnium gentium, sibi Regem creare posset, illis tamen non liceret, quod Legionensis Regis beneficium Portugalia erat, in cuius potestatem recidebat.

CENSURA LXXVII.

Quod vero Alfonso III. tam in arbore de genealogia, quam in libello electum fuisse ait à populo in gubernatorem, & postea in Regem, falsissimum etiam est, & contra animalium & litterarum Summi Pontificis fidem. Notum siquidem est, non Lusitanis modo, sed & toti orbi ob cap. Grandi, de suppl. negl. Prælat. lib 6. quod ex iis litteris sumptum est, quia Sanctius remisso esset animo, & socordi, & omnia ad libitum Mitiz vxoris, & sceleratorum quorundam nobilium in Regno fierent, ex quibus populus miris afflictabatur modis, nec monitiones Honorii III. & Gregorii IX. Summorum Pontificum, nec etiam sacrorum interdictiones quicquam proficerent, Innocentium III. in Concilio Lugdunensi, querelis Ioannis Archiepiscopi Bracharensis, Tiburtii Episcopi Conimbricensis, Roderici Gometii Briterii, & Gometii Villegæ nobilium virorum commotum, Alfonso Comitem Bononiensem fratrem germanum Regis Sanctii, virum prudentem, & magnanimum, adde & fratris heredem legitimum, quod Sanctius liberis careret, illi vicarium dedisse, vt Portugaliz Regnum gubernandum, & tuendum susciperet. Erat tunc in Gallia notissimus Alfonso, tum propter Regii sanguinis splendorem, tum quod ei paulo ante Summus ipse Pontifex, ad expeditionem belli Syriaci, quam parabat,

parabat, diplomata ducibus crucigerorum dari solita concesserat. Cum vero Lusitani ea sint natura, vt Regem semel susceptum nunquam deserant, sciebat Alfonso, etiam in tantis calamitatibus, populum, qui in Sanctii verba iurauerat, sibi non obtemperaturum. Literas igitur longissimas illas quidem ad populos Portugaliæ, ab Innocentio impetrauit, quas nos in ipsis Regiis scriniis vidimus, quibus Sanctium Regni administratione interdicebat, & interminationibus, & pœnis populum Portugaliæ, ad Alfonso obsequium cogebat, & arcium custodes vt Alfonso castella traderent, & fidelitatem ei iurarent, Archiepiscopo Bracharenfi, & Conimbricensi Episcopo iniungens, vt pœnis, & ecclesiasticis censuris, eos ad ipsius Alfonso obedientiam compellerent. Præter has, alias in Regio archiuo vidimus literas de eadem re, ad populum Portugaliæ, quibus idem Pontifex Innocentius, illius causæ executionem, vniuersis fratribus Frâcisfcani ordinis eius Regni, mandabat. Frater etiam Desiderius vir magna religione & doctrina, legatus missus est in Portugaliam, qui Summi Pontificis nomine, totius Regni arces Alfonso tradendas curaret, & earum custodes in eius verba iurare cogeret. Tantæ molis videbatur, viuo Sanctio, Lusitanos alium eius loco velle Rectorem. Nec aliquis fere ex Portugaliæ proceribus, aut arcium Præfectis inuentus, qui non expectata obsidione, aut Pontificis interminationibus, Alfonso obediret, aut castello eum vellet recipere. Tanta constantia, sui Regis, qualis qualis erat, ius inuiolatum volebant. Vnde cum Martinus quidam Fernandus Taidius, Leirienfis arcis Præfectus, acceptis ab Alfonso muneribus, eum sua sponte, & non expectata vi aliqua, castello excepisset, apud nobiles illius temporis magnam subiuit infamiam. Multi autem fuere, qui nec obsidione, nec factorum interdictione, nec vllis adducti minis, castella tradidere, Sanctio incolumi. E quorum numero fuit magna animi constantia, & fidelitate vir, Martinus Flectius Conimbricensis arcis Præfectus, de quo non longa videri debet narratio. Obsessus is ab Alfonso longo tempore, vsque ad famis & sitis extrema perstitit: nec vllis promissis, precibus, aut minis adduci poruit, vt à proposito desisteret. Alfonso perspecta hominis constantia & fidelitate, propter quam eum saluum volebat, vbi primum de morte Sanctii fratris nuntius allatus est, ab exercitu mittit obsessis ad victum necessaria, quibus diurnam famem, atque sitim depellerent, & literas ad Martinum de morte Regis. Ille initis induciis tanti temporis, quanto Toletum ire, & inde redire valebat, vt propriis oculis veritatem indagare posset, Toletum iuit, & audita morte Sanctii, non credidit officio satisfacisse, nisi clauis ei, à quo illas acceperat, tradidisset. Sepulchrum aperuit, & agnito Regi clauis brachio suspendit dextro, & à præfenti notario, instrumentum rei gestæ accepit. Reuersus Conimbricam, arcem Regi Alfonso tradidit. Ille tam constanti fidelitate laudata, clauis Martino offert, eumque Conimbricensis arcis custodem, posterosque suos in perpetuum constituit, ea prærogatiua, vt nunquam iusiurandum ab eis fidelitatis exigeretur, in tantæ fidei memoriam. Martinus gratis Regi actis, beneficium non accepit, liberis & posteris suis dira imprecatus, si vnquam arcem tuendam à Principe aliquo suscepissent. Quo igitur ore isti audent affirmare, Alfonso populi suffragiis, in gubernatorem fuisse electum, qui tot obsidionibus oppidorum, tot interdictis sacrorum, & execrationibus Pontificum, tam difficulter admissus est?

Tempore vero quo Sanctius è vita sine liberis excessit, cum Alfonso in possessione Regni esset, quod patris olim fuerat, modo fratris, quid opus erat populi suffragiis in Regem eligi, qui fratris proximus erat agnatus, & legitimus successor, vt in eodem capit. Grandi, Summus ipse Pontifex declarauit, *Mandamus (inquit) quatenus nobilem virum Comitem Boloniensem præfati Regis Portugalia fratrem, de deuotione, probitate, ac circumspeditione multipliciter commendatum, qui eidem Regi, si absque legitimo decederet filio, iure regni succederet, quiq; examinatus, &c.* Quæ igitur electio futura erat de illo, qui iure gentium, ciuili, & Lusitanorum, erat ad successionem fratris vocatus, & summi Pontificis decreto declaratus? Aut quo iure, qua potestate, Lusitani, nisi Alfonso, in eo rerum statu, poterant Regem deferre? Cum indubitati iuris sit, & omnium Doctorum sententiis comprobatum, in regno ad milleimum cognationis gradum debere produci successionem?

CENSURA LXXVIII.

QVOD vero ad Ioannis I. electionem attinet, nemo est qui non intelligat, si modo nostrarum rerum omnino expers non sit, & rem ad amissim expendat, non per iustam electionem aliquam, cum ad Regnū peruenisse, sed per merâ vim & armorum iudicium. Qui enim ex nobilibus eum in Regem elegerunt, excepto Nonio Aluaro Pereiracius A-

chate, pauciores numero, & conditione minores erant, qui aut libertatis amore, aut studio rerum nouarum tenebantur. Plures vero, & dignitate præstantiores, militiarum scilicet Magistri, Comites, & arcium Præfecti, & qui Regalia, quæ vocant iura, aut vengalia possidebant, cum omnibus fere ciuitatibus, Olisipone dempta, Ioannem Regem Castellæ Dominum, & Principem suum legitimum agnoscebant, & in eius verba iurarunt. Verebantur enim, si à potentiore deficerent, vt ea omnia amitterent, quæ à Lusitano Ioanne se consecuturos non certo sperabant. Illusoriam etiam eam electionem iudicabant, in qua omnia deerant requisita, tam circa personas, quam numerum electorum, & causas eligendi.

Vbi vero prælio ad Aliubarotam commisso, Ioannes Lusitanus victoriam adeptus est, & Ioannes Castellanus Rex aciem deserens, in Castellam contendit, adeo suorum animos consternauit, vt multi, seu metu victoriæ, seu more hominum, qui se eò quò fortuna, inclinant, plerique Lusitano se dedidere: nonnulli in Castellam immigrarunt: alii arcibus suis, & castellis se tutati sunt, à Castellæ Rege præsidium expectantes. Quod eo bello fractus, cum non attulisset, paulatim in Lusitani ditionem, & potestatem venerunt: atque ita rerum potitus est. Absurdum est igitur & ineptum, dicere, iure electionis eum fuisse Regem, cum ius in armis positum fuerit: & idem obtinuerit, ab ijs paucis electus, quod sine electione obtenturus erat. Hoc vero Dei iudicio, & Ioannis Regis & procerum Castellæ periurio Lusitani imputabant, qui iusiurandū contemnentes, quod, manibus tacta sacratissima corporis Christi hostia, conceperunt, pacta cum Fernando & nobilibus Portugalix inita fregissent, & aduersus conventionem arma sumpsissent: atq; ab Urbano VI. vero Christi vicario desciscientes, Clementem Pseudopapam secuti, priorum cœtu essent moti. Quare victoriam illam diuinitus contigisse, creditum est: & nouis ob id votis, se ciues Olisiponenses obligarunt: quæ adhuc quotânis publice soluuntur. Ea enim Castellani exercitus amplitudo erat, ea Lusitanorum semiermium paucitas, qui sub Rege suo pugnabant, vt sine miraculo vicisse, non credibile fuerit visum.

Quod si legitime eum quis electum fuisse contendat, nullo exemplo magis aperte conuincitur, Portugalix Regnum non solere populi suffragiis deferri, in defectum descendens ab vltimo possessore, si aliquis ex cognatis à latere extare contigerit: nisi eo solo casu, quo nec descendentes, nec cognati reperiantur. Illis enim Comitibus Conimbricæ habitis, in quibus Ioannes electus fuit (vt ex annalibus constat, & ex ipso electorum decreto, quod in Regio vidimus archiuo) electores testati sunt, ideo se Ioannem in Regem elegisse, quod Fernandus Rex sine sobole legitima, & sine cognatione obiisset. Vnde iure gentium potuisse populum sibi Regem, aut Rectorem eligere, quem vellet, asserbant. Dicebant enim & merito, Beatricem filiam Fernandi adulterio & incestu fuisse conceptam. Notum quippe erat, Leonoram iustam fuisse vxorem Ioannis Laurentii Cugnæ, à quo reclamante Rex eam iam duorum filiorum matrem abduxit. Ipsum etiam Ioannem Laurentium, Fernando intra quartum consanguinitatis gradum fuisse coniunctum. Ioannem vero & Dionysium Regis Petri filios, & Fernandi fratres, qui ad Regem Castellæ transierant, nothos fuisse, vt quos ex Agnete à Castro concubina, & sanguine propinqua 46 Petrus sustulisset: præterea hostes nominis Lusitani & perduelles, vt qui hostili manu cum Ioanne Castellæ Rege, & ante cum patre Henrico, in Portugalix fines populabundi excurrissent, grauiaque damna & cædes suis ciuibus intulissent. Quocirca etiam si legitimis quæ sit nuptiis fuissent, quod se hostes & alienos à Portugalia declarassent, non potuisse eius Regni successionem adipisci. Multa præterea adducebant, quibus eos Regni successionis incapaces ostenderunt. Credentes igitur, se ad eum rediisse statum, quo iure omnium gentium possent sibi Regem creare, Regno scilicet vacuo, Ioannem virum fortissimum, & de Repub. optime meritum, è Regum Portugalix stirpe prognatum, Regis videlicet Petri filium, Fernandi recens defuncti fratrem, Regem sibi eligere posse, dicebant,

Non est igitur cur isti dicant, Ioannem electione populi fuisse Regem, ea ratione quod Fernandus sine descendentem hærede decessit: quasi si cognatos haberet, populo ius etiam electionis competiisset. Quod quidem contra ius omnium gentium esset, & contra Doctorum omnium sententias, qui (vt superius diximus) ad Regnorum successiones, iura sanguinis, vsq; ad omnes remotissimos gradus, valere dicunt.

CENSURÆ LXXIX.

Quod etiam addunt, Eduardi Regis postulatione, à populorum conuentu impetratum, vt Alfonso primogenitum in Principem eligerent, ob fratrum dissidia eius morte

morte vitanda, id mera calumnia est, qua impostores isti fortissimos, & sanctissimos viros infamant, de quorum fide nunquam frater Eduardus dubitavit. Nec enim vllum fidelitatis & obedientiæ exemplum tam nobile, quam illorum Principum in Regem puerum fuit. Nec Petrum excipio, quod inimicorum calumniis perfidiæ falso sit insimulatus. Omnia vero perperam fabulator hic, causæ suæ fauens, narravit. Sine conuentu enim populorum, & nullis habitis Comitibus, instituit Eduardus vt Alfonso eius primogenitus, Princeps deinde diceretur. Prima quippe Comitibus ab Eduardo indicta fuisse, post Ioannis patris exequias, ad quas populorum legati, antistites Regni, & proceres conuenere, certum est: quo tempore Alfonso Princeps iam dicebatur. Sintræ enim, cum Infantes post patris mortem, & ante comitia, Alfonso puero fidelitatem iurarunt, Princeps à patre vocatus est, vt ex annalibus nostris constat. Cum vero Alfonso primogenitus Eduardi esset, & legitimus Regni successor, qui poterat populus eum eligere, ni posset etiam Regnum aliis deferre? Ea enim electorum potestas est, vt è multis cui velint, dignitatem conferre possint, qualis est illorum, qui Romanum eligunt Imperatorem. Iusiurandum vero fidelitatis, quod à populorum conuentu exigitur, obligatio est seruiendi, non potestas eligendi. Quid enim Principatus nomen dignitatis auxit in Alfonso, quod antea non habuisset? Aut in quo Infans primogenitus à Principe nisi nomine nudo differt? Occasio autem mutandi dignitatis nomen, à consuetudine, quæ in aliis Hispaniæ Regnis inoleuit, nata est. Ad imitationem enim primogenitorum Regum Angliæ, qui Principes Gaulis, & Gallorum, qui Delphini Viennæ appellabantur, Ioannes I. Castellæ Rex, Henricum eius primogenitum Principem Asturiarum dici instituit. Hoc secutus filius illius Fernandus, eius nominis Primus Aragoniæ Rex, Alfonso primogenitum, Principem Gerundæ voluit appellari. Carolus etiam III. Nauarræ Rex nepotem suum Carolum Regni successorem futurum, Viennæ Principem nuncupauit. Quare Eduardus Rex Portugaliæ, qui solus ex Regibus restabat Hispaniæ, ne filius Alfonso diuerso appellaretur vocabulo, omisso antiquo Infantis nomine, vocari eum iussit Principem Portugaliæ, sine vlla populorum opera, aut consensu. Quid enim hoc ad populum? Si quid etenim ea appellatione dignitatis Alfonso accreuisset (quod dicendum non est) nullo iure id à populis conferri poterat, nisi à Rege, cui à principio se, suaque omnia tradidere, & in quem ius suum, & omne imperium, & potestatem transtulerunt. Quis enim tam imperitus rerum est, qui non intelligat, cum Reges dare leges, non accipere conueniat, ab ijs tanquam à fontibus, nobilitatis & dignitatis iura ad populum, & non è conuerso à populo ad Principes promanare? Vnde cum ea dignitas ab auctoritate, aut consensu populi non penderet, vbi primum primogenitus in lucem edebatur, in quolibet Hispaniæ Regno, etiamsi ei fidelitatem populus nondum iurasset, Princeps vocabatur, siue masculus, siue femina esset, & morte illius secundogenitus: quod hodie in consuetudine positum est. Proterui igitur hominis est, asserere Alfonso, cui nascenti ius, & spes Regni statim deberi cœperunt, à populo fuisse electum, cuius successio à subditis suis non potuit pendere, cum iuramentum fidelitatis, quod ab eis exigitur, seruitii signum, non potestatis sit.

CENSURA LXXX.

DE Emmanuele Rege quod aiunt, populi suffragiis fuisse electum, similis impudentia & impostura est, vt exteris, qui nostra ignorant, persuadeant, in Portugalia tot fuisse Regum electiones, quot ex Regibus sine liberis decesserunt: credentes scilicet, perfidiam suam posse huiusmodi celare mendaciis. Qui enim Regis Eduardi nepos erat ex filio Fernando, & Ioanni sine legitima sobole decedenti proximus agnatus, vt qui patruelis erat frater, nullis indigebat populi suffragiis. Præcedebat enim Emmanuel sorores Leonoram Reginam, & Isabellam Brachantiæ Ducis vxorem sexu: Maximilianum autem Cæsarem, qui in eodem erat gradu, iure sanguinis: quod hic per fœminam, Leonoram scilicet Augustam Ioannis amitam cognatus erat, ille per Fernandum patrem, Ioannis patrum, agnatus. Quare otiosa erat, magis quam officiosa illa Ioannis institutio, qua Emmanuelem Regni hæredem testamento declarauit. Nihil enim accipiebat, qui iure sanguinis necessario succedebat. Quid enim, secundum Papiniani sententiam, de suo videtur reliquisse, qui omnino reddere debuit? Facultas enim necessariæ electionis, proprie liberalitatis beneficium non est. In gratiam autem Georgij filij nothi, quo propitiorum haberet Emmanuelem, eum in Regno instituit, cui maxime ademptum voluit. Notum enim est ijs, qui nostrarum rerum peritiam aliquam habent, quantam dedit Ioannes operam vsque ad vltimum vitæ diem, ne ad Emmanuelem, sed ad Georgium filium

Regnum perueniret, nisi Leonora Regina eius vxor domi, & Fernandus & Isabella Reges Catholici, qui Emmanueli propinquo fauebant, & Georgius Cardinalis Olisiponensis apud Pontificem Alexandrum VI. restitissent, ne Georgius legibus solueretur. Sed vt mendacium istud magis splendet, manus cominus conferamus. Si ergo Emmanuel post Ioannis mortem electus est, necessum erat Comiticia fierent & conuentus, cleri scilicet, procerum, & populorum, & Interreges interim crearentur, qui Comiticiis praeessent, & Regni clauum tenerent. Mora etiam illius interregni, & electionis futura erat aliqua. Scimus tamen ex annalibus, & publicis monumentis, atque autoritate multorum, qui reigestæ interfuere, à quibus audiuius, Ioannem decessisse Aluorii die Dominico sub Solis occasum, qui fuit XXV. Octobris, anni M. CCCC. XCV. Die vero lunæ 10
XXVI. scilicet eiusdem mensis Salaciam, vbi Emmanuel cum Regina Leonora sorore erat, nuntium allatum de morte Regis. Die Martis, qui XXVII. fuit, Emmanuelem à Regina, & magnatibus, qui cum iis erant, Regem salutatum more patrio, & in Regni possessionem missum fuisse. Is enim mos est, vt sedens Rex futurus in Regio folio, aurea chlamide indutus, & sceptrum manu gestans, priuilegia subditorum iuret se seruaturum, praesentes ad manus oscula admittat, in seruitii & obedientiae significationem: à vexillifero & armorum magistris, postea à circumstantibus Rex acclamatur, & salutatur. Hac breui & simplici caeremonia Reges apud nos declarantur, & in Regni possessionem mittuntur. Primum autem omnium conuentum, Rex Emmanuel Montemaiori ciuitate trans Tagum sita, egit, quo proceres, antistites, & populorum legatos euocauit, & eò, Salacia de- 20
cedens, intra paucos dies accessit. Quo igitur ore impudentes isti, Emmanuelem populorum suffragiis electum asserunt, cui intra triduum à morte Ioannis, ius Regni delatum, & possessio acquisita est?

CENSURA LXXXI.

IMPUDENTISSIMUM profecto illud de Emmanuele fuit, quod verò de Henrico hic tradit, longe impudentius nobis visum est, quod eius Regni auspiciis interfuimus, quibusque interfuit omnis Olisiponensis populus, & multitudo hominum omnium fere nationum: qui in hoc totius orbis emporio diuersantur. Funestissimæ enim illius Africanæ 30
cladis, qua Sebastianus Rex cum multis è Lusitanica nobilitate occubuit, vbi senatui Olisiponensi nuntius allatus est, statim Henricum ab Alcobacia accersitum, è Regia ad valetudinarii templum per urbem ductum, inopinati casus acerbitate consternatum, & eo vultu, qui magis videbatur ad exequias filii cohonestandas, quam ad Regni solium & gratulationes duci, more & instituto maiorum, proceres & nobiles, qui aderant Regem salutarunt, sine vlla dilatione, aut populorum conuentu. Cum enim Henricus filius Emmanuelis Regis esset, ad cuius personam successio referenda erat, & cæteris gradu, sexu, & ætate præstaret, quæ mora futura erat, in Regni possessione acquirenda? Denique non ab Olisiponensi Senatu electus est, vt isti falso dicunt. Quando enim vna ciuitas ad totum Regnum elegit? Ab ipso tamen Senatu, & vniuerso populo, patrio instituto, vt cæteris Regni 40
ciuitatibus, Rex agnitus, & adoratus est.

CENSURA LXXXII.

HAs populi electiones falso asseruere vt eam quam de Antonio comminiscuntur, iustam fuisse rei ignaris persuaderent. Qualis autem ea fuerit ex gestorum narratione facile constabit. Mortuo igitur Henrico Rege, qui suum de Regis Philippi iusta successione iudicium aperuerat, & (si diutius vixisset) ei Regnum adiudicare destinauerat, cuius iure esse sciebat, Philippus à Regni Gubernatoribus, qui omnium ordinum suffragiis, viuente adhuc Henrico, fuerunt electi, instanter obedientiam requisivit. Hi per Episcopum Conimbricensem, & Emmanuelem Melium Regiarum venationum Praefectum, ab eo petunt, quando de successione Regni disceptatio in iudicium deducta erat, ab XI. viris, quos populi elegerant ad Regni causam decidendam, sententiam ferri sineret. Eos namque esse iudices, qui suo iure illum non erant fraudaturi. PHILIPPVS, qui defuncto Regi proximus erat cognatus, legitimus, natu maximus, & vir: & qui in terris nullum habebat iudicem, cui se in profanis subiiceret, inique eos agere respondit, qui suo Regi, & ab Henrico prædecessore iam declarato, debitum iure omnium gentium differrent obsequium. Nec se sententiae staturum, quem leges dare subditis, non ab ijs accipere æquum erat.

Dum hæc aguntur, Antonii asseclæ, qui nouandis inhiabant rebus, veteres casus inter Lu-

rer Lusitanos & Castellanos male præfenti rerum statui conferentes, Scalabi, quæ nunc Sanctarena dicitur, cum de euehendo Antonio agerent, & alii Regni defenforem, alii Regem eum dici vellent, tandem Regem salutare omnes decreuere. Antonius de industria vrbs muros egreditur, simulans propugnaculum in æditiori suburbii loco velle ædificare ad vrbs tutelam, & situm inspectum ire: vt scilicet populus eo conueniret, & propositi exequendi occasionem haberet. Magna igitur turba popularium coacta, cum vnus è plebe, qui ad id fortasse subornatus erat, Antonium Regem acclamasset, & qui ex composito aderant, succinuisent, plebs, vt malarum semper rerum facilis imitatrix est, & nouarum studiosa, Regem eum salutauit. Antonius, etsi à principio Regis nomen respuere, & exhorrere videretur, & defensoris titulum velle diceret, vinci tamen se passus est. Hi igitur omnes, reclamantibus arcis Sanctarenensis Præfecto, & Decurionibus, magna turba vr-
 10 brem ingressi & tumultu, ad curiam Antonium deferunt. Quæ cum clausa esset, securibus fores effringunt, & ad obedientiam minis & terrore ciues compellunt. Recta inde Olisiponem venientes, eam facile occupant, quod nobilitas omnis, pestilentia causa aberat, & vrbs Rectores ipsius ANTONII metu aufugerant. Gubernatores, qui Cetobricæ erant, & ob Antonii vicinitatem, & Regis nomen vsurpatum in discrimine positi, quod multi Antonio affecti in eos plebem, & ipsos suorum corporum stipatores, & custodes concitauerant, de nocte sequentibus nonnullis è prima nobilitate, nauicula inscensa, in proximum Castellæ oppidum, ad Anæ ostium sunt deuecti. Inde ad Castrum Marinum
 20 primum Portugaliæ municipium: eoque in loco Regem PHILIPPVM verum & legitimum Regni successorem declararunt. Quorum iudicio omnes ciuitates & oppida steterunt, quo Antonij metus non penetrauerat. Ea vero vt in obsequium suum traheret PHILIPPVS, Fernandum Toletanum Albanum Ducem fortissimum Imperatorem, & rerum gestarum gloria clarissimum, cum exercitu viginti millium electissimorum peditum, duorum millium equitum in Portugaliam misit. Is, nemine resistente, Cetobricam venit. Inde triremibus in Cascaium, oppidum nobile ad Tagi ostiū ab Olisipone XVI. millibus passuum distans, exercitum traiecit, & tam arce illa, quam aliis Olisiponē versus expugnatis, non longe ab Antonii stauis castrametatus quarto ab vrbe lapide. Ante vero quam cum Antonio manum confereret, cum ei à PHILIPPO Rege iniunctum esset, quoad posset, Portugaliæ res illæsas conseruaret, & omnia ante tentaret, quibus tam Antonius ipse, quam
 30 vniuersi eius Regni ciues incolumes essent, Toletanus Antonium ad fœdus icendum prouocat. Illum vero iam persuasum, & qui cum Toletano conuenerat, vt in cymba ad colloquium venirent, non defuit, qui dehortaretur, & ad resistendum incitaret: magis affectibus suis, quam Reipublicæ, aut Antonii commodis indulgens. Albanus igitur XXV. die Augusti nō magna difficultate Antonianos, quorum maxima pars coacta, & inuita ad pugnam venerat, fudit fugauitque: & Antonius ipse, accepto in capite vulnere, fuga euasit. Quem si infecuti essent Albani milites, nec prædæ intenti essent, facile cepissent. Incolumis tamen Auerium peruenit, cui magna vis tumultuariorum militum, facinorosorumq; spe prædæ sese aggregauit, inter quos egregius hic noster historicus frater Iosephus, multa
 40 per maximū scelus dicitur edidisse facinora. Oppido igitur expugnato, Antonius in Portuensem ciuitatem contendit, quam sine vlla cepit difficultate. Dux Albanus, Sanctium Auilam virum strenuum, & militaris disciplinæ scientissimum, cum tribus militum millibus mittit, qui eum consequatur. Antonii milites, cum nulla necessitate coacti, nec stipendiis conducti ad eum venissent, sed spe prædæ tantum illecti, & prouinciam Interamnem expilassent, non periclitari amplius pro Antonio decreuere. Languide igitur remisseq; pugnantes, primo fere cōcursu fusi sunt, & in fugam versi. Antonius, rebus desperatis, nauem quam in Viennensi portu paratam habebat, cum ascenderet, nec ob aduersæ tempestatis vim, soluere posset, in terram egressus, solito ornatu detracto, mutata veste, detonsaq; barba, ne agnosceretur, fugam occupat. Eo habitu aliquot delituit mensibus, amicorum ho-
 50 spitio variis locis exceptus: & tandem in Galliam contendit.

Hæc Antonii fuit electio, ea Regni fuere auspicia, hic finis. Quæ cum gesta fuerint in media hominū luce, in foro, in exercitu, inter multos mortales, quid impudentius quam à populis fuisse electum, & per totum Regnum asserere fuisse receptum, qui nullibi potuerit consistere, & à nemine fuerit admissus, nisi ab ijs, quibus vis adhibita fuit? Notum enim est, nullum ex proceribus Antonio accessisse. Ioannes namq; Brachantiæ Dux, non modo amplissimæ ditionis Dominus, sed vnus è Regni candidatis, Catharinæ vxoris ratione, vt quæ Emmanuelis Regis ex filio Eduardo neptis est, qua fidelitate & animi propensione, in Regis PHILIPPI obsequium & obedientiam venerit, qua Duces Auerienses mater & filia ditionis heres, qua Dux Villarealensis, Marchio Ferreirensis, Comites Portalegrensis,

Odemirensis, & ceteri Regni Dynastæ, qua Gubernatores, & maxima nobilium pars, nemo ignorat. Quorum nonnulli non ferentes PHILIPPI moram, vltro se ad eum salutandum, in Castellam contulere. Primus autem omnium, summæ nobilitatis vir Antonius à Castro Comes Monsanctensis, Cascaii Dominus. Archiepiscopi autem Bracharenfis, Olisiponensis, Eborensis, & cæteri Episcopi, & Regni antistites, quam in officio perstiterint erga PHILIPPVM, & qua animi alacritate illius successionem fuerint amplexi, omnes sciunt. Quos igitur Antonius pro se habuit præter domesticos, qui eum deserere noluerunt, incondita fuit popularium turba, & populi colluuiës, rapinæ & libertatis auida, & pauci nobiles, iique fere omnes adolentes: quorum nonnullos Antonij beneuolentia, alios rei familiaris angustia, cupiditas, & ambitio eò adduxere, vt experirentur, an periculo ipsius, possent Regem habere amicum: quippe quibus maior spes erat lucri, quam metus damni: quod sublato de medio, aut victo Antonio, nullius rei iacturam facere poterant, quibus nullæ facultates erant. Multi etiam Antonianorum metu perculsi, ei accessere: ne tanquam perduelles, ab ijs ad pœnas & supplicia traherentur: quod Antonio vel nomen non dedissent, vel neutri adhærentes parti, Antonii causam iustiorum non censere viderentur: & inter eos nonnulli aulici magistratus, quos necessitas, & temporis conditio, parere cui minime vellent, cogebat.

D V A R D I N O N I I L E O.
 N I S I V R I S C O N S V L T I L V S I T A N I,
 D E V E R A R E G V M P O R T V G A L I Æ G E.
 n e a l o g i a L i b e r.

A D A L B E R T V M A R C H I D U.
 C E M A V S T R I A Æ C A R D I N A L E M A C
 Principem Serenissimum.

D E H E N R I C O P O R T V G A L I Æ
 Comite

ENRICVS Portugaliæ Comes natus est Vesontii: quæ ciuitas metropolitana est Burgundiæ Comitatus, vulgo hodie Besanzon. De eius origine variæ sunt opiniones. Alii Pannonicum, Hungariæ scilicet Regis filiû: alii Græcum ex Imperatorum Constantinopolitanorum sanguine ortum: plures Lotharingum dicunt. Nos vero (vt latius in eius vita) Burgundum asserimus, certiori coniectura & autoritate. Patrem autem habuisse Guidonem Comitem Vernoliensem & Brionensem, Reginaldi & Alisæ Comitum Burgundiæ filium, Guillelmi Comitum Burgundiæ fratrem. Vnde patruelles habuit Henricus Stephanum Comitem Burgundiæ, Raymundum Gallæciæ Comitem socium itineris in Hispaniam, Calistum II. Pontificem Maximum, & Clementiam Roberti Comitum Flandriæ vxorem, patris Guillelmi filios. Vxorem autem fuisse Guidoni Ioannam Ducis Burgundiæ filiam, Northmanniæ traditur annalibus.

Is ad bellum sacrum tendens, in Hispaniam appulit, & Alfonsum VI. Castellæ Regem,

gem, qui Imperator etiam dicebatur, cum Raymundo Burgundo, & Raymundo Tolofano Comite aduersus Sarracenos iuuuit. Illi vero propter sanguinis claritatem, & res preclare gestas, Alfonsus Tarasiam filiam notham locauit, Portugaliamque nomine dotis, & iure clientelæ dedit: hoc est illud, quod intra limites Interaminis prouinciæ, Lamecæ, Conimbricæ, & Visei continebatur: & tractum etiam illum Galleciæ, qui Ultramontanus dicitur, cum iure recuperandi eam Lusitaniz partem, quæ à Sarracenis occupabatur, usque ad Bæticæ confinia: qua scilicet Anas prouincias diuidit.

Sustulit HENRICVS EX Tarasia ALFONSVM HENRICVM, qui primus Portugaliæ fuit Rex.

10 Duas etiam suscepit filias, Vrracam, quæ Veremundo Comiti Trastamaræ: & Tarasiam, quæ Fernando Menendo in Gallecia nupsere.

Ex concubina Petrum habuit virum bello strenuum, quem in expugnatione vrbs Sanctarenensis, Alfonsum fratrem iuuisse legimus.

Ecclesias Cathedrales Bracharensem, Portuensem, Lamecensem, & Viscensem à Sarracenis dirutas Henricus suis sumptibus erexit, erectas Pontificibus restituit: & eas amplissimis censibus ditauit.

Moritur Asturicæ anno à Christo nato M. CXII. Sepelitur Bracharæ cum vxore Tarasia in summo templo, iuxta maximam aram, quo illos Iacobus Soufa Archiepiscopus, vir pietate iuxta ac nobilitate conspicuus, ex humili sacello eiusdem templi transtulit, anno M. D. XIII.

DE ALFONSO PRIMO REGE

PRIMO.

ALFONSVS I. Henrici Burgundi & Reginae Tarasie filius, nascitur anno M. XCIII. Hic quamdiu fuit in patris potestate, & sub administratione matris, Infans Portugaliæ more filiorum Regum vocabatur. A morte vero matris ad prælium Orichense, Princeps Portugaliæ dictus est. A prælii autem tempore, Rex. Tarasia vero mater Regina dicebatur, more illius temporis, quo Regum filie omnes Reginae vocabantur: etiam si Regnum non haberent. Quem morem ad Afonsum II. durasse comperimus. Deinceps Infantes dici coeptæ sunt, ut etiam nunc.

40 Vxorem duxit Mahaldam filiam Amedei II. Comitis Maurianæ, & Guigonis Comitis Albonensis filie. Ille autem est Amedeus, qui rediens è Syria, quo bis belli sacri causa iuerat, moritur in Cypro, & sepultus est in cœnobio S. Crucis, iuxta urbem Nicosiam. De quo multa præclare gesta memorantur: & inter alia, magna illa victoria, quam de Turcis adeptus est, pro Rhodiensium equitum defensione. Is ab Imperatore Henrico V. primus Sabaudie Comes, & sacri Imperii per Italiã Vicarius creatur. Ex hac Mahalda suscepit Sanctium Regni successorem.

Vrracam, quæ Regi Fernando II. Legionis, & Galleciæ nupsit, à quo postea Summi Pontificis sententia, quod sanguinis ratione essent coniuncti, separatur: nato tamen iam Alfonso, qui patri successit in Regno, & pater fuit Fernandi III. qui Sanctus habitus est: cuius opera, Hispalis & Corduba à Sarracenorum tyrannide, CHRISTIANIS sunt restituta.

50 Tarasiam, quæ Philippo Comiti Flandriæ locata est. Hæc nomen Tarasie in Mathildem vertit apud Flandros: à quibus Regina Mathildis appellatur, & in magno pretio habita est, tam propter Regium stemmã, quam propter magnam prudentiam, & fortitudinem animi, qua Flandros gubernauit, dum maritus Philippus abesset, belli Syriaci causa ut à magno patre Alfonso non videatur degenerasse. Obiit quippe Philippus in Ptolemaidis obsidione, pestilentie contagio. Mathildis vero infelici exitu mortua est prope Furnas, anno M. CC. XVIII. quo tempore Fernandus eius nepos ex fratre Sanctio, Comes erat Flandriæ. Dum .n. per viã palustrem iret, lapso quo vehabatur essedo, suffocatur. Illumque locum hodie foramen Reginae vocari, aiunt. Sepelitur primũ in monasterio Dunensi: inde ad Claram vallem Burgundiæ nobilissimum cœnobium transfertur. Habuit Alfonsus illegitimos Petrum Alfonsum, cuius successio & dignitas ignoratur: & Vrracam Alfonsam, quam nonnulli nuptam fuisse dicunt Sanctio Nonio, ex quibus ortam dicunt Vrracam

Sanctiam, quæ Gundiffaluo Souſe locata eſt. Horum dicunt fuiſſe filium, celebrem per ea tempora Comitem Mendum Souſanum. Petrus autem Comes Barcellenſis in commentariis de nobilium Portugaliæ genealogia, eam Vrracam Regis Alſonſi filiam locatam tradidit fuiſſe Petro Valladaro: eoſque parentes fuiſſe Sanctiæ Pelagiæ vxoris Petri Ruizii Gironis, qui pugna illi decantatiſſimæ ad Nauas Tolofæ interfuiſſe dicitur. Vtrumq; fortasſe verum, ſi illa bis nupſit.

ANNO M. C. XXXIX. cum Iſmario, ſeu Iſmaele, & quatuor aliis Regibus Sarracenorū collatis ſignis confligit in Orichienſi agro, magna eorum facta ſtrage. Qua victoria parta, in memoriam quinq; Regum, quos vicit, crucem cæleſtis coloris, quæ Portugaliæ inſigne erat, in quinq; diuiſit ſcutula: eaq; argenteis reſperſit denariis, pro recordatione etiam eorum, quibus aſſertor noſter venditus fuit.

Olifiponē, Leiriam, Sanctarenam, Turres Nouas, Sintram, Maforam, Cezimbram, Eboram, Pacem Iuliam, & totam fere Portugaliam, quanta nunc eſt, è Sarracenorum liberatam tyrannide, Chriſtianis reſtituit.

An mi eius fortitudinem comitabantur tantæ corporis vires, vt in pugna, qua ſemper primus erat, ad eum tanquam ad furibūdum leonem hoſtes non auderent accedere. Tantoque dexteræ robore fuit, vt nullum leue vulnus infixiſſe dicatur. Strenuus tamen hic bellator, cum domi erat (domicilium enim Conimbricæ fere habebat) inter Sanctæ Crucis monachos, ſuperpelliceo indutus (ita ſuprema eorum veſtis linea vocatur) in choro ſimul ſacra carmina canebat.

Fuit in Deum pientiffimus. Magnam enim partem eorum, quæ bello acquirebat, monaſteriis & religioſis viris donabat: tanquam Deo non ſibi militaret. Et ita hoſtes debellauit, vt Deus pro ipſo pugnare videretur.

Tanta præterea ſui fiducia præſtitit, vt quod in Scipione maxime laudatur, ei fuerit peculiare. Sæpe enim nondum inchoata, pro perfectis præ dicebat, quaſi in ſe ſitum eſſet. Cum Scalabim, quæ nunc Sanctarena, furto capere vellet, è Conimbrica egreſſus paucis comitatus, pridie quam ciuitati appropinquaret, ſuis prædixit, ſequenti die ſe intra mœnia futurum. Et ita nulla Sarracenorum prodicione, ciuitatem cepit ex improuiſo populofiſſimam, munitiſſimam, & naturali ſitu fere inexpugnabilem. Nihil hac fiducia generoſius, nec prædictione certius fuit, nec celeritate admirabilius, ſi ciuitatis ſitus, & ciuium armatorum frequentia conſiderentur.

Plurimas eccleſias erexit & reparauit, & duo illa celeberrima monaſteria Alcobacienſe, & Sanctæ Crucis Conimbricæ extruxit, atque ampliſſimis redditibus locupletauit. In quorum cenſu ſunt multa oppida, & poſſeſſiones magni valoris. Fundauit etiam nobile S. Vincentii cœnobium ordinis Sancti Auguſtini, in obſidione Olifiponenſi, eo ipſo, quo caſtra poſuit, loco.

Rebus tandem tam bello ſtrenue, quam pace pie geſtis, obiit Conimbricæ, anno ſalutis humanæ M. C. LXXXV. Vixit annos XCI. Sepelitur in cœnobio S. Crucis, quod ipſe fundauit.

DE SANCTIO I REGE II.

SANCTIVS I. fortiſſimum parentem in omnibus ſecutus eſt. Quo ſuperſtite, multa fortiter geſta eius tradita ſunt. Inter ea verò celebris illa pugna, quam cum Hiſpalenſi Rege commiſit, prope Hiſpalis muros, tanta Sarracenorum clade, vt memoriæ proditum ſit, Bætis fluminis vndaſ fluxiſſe ſanguinolentas. Multa etiam Bæticiæ oppida depreſtatus; cum opimis ſpoliis in Luſitaniam reuerſus eſt.

Quadriennio ante patris obitum vxorem duxit Dulciam, ſeu Aldonzam, Raymundi Berengarii & Petronillæ Reginæ Aragoniæ filiam, Ranimiri autem monachi neptem: ex qua ſuſcepit Alſonſum Regni hæredem.

Fernandum, qui intuitu amitæ Reginæ Tarafiæ, ſeu Mathildis, Flandriæ Comitiffæ, duxit vxorem Ioannam Flandriæ Comitiffam, filiam Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani. Hic in pugna illa memorabili apud Bouinas, quam ſignis collatis, cum Imperatore Othone III. Ioanne Rege Angliæ, Reginaldo Comite Dampmartini, & aliis, aduerſus Philippum Auguſtum Galliarum Regem commiſit, captus eſt, & multos annos aſſeruat in arce Lupara Lutetiæ Pariſiorum. Inde verò tandem liberatus à Ludouico IX. Nouiomi moritur, anno M. CC. XXXIII.

Petrum, qui ſeu diſſidio cum Rege Alſonſo fratre, qui in fratres & ſorores non fuit benignus, ſeu peregrinandi ſtudio, in aula Marrochiorum Regis aliquandiu egit. Poſtea in Arago-

Aragoniam profectus, Comes fuit Vrgellensis, ratione vxoris Aurembiagis. Hic in compensationem hæreditatis, quæ ad matrem Dulciam pertinebat in Aragoniæ Regno, à Iacobo Rege Regnum Maioricæ accepit in vitam. Sed quod ad illud tuendum à Sarracenorum iniuriis, vires ei non suppetebant, Regnum Iacobo restituit, & ab eo urbem Segorbiã, & Morellam obtinuit. Huius Petri auxilio, Guillelmus Mongrius electus Archiepiscopus Tarraconensis, insulam Ebusum debellauit, anno M. CC. XXXV. Sine liberis autem decessit.

Henricum, qui adolescens obiit.

Tarasiam, quæ cum Alfonso Legionis & Galleciæ Regi nupsisset, & filios procreasset, ob magnam tempestatum vim, terremotus, & pestem vndiq; grassantem, atq; alias calamitates, quas incestuoso Tarasiz & Alfonsi coniugio Portugalenses imputabant, quod fratrum essent filii, à Celestino III. separationem obnixè contendebant. Pontificis autè iussu, Episcoporum Portugaliæ, & Legionis Concilium Salmanticæ est indictum, sub præsidio Guillelmi Cardinalis S. Angeli: in quo diuortii eorum Principum decretum est. Tarasia autem rediens ad patrios lares, monasterium Loruaniese ordinis D. Benedicti, quod antea monachorum erat, instaurauit, & virginibus dedicatum, magnis donariis, & Esgueræ oppidi ditione auxit, in eoq; sepulta est.

Mahaldam, quæ cum formosissima esset, & multis animi dotibus ornata, Henrico I. Castellæ Regi nupsit, à quo etiam propter sanguinis necessitudinem, separatur sententia Munionis Episcopi Burgensis, & Telli Palentini, quibus Innocentius III. causam commiserat. Illa autem ad suos reuersa, monasterium Aroucense condidit, quo se abdidit, & in eo sepulta est.

Sanctiam, quæ cælebs vixit, & monasterium Loruaniese moderata est. Hæc in propriis ædibus Gerabricæ, quæ nunc Alanquera vocatur, viuentè adhuc D. Francisco, eius ordinis recenter instituti primum cœnobium fundauit. Cuius aulæ vestigia adhuc apparent, & integra cubicula. Sepelitur Conimbricæ in cœnobio S. Crucis cum patre Sanctio.

Blancam Guadalaiaræ dominam. Hæc cælibem vitam egit, & in Castella mortem obiit. Ossa autem eius in cœnobium S. Crucis delata sunt.

Berengariam, quam à pueritia Regina Tarasia soror in monasterio Loruaniesi educavit. Cælebs hæc vixit, & in cœnobio S. Crucis sepulta iacet.

Mortua Dulcia Regina, sustulit Sanctius ex Maria Ioannide à Fornellis concubina, Vrracam Sanctiam, & Martinum Sanctium, qui Trastamaræ fuit Comes, & vxorem duxit Ello filiam Petri Fernandi à Castro cognomèto Castellani. Decessit autem sine liberis.

Ex Maria Pelagia Riparia alia concubina habuit Tarasiam Sanctiam, quæ nupsit Alfonso Tello Seniori, qui Albuquerqueium oppidum condidit, ex quo natus est Alfonso Tellus.

Ægidium Sanctium, qui cælebs moritur.

Constantiam Sanctiam, quam cœnobio S. Francisci apud Conimbricenses, quod in vita ipsius Patriarchæ cœptum fuerat, vltimam manum imposuisse dicunt. Sepelitur in cœnobio S. Crucis cum patre Sanctio.

Rodericum Sanctium, qui in pugna ad Portuensè ciuitatem occubuit. Sepelitur in monasterio Ecclesiensi.

Huius Sanctii tempore, appulit vi tempestatis in Olisiponensè portum LIII. nauium classis Danorum, Phrisiorum, & Hollandorum, qui sacri belli causa in Syriam nauigabant. Quorum auxilio Sanctius Syluensè ciuitatem à Sarracenorum iugo liberauit, & Regno suo adiecit. Ita enim cum classis Præfectis conuenit, vt ipsis præda, sibi autem cederet vrbs. Ibi ecclesiam cathedralem innouauit, quæ olim Ossonobensis erat: cuius in antiquis Conciliis mentio habetur. Erat autem Ossonoba ciuitas magna Episcopalis, vbi nunc oppidulum Stombar.

Huius etiam tempore, morbi nunquam antea visi ingruerant, feruentissimis intra viscera ardoribus, quibus homines quasi quadam rabie exagitabantur. Exorta etiam famæ, frugibus tam vi tempestatis, quam vermibus corruptis, & lues non minus nocens pecori, quam hominibus. Agri vastati sunt: & multorum relicta vacua possessiones. Nulla deniq; domus non lugubris fuit. A bellis autem pauca, aut nulla quies. Nullo enim tempore, Sarraceni Principes cum maioribus copiis Portugaliam inuasere. Initis autem cum Sarracenis induciis in quinquennium, non defuit Sanctio bellum quasi domesticum cum Alfonso Legionis Rege, nepote ex sorore, & genero. Vnde ad Sanctium ciuitas Tudensis, Pons Verus, & S. Pelagius peruenere oppida, Quæ postea, pactis vltro citroq; conuentis, Reges Portugaliæ Legionensibus restituerunt.